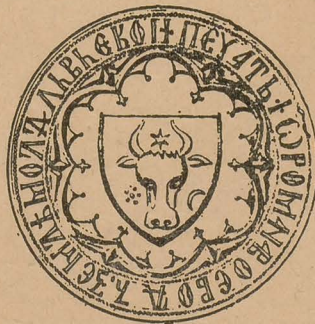

DIRECȚIA GENERALĂ A ARHIVELOR STATULUI

ÎNDRUMĂTOR

ÎN
ARHIVELE STATULUI DIN IAȘI

III

BUCUREȘTI

1959

DIRECȚIA GENERALĂ A ARHIVELOR STATULUI

ÎNDRUMĂTOR

ÎN

ARHIVELE STATULUI DIN IAȘI

III

BUCUREȘTI

1959

Această lucrare a fost întocmită de către colectivul de arhiviști din Arhivele Statului de la Iași, o contribuție însemnată dînd *Apostolescu Virgil*, *Balica Gh.*, *Dumitrașcu Gh.*, *Gheorghiu Aurel*, *Turcu Constantin* sub conducerea lui *Ungureanu Gh.*, șeful serviciului.

PREFAȚA

Arhivele Statului este instituția care păstrează, organizează și dă spre folosire științifică și practică Fondul Arhivistic de Stat, care se alcătuiește din toate materialele documentare ce s-au creat sau se creează pe întreg teritoriul țării noastre.

Fondul Arhivistic de Stat constituie sursa de informație și documentare cea mai bogată și mai sigură pentru toți cercetătorii istoriei patriei noastre.

Sarcina trasată istoricilor de Congresul al II-lea al Partidului Muncitoresc Român, pentru elaborarea istoriei României, constituie, deopotrivă și o sarcină pentru arhiviști ¹⁾ întrucât materialele documentare, izvorul scrierii istoriei, se află în depozitele Arhivelor Statului. Arhiviștii prin munca de ordonare și evidență a materialelor arhivistice și prin crearea unor instrumente de informare științifică devin cei mai apropiați sprijinitori și colaboratori ai cercetătorilor științifici.

La Arhivele Statului de la Iași se păstrează, pe lângă arhivele care nu mai sînt necesare instituțiilor în activitatea lor, multe alte materiale documentare provenind din arhive particulare și de familie.

Cel mai vechi document păstrat la Arhivele Statului Iași este din anul 1399. Dar cele mai bogate materiale documentare sînt după anul 1832, făcînd parte din arhivele instituțiilor care au fost înființate prin Regulamentul Organic intrat în vigoare în Moldova la acea dată.

Materialele documentare formează următoarele grupe principale: I. Fonduri de arhive; II. Documente foi volante; III. Manuscrise; IV. Planuri, hărți; V. Stampe, fotografii, clișee; VI. Sigilii.

---

¹⁾ I. Paraschiv, **Cuvînt înainte**, în **Revista Arhivelor** - Seria nouă - nr. 1, Buc., 1958, p. 3.

I. Fondurile de arhive sînt în număr de 735, numărînd circa 2.000.000 unități de păstrare. Cea mai veche unitate de păstrare este din anul 1763 și face parte din arhiva Visteriei Moldovei.

Depunerile spre păstrare la Arhivele Statului din Iași a fondurilor de arhivă s-au făcut în multe rînduri și fragmentar, fiecare depunere constituind un transport, formă sub care au fost înregistrate într-un registru — numit transportar general — toate depunerile de fonduri sau fragmente de fonduri, începînd din anul 1832. Astfel, fondurile arhivistice existente astăzi în păstrarea Arhivelor Statului de la Iași au intrat în 2038 transporturi. Fiecare transport a fost așezat acolo unde se găsea loc, neputîndu-se lăsa spațiu la fiecare fond pentru depunerile ulterioare. În acest fel se ajunsese ca o arhivă să fie împărțită în rafturi și chiar în depozite diferite. Materialele arhivistice din primele transporturi (1—83) au fost așezate pe litere, neținîndu-se seama de proveniență și fond, sistem părăsit după puțin timp, dovedindu-se cu totul impracticabil. Abia în anii 1956—1957 s-a reușit să se grupeze transporturile pe fonduri, afară de primele așezate pe litere, care au rămas mai departe în forma inițială constituind așa numita „arhiva lui Asachi” sau „litere” ; de aici și numirea unor condici, „litera K”.

Fiecare transport are inventarul lui ; fiecare fond are unul sau mai multe inventare (opise) după numărul transporturilor intrate în depozitele Arhivelor Statului. Unele inventare au fost executate de către instituția depunătoare, iar altele au fost întocmite de către arhiviști, de-a lungul anilor. Inventarele lucrate în trecut sînt, în general, foarte sumare, unele cuprinzînd doar titlul dosarului respectiv, care de cele mai multe ori nu ne spune prea mult. Mulțimea materialelor arhivistice depuse în cea mai mare dezordine, în graba cu care instituțiile căutau să se debaraseze de ele ca ne mai fiindu-le folosite pentru lucrările lor în curs, lipsa de spațiu de depozitare în Arhivele Statului, deseale mutări ale acestora în căutarea de sediu convenabil, lucrători arhiviști puțini la număr (în 1927 erau doar 4 la Iași) și aceștia lipsiți de cele necesare muncii arhivistice, lipsa unei legi eficace care să determine instituțiile la mai multă ordine și grijă pentru arhivele lor și, în general, nepăsarea regimului vechi pentru buna organizare și păstrare a arhivelor, ne dau explicația de ce în trecut nu s-au putut executa lucrări de evidență mai multe și mai bune.

Fondurile arhivistice intrate în depozitele Arhivelor Statului fragmentar, sub numirea de transporturi, au ajuns să aibă astăzi, unele din ele, peste 30 de inventare, adică pentru fiecare transport cîte un

inventar, chiar dacă depunerea constă doar dintr-un singur dosar. În aceste inventare se pot găsi dosare sau condici din aceeași ani, deoarece un transport nu epuiza întreg materialul din arhivă dintr-o anumită perioadă astfel ca celelalte să urmeze cronologic, pentru că multe dosare vechi erau încă în curs de soluționare.

În afară de aceasta, se obișnuia în inventarierea din trecut ca dosarele sau condicile să fie trecute pe alfabet chiar în cuprinsul aceleiași an.

Repartizarea unităților de păstrare — dosare sau condici — pe alfabet se făcea fără nici un discernământ. Astfel, condicile erau de obicei trecute la litera K, dosarele de corespondență tot la litera K, după cum tot aici era trecut și un dosar al cărui titlu începea, de exemplu, cu Constantin Popa. Multe dosare erau trecute la litera P, numai pe simplu motiv că titlu dosarului începea cu : **Pricina dintre...**

În registraturile instituțiilor din trecut, în lipsă de instrucțiuni precise sau nomenclatoare, se formau dosare cărora li se dădea titlul : **Felurite pricini, Științe felurite, sau simplu Della (dosarul) științelor.** Acestea erau așezate fie la litera F, St, sau chiar D. Aceste dosare cuprind uneori documente deosebit de importante peste care totuși cercetătorul, folosind doar inventarele vechi, va trece cu ușurință.

II. Documentele foi volante alcătuiesc o bogată colecție. Ea își are începutul în aceleași dispoziții ale Regulamentului Organic, care prevedea adunarea tuturor documentelor vechi la Arhiva Statului, documente care constituiau „pronomiile țării” sau „drepturile compatrioților”.

Prima depunere a fost făcută de Ministerul de Justiție în 1832 și anume : 31 de documente dintre anii 1671—1831 privind casele lui Costache Cananău din orașul Iași, pe care le cumpărase statul în 1832.

La fel ca și fondurile amintite, aceste documente erau trecute într-o condică generală, tot pe transporturi.

Ele erau așezate în cutii de carton începînd cu litera A. În **Condica generală a documentelor publice** se arată, în dreptul fiecărui document, litera cutiei și numărul dat documentului.

Depunerea următoare este alcătuită din două documente din anul 1706, depuse în 1833 de către cancelaria lui Kiseleț. În același an se depun și „lucrările sesiei Obșteștii Adunări” pe anii 1832—1833, conștînd din 49 dosare, condici și foi volante, iar în 1834 cele din 1833—1834, înregistrîndu-se tot în grupa documentelor. În această condică se mai înregistrează diferite anunțuri tipărite, broșuri și o serie de sigilii de metal ieșite din uz, precum și 4 exemplare din palma dom-

nească de fier oficială, executată în anul 1860, scrise în condică pe aceeași filă cu dosarele alegerilor pentru Divanul Ad-hoc din 1857. În anul 1884 se depuneau mai multe documente vechi, printre care și unul din 1453, găsite aruncate pe piața din fața Palatului administrativ — care arsese în 1880.

Tot aici se treceau și cărțile din bibliotecă.

Astfel a urmat evidența acestei colecții care, începută de Asachi în 1832, ajunsese, prin 1910, să cuprindă documente amestecate cu tipărituri, sigilii, hărți și obiecte.

Aceasta a durat pînă în anul 1911 cînd, după directivele istoricului D. Onciul, fostul director general al Arhivelor Statului din București, Sever Zotta, numit șef al Arhivelor Statului din Iași în 1912, a despărțit documentele de celelalte colecții, așezîndu-le separat pe pachete, fiecare pachet avînd inventarul său. Vechea condică generală s-a oprit la nr. 2290, număr care nu reprezenta totalul documentelor depuse pînă atunci, ci tot ce se depusese în afară de arhivele instituțiilor.

Din anul 1912 înregistrarea documentelor foi volante, care intrau sub diferite forme, a urmat acest mod. S-a urmat a se trece aici și condicile de documente sau de diferite însemnări, nefiind încă formată o secție de manuscrise.

Astăzi se păstrează un număr de 61.343 documente inventariate în 709 pachete. Așezarea în pachete nu este cronologică ci așa cum au intrat în depozite, păstrîndu-se cînd s-a putut, integritatea depunerii.

Inventarele pachetelor cuprind indicații asupra provenienței documentelor.

Cel mai vechi document din această colecție este din anul 1399, original scris pe pergament și este provenit din colecția fostului Muzeu municipal din Iași. Documentul cu data cea mai recentă este din anul 1936.

Se mai păstrează și un număr de circa 10.000 documente în curs de inventariere, majoritatea lor fiind din secolul al XIX-lea.

Întreaga colecție de documente a ajuns în păstrarea Arhivelor Statului din Iași depuse oficial de către instituții, donate sau achiziționate de la diferite persoane particulare și în cea mai mare parte găsite de arhiviști în cercetările lor pe teren. Subliniem aici faptul că numărul cel mai mare de documente intrat în Arhivele Statului din Iași a fost după anul 1951, cînd, Arhivele Statului trecînd la Ministerul Afacerilor Interne, s-au creat condițiile materiale nece-

sare unei bune desfășurări a muncii arhivistice. Numai în anul 1952 au intrat peste 15.000 documente, începînd cu secolul al XV-lea.

Ca proveniență, aceste documente sînt în majoritate de la persoane particulare care, au creat arhive proprii sau colecții. Dintre acestea menționăm colecțiile Ghibănescu, Costăchescu ș. a.

Cercetătorii pot studia această grupă de materiale documentare folosind inventarele fiecărui pachet, sau fișele așezate cronologic.

III. A treia grupă de materiale documentare o formează manuscrisele. Această grupă a fost înființată în anul 1952 și cuprinde toate condicile achiziționate, donate sau găsite în diferite locuri. Primul manuscris înregistrat în 1952 este o condică scrisă în limba turcă, de hatmanul I. Mavrodi, care conține corespondența confidențială dintre domnii Moldovei și Poarta Otomană în perioada 1834—1849. Astăzi această grupă numără 1692 manuscrise. Ele sînt inventariate (inventar nr. 789) în ordinea intrării. Între ele se găsesc și manuscrise din secolul al XVI-lea, manuscrise de venituri și cheltuieli ale moșiilor, unele chiar din secolul al XVIII-lea, manuscrise literare, însemnări, note, cursuri școlare, etc.

IV. Planurile și hărțile au fost inventariate deosebit încă din 1912, de cînd s-a organizat grupa documentelor.

Sînt inventariate într-un registru aparte un număr de 783 planuri și hărți vechi ale diferitelor moșii, vechi proprietăți din Iași, hărți vechi politico-administrative. În afară de acestea mai există cîteva mii de planuri ale caselor din Iași sau ale unor moșii, care se găsesc în diferite dosare și în special în cele ale imobilelor din orașul Iași; fiecare din cele 13.629 din aceste dosare de imobile conține cîte două, trei, sau chiar mai multe planuri. Ca și documentele și manuscrisele, planurile nu se referă numai la proprietăți din regiunea Iași, ci și la multe din celelalte foste județe ale Moldovei.

V. Colecția de stampe, fotografii și clișee a fost începută în anul 1952. Majoritatea materialelor au fost găsite de către arhiviști odată cu documentele și planurile, altele achiziționate sau primite ca donații. Din acestea au fost inventariate 692 unități de păstrare, majoritatea vederi din orașul Iași înainte de anul 1944, iar altele, armata română și rusă în timpul războiului de independență, domnitori romîni, documente istorice, case vechi din Iași, costume vechi ș. a. Sînt și cîteva stampe de Asachi.

VI. Colecția de sigilii de metal cuprinde un număr de 1281 bucăți. Ele sînt inventariate într-un registru în care, în afara textului explicativ, se găsește și imprimarea cu tuș a fiecărui sigiliu.

În această colecție se păstrează și cîteva sigilii domnești, printre

care acel al lui Scarlat Alex. Calimah din 1806, al aceluiași din 1821, cu stema Moldovei și Țării Românești, sigiliul lui Grigore Ghica Vodă din 1849. Cele mai vechi sînt sigiliile parohiale, ale isprăvniciilor și judecătoriilor ținutale.

Sînt și cîteva sigilii de bresle, de școli, sau de diferite comitete. De asemeni se păstrează și cîteva frumoase sigilii particulare. Aci se păstrează și toate sigiliile Arhivelor Statului din Iași începînd cu cel din anul 1832 ce are un frumos desen heraldic executat de Asachi.

În biblioteca documentară — care numără circa 15.000 volume, în afara cărților uzuale, necesare muncii arhivistice și sălii de studiu (colecții de documente, dicționare ș. a.) — se păstrează o bogată colecție de periodice, foarte utilă cercetătorilor, din care cităm: Albina Românească, colecție completă (1829—1849), Buletinul Oficial (1833—1859), Foaia sătească, cu suplimentele de Foaie pentru agricultură, industrie și negoț (1839—1851), colecția completă a Monitorului Oficial (1855—1949), Buletinul ședințelor Divanului Ad-hoc (1857), Steaua Dunării (1855—1860), Zimbrul și Vulturul (1858), Jurnalul de agricultură (I. Ionescu de la Brad, 1856—1858), Gazeta de Transilvania (1841—1848), Foaia științifică și literară (Propășirea lui M. Kogălniceanu, 1844), Spicuitorul Moldo-Romîn (1841), Jurnalul științific, literar și industrial, Icoana Lumii (1840—1845), Arhiva Românească (1841—1845), Ateneul Romîn (1860—1861), Revista Carpaților (1860—1862), Bondarul (1867), Romînul (1860—1864), Reforma (1860), Curierul de Iași (1874—1878), Monitorul Medical (1863), Contemporanul (1881—1890), Opinia (1897—1914).

Folosirea practică și științifică a crescut mult în anii puterii populare. Dacă pentru rezolvarea cererilor oamenilor muncii găsirea actelor necesare nu constituie o problemă, deoarece în general se referă la o perioadă mai recentă și la anumite categorii de acte (acte de stare civilă, state de plata salariilor etc.), pentru folosirea științifică a imensului material arhivistic adunat în cei peste 125 ani de activitate a Arhivelor Statului, inventarele existente nu mai erau corespunzătoare.

Construirea socialismului în țara noastră a necesitat crearea de institute de cercetări științifice în toate domeniile de activitate ce dispun de un însemnat număr de cercetători și colaboratori.

De la cei 7—8 cercetători în 1938, care consultau un material limitat la cîteva probleme de istorie, s-a ajuns la peste 200 în prezent, care frecventează anual sala de studiu a Arhivelor Statului Iași și pentru care se scot anual din depozite un mare număr de materiale documentare din toate grupele arătate mai înainte.

Colectivul de arhiviști a întâmpinat serioase greutăți în deservirea cercetătorilor. Înmulțirea și îmbunătățirea instrumentelor de lucru, destinate cercetătorilor, constituie o sarcină principală în munca arhivistică. An de an, arhiviștii s-au străduit pentru îmbunătățirea instrumentelor de evidență.

De la inventarele amintite, instrumente de evidență necesare în primul rând pentru a se da unităților de păstrare o cotă, s-a trecut la fișe pe probleme, care constituie un bun instrument de lucru pentru cercetătorii care frecventează sala de studiu, apoi la Indrumătoare tipărite. Acest fel de lucrări sînt utile și arhiviștilor pentru cunoașterea istoricului instituțiilor și a fondurilor arhivistice create de acestea.

Volumul al III-lea din Indrumător în Arhivele Statului din Iași se deosebește de celelalte două din punct de vedere al metodei¹⁾, pentru care s-a luat de exemplu Indrumătorul din Arhivele Statului din Leningrad (Glavnoe Arhivnoe Upravlenie, Tsentralnii, Gosudarstvennii Istoriceskii Arhiv Leningrade, Leningrad 1956).

S-a insistat uneori mai mult asupra istoricului instituției, considerîndu-se aceasta necesar atunci cînd s-a constatat că arhiva creată de ea este în mare parte distrusă. În aceste cazuri, datele mai bogate asupra instituției creatoare de fond pot fi de folos cercetătorului care în restul de arhivă nu poate urmări uneori firul problemei ce-l interesează. Experiența a dovedit că unele amănunte privind istoricul instituției (imobilele unde au funcționat, salariați care au avut o vechime sau activitate deosebită în instituția respectivă etc.) au condus fie pe arhiviști, fie pe cercetători la descoperirea fragmentelor de fonduri considerate pierdute.

Mai trebuie arătat că spre deosebire de volumele anterioare, în volumul al III-lea se fac numai prezentări de fonduri arhivistice, grupate pe probleme mari (arhive departamentale, administrative, economice, silvice, sanitare, juridice, școlare, bisericești și culturale).

Direcția Generală a Arhivelor Statului și-a propus ca pînă în anul 1960 să publice cît mai multe instrumente de lucru pentru cercetători.

Lucrările de acest fel apărute pînă în prezent (cataloge, îndrumătoare, indici cronologici etc.), precum și alte publicații importante, din care cităm volumul jubiliar Arhivele Statului 125 ani de activitate 1831–1956 și Revista Arhivelor — Seria nouă, dovedesc că publicarea instrumentelor de lucru necesare cercetătorilor depozii-

¹⁾ Vol. I. a apărut în anul 1947, vol. II, în 1956.

telor de arhive a crescut cu mult față de trecut și constituie o mărturie incontestabilă a sprijinului și înțelegerii pe care Partidul și Guvernul le acordă Arhivelor Statului în strădania lor de a face cât mai cunoscut Fondul arhivistic de stat și mai accesibil folosirii științifice.

GH. UNGUREANU

Șeful Serviciului Arhivelor Statului Iași

I. ARHIVE DEPARTAMENTALE

DEPARTAMENTUL SECRETARIATULUI DE STAT

**Fond nr. 53. Unități de păstrare 3297. Anii extremi 1832—1857
Inventar nr. 541**

Instituția a fost înființată la 1 ianuarie 1832, odată cu punerea în aplicare a Regulamentului Organic. Ea înlocuia vechea Postelnicie. Un timp, acest nume — Postelnicia — va persista, apoi se va folosi în mod obișnuit, după 1832, denumirea de Secretariatul de Stat sau Secretariatul Statului. Deoarece prelua și unele atribuții ale desființatului Departament al Pricinilor Străine, între altele problema sudiților și corespondența diplomatică în limbi străine, în special cu consulatele, noua instituție s-a mai numit ulterior — impropriu — și Ministerul de Externe.

Numirea „Secretariatul de Stat“ se datorește faptului că în primul rând, de la înființare, instituția îndeplinea sarcinile de Secretariat al Sfatului Administrativ ¹⁾, din care făcea parte împreună cu Departamentul Trebilor Dinlăuntru și cel de Finanțe.

---

¹⁾ Sfatul Administrativ sau Sfatul Cîrmurilor, ca organ suprem de conducere, a luat ființă pe data de 1 ianuarie 1832, în locul Divanului Împlinitor, desființat la aceeași dată.

Atribuțiile lui sînt cuprinse în publicația Divanului Împlinitor din 12 decembrie 1831, în care se arată clar că „de la zi întâi a vîltoarei luni Ianuarie a anului 1832, numirea Divanului Împlinitor se va priface în numire de Sfat Administrativ, adică Sfat Cîrmurilor, care se alcătuiește din Ministrul Pricinilor Dinlăuntru, de Marele Vornic, Ministrul Finansului și de Marele Postelnic Secretariul Statului“. Sfatul Administrativ sau Cîrmurilor se aduna zilnic în ședințe ordinare și de două ori pe săptămînă în ședințe extraordinare. Ședințele se țineau în „palatul ocîrmurilor“. Fiecărui șef de departament îi era rezervată o zi în timpul săptămînii. (*Manual Adm. I.* p. 29).

În consecință, nu vom avea un fond arhivistic creat de către Sfatul Administrativ al Moldovei.

În afară de sarcina de secretariat al ședințelor și lucrărilor care cădeau în competența Sfatului Administrativ, Secretariatul de Stat mai avea sarcina primirii și rezolvării, conform rezoluțiilor, a tuturor hîrtilor venite direct pe numele domnitorului. Putem afirma că instituția juca rolul și de secretariat al cancelariei domnești, neconfundîndu-se, bine înțeles, cu administrația curții domnești sau cancelaria personală a domnitorului, care au creat fonduri arhivistice deosebite.

În afară de aceste sarcini importante, care se oglindesc în arhiva creată și păstrată de către această instituție, Secretariatul de Stat avea trei secții care se ocupau cu corespondența în limbi străine, cu „lucrarea tuturor poruncilor domnești și a corespondenței cu Departamentele în pricini de administrație“, cu problema pașapoartelor, cu toate lucrările în legătură cu decretele de boierie și condicile de calitate ale tuturor funcționarilor statului și cu toate problemele legate de „supușii străinilor protecții“.

Tot de resortul acestui Departament era și „țenzura cărților de citit și a gazetelor“, precum și a pieselor care se reprezentau pe scenele teatrelor existente în acel timp.

Începînd din anul 1849, desființîndu-se Comitetul Central al Caselor obștești, atribuțiunile acestuia au trecut asupra Sfatului Administrativ. Secretariatul de Stat va avea deci în arhiva sa — de la această dată — și probleme care fuseseră de resortul comitetului amintit.

Instituția a funcționat neîntrerupt pînă la Unirea Principatelor. Sediul ei era de obicei în Curtea domnească unde funcționau și celelalte Departamente și mai ales acolo unde își avea sala de ședințe Sfatul Administrativ.

Fondul arhivistic creat de către Departamentul Secretariatului de Stat din Moldova, dată fiind importanța problemelor cu care s-a ocupat, trebuie să fi fost pe cît de bogat, pe atît de interesant. La Arhivele Statului din Iași nu există un inventar vechi al arhivei Secretariatului, din care să se poată constata unitățile de păstrare și titlurile acelor care nu mai există, fiindcă această instituție nu s-a conformat regulilor arhivistice în vigoare și nu a depus la Arhivele Statului nici un dosar.

Prin Unirea Principatelor, capitala țării stabilindu-se la București, o parte din arhiva veche a acestei instituții a fost trans-

portată acolo, la Ministerul de Externe, unde se găsesc dosare răzlețe începînd chiar cu anul 1832 ; o parte a rămas la Iași, în păstrarea Prefecturii de Iași, fiind depozitată în Palatul Ocîrmuirii, unde a stat pînă în anul 1874, cînd camerele ocupate de această arhivă trebuind Corpului de portărei, Prefecura a depus-o la Arhivele Statului. S-au primit atunci un număr de 5170 dosare și condici, inventariate la repezeală într-un inventar provizoriu, executat totuși în dublu exemplar. Această depunere a fost înregistrată la transportul nr. 1764. Dosarele și condicile acestui fond au fost păstrate cu grijă și folosite în multe cercetări pînă în anul 1944, cînd au fost evacuate odată cu celelalte fonduri din Arhivele Statului de la Iași. Din nenorocire, două vagoane expediate din Iași la 16 martie, în care era și o mare parte din lăzile cu arhiva Secretariatului de Stat, au fost blocate în triajul Gării de nord (București) și distruse de bombardament în ziua de 4 aprilie 1944.

Cînd restul arhivei a fost readus la Iași și rearhivat, s-a constatat că din 5170 dosare și condici, cît a avut fondul Secretariatului, n-au mai rămas decît 3297. Lipsesc complet anii : 1834, 1835, 1836, 1843, 1847, 1848, 1849, 1850, 1851 și 1852.

Cercetătorul se poate ușor orienta, în linii mari, asupra conținutului acestui fragment de fond, din atribuțiile speciale ale Departamentului Secretariatului de Stat menționate mai sus. Găsim însă necesar să arătăm și ce cuprind dosarele și condicile create în legătură cu activitatea de Secretariat al Sfatului Administrativ și al hîrțiilor adresate direct domnitorului.

Din prima categorie subliniem existența materialelor documentare privind activitatea legislativă a Moldovei (proiecte de legi și regulamente), dări de seamă (memuaruri) făcute de celelalte Departamente și supuse desbaterii Sfatului Administrativ, proiecte de bugete, înființări de școli, organizarea Eforiilor după „docladurile“ depuse la Secretariat și de către Departamentul Trebilor Dinlăuntru, toate problemele financiare, administrative și judecătorești, înființarea de noi instituții (teatrul), alcătuirea de comisii diferite, înființarea de fabrici etc.

Bibliografie : Manualul Administrativ al principatului Moldovei, Iași: 1856, vol. II, p. 149—210 ; Analele Parlamentare ale Romîniei ; Indrumător în Arhivele Statului din Iași, I, Iași, 1947 și II, București 1956 ; Inventarul Arhivelor Statului, București 1939.

MINISTERUL DE INTERNE

Fond nr. 16. Unități de păstrare 29502. Anii extremi 1831—1862. Inventare nr. 213—222

Sub denumirea de *Departamentul Ministrului Trebilor Dinăuntru*, instituția a fost înființată la 1 ianuarie 1832, prin dispozițiile Regulamentului Organic, pus în aplicare la aceeași dată. La începutul existenței sale ea s-a mai numit și „*Logoșefia Pricinilor Dinlăuntru*“, datorită faptului că ministrul respectiv era mare logofăt.

Fie că a purtat denumirea de *Departament* sau *Minister*, care în fond era același lucru, a Pricinilor Dinlăuntru sau a Trebilor Interne ori, mai târziu, simplu Ministerul de Interne, este vorba de aceeași instituție care a funcționat neîntrerupt în capitala Moldovei, din anul 1832 pînă în 1862.

Ministrul de Interne făcea parte din Sfatul Administrativ al Moldovei, avînd rangul de mare logofăt și fiind de drept președintele aceluși sfat.

Organizarea acestei instituții, competența și sarcinile sale, au fost prevăzute pe larg în Regulamentul Organic, art. 139. Trebuie subliniat că pentru a se putea pune în aplicare Regulamentul Organic la 1 ianuarie 1832, s-au dat diferite dispoziții, publicații și înștiințări, încă din anul 1831, asupra modului cum trebuie să se urmeze. Astfel, la 12 decembrie 1831, Divanul Implinitor, instanță superioară în acea vreme, aducea la cunoștința locuitorilor înființarea Sfatului Administrativ, cu ministerele componente, printre care și cel de Interne. Se arătau aici următoarele atribuții ale noii instituții de care ne ocupăm :

„Administrația generalnicei poliții privitoare la păzirea liniștei și odihna publicului și buna orînduială a unei pașnice petreceri a locuitorilor țării“ era sarcina cea mai importantă și, pentru împlinirea ei, conlucra cu Hătmănia; organizarea și îndrumarea Sfaturilor orășenești sau a „municipalităților“ din Moldova; stabilirea prețurilor oficiale și urmărirea aplicării lor, „veghind totodată la îmbelșugarea locuitorilor întru cele spre hrană“. Pentru această lucrare, ministerul trebuia să strîngă din toată țara „adevăratele științe pentru prețurile produselor, a lemnului de cherestele, a vitelor de tot soiul din orașe, sate și iarmaroace“ și, în același timp, și prețurile transporturilor; verificarea măsurilor de greutate și lungime; aplicarea regulilor privind

sănătatea obștei locuitorilor („vaccinarea copiilor, cercetarea și stîrpirea pricinilor izvorîtoare de friguri, lungori și alte lipicioase boale, acele aducătoare de moarte în oameni și în dobitoace, care ticăloșează noroadele“). La această problemă Ministerul conlucra cu doctorii și cu alte „închipuii vrednicitoare“. Tot în legătură cu aceasta, în sarcina Ministerului de Interne cădea și „paza, cu acele mai aspre măsuri“ pentru aplicarea, „regulilor carantinești“ la carantina din Galați.

Ministerul de Interne avea obligația să ia măsurile cele mai energice pentru facerea arăturilor și semănăturilor de toamnă și primăvară, cerînd de la ispravnici situații statistice amănunțite pentru verificarea acestor lucrări. De asemenea se interesa de creșterea vitelor și îmbunătățirea soiurilor lor. Dădea îndrumări pentru îmbunătățirea locuințelor prin sate, orașe și țîrguri, pentru ținerea în bună stare a drumurilor, sau facerea altora din nou, unde era necesar, precum și a podurilor etc.

O sarcină principală era și ținerea statisticilor pe ținuturi și executarea operației de recensămînt a populației. Pentru această problemă Ministerul era obligat să adune materialul necesar facerii tablourilor statistice, precum: datele privind producția agricolă și ocupația locuitorilor pe ținuturi, mitrici de născuți și morți (necesare unei statistici a populației), descrierea pădurilor, dumbrăvilor, codrilor și a luncilor, unelte și mijloace de producție, mașini de velniță, fabrici etc.

Tot Ministerul de Interne avea sarcina de a pune în lucrare planurile ținuturilor, mai ales acelea privind „înrătundirea ținuturilor“ și supravegherea bunului mers al activității Caselor obștești, de ex. a școalelor, spitalelor, milelor etc.

Deasemeni supraveghea traiul robilor Ocîrmuirii (foștii țigani robi ai Curții domnești) iar mai tîrziu sîtornicirea lor prin sate și reglementarea obligațiilor lor către stăpînii de moșii.

În sfîrșit, Ministerul era obligat să aibă o tipografie pentru a scoate un „Buletin“ în care să se tipărească hotărîrile guvernului și alte ordine și înștiințări în legătură cu problemele sale.

După Unirea Principatelor, în ianuarie 1862 s-a înființat la București un minister unic. La Iași, pentru girarea unor probleme neterminate, a rămas doar un *Directorat ministerial* care a funcționat din ianuarie 1862 pînă la 20 iulie 1862.

Ministerul de Interne, pe lîngă faptul că în lunga sa activitate a creat un bogat fond arhivistic, a depozitat astfel de materiale și

de la alți creatori, cum au fost Comisiile revizuitoare ale abuzurilor săvârșite în Moldova, între anii 1828—1831.

Ministerul de Interne al Moldovei, respectînd normele în vigoare, a depus la Arhivele Statului din Iași, treptat-treptat, sub diferite „transporturi“, arhiva care nu-i mai era necesară.

În 1862, desființîndu-se instituția, o parte din arhivă a fost luată la București, fiind necesară rezolvării diferitelor probleme în noul minister și a fost preluată ulterior de Arhivele Statului din București. Însă cea mai mare parte din arhiva acestui important minister a rămas, după 1862, în palatul Ocîrmuirii, unde în incendiul din 1880, multe dosare au fost distruse. Ceea ce a mai rămas, s-a depus la Arhivele Statului din Iași, unde s-a inventariat, găsindu-se atunci un număr de 45.917 dosare și condici. Ulterior s-au mai adăugat cîteva condici, așa fel că totalul se ridică la 45.940 unități arhivistice.

În timpul evacuării din 1944, o mare parte din arhiva Ministerului de Interne, ce se păstra la Arhivele Statului din Iași, a fost distrusă odată cu cele două vagoane arse în Gara de nord (București). Lăzile cu arhivă, fiind însă amestecate din mai multe fonduri, nu s-a pierdut arhiva ministerului în întregime pe o perioadă oarecare, ci parțial din mai mulți ani.

În cea mai mare parte acest fond a fost rearhivat și s-au făcut în inventare însemnări în legătură cu materialele pierdute.

Cu toate aceste serioase pierderi, materialele documentare ce se mai păstrează azi în acest fond, completate cu știrile pe care le oferă arhivele Isprăvniciilor și Visteriei, oferă cercetătorilor un izvor prețios de informație.

Bibliografie : Manualul administrativ... vol. II ; Analele Parlamentare ale Romîniei, București 1893, I, 2, p. 153 ; Inventarul Arhivelor Statului, București, 1939, p. 368.

II. ARHIVE ADMINISTRATIVE

VORNICIA DE OBȘTIE

**Fond nr. 6. Unități de păstrare 447. Anii extremi 1828—1832.
Inventare nr. 1, 4—37, 47**

Prin hrisovul domnitorului Alexandru Moruzi, din 1 ianuarie 1803, se pun bazele unei noi instituții, Vornicia de Obștie, primul mare vornic de obștie fiind Manolache Dimachi. Odată cu aceasta se schimbă și organizarea Divanului Domnesc, adăugându-i-se încă un mare vornic. Leafa o primește parte de la Casa Milelor, parte de la Casa Răsurilor.

În seama vornicului de obștie s-a dat și Casa Milelor, el fiind responsabil de adunarea banilor acestei case, precum și de sumele achitate ca lefuri sau pensii. În legătură cu aceasta, el era obligat de a face listă de sumele ce urmau a fi achitate periodic și a le înainta Domnului spre aprobarea plăților, iar la sfârșitul fiecărui an să prezinte Domnului dările de seamă ale Casei Milelor.

Principala atribuție a vornicului de obștie era însă rezolvarea problemelor de moștenire (clironomie). Ca multe alte instituții din epoca preregulamentară, Vornicia de Obștie cumula atât puterea administrativă, cât și pe cea judecătorească.

În privința aceasta, vornicul de obștie se îngrijea de rînduirea epitropiilor pentru administrarea averilor rămase copiilor minori, întocmind, după decesul părinților, inventarul averii rămase și al datoriilor. Vornicia de Obștie judeca procesele privitoare la cliromii și epitropii.

În vederea acestor lucrări, spre a nu se produce întîrzieri, vor-

nicul de obștie avea ca ajutor un judecător dintre boierii de starea a doua și un logofăt.

În sarcina vornicului de obștie e pusă și îngrijirea cișmelelor și a apelor, precum și facerea nartului pentru ceașniul de piine și carne, la alcătuirea căruia lua parte și aga orașului.

Prin noua organizare cerută de Regulamentul Organic, această instituție se desființează la începutul anului 1832, între 15 ianuarie—23 aprilie, atribuțiile ei trecind asupra instanțelor judecătorești, a Eforiei orașului Iași și a Comisiei episcopicești, primele fiind înființate, cu puțin înainte iar ultima abia în iulie 1834.

Materialul arhivistic creat de Vornicia de Obștie în cea mai mare parte a fost distrus cu ocazia focului din 19 iulie 1827. În ce privește arhiva dintre anii 1828—1832, de la început trebuie să arătăm că, așa cum s-a întâmplat și cu alte instituții desființate, materialul a fost dispersat în diferite locuri.

La 14 ian. 1832, vornicul Costache Conachi, „țiiitorul locului“ de vel logofăt, trimite Vorniciei de Obștie următoarele instrucțiuni: „Fiind că după Organicescul Regulament, și după rezoluția pusă de către Sfatul Administrativ la 10 a lunii aceștia, asupra docladului meu, Vornicia aceasta urmează a se desființa și, pentru averile orfanicești a să rîndui o comisie, apoi eu mă găsesc datornic a face cunoscut de aceasta, ca fără prelungire să se gătească toate delile aflătoare acolo și, despărțându-să toate aceli sfârșite de aceli nesfârșite și în cuprindere acei rezoluții șnuruindu-să cu toată cuviincioasa rînduială supt pecete, și cu opis arătătoriu de fieștecari pricină, să să teslimarisească în păstrare la Arhivistul Prințipatului, pîn la numire comisai arătate, trimetîndu-mi și mie un asămine opis spre știință pîn în șase zile“.

Același lucru i se comunică lui Asachi, Arhivist al Statului, cu nr. 104 din 15 ianuarie, fiind invitat să primească dosarele desființatei Vorniciei de Obștie, cu opisul respectiv, întocmit cu „toată cuviincioasa rînduială“.

De pregătirea și predarea arhivei urmează a se îngriji Ștefan Catargiu, fost vornic al obștiei la desființarea ei, căruia i se face cunoscut aceasta la 26 februarie și se revine la 3 martie, cerîndu-i-se inventarul dosarelor.

Începînd din martie 1832 — cînd dosarele probabil fuseseră predate Logofeției — aceasta începe să trimită — în urma cererilor ce-i sînt adresate — parte din dosare la Judecătoria ținutului Iași și, mai multe, Divanului Judecătoresc.

La 21 aprilie 1832, Costache Conachi semnează jurnalul nr. 2367, prin care se stabilesc următoarele : a) Logofeția nu e de acord cu jurnalul Sfatului care hotăra ca după separarea dosarelor sfîrșite, de cele nesfîrșite, ambele categorii să se predea în păstrarea Arhivelor Statului — pînă se va rîndui Comisia Orfanicească — deoarece multe dosare se cer de către instanțele judecătorești ; b) Vornicia de Obștie nici nu trebuia să primească jalbe, iar „delile ce au înființat, sînt părți din delile Divanului giudecătoresc și a Departamentului Pricinilor Streine“.

Ca atare, Logofeția cere ca numai dosarele sfîrșite să se predea Arhivelor Statului spre păstrare, iar cele nesfîrșite să se ia în păstrare de cancelaria Logofeției.

La 23 aprilie 1832 se dă o circulară către instanțele judecătorești prin care li se face cunoscut că dosarele desființatei Vornicii de Obștie se găsesc preluate de Logofeție și că acestea, în cazul cînd vor avea de judecat vreo pricină care mai înainte se judecase și la Vornicia de Obștie, pot cere să li se trimită „parte de delă“ (care urma „a o lipi cătră ciialantă parte“ — creată de instanța respectivă).

La 25 august 1832 Ștefan Catargiu raportează Logofeției că nu i s-a eliberat dovada cuvenită pentru predarea dosarelor către Logofeție și, totodată, depune pecetea Vorniciei de Obștie, cerînd „rospiscă“. În realitate, nu întregul material creat de Vornicie a fost predat Logofeției la acea dată, după cum rezultă dintr-o serie de corespondențe purtate între Logofeție și Ștefan Catargiu, precum și între Logofeție și Ioan Paladi.

Acesta din urmă raportează la 28 septembrie 1832, Logofeției, printre altele : „așadar condica ce se află la mine, după știința cinstitiei Logofeții este o condică sub iscălitura d-sale vornic Șt. Catargiu, adeveritoare în perilipsis de hîrtii, bani și lucruri ce au primit d-lui vornicul de la mine și pe care am oprit-o negreșit pentru după vremi apărarea mea“.

La 23 octombrie 1832, Ștefan Catargiu răspunde Logofeției că în păstrarea lui a mai rămas o singură condică în care se treceau toate hîrțiile ieșite din Vornicie — împreună cu niște amaneturi, pe care Logofeția l-a îndemnat să le mai ție în păstrarea sa pînă i se vor cere cu „hîrtie înadins“. Printre acele amaneturi erau și două lădițe, din care una conținea și socotelile răposatului comis Ioan Tăutu. Acestea erau cerute de către Divanul Judecătorec, căruia Logofeția urma să i le trimită după ce i-ar fi fost depuse de Ștefan

Catargiu. De aceea, Logofeția i le cere acestuia și, la 21 aprilie 1833, Catargiu trimite toate hîrțiile păstrate în cele două lădițe, într-un toc de tinichea, și o condică cu un document vechi. Arată că, în comparație cu catagrafia din dosarul pricinii datorîilor creditorilor răposatului comis Ioan Tăutu — care deja era în păstrarea Logofeției — dintre hîrtii lipsește doar harta Moldovei „care este în doi tomuri” și pe care a primit-o vornicul Ioan Paladi, de la care Logofeția urmează a o cere.

La 7 decembrie 1833, Catargiu mai trimite Logofeției „atît condica de toți banii ce au intrat în desființata Vornicie a Opștii, a feliuri de feță, cum anume s-a dat după adiverințele ce se află alături rate la dele, și cîți au mai rămas, precum și toate lucrurile și alte hîrtii ce s-au aflat rămase la mine iarăși din acea vreme, împreună și cu toți banii rămași, așa precum și eu i-am primit”, și cere o dovadă de descărcare.

Probabil însă că Ștefan Catargiu n-a predat încă toate hîrțiile și întregul depozit, de vreme ce, la 31 ianuarie 1834, Logofeția revine la un ordin din 18 decembrie 1833 și-i cere ca de îndată să-i depună banii și hîrțiile ce le mai are.

La 17 octombrie 1834, Secția I-a a Logofeției arată că Ștefan Catargiu a depus condica de banii intrați la Vornicie — fapt pentru care i s-au eliberat adeverința respectivă — iar pentru că încă n-a depus toți banii depozitului și alte lucruri, i se pune în vedere că va fi reclamat Domnului. Din materialele arhivistice cercetate nu s-a putut încă afla cît a mai durat această situație neclară.

Cu adresa nr. 4272 din 26 mai 1833, Secția I-a a Logofeției trimite Arhivelor Statului un număr de 482 dosare, pentru care, cu nr. 4813 din 17 iunie același an, Gh. Asachi îi restituie opisele semnate.

În anul următor, cu adresa nr. 4572 din 7 iunie, Logofeția mai depune încă un dosar. După sistemul de evidență de atunci, aceste două depuneri au fost înregistrate în transportarul general la transporturile 31 și 50 și trecute la „Litere”.

Din cele 483 unități arhivistice depuse atunci, 36 au fost pierdute sau predate anumitor instanțe care aveau nevoie de unele dosare în procese diferite. Aceasta rezultă din circulara secției I-a a Logofeției, trimisă către toate instanțele judecătorești, ca la nevoie să ceară lămuriri sau dosare de la Arhivele Statului, unde se făcuse prima depunere.

Întregul material e alcătuit numai din dosare de judecată.

Parte din arhiva din perioada 1803—1827 — cît a mai rămas după foc — și nu fusese depusă la Arhivele Statului — ajunsese în

pcsesia Muzeului Muncipal, iar de aici, fără nici o formă de evidență, împreună cu alte documente, a fost preluată de Arhivele Statului și inventariată în colecția „Documente“.

Bibliografie : Inventarul Arhivelor Statului, București, 1939, p. 368 ; Gh. Ungureanu, Justiția în Moldova, Iași 1934, p. 70—71 ; N. Grigoraș, Dregătorii ȋrgurilor moldovenești și atribuțiunile lor pînă la Regulamentul Organic, Iași 1942, p. 57—59 ; Scarlat Pastiea, Codul judiciar pentru Tribunalele din Moldova, editat de T. Codrescu, Iași 1862, Tip. Buciumul Romîn, p. 357—358.

SFATUL POPULAR AL REGIUNII IAȘI

Fond istoric 39, fond R. 41. Unități de păstrare 21453. Anii extremi 1828—1949. Inventare nr. 257—262, 697, 720—732

Materialele documentare care formează fondul arhivistic al Sfatului popular al Regiunii Iași sînt, pe cit de numeroase, pe atît de valoroase. Fie că este vorba de vechea isprăvnicie, care administra ȋinutul Iașilor, sau de prefectura județului Iași de mai t rziu, ori de instituȋia de tip nou a Sfatului popular, arhiva creată de această instituȋie în cursul existenței sale istorice, oglindește, în bună m sur , toate problemele pe care cercetătorii științifici ar dori să le caute pentru istoria acestei regiuni.

Localitățile și, respectiv, evenimentele  nt mpl te, despre care se pot găsi știri, cercet nd această arhivă, sînt acelea pe care le-a cuprins regiunea în dezvoltarea ei istorică, ȋin nd seamă de toate împărțirile administrative care s-au efectuat din timp în timp. Deci cercetătorul care urmărește probleme de istorie locală, trebuie să consulte, în afară de această arhivă a fostului ȋinut (județ, regiune) Iași, și materialele documentare ale fostelor ȋinuturi învecinate, în limitele cărora au fost, sau din care s-au dezlipit localitățile cercetate.

Din această arhivă s-au pierdut totuși multe materiale încă de pe c nd era deȋinut  de către instituȋia creatoare. Unele dosare sau condiți au fost distruse de focul din 1880 care a mistuit palatul administrativ din Iași unde era instalată Prefectura ; altele s-au distrus prin v nzare, ca h rtie maculatură, de către funcȋionarii care nu știau să aprecieze aceste documente. La Arhivele Statului din Iași se păstrează c teva inventare din 1925, din care se poate vedea că atunci, odată cu alte materiale, s-au dat la v nzare și dosare privind răscoalele

țărănești din 1907 din județul Iași, deoarece ei le-au considerat ca „netrebnice“.

Problemele care pot fi cercetate în aceste materiale documentare sînt în general aceleași care se pot urmări în toate fondurile arhivistice create de instituții similare, bineînțeles afară de acele evenimente locale.

Prin această instituție, de-a lungul anilor, s-au exercitat toate măsurile de administrație locală luate de către autoritățile superioare. Pe de altă parte, prin această instituție, organele superioare erau informate pentru a lua măsuri în legătură cu evenimentele întîmplate pe teritoriul ținutului sau județului respectiv.

În această arhivă, se găsesc materiale privind toate problemele în legătură cu locuitorii ținutului (fie din sate sau ținuturi), relațiile dintre ei și proprietarii moșiilor, înainte și după desființarea clăcii, lupta de clasă sub toate formele între exploatatori și exploatați, dezvoltarea comerțului și industriei, înființarea de ținuturi și iarmaroace pe moșiile particulare prin care boierii căutau să mărească veniturile moșiilor, diferite lucrări de statistică ce fac parte din lucrările anuale care se executau de către Ministerul de Interne, lucrări de recensămînt pentru nevoile fiscului, categorii fiscale, materiale de construcții allătore în județ, căi de comunicație și întreținerea lor, statistica proprietăților și evaluarea lor după 1864, impozite, supuși străini, instrucțiuni privind dijma pe vii după 1864, corespondență cu consulii străini (mai mult în pricini particulare) ; recrutarea tinerilor pentru armată, bugetele tuturor comunelor, școala, biserica, diferite împroprietăriri (1879—1888 după legea rurală, pe moșiile Statului), medici și probleme sanitare, moneda, poșta, diferite dosare de corespondență cu toate autoritățile, diferite evenimente (comemorări, aniversări, expoziții agricole, filatelice), micile industrii din județ (1886), exproprieri pentru utilitate publică, descoperiri de ape minerale la Băiceni (1886), pașapoarte, locuitorii lipsiți de hrană (1888), răscoala țăranilor (1888), arături și semănături, accidente climatice (secetă, grindină, inundații), mașini și unelte agricole (1889), aducerea de muncitori de peste hotare pentru muncile agricole (1890), fabrici, mori, căile ferate, distrugerea arhivelor vechi, biblioteci, tipografii, exproprierea terenului necesar atelierului C. F. R. 1897 (azi „Ilie Pintilie“), aducerea apei în Iași de la Timișești (1909), telefoane, monopolurile Statului, evenimente dinainte și din timpul primului război mondial, împroprietărirea țăranilor după război (1921—1922), alegeri electorale, alegeri de consilii comunale, conferințe, congrese, diferiți vizitatori străini, bănci populare, obștii, comitetele agricole

(1936), firme de comerț, monumente istorice, muzee, corespondență diferită privind partidul politic „Garda Națională” (1939), confidențiale, secrete, Frontul Renașterii Naționale, lucrări de mobilizare (1939), corespondență cu corpul IV de armată (1939—1940), al doilea război mondial, împrăștierea din 1944—1945, reparațiile stricăciunilor provocate de război, situația agricolă din comune, sprijinul dat populației pentru a-și înjgheba din nou gospodăriile distruse, aprovizionarea populației cu alimente, semințe, unelte, vite etc.

SFATUL POPULAR AL ORAȘULUI IAȘI

Fond istoric nr. 47, fond R.nr.8.Unități de păstrare 52257. Anii extremi 1832—1950. Inventare nr. 462—533, 783—788

Între noile instituții înființate în anul 1832, în conformitate cu prevederile Regulamentului Organic, Eforiei orașului Iași îi revine — ca autoritate comunală — întreaga administrație a orașului. Ca atare, Eforia trebuie să se îngrijească de veniturile și cheltuielile orașului, aprovizionarea locuitorilor cu cele necesare hranei, protecția comerțului și lucrărilor edilitare (... „pentru zidirea de școli, pentru gros, pentru curățire, pentru împodobirea orașului, pentru ceșmele, pentru poduri, pentru luminare, pentru ținerea pardosălii ulițelor în bună stare, și obștește pentru tot ceea ce privește spre odihna locuitorilor“...). De altfel în întreaga sa activitate a avut aceste sarcini, iar structura ei organizatorică, modificată din când în când, e axată pe aceste probleme.

La început funcționează, împreună cu Agia și cu Sfatul doctorelor, în casa Agiei. Între 26 octombrie 1832—15 octombrie 1838, cancelaria își are sediul în casele negustorului Zisu Kaufman din ulița Sf. Vineri (azi Anastasie Panu), apoi în casele banului Pavel Stoianovici din strada Podul Vechi (azi Costache Negri). În 1852 se cumpără — de la logofeteasa Maria Balș — casele vornicesei Smaranda Bogdan, iar în 1861, pentru timp de câteva luni, se mută în casele Smarandei Voșel din curtea bisericii Vovidenia, pentru a se face reparațiile necesare imobilului propriu din vecinătatea Teatrului Național de azi (pe Ulița Mare nemțească). La 26 octombrie 1891 se instalează în casele cumpărate de la Roznovanu (azi Sfatul Popular al Regiunii Iași). În 1893 se mută și de aici — probabil în casele vechii Bănci a Moldovei (azi Direcția Regională

P.T.T.R.), iar în 1907 cumpără casa fostă proprietate a lui Lascăr Cantacuzino Pașcanu, în care funcționează și astăzi.

Iniințată sub denumirea de *Eforia orășenească*, prin anaforaua Sfatului Administrativ nr. 135 din 22 ianuarie 1851 i se schimbă denumirea în *Sfatul orășenesc*; prin legea de organizare comunală din 31 martie 1864, ia noua denumire de *Primăria orașului Iași*, sub care funcționează pînă la apariția legii nr. 17 (M. Of. nr. 12 din 15 ianuarie 1949) prin care se stabilește înființarea *Sfatului Popular al orașului Iași*: din aprilie 1949 și pînă în 1951 cînd se instalează Comitetul executiv al *Sfatului Popular al orașului Iași*, atribuțiile administrației orașului sînt exercitate de un comitet provizoriu.

Arhiva creată de această instituție în lunga ei activitate constituie unul din cele mai mari, mai complete și mai bine organizate fonduri ce se păstrează azi în Arhivele Statului din Iași. Lucrul se explică ușor prin faptul că în tot cursul existenței sale, se poate constata o grijă deosebită pentru registratură, întocmirea unităților arhivistice, evidența și păstrarea lor, repartizîndu-se în acest scop personalul necesar, materiale de lucru, spațiu și mobilier, lucrările de arhivare făcîndu-se după instrucțiunile primite chiar din primul an de funcționare, apoi în iunie 1833, 30 octombrie 1835, 20 decembrie 1836, 8 ianuarie 1837, 4 ianuarie 1838 și altele, cu modificările respective, difuzate de Arhiva Statului.

Dar și conducerea Eforiei are grijă de a interveni din cînd în cînd, amintînd arhivarului și registratorului, precum și altor funcționari, îndatoririle ce le au față de materialul arhivistic. În acest sens se pot cita instrucțiunile alcătuite de președintele Eforiei și difuzate la 26 ianuarie 1851 — de către Departamentul Trebilor Dinlăuntru — tuturor eforiilor, fiind găsite ca bune. Intre altele, aici se spune: „Se vor ține registre pentru hîrțile ce intră și esu, în cît nici o lucrare a Sfatului Munițial să nu se ecspreduiască fără numer și fără a se opri copie în cancelarie, iar actele se vor păstra în arhivă, ținute după toate regulile“.

Mai tîrziu, se întocmesc regulamente de funcționare a arhivei generale.

Se poate vorbi chiar de evidența și folosirea materialelor arhivistice în cadrul acestei instituții. Cu peste 100 ani în urmă, Eforia împrumută diferitelor instituții din Iași — în vederea unor documentări — diferite dosare, respectînd normele amintite: dosarele

bine pregătite, cu filele numerotate, certificate, cu inventar ; ține o evidență a lor și le cere în cazuri de întârziere.

Inventarele de arhivă întocmite sînt de două feluri : generale și alfabetice (pe probleme) și cuprind materialele din primul an de funcționare și pînă în 1943 ; după această dată, nu s-a mai întocmit nici un fel de inventar. Importanța acordată atît materialului arhivistic, cît și evidenței acestuia, reiese din faptul că primul inventar de arhivă tipărit, de vreo instituție din Iași e cel al Primăriei, pentru materialul dintre anii 1832—1864.

Dosarele sînt întocmite pe probleme, pînă în anul 1943. După această dată, dosarele conțin corespondență cusută în ordinea numerelor de la registratură, ceea ce face ca cercetarea să se execute cu foarte mare greutate.

Problema predării arhivei create de Eforie, către Arhivele Statului, se pune în 1852 și se continuă și în anul următor ; Parlamentul Trebilor Dinlăuntru dă dispoziții Sfatului Orășenesc „să regularisească numerarisirea, scripisia și șnuruirea unor asemenea dosare și să se predee după rînduială“. Totuși materialul rămîne încă mult timp în păstrarea Eforiei, deoarece Arhiva Statului nu-l primește din cauza lipsei de spațiu.

La 3 iunie 1916, șeful arhivei face un referat în care arată că în acea arhivă se găsesc dosare foarte multe dintre anii 1832 pînă la zi, care „umple dulapuri și rafturi, înghesuite și insuficiente, din care cauză sînt supuse unei distrugerii încete și sigure, cu toate că serviciul arhivei și-a luat întotdeauna toate silințele de păstrare a lor în bună stare“. Cere a se interveni la Arhiva Statului pentru a prelua arhiva pînă la 1885 „în complexul lor, pe toți anii și nu pe alegere“. Din cauza lipsei de spațiu, Arhivele Statului nu pot prelua acest material. Cum materialul arhivistic nu mai încăpea în depozit, se hotărăște ca el să fie depozitat la Muzeul Municipal din curtea bisericii Golia, curte în care funcționau și Arhivele Statului. Aceasta întrucît materialul era socotit ca documentar. În 1921—1922 arhiva Eforiei este adusă deci la Muzeul Municipal, unde s-a păstrat pînă în anul 1939 cînd, desființîndu-se muzeul, materialul a fost preluat de către Arhivele Statului.

Între timp, Primăria depune cu inventare generale și alfabetice, în diferite rînduri, (1936, 1940, 1943, 1948 și 1951), materialul arhivistic în afară de arhiva de stare civilă, care a rămas în păstrarea Sfatului Popular al orașului Iași. Totuși, în această direcție Arhivele Statului au preluat întreaga arhivă de stare civilă (registre

pentru născuți, căsătorii, morți, adopțiuni, despărțenii și dosarele de căsătorii), exemplarul II, de la Tribunalul județului Iași, secția a III-a.

Cu ocazia celui de-al doilea război mondial, deși întregul material arhivistic aflat la Primărie ar fi necesitat 200 lăzi pentru a fi evacuat, nu s-au planificat decât 40, cu care să se evacueze arhiva mai importantă .

Cele 40 de lăzi cu arhivă — care conțineau părți din arhiva veche și cu aceea de după anul 1940 — la 26 martie 1944 au fost evacuate în satul Lazuri, județul Dîmbovița, unde au fost depozitate într-un hambar de scînduri, proprietatea locuitorului Arghir Chirică. Aici au stat pînă la data de 13 octombrie 1944, cînd au fost îmbarcate în tren, pentru Iași. În gara Buhăești, fiind necesară transbordarea în alt tren, iar acesta neavînd suficiente vagoane, 14 lăzi au rămas în stație, pentru a fi aduse cu un alt tren. În timpul celor două săptămîni cît au stat afară, în ploaie, lăzile au fost îmbibate de apă, iar arhiva din ele stricată în întregime. Aceste 14 lăzi, conțineau numai registre de intrare-ieșire, începînd cu anul 1903.

Celelalte 26 lăzi, în ziua de 17 octombrie au sosit la Iași.

La reîntoarcerea din evacuare, arhiva ce fusese lăsată pe loc, a fost găsită scoasă din dulapuri, trîntită pe jos, amestecată, și o parte din ea furată de diferiți oameni care au vîndut-o pe piață pentru ambalaj.

Tot cu ocazia războiului s-au mai pierdut dosarele ce fuseseră împrumutate unor instituții din Iași.

Materialul aflat în păstrarea Arhivelor Statului, n-a suferit nici o pierdere.

În linii mari, materialul arhivistic se referă la următoarele probleme: 1) *Aprovizionarea populației cu produse alimentare și industriale* (ateliere, berării, birturi, bîlciuri, bresle, brutării, căsăpii, consumuri, covrigării, depozite, fabrici, hale, hanuri, iarmaroace, magazine, măsuri, mori, piețe, plăcintării, prețuri, restaurante, rohatce, tîrguri etc.) ; 2) *Bunuri Comunale* (iazuri, inventare, imobile, închirieri, reparații, terenuri, vînzări etc.) ; 3) *Edilitare* (apă, busturi, canalizare, catagrafia caselor, cimitire, construcții importante, grădini publice, iluminat, monumente, plăci comemorative, poduri, salubritate, sistematizarea orașului, statui, străzi, șanțul orașului, tramvaie). Din această grupă fac parte și cele cca. 13000 dosare ale diferitelor imobile din oraș ; 4) *Instituții de cultură* (atenee populare, biblioteci, fundații culturale, muzee, școli, teatre etc.) ; 5)

Financiare (bugete, monede, zarafi etc.) ; 6) *Politice* (consulate, electorale, legații, organizații politice etc.) ; 7) *Sanitare-Sociale* (azile, băi, invalizi, măsuri sanitare, orfani, refugiați, sinistrați, spitale, starea sănătății, șomeri, văduve etc.) ; 8) *Diverse* (congrese, expoziții, serbări, zile festive, vizite oficiale etc.).

Materialul acesta poate furniza interesante informații celor ce se vor hotărî să alcătuiască o monografie științifică a orașului Iași, a cărei lipsă se resimte din ce în ce mai mult.

Bibliografie : *Analele Parlamentare*, Buc., I/1; *Manualul Ad-tiv. al Moldovei*, Iași, 1856 vol. I, II ; *Regulamentele organice ale Valahiei și Moldovei*, Buc., 1944, p. 240 ; N. A. Bogdan, *Cea dintii legiuire comunală în orașul Iași și în principalele ȋrguri din Moldova*, în *Ioan Neculce*, Buletinul Muzeului Municipal din Iași, I. 1921, p. 240.

REZIDENȚA ȚINUTULUI PRUT (IAȘI)

**Fond nr. 203. Unități de păstrare 2526. Anii extremi
1938—1941. Inventar nr. 622**

În scopul desconcentrării serviciilor administrației generale de stat, prin legea administrativă nr. 2919 din 13 august 1938, publicată la 14 august același an, apare o nouă circumscripție teritorială, cu atribuții economice, culturale și sociale, Ținutul Prut, cu reședința în Iași și încredințat unui rezident numit pe șase ani, ca reprezentant al Guvernului ; acesta administra ținutul cu ajutorul unui consiliu.

Fiecare minister are câte un serviciu exterior care funcționează pe lângă rezident, excepție făcând justiția, armata, afacerile streine și instituțiile de învățămînt superior, regiile publice autonome și administrațiile comerciale.

Consiliul Ținutului se compune din membri aleși (pe 6 ani) — doi membri din Consiliile comunale și câte un membru din Consiliile Camerelor de Agricultură, de Muncă și de Comerț și Industrie, precum și din membri de drept : rectorul Universității, inginerul și medicul de stat, profesorul de igienă al Facultății de medicină, medicul veterinar, inginerul agronom și inginerul silvic de stat, președintele celei mai vechi și importante societăți de asistență socială,

reprezentantul Căminului Cultural. Acest consiliu, cu atribuții deliberative și consultative, se întrunește în sesiuni ordinare, la 1 noiembrie și, când e nevoie, în sesiuni extraordinare.

Structura organizatorică a Rezidenței Ținutului Prut a fost următoarea : Rezidentul, cu un director de cabinet, secretarul general.

I. *Serviciul M. O. N. T.*, cu : biroul I (mobilizarea și organizarea națiunii și teritoriu), biroul II (apărarea pasivă), și registratura specială.

II. *Serviciul contencios* cu: biroul contencios al ținutului și biroul contencios al administrației locale.

III. *Serviciul cultural și al Ocrotirilor sociale.*

IV. *Serviciul administrativ* cu :

1. Secția administrației generale, cu următoarele birouri : a) corespondență cu departamentele, b) aplicarea legilor și regulamentelor, c) ordinea și siguranța publică, d) biroul cenzurei, presei și publicațiilor, e) electorale.

2) Secția administrației județene și comunale, cu : a) biroul administrației județene, b) biroul administrației comunale, c) biroul contabilității și controlului comun.

3. Secția personalului, cu : a) biroul personalului central al ținutului și exterior al Ministerului de Interne, b) biroul personalului serviciilor exterioare ale celorlalte departamente.

4. Secția de studii, documentare, stat și buletin, cu : a) biroul de studii și documentare, b) biroul de statistică, c) biroul imprimării Buletinului ținutului, d) biblioteca.

5. Consiliul ținutului, cu : a) biroul convocării și deciziunilor, b) biroul executării hotărîrilor.

6. Comisia de numiri și înaintări.

7. Comisia de examinare.

V. *Registratura generală și arhiva*, cu : a) biroul registraturii și expediției, b) biroul de petiționare și reclamații, c) biroul arhivei.

VI. *Serviciul Financiar*, cu :

1. Intendența.

2. Secția bugetului și finanțelor locale, cu: a) biroul veniturilor, angajărilor și ordonanțării cheltuielilor, b) biroul plății salariilor și materialelor.

3. Secția de control și verificare, cu biroul scriptelor și controlului.

VII. *Serviciul economic*, cu : a) biroul averii, inventarului și al

asigurărilor, b) biroul exploatărilor de bunuri și întreprinderi, c) biroul licitațiilor.

VIII. *Serviciul tehnic :*

1. Secția edilitară, cu : a) Comisia planurilor de sistematizare, înfrumusețare și dezvoltarea comunelor, b) biroul de executarea lucrărilor.

IX. *Cabinetul medical.*

X. *Secția de îndrumare, inspecție și control*, cu : a) biroul de control al administrațiilor locale, b) biroul de control al administrațiilor și serviciilor de stat.

Așa a funcționat, pe baza Regulamentului Ministerului de Interne nr. 4078/1939.

În timpul activității sale, Rezidența Ținutului Prut a funcționat în Iași, la început în localul Prefecturii, în strada Palatului nr. 1, apoi s-a mutat în strada Coroi (fost localul Junimei).

Prin decretul lege nr. 3219 din 21 septembrie 1940, Rezidența se desființează, rămânând ca în termen de două luni secretarul general să facă lichidarea gestiunii ținutului, iar până la 1 aprilie 1941 județele să devină din nou circumscripții teritoriale, redobândindu-și personalitatea juridică.

Arhiva creată în timpul activității acestei instituții, a fost predată la desființare Prefecturii județului Iași, cu procese verbale globale și transportată la Palatul Administrativ.

Cu ocazia evacuării din martie 1944, o parte din această arhivă a fost lăsată în Palat, iar altă parte a fost transportată mai întâi la Tîrgoviște apoi în satul Ungureni, la circa 16 km. de Tîrgoviște și depusă în localul școlii din acel sat. De aici, în 1945 a fost readusă la Iași în întregime, și depozitată într-o cameră de la demisolul Palatului. În ce privește arhiva părăsită la evacuare, din ea s-a mai găsit doar o mică parte și aceea răvășită.

Din cauza condițiilor rele în care a fost găsită în acea încăpere străbătută de țevile caloriferului, în anul 1952 a fost preluată fără nici un instrument de evidență, de către Arhivele Statului, împreună cu alte fonduri arhivistice provenind de la mai multe instituții desființate. După clasarea, restaurarea și inventarierea materialului, au rezultat 2483 unități de păstrare.

În anul 1957, cu ocazia preluării unor materiale arhivistice de la Sfatul Popular al Regiunii Iași, au mai intrat în depozitele Arhivelor Statului încă 43 unități de păstrare din fondul Rezidenței.

În materialul arhivistic aflat în depozitele noastre — atât cât a mai rămas de la război — se mai găsesc dosare și registre al căror conținut e cel arătat de schema de funcționare a instituției.

Bibliografie : *Monitorul Oficial* nr. 187 din 14 august 1938, nr. 232 din 6 octombrie 1938, nr. 235 din 10 octombrie 1938, nr. 243 din 19 octombrie 1938, nr. 257 din 4 noiembrie 1938, nr. 274 din 24 noiembrie 1938, nr. 289 din 12 decembrie 1938, nr. 97 din 27 aprilie 1939, nr. 222 din 24 septembrie 1939, nr. 268 din 18 noiembrie 1939, nr. 221 din 22 septembrie 1940.

CAMERA DE AGRICULTURA — IAȘI

Fond istoric nr. 208, fond R. 22. Unități de păstrare 1638. Anii extremi 1925—1948. Inventar pe fișe

Instituția a fost înființată în anul 1925 pe baza legii nr. 1209 din 13 aprilie același an. Scopul înființării acestei noi instituții era să reprezinte și să ocrotească interesele agriculturii și ale zootehniei.

Arhiva acestei instituții a fost preluată de Arhivele Statului în anul 1952 fără năci o formă de evidență. Astăzi este inventariată pe fișe și poate fi cercetată.

Arhiva cuprinde materiale documentare importante, privind agricultura, zootehnia și silvicultura din fostul județ Iași și avize asupra proiectelor de legi privind agricultura. Se găsește material privind diferite măsuri luate pentru îmbunătățirea agriculturii din vremea respectivă, a creșterii vitelor și protejarea pădurilor, materiale privind școlile de agricultură, stațiuni agronomice, ferme, pepiniere, măsurători de moșii, planuri, împroprietăriri, situații statistice privind uneltele de producție și producția agricolă. Se găsesc date importante privind situația agricolă din timpul celui de al doilea război mondial, situația moșiilor părăsite de către moșieri în 1944 și ajutorul dat de partid țăranilor pentru munca agricolă în condițiunile grele din 1944—1945.

III. ARHIVE ECONOMICE ȘI INDUSTRIALE

PRIMA SOCIETATE DE ECONOMIE DIN IAȘI

Fond istoric nr. 178, fond R. 208. Unități de păstrare 234. Anii extremi 1871—1948. Inventar nr. 624

La 1 iunie 1871, un grup de 16 învățători și o pensionară — majoritatea de la școala de la Trei-Ierarhi — aprobă statutul de înființare și funcționare a „*Societății casei de economie din urbea Iași*” care, în aceeași zi, începe operațiile financiare prin adunare de cotizații și acordarea unui împrumut. Printre membrii fondatori ai acestei societăți au fost Ion Creangă, I. A. Darzeu, G. Ienăchescu, C. Grigorescu, A. Lambrior și alții.

Această societate este rezultatul crizei economico-financiare din acea epocă. Intrucît funcționarii nu-și încasau salariile de la stat decît la 3—7 luni odată, șefii instituțiilor eliberau acestora așa numitele *accepte*, pe baza cărora ei puteau să-și ridice drepturile bănești mai devreme, de la diverși *scontatori* (cămătari) care rețineau procente variind între 5%—50% din cuantumul salariului. Pauperizarea funcționarilor deci a determinat apariția acestei societăți particulare de ajutor reciproc, care-și alege primul comitet la 30 mai 1872.

La 19 august 1872, diaconul Ion Creangă introduce o cerere din care, arătînd că „fiînd scos din funcțiune și ne mai avînd parale pentru a mai putea face parte din Societate”, cere a i se restitui banii depuși, ceea ce se aprobă.

De la înființare și pînă în aprilie 1875, societatea funcționează în locuința lui I. A. Darzeu, din fundul curții bisericii Trei-Ierarhi, apoi se mută în casele lui Aron Leib Kaufman din str. Palatului nr. 1 și 3, pe care la 22 decembrie 1888 le cumpără și le stăpînește pînă

în 1914 când, în urma exproprierii caselor de către Primărie, societatea își mută sediul într-o casă din str. Ștefan cel Mare, unde fusese instalată și Banca Iașilor.

Prin ordonanța de adjudecare din 21 februarie 1919, a Tribunalului Iași, societatea intră pe data de 10 martie 1919, în posesia imobilului Schiller din str. Ștefan cel Mare nr. 49, în care se instalează abia în 1927 din cauza unor procese privind imobilul. Aici funcționează pînă în 1948 când este desființată.

Deși încă de la 10 noiembrie 1874 se pusese în discuție schimbarea denumirii societății, lucrul acesta se definitivează abia la 26 octombrie 1875, când i se stabilește numele de „*Prima societate de economie din urbea Iași*” — nume pe care-l păstrează pînă la desființare.

În legătură cu activitatea ei, societatea progresează foarte repede, mereu își lărgeste sfera de operații din punct de vedere financiar și teritorial, deservind întreaga Moldovă. Cumpără diferite obiecte de valoare și imobile, pe care apoi le revinde, realizînd beneficii.

În anul 1905, prin decretul nr. 3585 din 22 iunie, e recunoscută persoană juridică. Ea intervine deseori pentru ajutarea diferitelor acțiuni social-culturale. Între membrii ei au fost P. Poni, A. D. Xenopol, G. Muzicescu, O. Botez, V. Hălăceanu, Gh. Ghibănescu și mulți alți oameni de seamă.

La desființare, materialul arhivistic al societății este preluat de către Banca R. P. R. sucursala Iași, desigur cu alte bunuri de inventar. Acest material arhivistic — cit se mai păstrase din timpul războiului — a fost depozitat într-o șură fiind expus distrugerii. De aici a fost preluat de Arhivele Statului în iarna anului 1951, fără nici o formă de evidență. În urma clasării, s-au găsit următoarele unități arhivistice: 1 registru de cotizații (1871), 9 dosare și mape cu actele locurilor și imobilelor societății, 7 dosare cu state de salarii (1928—1931, 1935, 1937—1940), 1 dosar cu inventarul bunurilor societății (1918), 11 registre cu procese-verbale de ședință (1878—1910, 1942—1943, 1945—1947), 12 dosare corespondență diversă (1927, 1934, 1938), 1 registru privind alegerea comitetelor (1909—1932), 3 dosare privind adunări generale și statute (1922, 1923, 1937, 1941/1942), 2 registre cu lista asociațiilor, 4 mape cu cereri de împrumut (1930, 1945, 1946), 4 dosare privind cheltuielile societății (1927, 1932, 1939), 1 registru cu verificarea conturilor de gestiune (1882—1915), 1 dosar cu diferite obligații către societate, o

mapă conținând manuscrisul unei monografii a societății alcătuită în 1924 de către N. A. Bogdan, trecută la secția manuscrise, precum și 175 mape cu diferite acte referitoare la împrumuturi cu ipotecă asupra unor case sau moșii.

În afară de arhiva proprie, în cursul existenței ei, societatea a ajuns să aibă și o colecție de documente; lucrul este explicabil prin aceea că, în cazurile de împrumut cu ipotecă, debitorii depuneau în păstrarea societății actele proprietăților ipotecate și ele au fost preluate odată cu fondul.

Aceste documente, deși probabil nu toate câte le-a avut societatea înainte de război, au fost scoase din cadrul fondului arhivistic propriu și inventariate în pachetul 397 din colecția de documente a Arhivelor Statului din Iași; în număr de 66, din perioada 1528—1859, documentele se referă la moșiile Fundeni (Bacău), Itești, Călugăra, Șerbești (Neamț), Bărbînța, Căărăulești, Căuțișeni, Negușeni, Piticeni sau Barbiceni, Rușii (Roman) și Mărăști (Tecuci).

Bibliografie: N. A. Bogdan, monografia „Prima societate de economie din urbea Iași” (în manuscris).

SOCIETATEA CREDITULUI FUNCİAR URBAN DIN IAȘI

Fond istoric nr. 166, fond R. nr. 1. Unități de păstrare 670. Anii extremi 1893—1951. Inventare nr. 624, 625

Societatea Creditului Funciar Urban din Iași s-a constituit definitiv și a început să funcționeze în casele Coroi (din str. Coroi, azi I. C. Frimu, colț cu strada N. Gane), la data de 15 iunie 1881, deși a fost înființată pe baza unei legi din 5 aprilie 1873.

La 7 mai 1886, a cumpărat imobilul din strada Lăpușneanu, nr. 59 (apoi 37, iar azi 14), care fusese odinioară proprietatea spătarului Mihalache Cantacuzino-Pășcanu și care, între 1859—1862, servise de reședință domnitorului Alexandru I. Cuza. (Azi în acest imobil, se află Muzeul Unirii). Societatea s-a instalat aici în anul 1887.

Activitatea financiară a Creditului Urban a constat în acordare de împrumuturi ipotecare, pe imobile situate în raza comunelor urbane, în localitățile suburbane legate de marile orașe prin cale ferată sau tramvaie, precum și în unele comune rurale (stațiuni balneare și climaterice).

Oricine se împrumuta pe ipotecă devenea membru asociat al So-

cietății și pierdea această calitate prin achitarea împrumutului sau prin transmiterea imobilului ipotecat.

De la început, operațiile societății s-au extins asupra întregii Moldove și prin 1884 și asupra Bucureștiului, apoi asupra Dobrogei și Olteniei iar între 1921—1925 și în restul țării.

Între anii 1916—1918 funcționează în casele Braunstein, din Piața Unirii. În această perioadă (1917) pentru a-și asigura bunurile, trimite la Moscova toate efectele și valorile, care i se restituie după război.

În anul 1920, imobilul a fost avariat din cauza unui incendiu.

Cu timpul își creiază sucursale în București (str. E. Carada nr. 7), Cluj, (Piața Unirii nr. 7), precum și reprezentanțe în Botoșani, Brăila, Constanța, Dorohoi, Focșani, Fălțiceni, Galați etc.

În urma deciziei Consiliului de Miniștri, nr. 1210/1948, Prezi-diul Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Romîne emite decretul nr. 197 pentru dizolvarea și lichidarea întreprinderilor bancare și institutelor de credit, și Societatea Creditului Funciar Urban din Iași este desființată la 12 august 1948, stabilindu-se o comisie care execută lucrările de lichidare.

La Arhivele Statului au fost depuse în anul 1949 următoarele materiale arhivistice : 64 dosare și condici (1893—1949), privind personalul și acționarii (numiri, avansări, state pentru plata impozitului pe salarii, state pentru plata salariilor, pensiilor, diurnelor, onorariilor, registre de prezență la serviciu, state personale de serviciu și evidența acționarilor societății) ; 2 registre de intrare-ieșire (1943—1949) ; 3 dosare cu dispoziții ale Direcției (1915—1947, cu lipsuri dintre anii 1929—1933, 1936—1943 ; 1 dosar cu regulamente, decizii și recursuri (1928—1936) ; 4 mape cu corespondență diversă (1946, 1948—1951) ; 5 dosare cu acte contabile — acte justificative, acte de casă, oferte, împrumuturi, chitanțe — (1928—1951, lipsind cele dintre anii 1932—1946) ; 2 dosare referitoare la vânzări de imobile (1948—1951) ; 5 dosare privind diferite procese (1949) ; 1 dosar cu lucrările pentru modificarea statutului (1926) ; 1 dosar privind imobilul-sediu al societății (1941—1943).

Cel ce contracta împrumut cu ipotecă, era obligat să depună la societate cererea prin care solicita împrumutul, însoțită de : actele de proprietate, planurile de situație și construcție ale imobilului, autorizația de construcție, certificat că solicitantul are capacitatea legală de a contracta, certificatul constatator de sarcinile ce grevează asupra imobilului, certificat că impozitele sînt achitate la zi, eventualele contracte de închiriere și actele de stare civilă. Din acestea, există un

număr de 559 mape privind imobilele din orașele : Bîrlad, Botoșani, Brăila, București, Călimănești, Cerna Vodă, Cluj, Constanța, Dorohoi, Fălticeni, Galați, Huși, Iași, Medgidia, Panciu, Piatra-Neamț, Ploești, Rădăuți, Rîmnicul-Șarat, Roman, Suceava, Tecuci, Tg. Frumos, Tg. Ocna, Vatra Dornei etc.

Bibliografie : Société de crédit foncier urbain de Iassy-Roumanie, 50 ans d'activité, 1881—1931 ; Regulament pentru pensiunile funcționarilor „Creditului Fonciar Urban“ din Iași, 1910 ; Legea privitoare la Societățile civile de credit fonciar și statutul Creditului Urban din Iași.

SOCIETATEA DE BINEFACERE ȘI AJUTOR RECIPROC ION NICULI DIN IAȘI

Fond istoric nr. 220, fond R. 202. Unități de păstrare 81. Anii extremi 1906—1951. Inventar nr. 920

La 29 august 1906, un grup de cetățeni ai orașului Iași au înființat o societate de binefacere și ajutor reciproc.

Scopul societății era ajutorarea membrilor săi în caz de boală, infirmitate sau deces, precum și ajutarea unor oameni din afara ei.

Toate ajutoarele se dau din fondul societății realizat din taxe de înscriere, din cotizații, donații etc., păstrat spre fructificare la Prima Societate de economie din Iași.

Prin legea nr. 712 din 28 februarie 1909, societatea e recunoscută ca persoană morală. Decizia Consiliului de Miniștri nr. 1380 din 5 noiembrie 1911 aprobă modificarea statutelor și a regulamentului pentru aplicarea acestui statut.

În urma cererei introdusă în iulie 1949 la Tribunalul Iași, de către membrii consiliului de administrație al Societății, denumirea ei s-a schimbat în Societatea de binefacere și ajutor reciproc „Ion Niculi“, nume sub care a funcționat pînă la desființarea ei în anul 1952.

Faptul că în atenția conducerii acestei societăți intra și problema arhivei, acest lucru rezultă din regulamentul ei de funcționare care prevede că „secretarul are însărcinarea de a redacta procesele verbale ale ședințelor comitetului și ale adunărilor generale, contrasemnînd acele procese verbale ; face și contrasemnează toată corespondența societății, ține registrele de intrare și ieșire, face con-

vocările diferitelor adunări, păstrează pe a sa răspundere toate dosarele ce compun arhiva societății, registrele întrebuințate, acele lucrătoare, precum și un inventar de averea mobilă a societății". Totuși, războiul a contribuit ca astăzi arhiva să nu mai fie întreagă, și nici cea care a rămas să nu se înfățișeze în stare prea bună.

La desființarea societății, arhiva a rămas într-o cameră a imobilului din Iași, strada Ion Niculi nr. 52, unde a avut sediul societatea aproape tot timpul existenței sale. De aici, în anul 1953, a fost transportată de către Întreprinderea de locuințe și localuri, în strada Cuza Vodă nr. 14. Aici neavînd condiții bune de păstrare, arhiva a fost preluată în martie 1953 de către Arhivele Statului, unde se păstrează ordonată și inventariată.

Ce cantitate a fost și ce conținut a avut arhiva întreagă nu știm, deoarece nici un inventar al ei nu s-a întocmit, sau n-a ajuns pînă la noi.

În Arhivele Statului se păstrează : acte justificative, cereri de înscriere în societate, cereri și acordări de ajutoare, acte privind imobilul societății, dări de seamă, procese verbale de ședințe, jurnale de casă, corespondență, toate acestea dintre anii indicați mai sus, dar cu lipsuri mari.

SOCIETATEA DE BINEFACERE FRATERNA ROMINA DIN IAȘI

**Fond istoric nr. 518, fond R. 212. Unități de păstrare 32.
Anii extremi 1909—1952. Inventar nr. 923**

La 28 martie 1899, un grup restrîns de funcționari, meseriași și mici comercianți, încheiau procesul verbal de fondare a acestei societăți, care avea ca scop, printre altele, acordarea de ajutoare materiale membrilor ei în caz de boală, moarte, infirmitate și bătrînețe, ocrotirea văduvelor și a orfanilor membrilor decedați, precum și ajutorarea oricărei persoane din afară, lipsită de mijloace de trai.

În cursul existenței, societatea și-a avut sediul în mai multe locuri. Instalată inițial în casele lui Al. Carp, la 18 iunie 1899 se mută în casa donată de Al. Dodițe din str. Trantomir, la 26 octombrie același an în casele lui Gh. Grigorescu din str. Pădurii, la 23 aprilie 1900 în niște camere oferite de A. D. Xenopol la Universitatea veche, în toamna anului 1902 în casele dr. Anghel, în

1905, în casele Finchelștein din Strada de Sus nr. 64, în 1907 în str. Sf. Teodor nr. 40, iar în 1912 societatea cumpără casele Teodor Pavlescu din str. I. C. Brătianu (azi Gh. Dimitrof) nr. 4, 6, în posesia cărora intră la 26 octombrie același an. În acest din urmă imobil funcționează pînă în martie 1944, cînd personalul din conducere cît și membrii se evacuează din cauza războiului. În 1945 imobilul fiind aproape ruinat, e reparat și societatea îl ocupă pînă la desființare, afară de o mică perioadă de timp în cursul anului 1951 cînd este nevoită să funcționeze într-un imobil din str. 11 iunie, care era sediul Societății de binefacere „Moldova”.

Societatea e recunoscută persoană morală și juridică prin decretul nr. 1296 din 21 aprilie 1908. Ea își creează fonduri din cotizațiile membrilor, donații și baluri sau serbări, iar în conformitate cu hotărîrea din 11 mai 1899 — capitalul se depune spre fructificare la „Prima Societate de economie” din Iași. Din fondurile adunate, societatea își ajută membrii ei, urmașii lor, ba și persoane străine din Iași, cît și din alte județe.

În 1952 este desființată.

În materialul arhivistic depus la Arhivele Statului în 1952, fără nici un instrument de evidență, de către Sfatul Popular al orașului Iași s-a găsit, cu ocazia clasării materialului, un rest din arhiva fostei societăți de binefacere „Fraterna romînă”. Toate foile volante găsite au fost puse în mape, pe ani.

Din cîteva dosare întregi, se poate constata că această arhivă fusese bine constituită: dosarele cusute, copertate, intitulate, cu indicativ, și certificate în urma numerotării filelor. Lucrul este explicabil, deoarece chiar din primul an de funcționare (4 aprilie 1899) societatea găsește necesar să-și mai aleagă încă un secretar, care să fie și arhivar, și chiar statutul societății prevede acest lucru: „unul din secretari va fi și arhivar, care arhivă i se va da în primire”. Secretarul arhivar a existat tot timpul funcționării societății dar în ultimii ani nu și-a exercitat atribuțiunile ce-i reveneau, deoarece arhiva după 1944 nu este îndosariată cum trebuie.

După cum rezultă din corespondența societății, în perioada 1 aprilie 1944 — 1 ianuarie 1945 localul a fost devastat, mobilierul furat, casa de fier spartă și arhiva distrusă. Un inventar general al arhivei de la înființare și pînă în 1944 nu se găsește, așa că nu putem ști precis ce s-a distrus. Din informațiile oferite de procesele verbale ale Comitetului, ne putem da seama despre o parte din ar-

hiva veche. Iată ce unități arhivistice alcătuiau arhiva societății în 1900: 1 registru de procese verbale, 1 registru jurnal, o condică de înscriere a membrilor, o condică de mandate, o condică de expediție, 1 registru de intrare-ieșire, 1 registru de înscrierea membrilor în ședință, 1 registru stat nominal al membrilor, 1 registru pentru ședințe secrete și 15 dosare cu diferite acte. În 1901 se adaugă un registru partizi. Aceste registre sînt primite de la 11 mai 1899 cînd „îi se face numerotarea, parafarea și sigilarea”.

Materialele arhivistice ale acestei societăți, care se găsesc în Arhivele Statului, cuprind: 12 dosare și mape cu foi volante privind proprietățile societății (1909—1939 cu foarte mari lipsuri), 6 registre, dosare și mape cu foi volante, referitoare la membri — înscrieri, tabele nominale, datorii, — (1930—1952 cu foarte mari lipsuri), 7 dosare și mape cu foi volante privind operațiunile financiare (1924—1951), 3 dosare și mape cu corespondență diferită (1817, 1949, 1951), 2 condici de procese verbale (1934—1935 și 1939—1951) și un statut.

În afară de această arhivă proprie, mai există un dosar conținînd 41 documente dintre anii 1772—1868, referitoare la imobilul din fosta str. I. C. Brătianu proprietatea societății.

Bibliografie: V. I. Duca, N. Craft și C. Gh. Nicolau, *Zece ani de activitate a Societății de binefacere „Fraterna Romîna” din Iași, 1899—1909, Iași 1909.*

BANCA POPULARĂ A PROFESORILOR DIN IAȘI

**Fond istoric nr. 237, fond R. 207. Unități de păstrare 15.
Anii extremi 1939—1948. Inventar nr. 689**

Din inițiativa unui grup de profesori de la fostul liceu de băieți „Mihail Kogălniceanu” și de la fostul liceu Comercial de băieți — ambele din Iași — se înființează „Banca populară a profesorilor din Iași” prin statutul tip aprobat la 22 ianuarie 1934 și modificat la 17 august 1937.

Scopul acestei bănci a fost rezolvarea mai repede a cererilor cadrelor didactice și administrative din învățămînt, pentru acordare de credite pe termen scurt, întrucît „Casa de credit a corpului didactic” din București rezolva cererile de împrumut cu mari întârzieri.

În tot cursul existenței sale, banca a funcționat la fostul liceu comercial de băieți din Iași, str. V. Alecsandri nr. 7, cu excepția perioadei dintre martie 1944—1 aprilie 1945, când a fost evacuată la Comloșul Mare — Timișoara.

În perioada de după 1945 operațiile bancare s-au redus mult, așa încît în iunie 1948 s-a pus problema fuzionării acestei bănci cu „Banca Economia”. Fuziunea n-a mai avut loc, deoarece imediat s-au organizat „Casele de ajutor reciproc”.

Materialul arhivistic creat de această bancă s-a pierdut în mare parte în timpul luptelor ce au avut loc în Comloșul Mare — Timișoara.

În ianuarie 1955, profesorul V. Todirașcu — fostul contabil al băncii, a depus la Arhivele Statului din Iași 5 dosare cu corespondență din anii 1946—1948 și cu situația împrumuturilor (1939—1943 și 1945—1946), 10 registre: partizi (1944—1947), jurnal (1941—1947), inventar (1943—1945, 1947), cartea mare (1946—1947), chitanțier (1943—1947), bonuri de plată (1945—1947); în afară de acestea, un număr de 285 cambii, din diferiți ani.

INTREPRINDEREA INDUSTRIALA DE STAT „ȚESATURA” IAȘI

**Fond istoric nr. 519, fond R. 214. Unități de păstrare 101.
Anii extremi 1902—1947**

Întreprinderea a fost înființată în anul 1902 în Iași str. Socola nr. 137, cu denumirea de Leo Geller et Co., pentru comerțul cu fabricarea de țesături.

De atunci și pînă astăzi, întreprinderea a purtat următoarele denumiri: a) între anii 1907—1910 „Fabrica de țesături fostă Leo Geller et Co.” Societate Anonimă, b) între 1910—1948 Societatea Anonimă „Țesătura Iași”, c) după naționalizare (1948) Întreprinderea Industrială de Stat „Țesătura” Iași.

Arhiva creată, de această întreprindere în cursul activității sale s-a păstrat în condiții foarte proaste, fapt care a dus la distrugerea ei în mare măsură. Materialul arhivistic dintre anii 1902—1940, numără doar 100 unități arhivistice.

Materialul arhivistic dintre anii 1902—1947 (din anul 1947 un singur dosar cu actele de proprietate ale întreprinderii) a fost pre-

luat în anul 1958 cu forme legale și se păstrează în depozitele Arhivelor Statului.

Arhiva cuprinde : acte de proprietate, dări de seamă, procese verbale ale adunării generale (1918—1948), corespondență privind activitatea întreprinderii, greva textiliștilor din 1920, facturi, polițe de asigurare, achiziționări de unelte-mașini, construcții și reparații la imobilele proprii, liste de prețuri, tabele de personalul fabricii, dări de seamă ale adunării generale, diverse procuri, note de comandă, statute, închirieri de imobile, tabele de salarii plătite lucrătorilor, conturi contabile, contracte furnituri armată, capitalul străin introdus în țară etc.

Întreprinderea păstrează astăzi arhiva dintre anii 1941—1958 ce este în curs de organizare.

IV. ARHIVE SILVICE

DIRECȚIA REGIONALĂ A II-a SILVICĂ DIN IAȘI

**Fond nr. 88. Unități de păstrare 2312. Anii extremi 1880—1918.
Inventare nr. 571, 572**

Instituția începe să funcționeze din anul 1860, în baza legii de administrație silvică, publicată în Monitorul Oficial nr. 71 din 24 martie 1860.

Prin legea publicată în Monitorul Oficial nr. 204 din 14 septembrie 1924, Regiunea Silvică Iași se contopește cu cea de la Bîrlad, numindu-se de acum înainte Direcția Regională a II-a Silvică, avînd sediul în casele care au fost ale scriitorului N. Gane, de pe strada cu același nume.

În baza cap. I, art. 2, instituția funcționa cu următoarele 5 servicii: 1) Serviciul personalului, avînd atribuții și pentru lucrările de contabilitate, contencios, materiale și statistică. 2) Serviciul amenajărilor pentru lucrările referitoare la pădurile statului și la cele administrate de stat, la regimul silvic cu aplicarea legii silvice în ce privește controlul și exploatarea pădurilor celorlalte categorii de proprietari, și ridicări în plan. 3) Serviciul exploatărilor se ocupa cu lucrările de exploatarea și punerea în valoare a tuturor pădurilor. 4) Serviciul plantațiilor, pentru lucrări referitoare la pepiniere și plantații în pădurile statului și cele administrate de stat, fixarea solurilor, protecția și conservarea vînatului și a pescuitului. 5) Serviciul construcțiilor de drumuri și clădiri forestiere.

În 1935, prin legea publicată în Monitorul Oficial nr. 45 din 22 februarie, Casa Autonomă a Pădurilor Statului se încorporează, pe ziua de 1 iulie 1934, Ministerului de Agricultură și Domenii, ca

administrație comercială, sub denumirea de „Casa Pădurilor Statului“. Aceasta are ca servicii exterioare: direcțiuni regionale silvice, centre silvice și ocoale silvice.

În 1947, Direcțiunea Regională a II-a Silvică se transformă în „Întreprinderea pentru industrializarea și exploatarea lemnului“ (I. P. E. I. L.).

În 1949, I. P. E. I. L.-ul se mută la Fălticeni, la Iași rămânând o secție silvică ce funcționa pe lângă Sfatul Popular, cu sediul pe strada Karl Marx în casele foste ale generalului Gherculescu.

În 1951 ia ființă Direcția Silvică Județeană, care a funcționat în același local. Dar instituția mai are de suferit încă multe peregrinări. În 1954 se mută în Palatul Administrativ. Aici nu stă mult și în 1955 e mutată pe strada Ștefan cel Mare, lângă Banca Agricolă. În cursul anului 1957, se mută de două ori, întâi în fostul local al Miliției, de lângă piața Sf. Spiridon, apoi din nou în strada Ștefan cel Mare, unde funcționează și acum.

La Arhivele Statului din Iași se păstrează numai un fragment din fondul instituției. Materialul arhivistic s-a predat în două rânduri: în 1933 un număr de 1893 unități arhivistice, iar la 3 octombrie 1938 încă un număr de 419 unități; în ambele cazuri predarea s-a făcut pe bază de inventar.

Materialul arhivistic cuprinde următoarele categorii: registre de intrare, registre de ieșire, registre de gestiune a exploatărilor principale, registre inventar, registre de delikte silvice, registre de pădurile stabilimentelor publice, registrele pepinierelor, registre de state personal superior, condici de prezență, condica de inspecții; dosare cu păduri, exploatări, dosare cu personal și plata salariilor, dosare cu procese verbale de inspecție, vânzări de proprietăți ale statului, poliția silvică, corespondență diversă.

Arhiva Direcției Silvice de la 1918—1946 se păstrează la I. P. E. I. L. Fălticeni, iar din 1947 se păstrează la Direcțiunea Regională a III-a Silvică din Iași.

V. ARHIVE SANITARE ȘI SOCIALE

SPITALUL ORAȘENESC CLINIC DE ADULȚI DIN IAȘI

**Fond 164. Unități de păstrare 1008. Anii extremi 1814—1942.
Inventar nr. 622**

Este una din cele mai vechi și mai mari instituții spitalicești din Iași. Inceputurile ei au fost în vechea bolniță de pe lângă mănăstirea Sf. Spiridon, pe care documentele o pomenesc încă de pe la începutul sec. al XVIII-lea.

În 1757 devine casă obștească și i se dă un hrisov de organizare, cu epitropi și administrație proprie.

Instituția primește denumirea de „Epitropia casei Sf. Spiridon” și obține, de-a lungul anilor, multe donații de imobile (moșii și case), precum și diferite privilegii.

Astfel la această instituție s-a adunat o importantă colecție de documente vechi, acte de proprietate ale bunurilor primite ca donație sau cumpărate etc. și care colecție se găsește astăzi la Institutul de istorie al Filialei Iași a Academiei R. P. R.

Arhiva creată de această instituție, de-a lungul anilor, s-a pierdut în mare parte în timpul celui de-al doilea război mondial, deoarece la evacuarea spitalului nu s-a avut grijă decât de documentele vechi care formau colecția.

Rămânând în voia soartei, într-un subsol, nu s-a mai găsit din arhiva propriu-zisă de cancelarie, decât o mică parte care a fost adusă la Arhivele Statului în 1948 fără inventar.

Clasată și inventariată, arhiva cuprinde materiale documentare importante în legătură cu istoria medicinei în țara noastră și, tot odată și cu problema gospodăriei moșierești, deoarece la un moment dat Epitropia Sf. Spiridon devenise unul dintre cei mai mari proprietari de moșii.

În arhivă se găsesc materiale privind administrația acestei instituții spitalicești încă din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea (doctori, spițeri, bolnavi). Două condici, cuprinzând „veniturile și cheltuielile” acestei instituții din sec. al XVIII-lea, deși fac parte din fondul arhivistic creat de către instituție, se păstrează între documentele moșiiilor la Institutul de istorie din Iași.

Dosarele, câte se mai păstrează azi, cuprind și știri în legătură cu celelalte spitale, care țineau de Epitropia Sf. Spiridon, de exemplu acelea din Roman, Focșani, Botoșani, Bîrlad și Galați. De asemenea despre ospiciile de alienați din Golia și mănăstirea Neamț, despre Institutul Gregorian din Iași, Azilul de infirmi de la Galata și diferite spițerii.

În organizarea spitalicească vom găsi știri privind secțiile și personalul medical, diferite construcții noi în legătură cu dezvoltarea spitalului, inventar, aprovizionare și eliberarea materialelor din magazie; diferite instrucțiuni privind atât partea administrativă cât și medicală. Tot aici se pot găsi știri privind școala de chirurgie, spitalul israelit, stațiunea balneară Slănic etc.

Bibliografie : Acad. Vasile Rășcanu, Gh. Năstase, Gh. Băileanu, *Istoricul spitalului orășenesc clinic de adulți din Iași*, I, Iași, 1956.

CASA ASIGURĂRILOR SOCIALE IAȘI

**Fond istoric nr. 213, fond R. 23. Unități de păstrare 1687
Anii extremi 1912—1949. Inventar nr. 686**

Prin legea pentru organizarea meseriilor, creditului și asigurărilor muncitorești, publicată în Monitorul Oficial nr. 236 din 27 ianuarie 1912, se înființează Corporația Meseriașilor din Iași, care a existat, cu această denumire pînă în anul 1933 cînd, în baza legii pentru unificarea Asigurărilor Sociale din 8 aprilie 1933, i s-a schimbat numele în Casa Asigurărilor Sociale Iași. Instituția a fost desființată prin legea nr. 10, publicată în Monitorul Oficial nr. 1 din 1 ianuarie 1949 (comisia de lichidare a funcționat pînă la data de 31 martie 1949).

Pînă la 8 aprilie 1933, instituția avea raza de activitate numai asupra orașului Iași; după această dată competența sa teritorială a cuprins orașul și județul Iași, avînd în supraveghere și control jude-

tele : Vaslui, Fălciu, Roman, Botoșani și Dorohoi unde, în fiecare capitală de județ, funcționa un Oficiu de Asigurări Sociale.

Fiecare asigurat avea datoria de a contribui cu o cotizație săptămânală, ce era în funcție de salariul său și care era suportată în părți egale cu patronul.

Asigurații aveau următoarele drepturi ; a) îngrijire medicală, medicamente, pansamente și accesorii medicale, b) ajutoare bănești de boală, accidente, maternitate și deces, c) pensii de invaliditate din boală sau accident, d) pensii de bătrânețe, retragere și e) pensii pentru urmași.

Instituția a funcționat în casele Adolf Teitler din strada V. Alecsandri, după care s-a mutat în imobilul propriu din strada Gheorghe Dimitrov nr. 155 (Policlinica A. de astăzi).

Structura sa a fost următoarea : serviciu administrativ, contabilitate, asigurări, venituri și control medical.

În perioada martie 1944 — martie 1945, instituția a fost evacuată în localitatea Pucioasa din fostul județ Dimbovița ; cu această ocazie s-a luat și o mică parte din arhivă, care a fost readusă în Iași la înapoiere.

Întreg materialul arhivistic creat în cursul existenței sale, a fost depozitat într-o cameră din subsolul clădirii, unde a putrezit în foarte mare parte, fiind roasă și de șobolani.

În anul 1952, arhiviștii au descoperit acest fond și, ceea ce s-a mai putut salva, a fost ridicat și depus spre păstrare la Arhivele Statului.

Arhiva cuprinde următoarele materiale : dosare privind personalul, acte de contabilitate, dosare de pensii, liste (state) de plată asigurați, inventare.

Așa cum s-a arătat mai sus fondul arhivistic al Casei de Asigurări Sociale Iași, are foarte multe lipsuri ; în întregime lipsește arhiva din anii 1913—1914, 1916—1917 și 1919.

CAMERA DE MUNCA DIN IAȘI

Fond istoric nr. 182, fond R. 30. Unități de păstrare 6539.

Anii extremi 1927—1949. Inventare nr. 630, 631

Camera de Muncă din Iași a luat ființă în anul 1927, în baza legii pentru înființarea și organizarea Camerelor de Muncă, publicată în Monitorul Oficial nr. 83, din 14 aprilie 1927, în care se arată că

„aceste instituții sînt organe de reprezentare și ocrotire a muncii industriale și comerciale. Ele sînt persoane juridice, puse sub supravegherea și controlul Ministerului Muncii, Cooperăției și Asigurărilor Sociale“.

În conformitate cu art. 3, cap. I din sus zisa lege, Camera de Muncă avea următoarele atribuții: 1. Să colaboreze cu Ministerul Muncii, Cooperăției și Asigurărilor Sociale, prin organe anume delegate și în limitele fixate de diferite legi, regulamente și decizii ministeriale, la aplicarea legislației muncitorești. 2. Să contribuie la întreținerea unor bune raporturi între factorii producției. 3. Să contribuie la o temeinică pregătire profesională a salariaților din industrie și comerț. 4. Să cunoască piața muncii și să organizeze sau să contribuie la organizarea birourilor de plasare, luînd și semnalînd autorităților în drept, măsurile necesare pentru înlăturarea sau reducerea crizelor de șomaj. Membrii comitetelor de plasare erau aleși de către secțiile Camerelor de Muncă. 5. Să patroneze, să ajute sau să înființeze instituții de cultură și de ridicare economică și socială a salariaților din industrie și comerț.

6. Să-și dea avizul asupra proiectelor de legi sau regulamente și, în general, asupra tuturor chestiunilor interesînd munca din industrie și comerț. 7. Să colaboreze la întocmirea statisticilor sau anchetelor cerute de Ministerul Muncii, Cooperăției și Asigurărilor Sociale, sau să întocmească asemenea statistici și anchete din proprie inițiativă. 8. Să apere și să susțină drepturile salariaților din industrie și comerț pentru neplata salariilor sau pentru concedii întempestive, putînd valorifica în justiție, în locul celor în drept, dar în numele acestora, drepturile derivînd, fie din contractele individuale, fie din convențiile colective de muncă. 9. Pe lîngă fiecare Cameră de Muncă funcționează comisii de arbitraj pentru apărarea conflictelor individuale de muncă, invitate între patroni și muncitori. 10. Să prezinte Ministerului Muncii, Cooperăției și Asigurărilor Sociale un raport anual privitor la rezultatele aplicării legislației. 11. Să colaboreze cu consiliile județene sau comunale și cu celelalte camere profesionale la buna organizare și propășire a muncii. 12. Să delege, în conformitate cu legea administrativă, reprezentanți în consiliile județene și în consiliile comunale din circumscripție și să aleagă, potrivit legii electorale, numărul de senatori fixat. La alegerile de senatori, cît și la desemnarea delegaților vor participa alegătorii salariați ai Camerelor de Muncă, cei aleși sau delegați trebuind să fie tot din cadrul lor.

Camera de Muncă era împărțită în două secții : comercială și industrială. În anul 1932, legea de înființare și organizare a Camerelor de Muncă (M. O. nr. 238 din 11 octombrie 1932), prevedea trei secții: Secția salariaților industriali, Secția salariaților comerciali și Secția meseriașilor.

Prin legea de înființare și organizare, publicată în M. O. nr. 170 din 26 iulie 1934, se înființează filiale județene pe lângă fiecare Cameră de Muncă. Acestea erau organizate în trei secții și anume : Secția lucrătorilor, Secția funcționarilor particulari, Secția meseriașilor.

În anul 1936 (legea publicată în M. O. nr. 98 din 29 aprilie 1936), Camera de Muncă este condusă de un consiliu de administrație, de un comitet de direcție și de un comitet de secție.

Prin decretul nr. 1055 din 4 mai 1936 (publicat în M. O. nr. 111 din 15 mai 1936), Camera de Muncă din Iași are în subordine următoarele circumscripții : Iași, Vaslui, Fălciu, Botoșani, etc.

Camera de Muncă din Iași și-a continuat activitatea până la începutul anului 1949 când a fost desființată. Parte din atribuțiile ei au fost luate de către Secția Muncă și Prevederi Sociale din cadrul Sfatului Popular al orașului Iași.

Arhiva Camerei de Muncă a fost depusă la Arhivele Statului din Iași, cu adresa nr. 6192/1952, de către Sfatul Popular al orașului Iași, care a primit acest material. Clasarea și inventarierea s-a făcut de către arhiviști. Cu această ocazie s-au constatat și lipsurile cauzate de evacuarea din martie 1944, la Pucioasa-Dîmbovița. O altă parte din arhivă s-a pierdut în timpul transportului pe C. F. R. la înnoarcerea din evacuare (vezi fond. 182, dos. 1/1944).

Între anii 1949—1952, arhiva a fost în păstrarea Sfatului Popular al orașului Iași, în condițiuni nesatisfăcătoare, care au contribuit la distrugerea unor unități arhivistice, fapt ce a determinat Arhivele Statului din Iași, să preia neîntârziat acest material spre a-l salva.

Arhiva Camerii de Muncă, afară de importanța practică pe care o prezintă, este un serios izvor de informare asupra situației muncitorimii ieșene din perioada orînduirii burghezo-moșierești. Din cercetarea materialului arhivistic, printre altele, se desprind următoarele categorii mai mari de materiale :

Dosare cu state de plată, ordonanțe și circulări, corespondență cu Ministerul Muncii, corespondență cu diferite instituții, cereri de eliberarea cărților de meșter ; fișe de calfe, lucrători și meșteri ;

dosare ale comisiei de arbitraj (aici se pot urmări conflictele dintre muncitori și patroni), registre de procese-verbale pentru examinarea candidaților în vederea calificării lor, registre ieșiri din serviciu, registre de intrarea corespondenței, registre de contabilitate etc.

INSTITUTUL DE IGIENĂ DIN IAȘI

**Fond istoric nr. 234, fond R. 204. Unități de păstrare 346.
Anii extremi 1929—1949. Inventar pe fișe**

Institutul de igienă și sănătate publică din Iași a fost înființat în anul 1929 cu scopul de a studia problemele ce sînt cuprinse în titulatura sa și de a pregăti noi cadre de igienişti. El continuă activitatea laboratorului catedrei de igienă, înființat de profesorul G. Proca, titularul catedrei, în 1907, și care era dotat cu toată aparatura necesară pentru diversele studii în laborator și pe teren.

La catedra de igienă s-au succedat apoi cîțiva profesori cu renume: Mezincescu, V. Babeș și elevi ai profesorului I. Cantacuzino. Între anii 1922—1924 titularul catedrei era profesorul M. Ciucă, organizatorul spitalului „Izolarea”. În 1927 s-a înființat conferința de Epidemiologie și Clinica bolilor infecțioase.

Activitatea institutului a fost strîns legată de catedrele de igienă și bacteriologie.

Profesorul Al. Slătineanu, în colaborare cu prof. M. Ciucă, I. Bălțeanu și alții, au organizat Institutul de Igienă din Iași și Centrul de demonstrație experimentală de la Tomești, înființat în august 1929.

În cadrul Institutului de igienă s-au ținut și o serie de cursuri de specializare: de malariologie pentru microscopiști, de igienă școlară și de specializare în medicina preventivă. Se începe și lupta împotriva tuberculozei și se organizează la Iași primul dispensar model pentru profilaxia acestei boli.

În 1933 aprilie 8, se publică în Monitorul Oficial regulamentul pentru organizarea și funcționarea Institutelor de igienă și sănătate publică, prin care se stabilește că Institutul are rolul de a îndruma și coordona activitatea serviciilor și instituțiilor sanitare, punîndu-le la dispoziție datele și informațiile necesare. Acestea erau: laboratoarele de chimie și bacteriologie ale Ministerului Mun-

cii, spitalul „Izolarea“, Dispensarul antituberculos, Institutul suro-
rilor de ocrotire, Stațiunea de malarie „Stînca“ și Plasa model To-
mești, cu cele două circumscripții, Poeni și Prisăcani.

Institutul de igienă, și celelalte servicii ce depindeau de el,
trebuiau să fie la dispoziția învățămîntului medical universitar și
să contribuie la instruirea personalului necesar serviciilor sanitare.
Directorul era ajutat de un consiliu tehnic, compus din cîte un pro-
fesor de clinică de specialitate. Acest consiliu avea dreptul să
controleze și să îndrumeze serviciile din raza circumscripției Insti-
tutului; în plus, colabora cu șefii Inspectoratului general sanitar.

Titularul catedrei de Igienă și Igienă socială a Facultății de Me-
dicină din Iași, era de drept directorul Institutului. Personalul teh-
nic se compunea din șefi de secție, șefi de laboratoare, asistenți și
preparatori, care erau numiți definitiv.

Institutul de igienă din Iași, trebuia să aibă cel puțin 4 secții,
laboratoare și servicii și anume: Secția I, cu laboratorul de bacte-
riologie și parazitologie, pentru organizarea luptei împotriva ma-
lariiei ș. a. Secția II-a, cu laborator chimic, se ocupa cu igiena ali-
mentară și industrială, cu probleme urbanistice și de salubritate și
cu aprovizionarea cu apă. Secția III-a, cu un serviciu de puericul-
tură — se ocupa cu ocrotirea mamei și a copilului, combaterea mor-
talității infantile, igiena școlară, boli sociale etc. Secția IV-a se
ocupa de plășile sanitare model, de perfecționarea medicilor igie-
tutului; în plus, colabora cu șefii Inspectoratului general sanitar

Cheltuelile Institutului erau acoperite prin alocații bugetare,
diferite subvenții și taxe pentru analize.

Situația grea de după război, lipsa de cadre calificate în învă-
țămînt și pe teren etc., a strîns și mai mult legăturile dintre insti-
tut și catedra de igienă. Între anii 1945—1948, aceste două insti-
tuții din Iași, încep o colaborare strînsă cu Ministerul Sănătății,
prin acțiunea de lichidare a tifosului exantematic și a febrei
recurente.

Tot în acest timp, cadrele antimalarice ale Institutului de
Igienă și ale catedrei, au urmărit pe teren evoluția paludismului,
mult răspîndit după război. Se experimentează, în 1947, prima
oară în Moldova, acțiunea insecticidelor de contact cu putere re-
manentă, în lupta împotriva malariei.

În 1948 se pornește o intensă campanie antimalarică, cu cadre
instruite, de microscopiști, entomologi și șefi de stație de malarie,
organizîndu-se primele stațiuni de malarie din Moldova.

Institutul de igienă a funcționat pînă în anul 1950, în localul Facultății de Medicină din strada Universității nr. 16. De aici s-a mutat în fostul local al Institutului Antirabic (desființat în 1948) din strada Victor Babeș nr. 14.

În prezent institutul funcționează - cu cinci secții și anume: Epidemiologie (la Institutul Cantacuzino), Parazitologie și malarie, Igiena alimentară, Igiena muncii și Igiena comunală.

Arhiva se păstra în bune condiții pînă în 1944, cînd a fost evacuată în întregime la Craiova. A fost aranjată pe probleme și pe ani și legată în pachete. La întoarcere a fost depozitată într-un garaj din strada Elena Doamna. În anul 1950 arhiva a fost preluată fără nici o formă de evidență. Materialele ce se găsesc inventariate pe fișe, pot fi grupate astfel: dosare de corespondență, dintre anii 1930—1947, state de salarii pe 1931—1948, acte de contabilitate pe 1930—1949, dosare de personal (caziere, fișe individuale, decizii, numiri ș. a.) pe 1932—1947, situații statistice pe 1931—1944, anchete grafice, tabele de analize ș. a. pe 1930—1947 (cu lipsuri).

Știri cu privire la acest institut se mai pot găsi în arhiva Inspectoratului Sanitar Iași, Serviciul Sanitar al Municipiului Iași și Serviciul Sanitar al Județului Iași.

Bibliografie: *Monitorul Oficial* nr. 44 din 26 februarie 1927 și nr. 83 din 8 aprilie 1933; „*Evoluția învățămîntului igienei în Moldova*“. Raport pentru sesiunea Pavlov, a Academiei R. P. R., 1952, de prof. dr. A. Cornelson etc.

SPITALUL MIXT DIN BIVOLARI (IAȘI)

Fond nr. 241. Unități de păstrare 216. Anii extremi 1937—1944. Inventar nr. 858

Asupra istoricului instituției, nu găsim informații satisfăcătoare, din pricina lipsei de material documentar.

Din informațiile pe care le avem la îndemînă, știm că circumscripția sanitară a comunei Bivolari este mai veche decît spitalul, ea luînd ființă în 1887. Abia în 1912 s-a înființat spitalul mixt Bivolari, deși preocuparea conducerii comunei, de a clădi un spital, e mai veche. Astfel, în cazierul spitalului ce se păstrează în arhiva

Serviciului sanitar jud. Iași, vedem că, la 26 noiembrie 1881, săteanul Ion Luca Ciobanu din Bivolari, donează primăriei din această comună, o falce de loc din imășul pe care donatorul îl avea prin punerea în aplicare a legii rurale din 1864. Donația se face cu scopul ca pe acest loc să se clădească spitalul.

Nu știm data cînd s-a construit clădirea. Cunoaștem însă că spitalul a început să funcționeze în 1912, sub titulatura „Spitalul mixt Bivolari” și de atunci instituția își continuă activitatea și în prezent.

La Arhivele Statului din Iași se păstrează numai un fragment din fondul arhivistic, care a fost găsit, în anul 1956, la Școala de perfecționare a medicilor din strada Elena Doamna, unde se păstra în condiții rele, într-un garaj, împreună cu alte arhive sanitare. Toate acestea s-au ridicat fără nici o formă și s-au adus la Arhivele Statului, spre a fi salvate de la distrugere. Cu această ocazie s-a găsit și parte din arhiva spitalului mixt Bivolari.

Arhiva se rezumă doar la dosare cu acte justificative, conturi de gestiune, dosare cu situația încasărilor, tabela rezumativă și inventarul spitalului.

Informații parțiale în legătură cu istoricul instituției se găsesc alături în arhiva proprie, cîtă s-a păstrat, precum și în arhiva Serviciului Sanitar și al Inspectoratului General Sanitar din Iași.

SPITALUL DIMITRIE BORȘ DIN TG. FRUMOS

**Fond nr. 240. Unități de păstrare 35. Anii extremi 1940—1945.
Inventar nr. 987**

Spătarul Dimitrie Borș din Tg. Frumos și-a lăsat averea, prin testamentul din 1 noiembrie 1851, Epitropiei Sf. Spiridon, în vederea construirii și întreținerii unui spital în acel oraș. La 18 noiembrie 1858, spătarul mai adaugă la acest testament un codicil. Cu tot testamentul, se iviră însă neînțelegeri între Anica Borș, soția defunctului spătar și Epitropie, încît aceasta (Epitropia) intră în stăpînirea averii lăsată ei prin testament abia la 24 mai 1872.

Tot acum, în urma adresei primită din partea primăriei Tg. Frumos, Epitropia Sf. Spiridon pune la dispoziția comunei, casele

de lângă biserică, spre a servi de spital, pînă cînd se va construi noul local.

La 27 iulie 1904, inginerul Virgil Hălăceanu a fost însărcinat de Epitropie, cu construirea noului local, care s-a terminat în octombrie 1905, iar la 27 iulie 1906, a avut loc inaugurarea. Spitalul „Dimitrie Borș“ a aparținut de Epitropia Sf. Spiridon din Iași, pînă în anul 1948 cînd, desființîndu-se această epitropie, a fost etatizat.

Instituția își continuă activitatea și astăzi.

O parte din arhiva spitalului, a fost găsită în anul 1956, de către delegații Arhivelor Statului din Iași, într-un garaj, împreună cu alte fonduri sanitare, la Centrul de perfecționare a medicilor, din fostul local al Inspectoratului general sanitar.

Materialul documentar, atît cît s-a găsit, a fost preluat fără nici o formă, de Arhivele Statului din Iași.

El se compune din dosare de gestiune, corespondență diversă, rapoarte de activitate, foi de observație, dosare administrative și pentru diferite reparații de local etc.

INSTITUTUL ANTIRABIC DIN IAȘI

Fond istoric nr. 235, fond R. 201. Unități de păstrare 227. Anii extremi 1940—1947. Inventar pe fișe

Instituția s-a înființat în anul 1903 și a început să funcționeze într-un imobil închiriat de către Primăria Iași, pe strada Sf. Teodor nr. 11. În anul 1918 s-a mutat în alt imobil pe strada Speranță, nr. 16. A fost subvenționată de Primăria Iași. În anul 1938 trece sub administrația Ministerului Sănătății și Ocrotirilor Sociale. În 1948 se desființează, atribuțiile ei trecînd în sarcina Institutului de igienă și sănătate publică din Iași, în cadrul căruia funcționează ca secție antirabică.

O mică parte din arhiva Institutului Antirabic a fost evacuată la Craiova, în 1944. Arhiva veche, pînă la 1940, a fost depozitată împreună cu alte fonduri arhivistice, într-un garaj al fostului Inspectorat Sanitar din strada Elena Doamna. La înapoiere nu s-au mai găsit decît foi volante și dosare deteriorate.

La 27 octombrie 1954, arhiva veche a fost ridicată, fără nici o formă de evidență și depusă la Arhivele Statului din Iași.

Materialul clasat și inventariat pe fișe analitice se compune din următoarele dosare: corespondență privind activitatea instituției pe anii 1942—1947, personal (numiri, detașări, caziere) 1942—1947, state de salarii 1942—1946, statistice 1942—1944, registre de intrare-ieșire 1943—1946, contabilitate 1940—1947.

Cercetătorul poate găsi știri privind problemele de resortul acestei instituții în arhiva Primăriei Iași, Serviciul Sanitar, Inspectoratul Sanitar Iași și în arhiva Ministerului Sănătății.

V). ARHIVE JURIDICE

DIVANUL DOMNESC

**Fond nr. 1. Unități de păstrare 9113. Anii extremi 1786—1862.
Inventare nr. 38—41, 539, 697 (parte la colecția „Litere“)**

Cuvînt de origine străină, Divanul denumește o veche instituție de stat, o adunare cu care domnul conducea țara și rezolva chestiunile cele mai grele ce se iveau. Era deci un consiliu de stat — Sfatul Țării — un tribunal suprem, precum și autoritatea cea mai înaltă (politică, legislativ-juridică și administrativ-executivă), pentru treburile interne și externe ale țării.

Alcătuirea Divanului Domnesc apare în primele noastre documente — chiar în acelea din secolul al XV-lea. Numele boierilor, ale panilor, ale marilor dregători ai țării, și mai ales funcțiile lor, cu care-i întâlnim în vechile cărți domnești, ne arată clar componența Divanului, de-a lungul secolelor, dar și însăși organizarea țării.

Cronicarul Gr. Ureche spune că Alexandru cel Bun „tocmit-au și boieriile mari un Sfat, de chiverniseala țării și a pămîntului Moldovei“.

Dacă instituția aceasta e veche, odată cu organizarea statului nostru politic, termenul care a definit-o a variat în cursul vremii. Pînă la sfîrșitul secolului al XVI-lea, s-a folosit denumirea de „Sfat“ (în slavonește „rada“). Există un document, din 25 iunie 1441, în care sfatul este numit „Seim“, după moda poloneză. Se caută a se numi seimuri la noi, sfaturile excepționale, care aveau de rezolvat chestiunile cele mai importante și în special cele de natură externă. În aceste ocazii, numărul boierilor din Sfat treceau

cu mult peste cel obișnuit în actele noastre, de circa 15 participanți. Denumirea „Divan“ apare abia în documentul din 18 martie 1603 și se generalizează repede. Divan gospod (domnesc), Divanul cel mare (care se ținea în sala mare a curții domnești), Obștescul Divan, Divanul veliților boieri (al marilor boieri), Divanul cel mic (ce se ținea în sala mică a curții, de lângă Spătărie), Divanul Cneției Moldovei, Înaltul Divan etc. sînt tot alîtea denumiri care ne spun aceleași lucruri, știute în mare parte.

Misionarul catolic Bandinus ne înfățișează alcătuirea procedurii de judecată în Divanul Domnesc la 1646: domnul sta pe un tron înalt, avînd în jurul său pe mitropolit și pe marii boieri. Mai la o parte erau alți vreo 10 boieri, pe care domnul îi chema la nevoie ca tîlmaci pentru diferite limbi. Urmau apoi curtenii, oștenii, și alții. Ședințele erau publice. Impricinații puteau să se apere și să se acuze. „Hotărîrea domnească era dreaptă“.

Alt călător din aceeași vreme, Paul de Alep, arată că voievodul Vasile Lupu ținea divan în toate zilele de lucru. Divanul de sîmbătă era pentru judecăți criminale. Călătorul arată că existau condici (registre) în care se treceau hotărîrile penale.

Dimitrie Cantemir ne dă de asemenea alcătuirea Divanului: în partea dreaptă a tronului domnesc — cea mai de cinste — stătea mitropolitul și alături de el boierii în funcție, după gradul lor. La peretele din dreapta era locul boierilor fără slujbă. La mijloc, spre dreapta, stătea spătarul ținînd spada domnului. Ceva mai departe era marele postelnic, urmat de șirul postelnicilor. Tot în fața Domnului erau aprozii, armășeii și alții. După o scurtă rugăciune, începea judecata, introducîndu-se în Divan cîte 2—3 jeluitori. După judecată, împricinatului i se dădea drumul prin altă ușă, ori era vîrît la închisoare. Cauzele mai grele le judeca domnul însuși, iar pe cele mai ușoare boierii; hotărîrea lor rămînea definitivă dacă părțile se mulțumeau cu ea; dacă nu, făceau apel la Domnie. Executorii hotărîrilor domnești erau: marele armaș care lua la închisoare pe cei vinovați de fapte criminale și vâtaful aprozilor, care lua pe cei judecați pentru datorii. Mai departe D. Cantemir ne arată pedepsele: hoții se spînzurau, cei vinovați de sacrilegii erau arși, nobililor ucigași li se tăia capul, țărani erau trași în țeapă.

De asemenea, cronicarul Ion Neculce ne dă relații despre organizarea judecătorească din țară, sub Constantin Mavrocordat. Se numiseră judecători cu plată la ținuturi și în Iași, iar domnul judeca

mai mult apelurile în Divan, unde numise 5—6 logofeți de taină, care citeau răvașele de jalbă strînse de iuzbașă și dădeau răspunsurile petiționarilor. Logofătul al III-lea pune pecetea pe acestea și le scria într-o condică. De asemenea se treceau într-o condică și ispisoarele.

Gheorgachi, alt cronicar, arată care era ceremonialul în Divan și că la judecată se ținea seama de „obiceiul pămîntului“ dar și de alte legi. El mai menționează numărul uricarilor cunoscători de limba slavă (5—6), precum și obligația ca logofătul al III-lea să cunoască această limbă.

La 1774, se constată existența în completul Divanului (Divanul Cnejei Moldovei) a Departamentului Judecătoresc și a Departamentului Oștinesc, care probabil au luat ființă între 1769—1774, cînd țara a fost administrată de ruși.

La reorganizarea făcută de Grigore Ghica, prin hrisovul său din 1776, Divanul avea trei Logofeții (I, II și III-a), cu obligații bine definite în ce privește funcționarea cancelariilor Divanului.

Administrația rusă din 1806—1812, aduce unele transformări în organizarea instituțiilor țării între care și Divanul, numit din nou Divanul Cnejei Moldovei, care funcționa cu 4 departamente deosebite :

- Divanul Judecătoresc, pentru chestiunile principale,
- Divanul Departamentului al doilea, pentru chestiunile secundare,
- Departamentul Pricinilor Străine pentru sudiți și
- Departamentul Criminalicesc (existent în anul 1789).

La 1822—1823, Divanul Judecătoresc s-a scindat în Divanul Țării de Sus și Divanul Țării de Jos, care au funcționat separat, avînd sediul tot în Iași. Dar existența lor a fost de scurtă durată.

În 1827 se pune problema reorganizării Divanului. „Luminatul Divan“ avea „din vechime“ următoarea componență : domnul, mitropolitul și episcopii, „cei patru întii bătrîni boieri“, 6 boieri ai Divanului Dreptății, 6 ai Divanului Ocîrmuirii, 2 ai Departamentului Politicesc, 3 ai celui Criminalicesc și 3 ai Departamentului Pricinilor Străine.

Între anii 1828—1832, vechea instituție a Divanului Domnesc a suferit repetate transformări.

În acest timp Divanul funcționa greoi și de aceea, din sînul său, s-a creat un „Comitet împlinitor al Divanului“, cu activitate permanentă. Peste toate ramificațiile Divanului — după cum le-am

văzut în parte mai sus și lângă care se adăuga Divanul Implinitor, era și „Obșteasca Adunare a Divanurilor“, care se întrunea rar și examina problemele administrative ale țării.

Regulamentul Organic, pus în aplicare în Moldova la 1 ianuarie 1832, desființa vechiul Divan Domnesc și înființa în loc Inaltul Divan (art. 362), numai cu atribuții judecătorești. Aici se judecau apelurile venite de la Divanul de a doua instanță — Divanul Judecătoresc.

În materie penală nici o hotărîre a Tribunalului Criminalicesc nu se putea pune în aplicare, fără o cercetare făcută de Inaltul Divan și confirmată de domn.

Cei nemulțumiți cu hotărîrile Inaltului Divan se puteau adresa domnului, care cerceta pricina în Divan Domnesc, compus din membrii Inaltului Divan și alți șapte membri desemnați de către Obșteasca Adunare. Existența unui Inalt Divan și a Divanului Domnesc, o constatăm în anii 1832 și 1833 iar de aici înainte, după organizarea judecătorească din 1833, Inaltul Divan și Divanul Domnesc se contopesc într-o singură instituție numită tot Divanul Domnesc.

În 1832 se pune în aplicare un nou așezămînt pentru Divanul Domnesc, prin care autoritatea și amestecul Domnului în afacerile judiciare se conturează și mai bine.

Divanul Domnesc s-a desființat în 1862, odată cu noile și profundele organizări ale instituțiilor din Principatele-Unite după ce cîțiva ani funcționase sub denumirea de *Curte Princiară*.

Din bogata activitate cancelaristică a Divanului, de-a lungul secolelor, ni s-a păstrat mult și prețios material arhivistic, nu însă constituit, ci dispersat pe tot cuprinsul țării, începînd chiar cu anul 1374. Din ceea ce ni s-a păstrat la urmașii și succesorii vechilor destinatari și beneficiari — cărți domnești, urice, ispisoace, hrisoave, hotarnice, jalbe, anaforale etc. — se pot reconstitui, măcar fragmentar, arhivele Divanelor trecute. Dar aceasta ar fi numai o parte a bogatei arhive ieșite din cancelaria Divanului. Arhiva propriu zisă, de cancelarie — condicile, dosarele, nu s-au păstrat. Abia din timpul domniei lui C. Mavrocordat (1741—1743) avem cîteva condici, de judecățile Divanului și „de porunci în tot felul de trebuințe ce s-au dat de Divan“. Cărțile și poruncile s-au copiat aici în întregime ori s-au rezumat. Așa arătase și Ion Neculce în cronica sa. Procesele judecate de Divan și domn,

sînt foarte diverse și cu aceleași pricini de totdeauna : încălcări de hotar, vînzări de moșii, chestiuni negustorești etc. Studiată în amănunțime se pot scoate din această condică — zisă a lui Mavrocordat — lucruri deosebit de importante pentru întreaga activitate administrativ-juridico-economică a Moldovei, pe timpul arătat.

În registrul transportar-general (tr.) al Arhivelor Statului din Iași, găsim înregistrate 105 depuneri ale Divanului Domnesc, Obștescului Divan, Înaltului Divan și Curții Princiare, însumînd 11.786 dosare și condici ¹⁾.

Din acest însemnat fond s-au pierdut un număr de 2673 unități arhivistice, în cursul evacuării, în bombardamentul de la 4 aprilie 1944, cînd ni s-au distrus două vagoane de arhivă în Gara de Nord (București).

Faptul acesta nu ne împiedică însă a face o analiză a fondului arhivistic al Divanului Domnesc, spre a-i arăta importanța.

Prima depunere (tr. 1) la Arhivele Statului din Iași, s-a făcut deci la 1 februarie 1832, de către Logofeția Dreptății — din arhiva „desființatului Divan Domnesc“. Erau primele materiale arhivistice care intrau la noua instituție înființată în Iași la 1 ianuarie 1832, numită Arhiva Statului. La transportul 27, cînd se depun alte condici ale Divanului Domnesc, ale Divanului Judecătoresc și ale Departamentului Pricinilor Străine, Logofeția face precizări că acestea sînt „cite s-au putut scăpa de la arderea Curții Domnești la anul 1827, iulie 19“.

Ni s-au păstrat condici ale Divanului începînd cu anul 1786. În cuprinsul lor se află cărți de judecată și anafocale pentru litigii de hotar, moșteniri, afaceri comerciale, din care unele se judecau în apel — uneori după un repetat apel ! Apoi litigii bisericești, proteste contra mezaturilor, procese între răzeși, boieri și dregători etc.

Deosebit de acestea, se găsesc unele dispoziții juridice, ca acelea pentru înființarea condicii sireților, (în legătură cu falsurile), directive de conducere și procedură în procese, publicații cu caracter general, instrucțiuni și altele. Apoi sînt și alte probleme : de statis-

¹⁾ Depunerile s-au făcut sub următoarele numere : transportul nr. 1, 26, 27, 28, 30, 46, 47, 48, 54, 57, 62, 65, 67, 94, 95, 99, 100, 101, 103, 109, 111, 115, 119, 124, 127, 128, 147, 196, 202, 234, 259, 271, 289, 295, 302, 317, 333, 353, 355, 379, 380, 410, 428, 440, 497, 545, 576, 624, 661, 692, 716, 720, 721, 740, 755, 756, 764, 805, 806, 826, 838, 839, 863, 880, 917, 995, 1032, 1137, 1187, 1337, 1343, 1346, 1357, 1369, 1445, 1450, 1461, 1595, 1596, 1601, 1605, 1611, 1622, 1674, 1680, 1681, 1682, 1707, 1728, 1729, 1730, 1731, 1732, 1733, 1734, 1735, 1736, 1737, 1738, 1739, 1741, 1744, 1745, 1746, 1785.

tică și finanțe, havaleli, mărfurile străine și vama, bresle, sudiți, țigani, categorii sociale (mazili, ruțași etc.).

Bibliografie : V. A. Urechia, *Codex Bandinus*, în Arhiva istorică a României, tomul I, p. II-a, p. 69 ; D. Cantemir, *Descrierea Moldovei* ; Ion Neculce, *Cronica*, vol. II ; Aurel Sava, *Din istoria dreptului penal românesc* în Revista de Drept Penal și știință penitenciară, XVII, nr. 7—9 ; Gh. Ungureanu, *Justiția în Moldova ; Note pe marginea condiceii Mavrocordat* (Indrumător II) ; C. Turcu, *Contribuții la istoricul Arhivelor Moldovenești pînă la jumătatea secolului al XVIII-lea* (Indrumător II) ; *Albina Românească*, 1830, nr. 42 și suplimentul ; Gh. Ungureanu, *Înființarea și organizarea judecătoriilor în Moldova în anul 1832* (Extras din Anuarul liceului comercial, Iași, 1932).

TRIBUNALUL CRIMINALICESC

**Fond nr. 34. Unități de păstrare 31255. Anii extremi
1789—1861. Inventare nr. 438—444**

Instituția își are începutul în acel Departament Criminalicesc pe care îl găsim funcționînd din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea pînă în preajma anului 1832.

Regulamentul Organic reorganizează vechea instituție, dîndu-i și o nouă denumire, de Tribunalul Criminalicesc, care funcționează începînd cu data de 1 ianuarie 1832. După 1856 i se mai spunea și Curtea Criminală.

Hotărîrile date de acest tribunal nu puteau fi executate decît după cercetarea lor de către Divanul Domnesc (secția IV criminală) și întărirea lor de către domn. În cazul cînd trebuia judecat vre-un boier (evghenis) și vina lui era dovedită, deci condamnarea era sigură, acesta era mai întîi degradat de gradul său de boierie, după o procedură specială.

Fondul arhivistic creat de către această veche instituție se păstrează în cea mai mare parte la Arhivele Statului Iași.

Cercetătorii pot găsi, pe lîngă un bogat material documentar, privind istoria vechiului drept penal, și multe date în legătură cu frămîntările social-politice din prima jumătate a secolului al XIX-lea, care se pot culege din dosarele de judecată a „înrautățiților revoltanți” sau „buntușnici”, cum se numeau pe atunci acei care se răz-

vrăteau împotriva abuzurilor, nedreptăților nemăsurate și a exploataării nemiloase, ce caracterizează întreaga domnie a lui Mihail Sturza. Tot aici vom găsi voluminoasele dosare de judecată a unor vestiți haiduci pe care boierimea, în ura sa împotriva acelor care se ridicau contra nelegiuirilor ei, îi numea „furi” sau tîlhari.

Tot în acest fond se mai pot găsi date privind regimul închisorilor (penitenciare și ocnă), liste (vedomostii) de arestați și condamnați (în noaptea de 29 spre 30 martie 1848 se aduc la arestul Tribunalului șapte participanți la mișcarea revoluționară: Petrache Costandache, Alecu Sihleanu, Iancu Sihleanu, Costache Miclescu, Alecu Miler, Leon Petroșevici și Ioan Poni). Apoi: situații statistice privind creșterea și descreșterea criminalității în Moldova, procedura execuțiilor capitale (spînzurarea, călăul) precum și aplicarea cruntelor pedepse, în special acelor care îndrăzneau să atenteze la viața domnitorului. Vinovații, înainte de a fi executați, sau închiși pe viață. În ocnă, erau purtați pe stradă desbrăcați de haine, unși cu păcură și bătuți cu biciul din loc în loc.

Bibliografie: A. V. Sava, *Departamentul Criminalicesc și norme de procedură penală la începutul sec. al XIX-lea*, Extras din Revista de Drept Penal și Știință penitenciară, 7—9, 1933; *Analele Parlamentare ale României*, Buc. 1893, 12 p. 207—209; *Regulamentele Organice ale Valahiei și Moldovei*, Buc., 1944, I, p. 325; Gh. Ungureanu, *Justiția în Moldova (1741—1832)*, Iași, 1934; *Pedepsele în Moldova la sfîrșitul secolului al XVIII-lea*, Iași, 1931; *Înființarea și organizarea judecătoriilor în Moldova, anul 1832*, Iași 1932; *Contribuție la cunoașterea arhivelor moldovenești pînă la Regulamentul Organic (1832)* în Revista Arhivelor, anul III. nr. 6—7 (1936—1937), p. 67—78; *Inventarul Arhivelor Statului*, Buc. 1939, p. 373.

DIVANUL DE APELAȚIE AL ȚĂRII DE JOS

**Fond nr. 30. Unități de păstrare 4883. Anii extremi 1827—1845.
Inventare nr. 277, 278 și 702**

S-a arătat că „Divanul de Apelație al Țării de Sus” a luat ființă odată cu cel al Țării de Jos. La 2 mai 1833, noua instanță raportează Logofetei Dreptății constituirea cancelariei sale, potrivit statutului (schemei).

Intrucît datele istorice ale acestor instituții sînt comune, deoa-

rece au funcționat paralel și cu aceeași competență în materie — diferența între ele este doar din punct de vedere al competenței teritoriale și o vom arăta.

Aceeași situație se prezintă și în ceea ce privesc datele istoricului fondului și cele ale conținutului materialului arhivistic. De menționat este doar faptul că ambele au funcționat în Iași, chiar în același imobil.

Ținuturile care intrau în raza de activitate a acestui Divan erau: Bacău, Putna, Tecuci, Covurlui, Tutova, Fălciu și Vaslui.

La desființare (2 mai 1845), mobilierul Divanului a fost predat „ispravnicului” palatului, spătarului Gheorghiță Baldovici, iar materialele arhivistice existente și care nu erau dosare cu pricini terminate, au fost predate noului Divan de Apelație, iar cele sfârșite, o parte au fost date spre păstrare la Arhiva Statului Iași, iar altă parte Departamentului Dreptății.

Arătăm mai jos, cum s-a făcut predarea acestor materiale arhivistice, precum și sumele de bani ce le avea în păstrarea sa. S-au dat Divanului de Apelație 2151 dosare lucrătoare, 110 condici, 2114 galbeni, 65.034 lei și 6 parale; 1532 dosare și 90 condici, la Arhiva Statului Iași; 11 unități arhivistice au fost predate Departamentului Dreptății.

Dacă înființarea acestor instanțe a fost determinată de un mare număr de dosare care așteptau rezolvarea, desființarea lor a fost provocată de faptul invers, adică de micșorarea numărului de pricini ce le erau adresate. Acest lucru se desprinde din următorul text: „după măsurile luate, și mai ales prin clasificarea proceselor civile, numărul acestora au scăzut într-o atîta, încît un Divan de Apelație este destul spre cercetarea și hotărîrea lor, căci după extracte, numărul proceselor rămase nesfîrșite la aceste Divanuri, către întîi ianuarie anul acesta, sînt numai 85“.

DIVANUL DE APELAȚIE AL ȚĂRII DE SUS

**Fond nr. 15. Unități de păstrare 5236. Anii extremi 1827—1845.
Inventare nr. 63—66, 278 și 697**

Divanul de Apelație al Țării de Sus (uneori în documente îl găsim cu denumirea de Divanul Moldovei de Sus, Divanul Apelativ al Țării de Sus sau Divanul de Sus) a luat ființă în orașul Iași la 30

aprilie 1833, odată cu Divanul de Apelație al Țării de Jos, ambele instituții fiind create în locul Divanului Judecătoresc, instanță de apel prevăzută de art. 320 al Regulamentului Organic pus în aplicare în Moldova la 1 ianuarie 1832.

Se numeau al Țării de Sus și al Țării de Jos, deoarece la primul se judecau apelurile venite de la tribunalele din ținuturile din partea de sus a Moldovii (Suceava, Neamț, Roman, Dorohoi, Botoșani și Iași) iar celălalt Divan judeca pe acele de la tribunalele din ținuturile din sud (Bacău, Putna, Tecuci, Covurlui, Tutova, Fălciu, Vaslui).

Necesitatea înființării acestor noi instituții ca instanțe de apel, în locul Divanului Judecătoresc, era dovedită prin acea că „marșa“ lucrărilor încetinise, cauza fiind „mulțimea proceselor ce se nămolise pe la alte instituții judecătorești“.

Astfel, în anul 1833, Obșteasca Adunare supune spre aprobare generalului P. D. Kisselef, proiectul cercetat și îndreptat „pentru organizarea părții judecătorești, și a cursului judecăților“ proiect care în urma unor modificări, a fost întărit la 4 aprilie 1833 urmînd la 30 aprilie dispoziții pentru începerea activității noilor instituții.

Divanul de Apelație al Țării de Sus își organizează cancelaria și la 3 mai 1833 începe să funcționeze cu două secții. La 21 decembrie 1835 i se mai adaugă o a treia secție — a întăriturilor, care se ocupa cu autentificarea diferitelor acte de vînzări, ipoteci, contracte etc.

Așa a funcționat pînă la 2 mai 1845, cînd Logofeția Dreptății, prin „otnoșănia“ nr. 2184, comunică : „În urmare adresului primit de la Secretariatul de Stat, supt nr. 689, însoțit de copiile proiecturilor ce s-au făcut pentru înformare a unui singur numai Divan de Apelație, de a fi pentru toată țara, în locul Divanurilor ci au fost pîn acum lucrătoare... după legiuirea pomenită rămîn de acum desființate...“.

În timpul existenței sale, instituția a funcționat în următoarele clădiri din Iași : între anii 1833—1835 în casele vornicesei Mărioara Drăghici, apoi în ale vornicului Grigore Ghica ; la 20 noiembrie 1835 se mută în casele agăi Costachi Ghica, apoi în casele spătarului Iordachi Beldiman și, în sfîrșit, începînd din 1838, funcționează în 8 camere închiriate în casele logofetesei Catina Ghica.

Materialele arhivistice, create de această instanță, au fost depuse spre păstrare la Arhivele Statului Iași, atît în timpul existenței ei cît și după desființare (de către Divanul de Apelație), în mai

multe rînduri (50 transporturi), totalizînd un număr de 5236 unități arhivistice.

Condicile (registrele) pe care instanța a fost obligată să le creeze, au următoarele denumiri : practice, depozituri, foi de zestre, sineturi cu amaneturi, sineturi fără amanet, protocol, opise generale pe secții, opise alfabetice pe secții, nastolnoi registru pentru trecerea jalobelor pentru împresurări, registre de intrare și ieșire, apoi condicile : de expediție, cauții, sesii, vigavoruri, dejurstve, calități, socotințe, prezență etc..

Dosarele acestui fond sînt de trei categorii : de cancelarie, de judecată și de întărituri. Cele de cancelarie cuprind corespondență privind relațiile instanței cu alte instituții, fie de același rang, fie superioare sau inferioare ; apoi statul cancelariei, diferite științe etc. Dosarele de judecată, care sînt constituite pentru fiecare cauză în parte, în urma jalbei ce s-a introdus în instanță, formează marea majoritate a fondului și prezintă un deosebit interes, atît pentru varietatea pricinilor de judecată, cît și pentru felul cum au fost rezolvate. A treia categorie — dosarele de „întărituri“ — conțin, pe lîngă actele de procedură în legătură cu autentificările, și copii de pe actele prezentate spre întărire, încît unele dosare sînt adevărate pachete cu documente vechi.

Multe dosare conțin acte originale depuse de părți în proces, din care unele fac parte din arhive particulare, acte care ne dau știri importante privind diferite gestiuni de bani în diverse asociații comerciale, afaceri bănești chiar din anii anteriori intentării proceselor, dar care acum serveau în apel, drept acte justificative.

În ce privește existența în fondul acestui Divan Apelativ, a dosarelor dintre anii 1827—1833, trebuie să precizăm că ele provin de la Divanul Judecătoresc, desființat în 1833, precum și de la Isprăvnicii și Judecătorii.

TRIBUNALELE JUDEȚENE

În capitalele celor 16 ținuturi ale Moldovei, au luat ființă la 1 ianuarie 1832, noile instituții judecătorești de primă instanță numite judecătorii ținutale, așa cum prevedea Regulamentul Organic prin art. 280 din cap. VIII, intitulat „Rînduiala judecătorească“.

Aceste instituții purtau numele ținuturilor respective și nu ale orașelor în care funcționau : Judecătoria *Iași* — în orașul *Iași*, *Suceava* — în orașul *Fălțiceni*, *Vaslui* — în orașul *Vaslui*, *Fălciu* — în

Îrîgul Fălcîu și apoi în orașul Huși, *Tutova* — în orașul Bîrlad, *Tecuci* — în orașul Tecuci, *Covurlui* — în orașul Galați, *Putna* — în orașul Focșani, *Bacău* — în orașul Bacău, *Neamț* — în orașul Piatra Neamț, *Roman* — în orașul Roman, *Botoșani*, — în orașul Botoșani, *Dorohoi* — în orașul Dorohoi (un timp în Mihăileni și apoi iarăși în Dorohoi), *Hîrlău* — în ȋrgul Hîrlău, *Cîrligătura* — în ȋrgul Frumos.

Prin reforma judecătorească și administrativă din anul 1833, s-a limitat numărul judecătoriilor, pentru aceleași ținuturi, la 10, desființîndu-se astfel judecătoriile: Neamț, Hîrlău, Cîrligătura, Vaslui, Tecuci etc. În 1835 însă, stabilîndu-se la 13 numărul ținuturilor, s-au reînființat Judecătoriile Neamț, Vaslui și Tecuci, rămîinînd definitiv desființate judecătoriile Hîrlău și Cîrligătura, ca și ținuturile respective.

Fiecare judecătorie avea un președinte și doi asesori adică „împreună judecători“, un condicar ce era „directorul a toată cancelaria judecătoriei“, un registrator și cîțiva scriitori. Președinții, asesorii și condicarii erau numiți dintre boierii ținutului respectiv „mai cu știință de carte“. Numirea lor trebuia să fie făcută de către domn, la raportul Departamentului Dreptății. În anul 1832 numirea primilor președinți, asesori și condicari (sau directori), a fost făcută de către Kiselef, președintele Divanurilor Moldovei și Țării Romînești.

Activitatea acestor noi instituții judecătorești nu a putut începe chiar la data fixată — ianuarie 1832, — deși personalul fusese numit. Lipsa de case adecvate pentru instanțe judecătorești în unele ȋrguri și orașe, reavoința unora dintre ispravnicii ținuturilor, care știau că activitatea noii instituții va duce la o micșorare simțitoare a veniturilor lor din judecățile abuzive și din „chicușurile“ obținute de la împricinați, necunoașterea pravilelor și, în general, a procedurii judecătorești, de către noii judecători, care nu aveau altă calitate decît că erau dintre boierii ținutului, lipsa oricăror instrucțiuni în materie, a făcut ca judecătoriile să nu se deschidă toate deodată, la 1 ianuarie 1832. Din dosarele cu procese verbale, încheiate de fiecare judecătorie la deschiderea ei, aflăm că în luna ianuarie s-au deschis următoarele instanțe: la 20 judecătoria din Fălcîu, la 23 cea din Dorohoi, la 24 Cîrligătura, la 26 Tutova, la 27 Iași, la 28 Neamț; iar în luna februarie, la 3 Vaslui, la 4 Bacău, la 7 Tecuci, la 8 Putna, la 15 Covurlui, la 17 Roman și la 19 Hîrlău. Pentru istoricul fondului arhivistice creat de fiecare judecătorie, acestea sînt date folositoare.

Judecătoriile ținutale judecau definitiv procesele de valoare pînă la 500 lei; totuși părțile nemulțumite aveau drept de apel numai dacă garantau plata tuturor cheltuielilor ce urma să le facă și cealaltă parte cu „întinderea judecății“.

În orice altă pricină de judecată ce trece peste 500 lei și în orice pricină penală (criminalicească), judecătoria ținutală se mărginea numai la adunarea datelor „de mai înainte gătitoare pentru lămurirea pricinei“ de exemplu, cercetări la fața locului, înfățișeri de martori etc.

Condicarul (directorul) cancelariei avea grijă și de buna păstrare a arhivei judecătoriei, iar registratorul era acel care alcătuia dosarele, avea evidența lor după instrucțiuni pe larg date de către vornicul Costache Conachi „țîitorul locului de mare logofăt al Dreptății“ în 1831—1832. Aceste judecătorii aveau competența de a înțări și diferite contracte ce interveneau între locuitorii ținutului respectiv (învoieli pentru lucrul boierescului intervenite între locuitorii și proprietarii de moșii, împrumuturi, foi de zestre, tovărășii etc.).

În materie penală, judecătoria ținutală aduna toate datele la fața locului, lua mărturii și interogatorii, izvoade de lucruri furate, găsite la vinovați, certificate medicale etc., și apoi întocmea un raport detaliat către Tribunalul Criminalicesc din Iași.

Dosarul astfel alcătuit era trimis prin jandarmi la Tribunalul Criminalicesc din Iași.

Această nouă instituție judecătorească, cu diferite reorganizări a funcționat pînă în anul 1952 cînd prin noua lege de organizare judecătorească își încetează activitatea.

De-a lungul anilor, la aceste instituții (Judecătorii ținutale sau Tribunale judecătorești, mai tîrziu s-au numit Tribunale de Județ) s-au format bogate fonduri arhivistice.

Pe măsură ce dosarele sau condicile nu mai erau necesare judecătoriei respective, erau trimise spre păstrare la Arhiva Statului, instituție înființată și ea tot la 1 ianuarie 1832, cu scopul de a aduna și păstra arhivele care nu mai erau necesare instituțiilor.

Neregulile constatate cu prilejul trimiterii acestor dosare la Arhiva Statului din Iași, au determinat alcătuirea în 1838, a unor „instrucții pentru chipul cum să se pregătească pe la tribunale actele ce se trimit la Arhiva Statului și cum să se înapoiască Arhivei actele ce se vor trage de la dînsa“.

Aplicîndu-se aceste instrucțiuni și altele care au urmat, Arhi-

vele Statului au primit spre păstrare multe dosare, condici sau alte materiale documentare, care s-au adunat la aceste Tribunale de-a lungul anilor, în conformitate cu legile respective.

În anul 1832 au fost repartizate judecătoriilor ținutale spre judecată și unele dosare rămase nesfârșite pe la isprăvnicii sau alte instituții care au funcționat înainte de Regulamentul Organic. De aceea fondurile arhivistice ale unor judecătorii încep cu dosare dinainte de înființarea lor.

Ceea ce se păstrează astăzi la Arhivele Statului de la Iași, din fondurile arhivistice formate la aceste instituții, este doar o mică parte din ceea ce a fost. Din lipsă de spațiu de depozitare, încă din 1859, Arhivele Statului n-au mai putut primi dosarele judecătoriilor ținutale, care au aruncat prin poduri și pivnițe arhivele vechi de unde — dacă nu erau măcinat de șoareci și umezeală — luau drumul fabricilor de hârtie sau în piețe la împachetat. Evenimentele primului și celui de-al doilea război mondial au contribuit, deasemenea, într-o mare măsură, la distrugerea unei bune părți din materialele arhivistice aflate la aceste instanțe. Unele fragmente rămase din aceste fonduri au ajuns, după 1951, în depozitele noilor unități ale Arhivelor Statului, create în fiecare oraș mai mare, salvându-se astfel mii de dosare și alte materiale documentare sortite unor distrugerii sigure.

De la tribunalul județului Iași s-au păstrat cele mai multe dosare și condici, între care exemplarul al II-lea din registrele de stare civilă ale tuturor parohiilor din județul și orașul Iași, între anii 1865—1883, dosarele de căsătorii din anii 1865—1920 și registrele actelor autentice și transcriptii.

În general materialele arhivistice rămase de la aceste instituții și care se păstrează în Arhivele Statului din Iași, se compun în majoritatea lor din dosare de judecată, apoi diferite dosare de corespondență cu celelalte instituții administrative, judecătorești sau executive, dosare personal, statistici judiciare etc. Între registre găsim opisele generale și alfabetice în care se poate vedea întregul material arhivistic existent la un moment dat la o judecătorie, registre de întărituri, depozite, jurnale etc., iar după 1865 și registrele de stare civilă trimise de către primării. Semnalăm dosarele de judecăți pentru încălcări de hotar, unde ambele părți aduc în proces, ca dovadă, documente vechi de pe care se opresc uneori copii dar întotdeauna rezumate, și dosarele de întărituri în care se găsesc în copie documentele originale prezentate spre întărire.

Cu acestea trecem în rîndurile următoare, la precizarea datelor care au mai rămas necomune pentru fiecare tribunal aparte.

Bibliografie: *Analele Parlamentare*, I/l., Buc., 1890; *Regulamentele Organice ale Valahiei și Moldovei*, Buc., 1944; I. C. Filitti, *Principatele Romîne între anii 1828—1834*, Buc., 1934; Scarlat Pastia, *Codul Judiciar pentru tribunalele din Moldova*, Iași, 1862, ed. Teodor Codrescu; Gh. Ungureanu, *Înființarea și organizarea judecătoriilor în Moldova, anul 1832*, Iași, 1932; Idem. *Justiția în Moldova 1741—1832*, Iași, 1934; Idem, *Jurisconsultul Damaschin T. Bojinca*, Iași, 1930; Idem, *Poetul Costache Conachi organizator al arhivelor moldovenești 1831—1833*, în *Revista Arhivelor* vol. III, nr. 8 (1939), p. 334—340; *Inventarul general al Arhivelor Statului*, Buc., 1939; D. Hasnaș, *Adunare de ofisuri și deslegări în ramul judecătoresc...*, Iași, 1844; *Indrumător în Arhivele Statului Iași, II*, Buc., 1957; M. Galan, *Organizarea justiției moldovene în timpul ocupației rusești din anii 1828—1834*, (în *Integritate...*, Iași, 1938).

TRIBUNALUL JUDEȚULUI BACĂU

Fond nr. 29. Unități de păstrare 15.535. Anii extremi 1832—1906. Inventare nr. 276, 704

Materialul arhivistic predat spre păstrare Arhivelor Statului din Iași, a fost depus în 57 transporturi, fie de însăși instituția ce le-a creiat, fie de Departamentul Dreptății. O altă parte a materialului arhivistic din acest fond, se mai găsește astăzi în păstrarea Tribunalului Popular al orașului Bacău, la Serviciul Arhivelor Statului din Bacău și la Direcția Regională a Miliției din Bacău (registre de stare civilă), cu mari lipsuri, datorită faptului că în timpul celui de-al doilea război mondial, în anul 1944, arhiva nu a fost evacuată decît parțial.

TRIBUNALUL JUDEȚULUI BOTOȘANI

Fond nr. 24. Unități de păstrare 9210. Anii extremi 1827—1860. Inventare nr. 267, 268

Materialul arhivistic predat spre păstrare Arhivelor Statului Iași a fost depus în mai multe rînduri, fie de însăși instituția ce le-a creiat, fie de Departamentul Dreptății.

Arhiva acestei instanțe, după anul 1860, se găsește astăzi o parte în păstrarea Tribunalului Popular al raionului Botoșani, alta la Filiala Arhivelor Statului din Botoșani, iar restul la Direcția Regională a Miliției din Suceava (registre de stare civilă).

Majoritatea materialului arhivistic a fost distrus în timpul celui de-al doilea război mondial, când instituția a fost evacuată, numai cu o mică parte din arhivă, restul fiind lăsată în voia soartei.

TRIBUNALUL ȚINUTULUI CÎRLIGATURA

**Fond nr. 11. Unități de păstrare 54. Anii extremi 1827—1833.
Inventar nr. 52**

Prin noua împărțire administrativă din anul 1833, ținutul Cîrligatura fiind desființat, activitatea tribunalului a trebuit să înceteze, deoarece aceste instanțe au fost create numai în capitalele ținuturilor. Astfel Logofeția Dreptății, cu ord. nr. 3543 din 3 mai 1833 comunică tribunalului să înceteze cu căutarea pricinilor și să predea dosarele neterminate, judecătoriei ținutului Iași, dosarele de cancelarie să le predea Logofeției, iar dosarele și registrele terminate la Arhiva Statului.

TRIBUNALUL JUDEȚULUI COVURLUI

**Fond nr. 19. Unități de păstrare 23.964. Anii extremi
1827—1900. Inventare nr. 227, 228**

Materialul arhivistic a fost predat spre păstrare la Arhivele Statului Iași, de însăși instituția creatoare, în anul 1939.

Arhivă de la această instituție se mai găsește astăzi în păstrarea Tribunalului Popular al orașului Galați, la Serviciul Arhivelor Statului din Galați și la Direcția Regională a Miliției din Galați (registre de stare civilă).

TRIBUNALUL JUDEȚULUI DORHOI

**Fond nr. 31. Unități de păstrare 4175. Anii extremi
1824—1894. Inventare nr. 279—282**

Predarea acestor dosare către Tribunalul Dorohoi de la unele instanțe desființate din cuprinsul acestui județ s-a făcut după noua împărțire administrativă din acel timp.

Arhiva acestei instanțe, după anul 1894 se găsește astăzi parte în păstrarea Tribunalului Popular al raionului Dorohoi, parte la Filiala Arhivelor Statului din Dorohoi și parte la Direcția Regională a Miliției din Suceava (registre de stare civilă), dar cu mari lipsuri, care se datoresc faptului că în timpul celui de al doilea război mondial — în anul 1944 — arhiva nu a fost evacuată decît parțial și astfel a fost în mare parte distrusă.

TRIBUNALUL JUDEȚULUI FALCIU

**Fond nr. 25. Unități de păstrare 5734. Anii extremi
1827—1849. Inventare nr. 269, 270**

Arhiva acestei instanțe, după anul 1849, se găsește astăzi în păstrarea Tribunalului Popular al raionului Huși, la Filiala Arhivelor Statului din Huși și la Direcția Regională a Miliției din Iași (registre de stare civilă), avînd mari lipsuri: pierderile de arhivă se datoresc faptului că în timpul celui de-al doilea război mondial, în anul 1944, materialul arhivistic nu a fost evacuat în întregime.

TRIBUNALUL ȚINUTULUI HIRLAU

**Fond nr. 9. Unități de păstrare 322. Anii extremi 1832—1833.
Inventar nr. 50**

Materialul arhivistic creiat de această judecătorie și încheiat, a fost predat spre păstrare Arhivelor Statului Iași, în două transporturi, de către Departamentul Dreptății. Dosarele în curs de judecată au fost predate Tribunalului din Botoșani, în competența căruia a căzut teritoriul respectiv.

TRIBUNALUL JUDEȚULUI IAȘI

**Fond nr. 32. Unități de păstrare 148 213. Anii extremi 1827—
1944. Inventare nr. 283—309, 311—341, 343, 435, 539,
703, 734—782, 796, 797, 801, 802, 906, 907**

Tribunalul din Iași a fost înființat la data de 1 ianuarie 1832.

Instituția a funcționat ca tribunal nedivizat pînă în anul 1844, cînd i s-a adăugat o nouă secție — a doua. Fiecare din aceste secții a fost compusă din: un președinte, doi judecători, un director de cancelarie, doi șefi de secție, un arhivar, un registrator și patru

scriitori. Secția întâia avea în competența sa toate cauzele de averi imobile și epitropiile, iar secția a doua pricinile de averi mobile și cele penale.

Prin legea pentru desființarea Curții de Întărituri din Iași, din iulie 1862, atribuțiile acestea trec la tribunalele de județ; pentru orașul și districtul Iași aceste atribuții au fost date secției a treia a Tribunalului Iași (nou înființată).

Legea de organizare judecătorească, publicată în M. O. nr. 88 din 16 aprilie 1864, mărește numărul instanțelor la Tribunalul Iași prin înființarea unei noi secții: a patra. Astfel avem: o secție corecțională, două civile și una comercială.

În anul 1865 prin legea de organizare judecătorească publicată în M. O. nr. 60 din 17/29 martie, se revine în sensul că Tribunalul Județului Iași, să se compună din trei secțiuni (una corecțională și două civile-comerciale).

Tribunalul se compunea din atîția președinți cîte secții erau, dintre care unul se numea prim-președinte; de asemenea dintr-un prim-procuror și, pentru fiecare secție, cîte un procuror și un supleant; dintre membri cîte unul din secție era numit judecător de instrucție.

Tot în anul 1865, prin legea de organizare judecătorească publicată în M. O. nr. 149 din 9 iulie, Tribunalul din Iași, revine la patru secții, din care trei civile și una corecțională. Secția treia a fost însărcinată și cu transcripțiuni, legalizări, inscripțiuni, vinderi silite și alte acte de procedură grațioasă.

Mai tîrziu, în 1881, prin modificarea legii pentru organizarea judecătorească (art. 18 și 20) publicată în M. O. nr. 62 din 18 martie, numărul de secții se menține la patru: două civile-corecționale, una comercială și una de notariat.

Toate pricinile în materie civilă și corecțională se împărțeau de către primul președinte, secțiilor respective; secțiunea comercială, pe lîngă afacerile ce-i reveneau, avea competența de a judeca și acțiuni civile sau corecționale, cînd primul președinte, din pricina urgenței cauzei, sau pentru a proporționa lucrările secțiilor, trimitea aici un număr oarecare de acțiuni.

În anul 1888, prin legea de organizare judecătorească publicată în M. O. nr. 124 (supliment) din 7 septembrie, se revine ca tribunalul să fie compus din trei secții; această situație durează pînă în anul 1933 cînd, prin modificarea legii de organizare judecătorească,

publicată în M. O. nr. 52 din 3 martie, secția patra se reînființează.

În baza legii nr. 341, pentru organizarea judecătorească, publicată în M. O. nr. 282 din 5 decembrie 1947 și a deciziei Ministerului de Justiție nr. 1672 publicată în M. O. nr. 13 din 16 ianuarie 1948, numărul secțiilor se reduce la trei: două secțiuni penale și una civilo-comercială.

Activitatea instituției încetează pe data de 1 august 1952, când prin reforma judecătorească cuprinsă în legea nr. 5, publicată în M. O. nr. 31 din 19 iunie 1952, atribuțiile acesteia au fost trecute în sarcina tribunalelor populare nou înființate.

La înființare, tribunalul a fost instalat în casele agăi Alexandru Balș, împreună și cu alte instanțe judecătorești. În 1862, când Cuza Vodă s-a mutat cu totul în București, Curtea Domnească (Palatul Administrativ de mai târziu, astăzi Palatul Culturii) a rămas destinată pentru diferite autorități, printre care și tribunalul. A mai funcționat în Palatul Roznovanu (astăzi Sfatul Popular Regional Iași), apoi în casele Theitler din str. Cuza Vodă și în casele de la Trei Ierarhi; în anul 1925 după repararea Palatului Administrativ, tribunalul trece din nou în această clădire unde rămîne pînă la desființare.

Arhiva acestei instituții, are foarte mari lipsuri, care au fost provocate din cauză că în timpul celui de al doilea război mondial, când s-a evacuat tribunalul la Făgăraș, nu s-a luat decît o mică parte din materialul arhivistic, restul fiind lăsat în voia soartei, distrugîndu-se în mare majoritate.

În timpul existenței sale, tribunalul a creat mult și variat material arhivistic. Din ceea ce a mai rămas pînă astăzi, o parte se găsește în păstrarea Arhivelor Statului din Iași, altă parte în custodia Tribunalului Popular al Orașului Iași (depozitat în cîteva camere din clădirea Palatului Culturii), și altă parte la Direcția Regională a Miliției Iași (registre de stare civilă dintre anii 1884—1951).

TRIBUNALUL JUDEȚULUI NEAMȚ

Fond nr. 12. Unități de păstrare 10.599. Anii extremi 1827—1833, 1835—1862. Inventare nr. 53—54, 56—58

Materialul arhivistic al acestui fond a fost depus în 117 transpoarte de către instanța creatoare și de Departamentul Dreptății.

Arhiva după anul 1862 se găsește astăzi în păstrarea Tribunalului Popular al raionului Neamț și la Filiala Arhivelor Statului din Piatra Neamț, cu foarte mari lipsuri, care se datoresc faptului că în timpul celui de al doilea război mondial arhiva nu a fost evacuată decât într-o mică măsură și astfel restul a fost în bună parte distrus.

TRIBUNALUL JUDEȚULUI PUTNA

**Fond nr. 26. Unități de păstrare 7122. Anii extremi 1827—1860.
Inventare nr. 271, 272**

Materialul arhivistic predat spre păstrare Arhivelor Statului Iași, a fost depus în 27 transpoarte, fie de însăși instituția ce le-a creat, fie de Departamentul Dreptății.

Arhiva acestei instituții, după anul 1860, se găsește astăzi în păstrarea Tribunalului Popular din Focșani, la Filiala Arhivelor Statului din Focșani și la Direcția Regională a Miliției din Galați (registre de stare civilă), avînd mari lipsuri, din cauza celui de-al doilea război mondial.

TRIBUNALUL ROMAN

**Fond nr. 27. Unități de păstrare 6094. Anii extremi
1827—1855. Inventare nr. 273, 274**

Arhiva Tribunalului Roman, după 1855, se găsește parte în păstrarea Tribunalului Popular al raionului Roman, parte preluată de Filiala Arhivelor Statului din Roman, și o altă parte la Direcția Regională a Miliției din Bacău (registre de stare civilă). Din acest material arhivistic lipsește o mare parte, datorită faptului că în timpul celui de-al doilea război mondial, aceasta a fost distrusă.

TRIBUNALUL JUDEȚULUI SUCEAVA

**Fond nr. 21. Unități de păstrare 18.377. Anii extremi
1827—1907. Inventare nr. 239, 240, 704**

Materialul arhivistic predat spre păstrare Arhivelor Statului Iași, a fost depus în 18 transpoarte, de către însăși instituția ce le-a creat și de către Departamentul Dreptății.

Restul arhivei acestei instanțe, se găsește astăzi în păstrarea Tribunalului Popular din orașul Fălticeni, precum și la Filiala Arhivelor Statului din Fălticeni și la Direcția Regională a Miliției din Suceava (registre de stare civilă). Lipsurile se datoresc faptului că în timpul celui de al doilea război mondial, arhiva nu a fost evacuată decât într-o cantitate foarte mică.

TRIBUNALUL JUDEȚULUI TECUCI

Fond nr. 14. Unități de păstrare 5490. Anii extremi 1827—1833, și 1835—1859. Inventare nr. 61, 62

Materialul arhivistic predat spre păstrare Arhivelor Statului Iași, a fost depus în 98 de transpoarte, fie de însăși instituția creatoare, fie de Departamentul Dreptății.

Arhiva după 1859 se găsește în păstrarea Tribunalului Popular al orașului Tecuci, la Filiala Arhivelor Statului din Tecuci și la Direcția Regională a Miliției din Galați (registre de stare civilă).

TRIBUNALUL JUDEȚULUI TUTOVA

Fond nr. 23. Unități de păstrare 28476. Anii extremi 1825—1879. Inventare nr. 263—266

Materialul arhivistic după anul 1873 este astăzi parte în păstrarea Tribunalului Popular al raionului Bîrlad, parte în păstrarea Filialei Arhivelor Statului din Bîrlad, și o parte la Direcțiile Regionale ale Miliției din Iași, Bacău și Galați, (registre de stare civilă), cu mari lipsuri, care provin din timpul celui de-al doilea război mondial.

TRIBUNALUL JUDEȚULUI VASLUI

Fond nr. 13. Unități de păstrare 3206. Anii extremi 1830—1864. Inventare nr. 59, 60

Materialul arhivistic predat spre păstrare Arhivelor Statului Iași, a fost depus în 61 de transpoarte, fie de însăși instituția ce le-a creat fie de Departamentul Dreptății.

Arhiva acestei instanțe, după anul 1859 se găsește în păstrarea

Tribunalului Popular al oraşului Vaslui, la Filiala Arhivelor Statului din Vaslui şi o altă parte la Direcţia Regională a Miliţiei din Iaşi, (registre de stare civilă) cu foarte mari lipsuri, care se datoresc celui de-al doilea război mondial.

JUDECĂTORIA AJUTĂTOARE A ȚINUTULUI ȘI ORAȘULUI IAȘI

**Fond nr. 55. Unități de păstrare 3167. Anii extremi 1835—1844.
Inventare nr. 307—310**

Pentru a desconggestiona activitatea tot mai încărcată a Judecătoriei ținutului și orașului Iași, Logofeția Dreptății a hotărât înființarea unei instanțe ajutătoare — un „deosebit tribunal“ — cu atribuția de a judeca pricinile pînă la valoarea de 500 lei și a face cercetări pregătitoare pentru cele „criminalicești“.

Instituția a fost înființată prin jurnalul nr. 24 din 14 martie 1835, personalul a fost numit la 3 mai (un prezident, două cilenuri, un director de cancelarie și doi scriitori), iar activitatea și-a început-o la 24 iunie același an.

Cancelaria a început să funcționeze primind dosarele de la Judecătoria ținutului Iași, care urmau — potrivit competenței — să fie soluționate de noua instanță, precum și dosarele formate prin primirea de noi jalbe. „Presudsfia“ acestei judecătorii a fost instalată în casele din Iași, ale vornicului Grigore Ghica, unde a funcționat pînă la desființare, adică pînă în anul 1844, cînd toate pricinile ce erau în competența ei, au trecut la secția a doua (nou înființată) pe lângă Judecătoria ținutului Iași.

Arhiva instanței desființate a fost depusă spre păstrare treptat (în 18 transpoarte), la Arhivele Statului din Iași. Printre dosarele acestui fond arhivistic găsim: dosare de corespondență cu Logofeția Dreptății și cu celelalte tribunale, dosarele „științelor“, statul cancelariei etc.; dosare de judecată: a) pricini de averi nemișcătoare (imobile) pentru moșii, acareturi, epitropii, hotărîturi, publicații pentru averi nemișcătoare etc.; b) pricini mișcătoare (mobile) — datorii de bani, tovărășii, zapise, contracte, speculații a tot felul de lucruri mișcătoare, sineturi, mărturii, publicații de mezaturi etc.; c) pricini criminalicești (penale) — prădăciuni, arderi de foc, obijduirile persoanelor prin necinste și bătăi, pentru presupusuri nedovedite etc.

Instituția a mai creat și următoarele registre (condici) : intrare-ieșire, cauții, sesii, vigavoruri, dejurste, calități, socotințe, prezență, practice, depozituri, protocol, opise generale, alfavitare, nastolnoi registre.

Cercetătorii, care vor studia acest fond arhivistic, vor găsi dosare ce conțin și acte dintre anii 1827—1833, deci dosare care-și au începutul anterior înființării acestei instanțe. Explicația se găsește în faptul că toate pricinile de judecată ce nu au fost rezolvate la timp, de către Isprăvnicia ținutului sau de către Divanul judecătoresc, au fost preluate și terminate de această judecătorie.

JUDECATORIA DE MUNCA IAȘI

Fond istoric nr. 244, fond R. nr. 56. Unități de păstrare 3146. Anii extremi 1933—1946. Inventare nr. 718, 719

Instituția a fost creată potrivit legii pentru înființarea și organizarea jurisdicției muncii, publicată în Monitorul Oficial nr. 38 din 15 februarie 1933. În sarcina ei cădea „soluționarea, pe cale de conciliere sau de judecată, a conflictelor relative la muncă, dintre patroni de o parte și lucrători sau funcționari particulari de altă parte; sau dintre lucrători, dintre funcționari particulari, ori dintre lucrători și funcționari; precum și pentru judecarea abaterilor, la dispozițiile legale în vigoare, relative la reglementarea, organizarea și ocrotirea muncii, meseriilor și sănătății muncitorilor“.

Legea, prin articolul 9, preciza categoria de conflicte care intrau în competența acestei instanțe și anume: „toate conflictele relative la salarii și alte îndemnizații, la începerea, continuarea și încetarea muncii, serviciului sau uceniciei, executarea angajamentelor, acordarea concediilor, amenzile, restituirea garanțiilor, instrumentelor, obiectelor, cărților și actelor de capacitate profesională, precum și conținutul certificatelor eliberate, concedierile din serviciu și evacuarea din locuințele acordate salariaților de către patroni, gratuit sau oneros“.

În ceea ce privește competența teritorială, ea judeca toate litigiile de muncă din județele: Bacău, Baia, Botoșani, Fălciu, Iași, Neamț, Roman și Vaslui. Această judecătorie a funcționat în Iași, strada Lăpușneanu nr. 20, pînă la desființare, la data de 6 octombrie 1946, prin legea nr. 711, publicată în M. O. nr. 206 din 6 septembrie 1946.

Toate atribuțiile ce le-a avut această instanță au trecut în competența secției de muncă, nou înființată pe lângă tribunalul de județ.

Fondul arhivistic, creat de această instituție, nu se păstrează în întregime, deoarece o parte din dosare au fost distruse în timpul ultimului război. Arhiva salvată, a rămas, după desființarea instituției, în păstrarea Tribunalului Popular al orașului Iași, de unde, în 1956, a fost depusă la Arhivele Statului.

Materialul arhivistic creat de această instituție cuprinde trei categorii de unități de păstrare: dosare de cancelarie, dosare de judecată și registre diferite.

Dosarele de cancelarie cuprind: corespondență cu Ministerul de Justiție, Tribunalul Iași, Curtea de Apel Iași și diverse probleme de personal.

Dosarele de judecată sînt constituite pe cauze, potrivit competenței în materie.

Registre sînt numai dintre anii 1936—1946 și au următoarele denumiri: pentru trecerea hotărîrilor, opise alfabetic, opise generale, condică de ieșire, condică de prezență, state de salarii, inventar, apeluri, intrare-ieșire, termene.

Cercetătorii științifici vor găsi în acest fond, importante date privind problemele în legătură cu exploatarea muncitorilor din fabrici, de către foștii patroni, și în general asupra felului cum înțelegea societatea burgheză să ocrotească omul și munca, prin legi și instituții care, în fond, aveau ca unic scop exploatarea omului de către om.

TRIBUNALUL DE COMERȚ DIN IAȘI

**Fond nr. 8. Unități de păstrare 30. Anii extremi 1827—1833.
Inventare nr. 1, 4, 5, 7, 10, 15, 19, 20, 22, 25, 26, 28, 29, 32, 33,
36, 49, 921**

În vederea „înlesnirii și siguranței negoțului“, la începutul anului 1832 a luat ființă în orașul Iași Tribunalul de Comerț (Judecătoria de Comerț) care între 1—7 februarie s-a instalat în palatul agăi Alexandru Balș, în care mai funcționau Înalțul Divan, Divanul judecătoresc și Judecătoria ținutului Iași.

Tribunalul de Comerț, organizat și funcționînd după prevede-

rile Regulamentului Organic (art. 333—341) și a modificărilor ulterioare, judeca toate procesele privitoare la „îndatoririle și alcătuirile urmate între neguțătorii boltași și bancheri, cît și de toate acturile de comerț. Acturile de comerț se numesc acestea: toată cumpărătura de mărfuri, sau în natură după ce se vor lucra; toată întreprinderea de manufactură, de comisioane, de transporturi pentru negoț; toate operațiunile de cambii, de bancuri și comisionari — polițelor sau numerariu de bani făcută din piață în piață.

Asemenea acturi de comerț se numesc: toate întreprinderile de durare, cumpărare, vînzare, precupețare a vaselor celor pentru navigație (plutire) din lăuntru și din afară; toate expedițiile de mărfuri pe mare; toată cumpărătura sau vînzarea lucrurilor trebuincioase gătirei corăbiilor, precum: pînzeturi, funii, anghire, cîrmă, catarturi i proci; toată cumpărătura sau vînzarea lucrurilor de mîncare, sau provizii pentru corăbii; tocmelile de numirea corăbiilor, toată siguranța și alte noi tractaturi atingătoare de comunicația pe mare“.

Tribunalul judeca procese în primă instanță, sau în apel, în procesele judecate la judecătoriile ținutale și dădeau hotărîri definitive în procesele a căror valoare nu depășea suma de 5000 lei. Apelurile împotriva hotărîrilor date de Tribunalul de Comerț, erau îndreptate spre Înaltul Divan.

Instanța de judecată era alcătuită din 2 boieri — unul din ei ales președinte — și de un reprezentant al negustorilor, iar cancelaria dintr-un director și 2 secretari.

Deși Regulamentul Organic prevedea utilizarea codului comercial francez, Tribunalul de Comerț a continuat să aibă la bază „condica negușitorească“ — pe care nu o cunoaștem decît din mențiunile din diferite documente. Ulterior, codul comercial francez a fost tradus de Iacovache Veisa și verificat de o comisie alcătuită din logofătul C. Conachi, logofătul C. Sturza, postelnicul N. Canta, aga Alecu Balș, spătarul Iordache Balș și căminarul Iacovache Veisa, în colaborare cu cei doi jurisconsulți (Damaschin Bojinca și Cristian Flechtenmacher).

Intrucît afacerile comerciale ce se judecau la Tribunalul de Comerț din Iași erau din ce în ce mai puține, Obîșnuita Obșteasca Adunare a hotărît, în ianuarie 1833, desființarea acestuia și înființarea unui tribunal asemănător, în orașul Galați.

La 28 aprilie 1833, Logofeția cea Mare a Dreptății comunica Departamentului Trebilor Dinlăuntru: „Pe temeiul predlojănii

excelenței sale domnului plenipotent, cu no. 455, comunicată în copii către Postelnice cu adresul de sus no. 1091, întăritoare raportului Obșteștii Obicinuitei Adunări, atingător de organizația părții judecătorești, avînd a să deschide la târgul Galățai un tribunal de comerț... în locul tribunalului de comerț de aici care să desființeze...“.

Începînd de acum înainte, procesele comerciale din ținutul Iași, vor fi judecate de Tribunalul ținutului Iași, în prezența celui mai mare staroste de negustori.

Chiar de la înființarea lui, Tribunalul de Comerț a preluat prin Logofeție, o sumă de dosare „pe rol“ de la alte instanțe mai vechi ca Divanul Judecătoresc, Departamentul Pricinilor Streine ș.a., după cum reiese din corespondența și din opisele de predare-preluare, în care apar și dosare începute în anul 1827.

La 30 aprilie 1833, Logofeția a trimis Tribunalului de Comerț următoarele: „Fiind că după punere la cale a Obșteștii Adunări înțarită de d-m-ului plenipotent, Tribunalul acesta s-au desființat acum, apoi făcîndu-să cunoscut dv. de aceasta, spre a conțeni cu lucrare, veți face tot odată și trimiterea acum la Logofeție a tuturor delilor, a condicilor, a depoziturilor și a tot felul de acturi aflători acum la acel post, cu opis anume, spre a-l regularisi după cuviință“.

Prin Logofeție, parte din aceste dosare s-au repartizat diferitelor instanțe judecătorești (Divanul Domnesc, Divanul de Apel al Țării de Sus, Divanul de Apel al Țării de Jos, Tribunalul de Comerț din Galați, tribunalele ținutale), iar parte din dosare — cele terminate — au fost depuse, cu inventar, în Arhiva Statului din Iași.

Și celelalte dosare, repartizate altor instanțe de judecată, au ajuns cu timpul tot în Arhiva Statului, însă ele, în această situație, fac parte integrantă din fondul arhivistic al instanței care le-a încheiat.

În anii 1833, 1834 și 1840, Logofeția a depus în păstrarea Arhivelor Statului un număr de 30 dosare, înregistrate la transpoartele 33, 49 și 617. Din acestea, astăzi se păstrează 29, unul fiind pierdut. Primele două transpoarte au fost încorporate în colecția „Litere“.

Odată cu rearhivarea fondului arhivistic al Tribunalului Județului Covurlui — depus în 1940, fără forme clare de evidență —

s-a mai identificat un dosar, din 1832, cuprinzînd instrucțiuni și diferită corespondență în legătură cu funcționarea Tribunalului de Comerț din Iași — desigur, acel dosar despre care s-a arătat mai sus că aparținuse acestui tribunal, iar apoi, la înființarea Tribunalului de Comerț din Galați, a fost remis acestuia, pentru a-i servi ca ghid la începutul activității lui.

În legătură cu funcționarea acestui Tribunal, în afară de dosarul de mai sus, în fondul Tribunalului de Comerț există foarte puțin material arhivistic: un dosar (început la 11 ianuarie 1832) relativ la personalul Tribunalului și un dosar cu diferite opise de dosarele Departamentului Pricinilor Străine și Divanului Judecătoresc — desființate — predate acestui Tribunal. Din celelalte dosare se pot obține date interesante în ceea ce privește: alcătuirea de tovrășii (dugheni, velnițe, cumpărări de mărfuri-cereale în special) în multe cazuri cu cite un negustor strein, contractele acestor tovrășii din care se vede scopul, obiectul, condițiile, cheltuielile, veniturile, diferite prețuri (mărfuri, produse, transport) aluzii la revoluția din 1821 (pierderile suferite de o făclerie în acel an); întărituri și altele.

TRIBUNALUL DE COMERȚ DIN GALAȚI

**Fond nr. 38. Unități de păstrare 1803. Anii extremi 1827—1860.
Inventare nr. 49, 921**

Prevăzut în articolul 333 al Regulamentului Organic pentru vremea în care „negoțul va mai înflori“, Tribunalul de Comerț din Galați și-a început activitatea la 22 iunie 1833, președintele fiind numit încă de la 21 aprilie același an. Înființarea lui în Galați era necesară, deoarece afacerile comerciale numeroase din acest oraș dădeau loc la multe procese.

Tribunalul a funcționat cu aceeași competență ca a Divanurilor de Apel, putînd hotărî în procese a căror valoare ar fi ajuns pînă la suma de 20.000 lei.

Începînd din 1846, completul tribunalului a fost mărit la 5 membri: 1 președinte și 2 membri, rînduiți de domn, și alți 2 membri, cu garanții materiale, aleși de obștea negustorilor din Galați pe timp de 3 ani.

Prin jurnalul nr. 886, Consiliul de Miniștri luînd în discuție referatul Ministerului de Justiție nr. 7785 din 29 iulie 1860, în care

se arată că „Tribunalul de Comerț din Galați are prea puține pricini de căutat și aceste s-ar putea cerceta de Tribunalul Civil de acolo, care la caz de trebuință se poate preface în tribunal de comerț... prin aceasta s-ar scuti pre fisc de cheltuielile ținerii lui...“, s-a hotărât „ca de la 15 a curenteii luni august, Tribunalul de Comerț cu toate lucrările urmate la el și cu impiegații cei de la director în jos, cum și cu onorările afectate pentru aceștia, să treacă la Tribunalul Civil de acolo“, ultimul urmînd ca „să hotărască toate cauzele comerciale câte pînă acum erau de competență Tribunalului de Comerț, adecă, într-un cuvînt să înlocuiască în totul pe acel tribunal“.

Chiar de la înființarea lui, Tribunalul de Comerț din Galați a primit de la Logofeție dosarul cu instrucțiunile de care se folosiseră Tribunalul de Comerț din Iași, copii de pe „osăbite instrucții adăogite cătră unile din articurile Reglementului, din hotărîre Obșteștii Obicinuitei Adunări“, precum și 8 condici pentru uzul cancelariei : „o condică di intrare hărtilor la acel Trebunal ; o condică di eșare hărtilor ; o condică în cari să triacă jurnalurile di hotărări ; o condică în cari să s treacă seseile fiișticăreia zăli ; o condică pentru întărirea contracturilor i a plăților și a zapisălor din parte fețelor pămîntești către corăbieri ; o condică pentru gheeneralnic opis de delli ; o condică în cari să s treacă toate delile după alfaviton ; o condică în cari să s triacă toate depoziturili“. Din raportul înaintat de Tribunalul de Comerț din Galați către Logofeție, în octombrie 1833, vedem că „toati acturile disființatului Trebunal din Eși s-au mutat în Galați“.

Arhiva proprie de cancelarie începe cu corespondența din 3 mai 1833, înregistrată la nr.-1, prin care postelnicul Vasile Caligari raportează Logofeției că a luat cunoștință de cartea Sfatului Administrativ cu nr. 1223, pentru numirea sa ca prezident al Tribunalului de Comerț din Galați ; acesta e răspunsul la ordinul Sfatului Administrativ nr. 1223/21 aprilie 1833, trimis lui Caligari, personal.

La 1 iulie 1833, raportînd deschiderea „presudsfiei“, roagă ca Logofeția să dea poruncă judecătoriilor ținutale de a-i trimite dosarele atingătoare de pricinile comerciale care „în neființa tribunalului de comerție den Galați s-au căutat pînă acum de judecătorii aceli“.

Rezultă deci că Tribunalul Comercial, în afară de arhiva pro-

prie, deținea și arhivă provenind de la alte instanțe judecătorești ținutale : de la fostul Tribunal de Comerț din Iași dosare terminate și dosare pe rol ; de la celelalte, numai dosare pe rol — care între timp au fost încheiate de acesta.

Incepînd cu 1836, Tribunalul a depus în Arhiva Statului, treptat pînă la desființarea lui, un număr de 1277 dosare ¹⁾.

Materialele arhivistice înregistrate la transpoartele 90, 98, 136, 212, 1151, 1654 și 1756, în cantitate de 340 dosare și registre, au fost predate de Logofeție, între 1835—1866.

Din acest total de 1617 unități de păstrare, astăzi se mai păstrează numai 1368, restul fiind pierdute cu ocazia războiului.

În afară de acestea, în anul 1957 făcîndu-se rearhivarea fondului arhivistic creat de Tribunalul Județului Covurlui — intrat în depozitele Arhivelor Statului din Iași fără forme precise de evidență, în anul 1940, transportul nr. 1864 — s-au mai identificat 445 dosare provenite de la Tribunalul de Comerț din Galați. Acestea, desigur, împreună încă cu altele, care azi nu mai există, la desființarea Tribunalului de Comerț au fost predate Tribunalului din Covurlui, între timp acest tribunal n-a mai predat material la Arhivele Statului, dosarele ajungînd să fie considerate ca ale sale proprii.

În afară de materialul arhivistic ce se referă la organizarea și funcționarea Tribunalului de Comerț din Galați (instrucțiuni, ordine, personal, inventare de dosare preluate de la diferite alte instanțe judecătorești), în fondul acesta arhivistic se găsesc importante date privind viața comercială din portul Galați : import și export de diferite mărfuri, vapoare intrate și ieșite, carantine, vamă, prețuri, monezi, consuli streini, amestecul acestora în diferite procese, regimul sudiților și altele.

CURTEA ADMINISTRATIVĂ IAȘI

Fond istoric nr. 207, fond R. 21. Unități de păstrare 12351. Anii extremi 1930—1948. Inventare nr. 675—682

La 1 ianuarie 1930 ia ființă, potrivit legii publicată în Monitorul Oficial nr. 3 din 3 ianuarie 1930, Comitetul Central de Re-

---

¹⁾ Au fost înregistrate în transportarul general la transpoartele : 164, 174, 180, 188, 280, 351, 391, 413, 424, 486, 500, 508, 513, 533, 565, 604, 659, 695, 754, 758, 793, 815, 847, 877, 919, 960, 1006, 1119, 1166, 1485 și 1624.

vizuire, cu sediul în București, și comitetele locale în orașele de reședință ale directoratelor ministeriale.

Comitetul Local de Revizuire din Iași era compus dintr-un președinte și 6 membri, din care trei magistrați, consilieri la Curtea de Apel, delegați de Ministerul de Justiție, iar ceilalți 4 membri se numeau prin decret regal, câte unul de la ministerele — Interne, Finanțe, Lucrări Publice, și ultimul era reprezentantul administrațiilor locale.

Instituția avea la început două secții de câte trei membri, fiind prezidate fiecare de câte unul din cei doi magistrați, iar din anul 1939 pînă la desființare, a funcționat numai cu o singură secție.

Deciziile Comitetului Local de Revizuire erau supuse apelului la Comitetul Central de Revizuire.

Comitetul avea următoarea competență : a) ca organ de tutelă hotărâ în toate cazurile în care legea cerea aprobarea autorităților tutelare pentru actele și încheierile administrațiilor locale ; b) ca organ de control putea cerceta întreaga activitate, a tuturor administrațiilor locale supuse controlului și tutelei sale ; c) ca instanță de conciliație îndeplinea atribuțiunile prevăzute de art. 569 din legea administrațiilor locale ; d) ca instanță de revizuire și reformare putea anula sau reforma orice decizie sau act al autorităților administrative locale, în cazurile prevăzute de legi, și cu respectarea art. 364 din legea pentru organizarea administrației locale ; e) ca organ de consultare dădea avize conformे sau consultative, în toate cazurile în care legea cerea asemenea avize.

Această instituție, în timpul activității sale, a avut mai multe denumiri : 1) în intervalul 1 ianuarie 1930—26 martie 1936 Comitetul Local de Revizuire Iași ; 2) între 26 martie 1936 — 13 martie 1939, Curtea Locală Administrativă Iași ; 3) de la 13 martie 1939—9 iulie 1948 Curtea Administrativă Iași.

La data de 9 iulie 1948, prin decretul prezidial nr. 128, publicat în M. O. nr. 156 din 9.VII, pag. 5722, se abrogă legea de organizare a Curților Administrative, din 15 martie 1939, și astfel această instituție încetează de a mai exista.

Instituția a funcționat în localul Palatului Administrativ din Iași ; face excepție perioada dintre martie 1944 — 1 septembrie 1945, cînd a fost evacuată la Tîrgoviște, în localul prefecturii de județ, apoi în satul Ungureni, comuna Mănești, jud. Dîmbovița,

după care, în vederea întoarcerii la Iași, s-a mutat iarăși la Tîrgoviște, într-un imobil din str. Brîncoveanu nr. 10.

Arhiva instituției s-a constituit pe secții.

Acest fond arhivistic a fost ridicat în anul 1952, de către Arhivele Statului, fără nici un fel de forme de evidență, dintr-o cameră din subsolul Palatului Administrativ Iași, unde stătea în neorînduială și fără a avea condiții bune de păstrare. Cercetîndu-se acest fond, s-a constatat că, din numărul de aproape 14.000 unități de păstrare, cîte s-au creat în instituție, o parte din acestea s-au pierdut, în perioada 1944—1945, arhiva nefiind evacuată în întregime.

Dosarele de cancelarie sînt formate pe 10 categorii: corespondență cu Ministerul Afacerilor Interne, cu Ministerul de Justiție și cu diferite ministere și alte autorități. Diferite delegații date de Curte referenților și funcționarilor, condici și permisi, corespondență din oficiu, decizii și eliberări de certificate, acțiuni disciplinare contra funcționarilor Curții, procese verbale de numiri, înaintări și definitivări în funcții, corespondență cu Curtea Superioară Administrativă și inventarul Curții.

Dosarele de judecată cuprind următoarele probleme: procese în anulare, conturi de gestiune, acțiuni provocatorii, avize.

Instituția a mai creat, și sînt depozitate spre păstrare la Arhivele Statului din Iași, și următoarele categorii de unități arhivistice: registre opise generale dintre anii 1940—1948, opise alfabetic (1933—1948), registre de salarii (1930—1948), registre de prezență, registre de intrare-ieșire, registre de ședințe și de termene.

COLEGIUL AVOCAȚILOR DIN IAȘI (BAROUL)

**Fond 92. Unități de păstrare 181. Anii extremi 1865—1914.
Inventar nr. 601**

Deși încă din decembrie 1864 Alexandru I. Cuza sancționează legea pentru constituirea Corpului de avocați la Iași, înființarea noii instituții — care avea de scop organizarea într-un corp al avocaților care pînă atunci activau individual, fără o reglementare a raporturilor între avocați și împricinați sau între avocați și diferite instituții, fapt care ducea la multe neorîndueli — nu se realizează decît în 1868 cînd se numește primul consiliu de disciplină,

ce redactează și primul regulament pentru ordinul avocaților din județul Iași, întărit și pus în aplicare în 1869.

Pe baza acestei legi și regulament, cu unele modificări ulterioare, această instituție a funcționat pînă în 1948 cînd a fost transformată în Colegiul Avocaților din Iași.

Avocații, ca reprezentanți și apărători ai intereselor locuitorilor în fața organelor de judecată, îi găsim din cele mai vechi timpuri, sub numirea de vechili, iar mai tîrziu, odată cu punerea în aplicare a Regulamentului Organic, sub numirea de avocați. Cunoscutul jurisconsult Flechtenmacher, care funcționa pe lîngă Ministerul de Justiție ca jurisconsult oficial (nomofilax = păstrător al legilor) scria următoarele în proiectul său din anul 1837, devenit apoi lege: „Avocat (de la *advocare* = a chema întru agiutor) procurator, este un jurist, legist, care prin grai și prin scris să îngrijește pentru juristice intereseuri a părților împlicate cu toc-mală de a lua un onorar potrivit cu ostenele sale și după convențiile date”. „Trebuința stării advocaturii este de sine neapărată — spunea Flechtenmacher — deoarece nu oricine cunoaște știința și aplicarea dreptului”.

Printre avocații de seamă din Iași au fost: Mihail Kogălniceanu, Alecu Ruso, Vasile Conta, A. D. Xenopol, Anastase Panu, Teodor Burada etc.

Arhiva acestei instituții nu se păstrează în întregime. Dosarele și condicile răzlețe, cîte se păstrează astăzi la Arhivele Statului din Iași, au fost găsite aruncate prin podul fostului Palat de Justiție în 1938. Între 1865—1868 materialele se referă la diferite măsuri luate pentru înființarea acestei instituții iar după 1868 sînt în legătură cu activitatea ei, unificarea titlurilor avocaților, examene, contestații, cercetări disciplinare, bibliotecă, tablouri de avocați.

Deși acest fragment de fond are dosare începînd cu anul 1865 pînă la 1914, cînd s-a inventariat de către arhiviști după depunerea lui în Arhivele Statului, s-au găsit lipsuri pe următorii ani: 1866, 1880—1892, 1894—1907 și 1909—1913.

Bibliografie: Gh. Ungureanu, *Istoria advocaturii în Moldova, I*, Iași 1938.

VII. ARHIVE ȘCOLARE

ȘCOALA DE 7 ANI GHEORGHE ASACHI DIN IAȘI (Fostă Trei Ierarhi)

**Fond nr. 104. Unități de păstrare 14. Anii extremi 1829—1866.
Inventar nr. 994**

La 23 ianuarie 1828 s-au deschis cursurile școlii primare de la Trei Ierarhi, în urma anaforalei Epitropiei Școalelor din 1 ianuarie 1828. Instituția purta numele de Școală Normală, dar nu era un institut pedagogic, ci o simplă școală primară. Metoda de predare era lancasteriană, iar cursurile aveau o durată de doi ani și se predă limba română cu gramatica, caligrafia, catehismul și cele patru operații aritmetice. În februarie 1829 izbucnește ciuma în Moldova și școala se închide pînă în aprilie 1830.

Programul școlii primare se lărgiște prin reformele preconizate în Regulamentul Organic și prin regulamentul școlar din 1851 și cel din 1857. Numărul claselor se mărește treptat, de la două, cît avea la deschidere, pînă la 6 clase primare în 1863, clasa întâia fiind triplă.

De la 1855 pînă la 1861 școala Trei Ierarhi are aceeași cancelarie și același director Anton Velini, de la Școala Preparandală care organizează arhiva școalelor conduse de el.

Prin reforma din 1948 școala se numește „nr. 1 de băeți“ apoi pe rînd : Școala de 7 ani nr. 1 băeți, Școala nr. 1, iar prin decretul nr. 2265/1957 al Ministerului Instrucțiunii și Culturii devine Școala de 7 ani „Gheorghe Asachi“, ca omagiu adus celui care a pus bazele învățămîntului la noi.

Arhiva creată de această școală, în mare parte distrusă în

timpul ultimului război, se compune din : cataloage matriculare pe anii 1829—1834, 1855, 1860, 1865—1866 ; condici de prezența profesorilor pe anii 1857, 1858, 1859, 1861, 1862 ; condici de procese verbale privind constatările zilnice și notarea elevilor pe anii 1863—1864, 1865—1866 ; state de salariu.

Arhiva pentru perioada 1855—1866 a fost depusă la Serviciul Arhivelor Statului Iași de Institutul Pedagogic Iași. În anul 1945, arhiviștii au cumpărat de la un magazin din Iași un catalog și două registre de procese verbale dintre anii 1829—1834.

Știri privind activitatea acestei școli se găsesc și în dosarele de corespondență ale Școlii Normale Vasile Lupu din Iași dintre anii 1855—1861, precum și în arhiva Comitetului Central de Inspecțiune Școlară, care conține state de salariu, cataloage etc. dintre anii 1852—1906, însă cu lipsuri. În dosarul de state nr. 1/II din 1865, găsim printre alți institutori și pe Ion Creangă la clasa I-a secția II-a, intrat în funcțiune la 15 septembrie 1864.

Parte din arhiva creată de această școală se găsește la Școala de 7 ani „Gheorghe Asachi“ din Iași.

Bibliografie : V. A. Ureche, *Anuarul Instrucțiunii Publice, Istoria Școlilor* vol. I—IV ; *Școala sătască în România* ; Teodor Codrescu, *Uricariu* vol. III și XVI ; N. A. Bogdan, *Orașul Iași* p. 255 ; *De la Academia Mihăileană la Liceul Național, 100 de ani 1835—1935*.

ȘCOALA ELEMENTARĂ DE 7 ANI Nr. 10 (NICORIȚA) DIN IAȘI

**Fond nr. 169. Unități de păstrare 375. Anii extremi 1865—1942.
Inventar nr. 627**

Școala primară de fete din Tatarăși a luat ființă în anul 1864, în urma cererii făcută de locuitori la 7 septembrie același an. Din lipsă de local, școala nu și-a putut deschide însă cursurile decât la 12 aprilie 1865, în casele oferite gratuit de institutoarea Aspazia Bălăceanu, care fusese numită la această școală la 27 septembrie 1864. Intrucît localul oferit era prea mic pentru numărul elevelor înscrise, s-au început demersurile la Primăria Municipiului Iași pentru repartizarea unui local corespunzător. De abia în anul 1868

a fost dat în folosință localul din curtea bisericii Nicoriță, destinat chiar de la înființarea școlii, dar care nu s-a putut ocupa la timp din cauza chirișilor.

Instituția s-a numit pînă în anul 1940 Școala primară de fete Tatarăși (Nicoriță), din 1940 Școala primară de fete nr. 5, din 1948 Școala primară de fete nr. 3, iar din 1955 pînă astăzi Școala elementară de 7 ani nr. 10.

Din anul 1865—1955 școala a funcționat cu 4 clase, iar din 1955 pînă astăzi cu 7 clase.

Arhiva școlii nu este completă. Ea a fost depusă la Arhivele Statului în două rînduri: în anul 1950 (arhiva dintre anii 1865—1920) și la 14 septembrie 1953 (arhiva dintre anii 1920—1943, cu lipsuri).

În anul 1939 a fost preluată o condică de inspecții școlare, în care se afla un proces verbal iscălit de M. Eminescu în calitate de revizor școlar și datat 3 mai 1876.

Arhiva școlii cuprinde cataloage, matricole, registre de prezență, registre de consemnarea absențelor, liste de înscriere, registre de intrare și ieșire, certificate de absolvire etc.

Corespondență în legătură cu înființarea școlii se găsește în dosarul nr. 169 a Eforiei Iași, pe anul 1864.

ȘCOALA ELEMENTARĂ DE 7 ANI **(Comuna Bivolari-Iași)**

Fond nr. 514. Unități de păstrare 1. Anii extremi 1868—1877.
Inventar nr. 988

Înființată în anul 1865, pentru învățătura copiilor din comună, școala primară mixtă din Bivolari a funcționat pînă în anul 1948 sub această denumire, iar în urma reformei învățămîntului din 3 august, ea devine „școală elementară de 7 ani“, deservind toate satele din comună.

Cu ocazia luptelor ce au fost pe aceste locuri, în timpul ultimului război mondial, arhiva școlii a fost distrusă. Singura unitate arhivistică ce se află în Arhivele Statului din Iași este un „registru

de inspecțiune“ începînd la 6 noiembrie 1868 și completat cu procesele verbale de inspecție pînă la 2 iunie 1877.

Acest registru a fost găsit la fostul inspector de plasă și director al școlii din Bivolari, Ștefan Andrieș — actualmente învățător în satul Protopopești, comuna Tăcuta, raionul Vaslui, — și preluat de Serviciul nostru la data de 19 iulie 1956. La fila 11, se află un proces verbal, din 1 decembrie 1875, scris de Mihail Eminescu în calitate de revizor școlar.

Bibliografie : Marele dicționar geografic al Romîniei, vol. I, București, 1898, p. 436 ; Mircea Ștefan, Mihai Eminescu revizor școlar, Brc., 1956.

ȘCOALA ELEMENTARĂ DE 7 ANI DIN TANSA (VASLUI)

**Fond nr. 236. Unități de păstrare 1. Anii extremi 1871—1884.
Inventar nr. 993**

Școala primară din comuna Tansa județul Vaslui, înființată în anul 1865, a funcționat tot timpul în același imobil. După 1892 s-a mai construit o clădire. De la reforma învățămîntului din 3 august 1948 a început să funcționeze cu 7 clase.

Un inventar general care să conțină întregul material arhivistic, creat în tot cursul existenței sale, nu există, așa că nu ne putem face o idee precisă asupra acestui material. Dintr-un inventar recent întocmit, se vede că școala păstrează arhiva dintre anii 1890—1957.

La 14 noiembrie 1953, delegatul Arhivelor Statului, a preluat de la directorul școlii, Constantin Sbiera, un registru cu procese verbale de inspecții școlare. Printre procesele verbale încheiate de diferiți revizori, se găsește și unul redactat și scris de Mihail Eminescu, la data de 24 august 1875, cu ocazia inspecției școlii. Acest act conține aprecieri foarte juste și dureroase, pentru școala satului în trecut.

Bibliografie : Marele dicționar geografic al Romîniei, vol. V, București, 1902, p. 544 ; Mircea Ștefan, Mihai Eminescu revizor școlar, 1 iulie 1875 — 4 iunie 1876, Editura de Stat Didactică și Pedagogică, București, 1956.

ȘCOALA PRIMARĂ DE BAIETI DIN TG. FRUMOS

**Fond nr. 255. Unități de păstrare 1. Anii extremi 1875—1910.
Inventar nr. 989**

Inițiată în anul 1841, școala a funcționat în casele parohiale ale bisericii domnești Cuvioasa Paraschiva, pînă în 1847 cînd se instalează în imobilul oferit de locuitorul Ștefan Mircea. În 1894 se mută în localul propriu, zidit între anii 1892—1894, cu banii din veniturile pădurii Stroești-Lăiu, donată în 1880 de către Ecaterina Stîrcea. În 1945/46, pe lîngă această școală, a funcționat și un gimnaziu unic, ca o completare la cele 4 clase existente.

Odată cu reforma învățămîntului din 3 august 1948, devine școală elementară de 7 ani, continuînd să funcționeze în vechiul local propriu.

Arhiva școlii nefiind evacuată, a fost distrusă pînă la anul 1932 cu o parte din clădire, în timpul războiului (1944).

Totuși, o anumită cantitate de arhivă s-a distrus cu mult înainte, căci din inventarul întocmit în 1875 se constată că în acel an existau ca material arhivistic numai 7 condici de prezență, o condică de inspecție, 4 condici vechi pentru lucrările de cancelarie, 3 condici lucrative (de intrare, ieșire și expediție), o condică matricolă generală — toate acestea fără indicarea datelor extreme. Mai erau 13 condici matricole (1862—1875), 1 volum cu cataloage semestriale (1859—1875), 2 dosare cu petiții (1852—1862), 31 dosare cu corespondență (1842—1875) și 2 dosare referitoare la absențele elevilor (1866—1871).

În depozitele Arhivelor Statului din Iași se păstrează un singur registru, „inventar de arhivă și dota școlii primare de băieți din Urba Tîrgul Frumos“, început la 1875 și completat în 1898—1906 și 1906—1910. Acest registru a fost găsit ca anexă la dosarul nr. 549/1942 (Ministerul Culturii Naționale în litigiu cu Primăria Tg. Frumos), de la secția II-a a Curții de Apel din Iași. În acesta se găsesc interesante date privitoare la biblioteca școlii etc.

La școala din Tg. Frumos se găsește material arhivistic dintre anii 1932—1958, cu multe lipsuri, din perioada anterioară anului 1944.

Bibliografie : Gazeta de Iași, nr. 43 din 1880 ; Monitorul Oficial nr. 120 din 1880 ; Pr. Dăringă, Monografia Comunei Tîrgu Frumos,

Iași, 1916, p. 79—81; Al. Andronic, *Biblioteca școlii primare din Tirgu-Frumos* (1875), în *Prima sesiune științifică de bibliologie și documentare* — București 15—16 decembrie 1955, Editura Acad. R. P. R., Buc., 1957, p. 348—351; I. Antohi și Al. Andronic, *Contribuția la istoricul școlilor ținutale*, în *Analele științifice ale Universității „Al. I. Cuza” din Iași* (serie nouă), tom. II, 1956, p. 415—420.

ȘCOALA PRIMARĂ DE BĂIEȚI Nr. 7 GH. ASACHI DIN IAȘI

**Fond istoric nr. 245, fond R. 54. Unități de păstrare 8.
Anii extremi 1935—1948. Inventar nr. 991**

Simțindu-se necesitatea înmulțirii școlilor, în anul 1844 Epitropia școalelor a hotărât înființarea pe lângă „Ghimnazia Vasiliană” de la Trei Ierarhi a încă trei școli: în târgușorul Copou, în Tatarasi și în Păcurari, numindu-se „școli de mahalale”. Astfel ia ființă școala din Păcurari sau școala Brașoveanu, pe care sub această denumire o găsim în perioada 1874—1889, când I. Creangă a funcționat acolo ca institutor. În anul 1898, odată cu înființarea de către Spiru Haret a școlilor primare tip, se mută și această școală în localul propriu din str. Negruți astăzi Horia, schimbându-i-se denumirea veche de Școala primară de băieți nr. 2 din Păcurari, în Școala primară de băieți nr. 7 „Gh. Asachi”. Până în anul 1921 ea funcționează cu patru clase iar de la această dată i se adaugă și cursul complementar.

În anul 1948, odată cu reforma învățământului, se desființează și această școală, elevii ei trecând la ciclul elementar înființat în cadrul Liceului Național. În localul fostei școli a luat ființă Școala de fete nr. 5 de 7 ani, astăzi Școala de 7 ani nr. 11.

În anul 1955, o parte din arhiva acestei școli, a fost depusă de Școala medie nr. 1 — fără nici un inventar și amestecată cu alte fonduri școlare — la Arhivele Statului din Iași și anume: 7 cataloage dintre anii 1945—1948 și un registru de bonuri de plată dintre anii 1935—1948.

La fondul documente, mapa Creangă din Arhivele Statului, se găsesc, câteva cataloage din perioada în care Creangă a funcționat la Școala primară din Păcurari, preluate în anul 1939. În ce privește arhiva mai veche, de la înființare până în 1893, aceasta s-a

pierdut din cauze necunoscute. Parte din ea, s-a distrus și în timpul ultimului război.

La Școala medie nr. 1 „Mihail Sadoveanu“ se mai păstrează registrele matricole dintre anii 1893—1948, cu multe lipsuri.

GIMNAZIUL ALEXANDRU CEL BUN DIN IAȘI

**Fond nr. 101. Unități de păstrare 100. Anii extremi 1869—1910.
Inventar nr. 611**

În „Monitorul“, jurnal oficial al Principatelor Unite Române, nr. 43 din 25 februarie/8 martie 1865, pag. 197, se publică decretul domnesc nr. 323/20 februarie 1865, pentru „înființarea unui al doilea gimnaziu la Iași... care nu este decît continuarea gimnaziului în ființă cu clasa întâia încă de la 1860“.

Intr-adevăr, începînd din anul 1860, în dărapănatele chilii ale mănăstirii Sf. Sava, funcționa „Gimnaziul“ cu o clasă, cunoscut pînă în 1865 sub diferite denumiri: Gimnaziul Sf. Sava, Colegiul Sf. Sava, Gimnaziul al doilea, Gimnaziul inferior, Noul Gimnaziu.

Cursurile noi școli se deschid la data de 22 februarie 1865, în cele două camere ale mănăstirii Sf. Sava. Apoi, în cursul aceluiași an, gimnaziul s-a mutat în casele lui Anastase Panu, din str. Sf. Vineri, luînd numele de Gimnaziul Alexandru cel Bun. Pînă în anul 1928 a mai funcționat și în alte case. Abia în acest an s-a mutat în localul propriu, cumpărat în str. Palat nr. 1. Între timp se mai clădește lîngă acesta un nou imobil, așa că în noiembrie 1935 gimnaziul poate funcționa aici chiar cu unele clase paralele.

În anul 1937 școala se desființează. La desființarea sa, arhiva a fost preluată de către Liceul Național din Iași, unde de altfel au continuat să urmeze cursurile și parte din elevi.

În anul 1941, arhiva mai veche a gimnaziului a fost predată, de Liceul Național, la Arhivele Statului, fiind înregistrată la transportul 1870, opisul 2138.

Cu ocazia evacuării Liceului Național la Făget (reg. Timișoara), în martie 1944, numai o parte din arhiva fostului gimnaziu — care nu fusese predată Arhivelor Statului în 1941 — a fost strămutată acolo, fiind astfel salvată; o parte, rămînînd pe loc, a fost distrusă (toate dosarele de corespondență și cataloagele gimnaziului).

Materialul arhivistic predat în 1941 Arhivelor Statului se păstrează în întregime, și se compune din : 17 registre de intrare-ieșire (1869—1885), 27 dosare de corespondență intrată (1884—1908), 17 dosare de corespondență ieșită (1887—1911), 11 dosare cu cereri de înscriere la cursuri sau la examene, și pentru elevii particulari (1889—1911), 21 cataloage (1869—1898), 5 dosare relative la conferințele de clasă și activitatea diriginților (1884—1888), 2 dosare cu prospecte de materii și probe scrise (1893—1897). Toate cele de mai sus au unele lipsuri.

Nu știm ce s-a întâmplat cu manuscrisul unui „Anuar general al gimnaziului de la 1865—1915“, care în anul 1936/37 se păstra în cancelaria școlii. La Școala medie nr. 1 „Mihail Sadoveanu“ din Iași, se mai păstrează parte din arhiva fostului gimnaziu, alcătuită din matricole și state de salarii, dintre anii 1889—1938 și respectiv 1911—1931 (cu lipsă cele din perioada 1924—1927).

Bibliografie : *Monitorul*, jurnal oficial al Principatelor Unite, nr. 43 din 25 februarie / 8 martie 1865, pag. 197 ; N. A. Bogdan, *Orașul Iași*, ed. II-a, p. 266 ; *Anuarul învățământului secundar din România pe anul 1924—1925*, Buc., 1925, p. 357—358.

GIMNAZIUL ȘTEFAN CEL MARE DIN IAȘI

**Fond nr. 174. Unități de păstrare 73. Anii extremi
1889—1938. Inventar nr. 627**

Iniințat la 1865 de către stat, cursurile s-au început cu o singură clasă sub direcția lui Pavel Paicu, în localul închiriat de la A. Mavrocordat din str. Sărăciei. Pînă în anul 1877 noua școală și-a completat toate clasele.

În cursul existenței sale gimnaziul a funcționat în mai multe case, pînă cînd s-a instalat într-un local — casa Bașotă — cumpărat de stat, în colțul străzilor Sărărie și Bașotă. Aici a funcționat pînă în anul 1938 cînd s-a desființat în urma legii nr. 2856 din 12 august același an.

Arhiva școlii a fost predată de Liceul de băieți nr. 2 din Iași, la Arhivele Statului, în anul 1950. Este formată din 66 matricole dintre anii 1889—1938, 6 dosare cu certificate de absolvire dintre

anii 1930—1938 și un registru de inspecție din anii 1908—1938.

Se mai află state de salarii pe anul 1866, în fondul Comitetului Central de Inspecțiune Școlară.

Bibliografie: N. A. Bogdan, *Orașul Iași*, p. 266; *Anuarul învățământului secundar din România pe anii 1924—1925*, p. 358; *Buletinul „Ion Neculce” al Muzeului muncpal din Iași*, fasc. VI, Iași. 1926—1927.

GIMNAZIUL GRIGORE L. TRANCU DIN TIRGU FRUMOS

Fond nr. 188. Unități de păstrare 108. Anii extremi 1920—1938.
Inventar nr. 932

Greutățile materiale ce trebuiau să le suporte părinții care-și trimiteau copii la învățătură în alte orașe, i-au determinat, în primăvara anului 1918, să adreseze Ministerului Instrucțiunii un memoriu, solicitând înființarea unui gimnaziu în comuna Tîrgu Frumos. Prin decretul-lege nr. 3864, publicat în M. O. nr. 104 din 9 septembrie 1919, s-a hotărît înființarea acestui gimnaziu, însă deschiderea lui s-a făcut abia la 20 octombrie 1920, aprobîndu-i-se funcționarea cu o clasă (ordinul nr. 73095/21 august 1920), iar ulterior cu 3 clase (ordinul nr. 69143/29 septembrie 1920)

Numele școlii s-a fixat încă de la data de 13 iulie 1920.

În vederea deschiderii gimnaziului, s-au închiriat casele din str. Vultur, proprietatea Comunității israelite, în care a funcționat tot timpul.

Gimnaziul a avut numeroase transformări: pînă la 1 aprilie 1923 a funcționat ca extrabugetar; de la această dată a trecut în bugetul Statului; din 1928 a devenit iar extrabugetar. De la început a funcționat ca școală mixtă; din 1924 s-au înființat clase extrabugetare pentru fete, care s-au desființat în 1928, dar în ultimii ani a devenit iar gimnaziu mixt.

Școala a avut și un internat, susținut de comitetul școlar, care s-a desființat la sfîrșitul anului școlar 1931/32. Ulterior, prin legea nr. 2856/12 august 1938, gimnaziul a fost desființat.

Înainte de a se deschide gimnaziul, comitetul școlar provizoriu, începe să creeze arhiva de la data de 13 iulie 1920. Din proce-

sele verbale de inspecție, dintre anii 1924—1931, se constată că arhiva se păstra în condiții bune. Lucrul se vede și din faptul că cele două-trei dosare întregi, care mai există azi, sînt cusute, copertate, cu filele numerotate și certificate. În același timp însă se vede că arhiva n-a fost constituită după criterii stabile. Uneori corespondența e grupată în cîte două dosare — unul pentru cea intrată, altul pentru cea ieșită — alteori se alcătuiesc dosare pe probleme. Iar în ce privește durata anului, uneori se întrebuințează anul școlar, alteori anul calendaristic.

La 29 august 1938, se face înștiințarea ca elevii să se prezinte să-și scoată actele, iar în conformitate cu ordinul nr. 28089 din august 1938, al Inspectoratului școlar Iași, la data de 1 septembrie același an, secretarul desființatului gimnaziu predă arhiva la Liceul Național din Iași, unde elevii urmau să-și continue școlaritatea.

Aici arhiva s-a păstrat pînă în anul 1944 cînd liceul se evacuează la Făget (reg. Timișoara), unde se transportă și materialul arhivistice al gimnaziului.

Descoperită de arhiviști, cît mai rămăsese — ruptă, răvășită, amestecată cu alte fonduri — în anul 1955 e adusă la Arhivele Statului și clasată. În majoritatea ei, arhiva fostului gimnaziu e constituită acum din mape cu foi volante.

Ea cuprinde: 18 dosare, registre și mape de foi volante, cu corespondență (1920—1938), 31 dosare, registre și mape cu foi volante privind operațiile contabile (1920—1938), 2 registre cu procesele verbale ale comitetului școlar (1920—1938), toate acestea cu foarte mari lipsuri. Apoi: 2 condici de prezență ale profesorilor (1922/23 și 1928—1930), un registru de inspecții (1920—1936), 1 registru cu state personale (1920—1938), 12 dosare, mape și condici de salarii (1921—1936, lipsind anii 1926, 1927, 1930/31, 1931/32, 1934), 1 dosar privind întregul personal didactic și administrativ (1935/36).

Înșfîrșit 2 mape cu copii de pe foi matricole (1920—1928), 24 mape cu foi din cataloage (1920—1937, cu mari lipsuri), 13 mape conținînd cotoarele certificatelor de absolvire sau tabele (1921—1938, lipsind pe anul 1930/1931).

Din arhiva gimnaziului, se mai găsesc la Școala medie nr. 1 Mihail Sadoveanu din Iași, 25 registre matricole școlare (1920—1938, lipsind cele pe anii 1929/30, 1930/31 și 1935/36).

Bibliografie : Anuarul învățămîntului secundar din România pe anul 1924/1925, Buc., 1925, p. 363 ; Anuarul gimnaziului din Tirgul Frumos, județul Iași, pe anii 1920—1925, Iași, 1926.

ȘCOALA MEDIE DE BAIETI MIHAIL SADOVEANU DIN IAȘI

Fond istoric nr. 100, fond R 39. Unități de păstrare 1549. Anii extremi 1861—1952. Inventar nr. 610

Odată cu întemeierea Universității ieșene, la 26 octombrie 1860, cursurile gimnaziale rămîn cu totul independente, în vechea clădire a Academiei Mihăilene, unde funcționaseră și mai înainte. Organizate în șapte clase încă din 1 ianuarie 1851, prin noul „Așezămînt al școalelor“ promulgate de Grigore A. Ghica, aceste cursuri încep să funcționeze independent, din anul școlar 1860—1861, sub denumirea de Gimnaziul Central sau Colegiul Național din Iași. Alături de internatul gimnaziului cît și activitatea școlară erau puse sub controlul unui director care răspundea în fața organelor școlare superioare despre desfășurarea activității gimnaziului. După ce gimnaziul s-a separat de Academia Mihăileană, formînd o școală de sine stătătoare, a fost numit director Gh. Petrescu, licențiat în drept la Paris.

Cursurile anului școlar 1860—1861, se deschid la 12 septembrie 1860, cu profesori încadrați separat pentru obiectele cursului inferior (clasele I-IV și pentru cele ale cursului superior clasele V-VII). Subliniem faptul că tot în acest an se creează încă o secție (clasă paralelă) la clasa I-a gimnazială, la care s-a înscris un mare număr de elevi.

Din cauza tulburărilor care au avut loc în gimnaziu, datorită administrației proaste și unor principii didactice cu caracter regionalist, directorul Gh. Petrescu a demisionat fiind înlocuit în 1862 cu Alexandru Pretorian, care demisionează și el în scurt timp. Prin decretul nr. 992 din 13 noiembrie 1862, domnitorul numește director al Gimnaziului Central din Iași, pe profesorul Tit-Liviu Maiorescu. Acesta ia în primire direcția la 3 decembrie 1862.

Activitatea ca director, a lui Titu Maiorescu și sistemul de organizare al Gimnaziului se pot vedea în „Anuarul al gimnaziului și internatului din Iasi pe anul școlar 1862—1863“, tipărit chiar de el și care este primul anuar școlar la noi. Din el se desprind următoarele: în anul școlar 1862—1863, gimnaziul funcționa cu cele două

cursuri, inferior și superior, cu o clasă paralelă și cu unele cursuri extraordinare (facultative).

Se arată apoi corpul didactic și cel administrativ, precum și lefurile lor. Gimnaziul Central avea în 1863 un cabinet de fizică și geodezie și un laborator de chimie, toate organizate de profesorul Ștefan Micle. Pentru faptul că Gimnaziul nu avea și un cabinet de istorie naturală (Științele naturii) profesorul Grigore Cobîlcescu, mergea pentru lecțiile practice cu elevii, la Grădina Botanică a doctorului Anastasie Fătu și la Muzeul societății medicilor și naturaliştilor din Iași (azi muzeul de Istorie naturală).

Gimnaziul nu avea bibliotecă, deoarece vechea bibliotecă a Academiei a fost strămutată la Universitate. Titu Maiorescu pune bazele frumoasei biblioteci de mai târziu a școlii prin donarea unui număr de volume din biblioteca sa.

În octombrie 1863, în locul lui Titu Maiorescu care intrase membru în „Comitetul central de inspecțiune școlară din partea stîngă a Milcovului“, a fost numit director Anton Velini, provenit de la Școala preparandală de la Trei Ierarhi. Acesta a fost repede înlocuit, ca necorespunzător, cu N. Nicoleanu. După acesta, Comitetul de inspecțiune școlară propune Ministerului, la 9 decembrie 1863, transformarea școlii preparandale în gimnaziu cu 4 clase, în scopul de a descongեսtiona Colegiul Național de numărul mare de elevi. Transformarea nu a avut loc.

Prin reforma învățămîntului din 25 noiembrie 1864, Colegiul Național, puțin modificat în ceea ce privește programul, a luat denumirea de Liceul Național Iași. El a funcționat după același program, dar cu schimbări în aparatul de conducere, pînă în 1872—1873, cînd s-au introdus exercițiile militare pentru elevii de vîrstă legală, și care se făceau în fiecare duminică dimineață. Aceste cursuri s-au deființat în 1898.

În 1879—1880 se fac reparații localului fostei Academii în care a funcționat liceul pînă în 1890 cînd, la intervenția directorului V. Palade, acest local s-a dărîmat și s-a început construcția noului local.

Odată cu începerea lucrărilor, liceul și-a mutat internatul în palatul lui Mihail Sturza ce urma să fie adaptat pentru seminar. La 26 octombrie 1890, se mută cu chirie în casele doamnei Balașa Șendrea, din strada Procopie, unde fusese înainte externatul de fete.

Pentru ca noul local să se poată construi potrivit planului în care intrau și locuințele pentru slujbașii liceului, care mai târziu se

vor transforma în săli de curs, s-au mai cumpărat terenuri vecine

La 9 noiembrie 1894, directorul Alexandru B. Brandea ia în primire noul local al Liceului Național. După această dată, sub conducerea unor directori ca : Vasile M. Burlă, Mihai Tomida, Vasile Teodoreanu, Gr. Birsan, Gh. Manoliu și alții, începe epoca de înflorire a Liceului Național. Prin legea de organizare a învățământului din 23 martie 1898, întocmită de Spiru Haret, cursurile liceale s-au completat cu opt clase și cu secțiile reală și clasică.

În timpul războiului din 1916—1918, localul este transformat în spital militar, iar cursurile se țin anevoios prin localuri de școli primare și instituții particulare. La 10 octombrie 1919 cursurile se deschid în localul propriu, căruia i se făcuseră multe reparații, dar funcționarea a fost anevoioasă din cauza lipsurilor provocate de război.

Începînd cu anul 1919, liceul funcționează în condiții bune. Numărul claselor se dublează și examenul de bacalaureat, desființat prin legea lui Spiru Haret, se reintroduce prin legea din 8 mai 1925.

Cu această lege se revine la forma liceului cu 7 clase, care ține pînă în anul 1935—1936 cînd din nou i se adaugă clasa VIII-a cu care funcționează pînă la reforma învățământului din 1948, cînd se transformă în Școala medie de 10 ani nr. 1 băieți, apoi Școala medie de băieți nr. 1, Iași.

În anul 1944, cu prilejul celui de al doilea război mondial, liceul a fost evacuat la Făget, reg. Timișoara, cînd s-a pierdut o parte însemnată din arhivă și bibliotecă. După 23 august 1944, cînd se reîntoarce din evacuare, liceul își continuă activitatea la Iași, afirmîndu-se din ce în ce mai mult.

Prin decretul nr. 497 din 4 noiembrie 1955, Prezidiul Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Romîne hotărăște : „Școala medie de băieți nr. 1 din Iași, va purta denumirea de Școală medie de băieți Mihail Sadoveanu“. Cu această denumire, școala își continuă activitatea și în zilele noastre.

Arhiva Școlii medii de băieți Mihail Sadoveanu, a fost depusă parțial spre păstrare la Serviciul Arhivelor Statului din Iași, în anul 1952. În materialul depus, se găsesc cataloage întregi și fragmente, cataloage provizorii, dintre anii 1861—1951 ; diplome, co-toare de diplome și certificate de absolvire a liceului, dintre anii 1861—1942, separat, pentru cursul inferior și pentru cursul superior ; corespondență diversă cu Ministerul Cultelor și Instrucțiunii

Publice, cu Poliția, Prefectura, Consiliul școlar, Comitetul de inspecțiune școlară, Rectoratul Universității și alte instituții și persoane particulare, dintre anii 1862—1949; dosare cuprinzând cereri ale elevilor și copii după certificatele eliberate, cereri de înscriere la cursuri și la diferite examene particulare, cereri pentru bursă, pentru motivări de absențe, pentru retrageri din școală și reînscriseri etc., dintre anii 1862—1952; dosarele Consiliului școlar, programe de învățământ, conferințe și modificări de programe, concursuri pentru ocuparea diferitelor catedre vacante etc., din anii 1865—1951; lucrări ale Consiliului pedagogic, dosarele examenelor particulare pe seziuni din 1865—1952; situații statistice, dosare de recensământ privind elevii, profesorii și personalul administrativ pe timpul 1872—1952; state de salariu și acte de gestiune, privind cheltuielile făcute de școală cu reparații, hrana elevilor, cumpărări de obiecte, acordare de burse, transportul elevilor pe C. F. R., pe intervalul 1862—1952; cheltuieli în perioada de evacuare, dosare de corespondență cu Sindicatul pe anii 1944—1952; registre de prezență, dosare ale Crucii Roșii 1944—1946, dosare cu examene de diferență de la Seminarul teologic și de la Școala normală la liceu, dosarele privind borderourile și cererile C. A. R. 1947—1948, dosare privind Comitetul ARLUS al școlii și mapele recenziilor după cărțile sovietice pe 1948, dosare cu lucrările grupei sindicale nr. 28, dosare privind activitatea Cooperativei „Unirea” de pe lângă Liceul Național (1949), dosare cuprinzând situația alfabetizării pe 1950/1952, registre de materiale consumabile, dosare cuprinzând prezența cursiștilor I. C. D. 1952 etc.

La Școala medie de băieți Mihail Sadoveanu se păstrează din arhivă următoarele categorii de materiale: 286 matricole pentru elevii cu și fără frecvență dintre anii 1889—1957, foi matricole 1897—1950, registre de prezență 1934-1952, state de salariu 1915-1957, registre de intrare și ieșire 1934—1952, registre de inspecție 1915—1952, state personale, mape cu actele elevilor, cataloage noi, condiți disciplinare etc.

Material informativ în legătură cu Școala medie de băieți Mihail Sadoveanu din Iași se poate găsi în fondurile: Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice (la Arhivele Statului București), și în fondurile Comitetul de inspecțiune școlară (Iași), Eforia Iași, Inspectoratul școlar, Prefectura Iași, Primăria Municipiului Iași etc.

Bibliografie: Anuarele Liceului Național până în 1955.

ȘCOALA MEDIE Nr. 2 OLTEA DOAMNA DIN IAȘI

**Fond istoric nr. 180, fond R. 6. Unități de păstrare 274.
Anii extremi 1865—1949. Inventar nr. 627**

La 3 martie 1865 a luat ființă în Iași o școală de fete, numită atunci „Externatul secundar de fete“, care a funcționat în localul unei școli primare din strada Sărăriei, probabil închiriat de la Zinca Donici.

Cel mai vechi act din arhiva școlii — azi pierdut — amintește de numirea Smarandei Macri ca directoare la această școală și avea data de 3 martie 1865.

La 20 februarie 1866 școala se mută la biserica Sf. Sava, în casele ocupate de colonelul Cornescu. De la 1866 pînă la 13 martie 1877, școala a funcționat cu program de gimnaziu apoi s-a transformat în școală profesională. În anul 1882 s-a reînființat Externatul de fete, într-un local din strada Sărăriei, cu 88 eleve pentru clasa I-a, și cu un corp didactic compus din 7 persoane, avînd directoare pe Maria Anfilochi, născută Xenopol, care era absolventă a Externatului desființat la 1877. În 1887 școala s-a mutat în casele Șendrea din strada V. Alecsandri, colț cu Sf. Spiridon, iar în 1896 în strada Procopie, casele Șendrea, unde mai înainte a fost Școala Comercială de gr. II.

De la 1882 pînă la 1889, Externatul a funcționat cu un singur rînd de clase, iar de la 1889 pînă la 1902 s-au înființat clase divizionare. Între anii 1886—1896 a funcționat la această școală o secție normală pe lingă clasa V-a. După 9 ani, arzînd acest local, școala s-a mutat în localul ocupat mai înainte de liceul de băieți „Institutele Unite“. Între 1902—1903 a avut și o secție comercială. În anul 1905, din cauza numărului mare de eleve, Externatul s-a transformat în liceu clasic modern cu 8 clase, avînd numele „Școala secundară de gradul II“, iar după 3 ani, în 1908, i s-a dat numele de „Oltea Doamna“.

În anul 1919, prin decret lege, s-a alcătuit primul Comitet școlar, avînd ca președintă pe Tereza Stratilescu. În 1920 Ministerul a cumpărat clădirea ocupată de acest liceu. În septembrie 1922 Comitetul școlar a clădit un cămin pentru elevele din provincie. Între anii 1944—1945 liceul a fost evacuat la Făget și n-a funcționat. S-a reîntors la Iași în 1945. Prin reforma învățămîntului din 1948 a

devenit „Liceul de fete nr. 1“, apoi, pe rînd, „Școala de 10 ani nr. 1 fete“, Școala medie de 10 ani“ și „Școala nr. 2“.

Din anul 1909 și pînă azi liceul a funcționat în aceeași clădire, unde pe vremea cînd aici erau „Institutele Unite“ a predat limba romînă poetul M. Eminescu.

Arhiva creată de această școală cuprinde: corespondență (intrare-ieșire) pe anii 1865—1939, matricole (1882—1948), cataloage (1934—1935 și 1938—1939), condici de prezența profesorilor (1865—1940), state de salariu (1889—1941) și un registru de primirea retribuției personalului didactic pe 1931—1938; apoi registrul de convocări (1888—1889 și 1942), situații școlare (1892—1893), registrul taxe școlare (1901—1902), jurnale de casă (1949) și altele. Această arhivă a fost depusă de Liceul de fete nr. 1 din Iași la Arhivele Statului din Iași în anul 1951, în afară de matricole, care se găsesc la Școala medie nr. 2, și de cataloagele care s-au pierdut în evacuarea din 1944.

Bibliografie: V. A. Ureche, *Anuarul Instrucțiunii Publice 1864—1865*, p. 308; Margareta Roșu, *Activitatea școlară din anii 1930—1933*, p. 5—7.

LICEUL INTERNAT C. NEGRUZZI DIN IAȘI

Fond istoric nr. 175, fond R. 2. Unități de păstrare 241. Anii extremi 1895—1948. Inventar nr. 627

Liceul Național, la început numit Gimnaziul Central, a luat ființă în anul 1860 din vechea Academie Mihăileană și avea pe lîngă el și un internat pentru 120 de elevi, care funcționa în clădirea unde este astăzi Școala medie nr. 1 „M. Sadoveanu“. Cu puțini ani înainte de 1895, internatul a ars și elevii au fost adăpostiți în casele Șendrea, din spatele Institutului de Anatomie.

Se simțea deci nevoia unui nou local pentru internat.

Ideea însă, a creerii unui liceu model, cu „personalul didactic cel mai ales și cu o administrație perfectă“ se poate vedea clar din raportul din anul 1884 al lui Spiru Haret, inspector general al școlilor.

Ministrul Instrucțiunii din acea vreme, Take Ionescu a adus la îndeplinire acest deziderat, înființând un Liceu Internat model în Iași.

În 1892, se cumpără un loc cu 50.998 lei și în 1893 se începe zidirea clădirii, care a fost terminată în 1895. Planurile au fost concepute (în strada Toma Cozma, azi str. Mohănescu nr. 4) cu un corp principal, cu clase spațioase, repetitoare și la etaj câteva dormitoare. Liceul ia ființă la 1 septembrie 1895.

Se înscriau elevi din toate liceele din țară, iar la sfârșitul anului școlar 1896 au fost și câțiva absolvenți.

Cursurile se țineau la început de către 12 profesori aleși de Minister din toată țara. Printre cei dinții care au funcționat aici ca profesori au fost Aron Densușeanu, Gavril Muzicescu, M. Pompiliu, iar mai târziu Calistrat Hogaș, Garabet Ibrăileanu, M. Carp ș.a.

Scopul acestui liceu, era să dea o cultură temeinică unui număr cât mai mare de elevi. Acești elevi trebuiau să fie interni și atât ei cât și profesorii lor, trebuiau să fie model pentru celelalte școli din țară.

Încă din primii ani, învățământul a fost organizat aici în mod complex: pe lângă învățătura ce o căpătau, elevii aveau și preocupări variate ca: sportul, manifestări artistice, producții teatrale ș.a.

Biblioteca a fost organizată prin contribuții, donații, și manifestări artistice făcute cu scopul de a strânge fonduri din care se cumpărau cărți.

La reorganizarea învățământului secundar din 1898, neputându-se crea cîte trei secțiuni la cele două licee existente în Iași, internii urmează secția reală la Liceul Național, iar externii veneau la Liceul Internat pentru secția clasică. Cu această nouă rînduială caracterul strict de liceu internat s-a schimbat.

În anii de criză economică din 1899 și 1904, prin care a trecut țara, liceul a fost nevoit să reducă simțitor personalul, salariile corpului didactic au scăzut, s-au desființat posturile de pedagogi străini etc. Nevoile școlii creșteau an cu an, așa încît în 1931 nu s-au mai putut acorda burse decît la 10 copii săraci, iar școala a fost impusă la sarcini și mai apăsătoare ca: plata personalului administrativ, a orelor suplimentare, reparații ș. a.

„Asociația foștilor elevi ai Liceului Internat“ din Iași, constituită ca persoană morală și juridică din anul 1933, pentru a veni în

ajutorul liceului, a adunat fonduri din cotizații și donații, care să acopere cheltuielile cele mai urgente (burse, reparații, premii și bibliotecă).

În 1918 Liceului Internat i se dă denumirea de „C. Negruzzi”.

Prin reforma învățământului din 3 august 1948, liceul se transformă în Școala medie nr. 2, când ia ființă și o secție serală, și a funcționat în localul fostului Liceu de Aplicație din Iași, deoarece clădirea veche era în mare parte distrusă de bombardamentul aerian din 1944. Din această pricină, Liceul Internat a funcționat când s-a înapoiat din evacuare (1945), în str. Palat nr. 1.

În august 1955 Școala medie clasică a funcționat sub denumirea de Școala medie nr. 2, „clasicul” rămânând numai ca o secție. În toamnă, după ce localul vechi din str. Mohănescu nr. 4, a fost în întregime refăcut, Școala medie nr. 2 s-a mutat definitiv în localul său.

În anul 1957 școala se transformă din nou în liceu (funcționând numai clasele V—X), iar la 30 iunie 1957, într-un cadru festiv, i se reatribuie numele de „C. Negruzzi”.

Arhiva Liceului a fost evacuată în întregime la Balinț-Severin, în martie 1944 și a fost readusă în iulie anul următor. La 29 august 1950 parte din arhiva liceului a fost predată, fără inventar dar bine păstrată (aproape toate dosarele cusute sau în mape), la Arhivele Statului din Iași.

Materialele depuse se compun din matricole pe anii 1895—1938 (lipsește anii 1917—1918, 1935—1938, cursul de zi), 1 catalog din 1895—1896, state de plată pe 1895—1941, acte contabile pe 1896, 1920—1927 (cu lipsuri), corespondență pe anii 1905—1948 (cu lipsuri), acte ale elevilor pe 1947—1948, registre de procese verbale, acte pentru burse ș. a., iar la Liceul Internat se mai păstrează parte din arhivă dintre anii 1935—1957.

Știri în legătură cu activitatea liceului se mai pot găsi în arhiva Primăriei Municipiului Iași, arhiva Liceului Național din Iași, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice și Inspectoratul școlar Iași.

Bibliografie : Patruzești de ani ai Liceului C. Negruzzi din Iași 1895—1935, volum omagial, Iași, 1937 ; *Anuarul Liceului Internat C. Negruți Iași, din 1922—1923*, Iași, 1924 ; *Anuarul Liceului Internat C. Negruți Iași*, Iași, 1926 ; N. A. Bogdan, *Orașul Iași*, monografie istorică, p. 266.

LICEUL TEORETIC DE BĂIEȚI MIHAIL KOGĂLNICEANU DIN IAȘI

**Fond istoric nr. 189, fond R. 49. Unități de păstrare 163.
Anii extremi 1919 — 1949. Inventar nr. 632**

Prin ordinul nr. 110018/1919, Ministerul Instrucțiunii și al Cultelor dă aprobare de funcționare liceului particular „Mihail Kogălniceanu” din Iași, cu un curs primar de băieți și fete, un curs liceal de băieți și unul de fete. Ulterior, cu ordinul nr. 119473/1919, același minister aprobă funcționarea liceului în palatul Sturza din strada Carol (azi 23 August) nr. 23, numind și corpul didactic, din care făcea parte — între alții — Mihail Sadoveanu.

Liceul a fost realizarea mai multor profesori secundari și universitari asociați, care încă din anul 1910 deschisese un liceu în strada Mitropoliei nr. 10, mutat apoi — în 1913 — în strada Anastase Panu, unde a funcționat pînă în 1917 cînd s-a închis din cauza războiului. Din anul 1918 se redeschid numai cursuri mixte de preparație.

Odată cu deschiderea noului liceu — la 1 octombrie 1919 — i se schimbă numele din „Liceul profesorilor asociați”, în cel de „Liceul Mihail Kogălniceanu”. În cadrul liceului, cum am arătat, erau cursuri de băieți și fete. Cursul de băieți se numea „Institutul liceal de băieți Mihail Kogălniceanu”.

În anul 1920 rămîne numai liceul de băieți care, după ce în 1921 este etatizat cu ordinul nr. 125226, în anul 1922 e preluat de un singur profesor — director și proprietar. Acesta, în 1925, cumpără casele Michel Daniel, din strada C. A. Rosetti nr. 4, în care instalează liceul cu clase complete.

În 1926 școala capătă drepturi egale cu liceele statului, confirmîndu-i-se prin ordinul nr. 15, titlul de liceu cu drept de publicitate.

În martie 1944 a fost evacuat în Comloșul Mare (județul Timiș) de unde se reîntoarce în aprilie 1945, fără a fi funcționat. La 29 octombrie 1945 cursurile liceului se redeschid și astfel funcționează pînă la reforma învățămîntului — cînd e desființat pe data de 1 septembrie 1948.

Dintre profesorii care au funcționat la acest liceu, în cursul exis-

tenței sale, cităm pe : Iorgu Iordan, Constantin Balmuș, I. M. Marinescu, Th. Simenschy, Șt. Bîrsănescu, C. V. Gheorghiu, toți academicieni sau profesori universitari.

La desființarea liceului, potrivit ordinului Inspectoratului școlar județean Iași, nr. 12912/1948, la data de 3 august 1948 se trece la inventarierea întregii averi a liceului și la predarea ei unui comitet de lichidare. Acesta predă, la 12 octombrie 1948 și 3 martie 1949, întreaga avere Școlii tehnice sanitare de oficiante de ocrotire, care se instalează în localul fostului liceu Kogălniceanu, iar întregul material arhivistic, care mai supraviețuise războiului, este preluat de către Liceul de băieți nr. 1. Acest din urmă liceu preluase arhivele mai multor școli desființate în acel an și din cauza lipsei de spațiu, personalul său alege numai registrele matricole, cărora le asigură condiții bune de păstrare, iar restul materialelor — foi volante, răvășite — este dus într-o cameră în care se mai depozitau cărbuni, lemne, petrol, materiale de întreținere, așa că în acele condiții nu putea fi lăsat.

În aprilie 1956 materialul acesta, provenind de la mai multe școli, este preluat, fără nici o formă de evidență, de către Arhivele Statului din Iași, și în urma lucrărilor de clasare se reușește a se grupa la un loc actele ce alcătuiesc arhiva Liceului Mihail Kogălniceanu.

Această arhivă este alcătuită din : 2 registre de intrare-ieșire (1942—1947, lipsind 1944—1946), 62 dosare și mape cu corespondență (1919—1948), o condică pentru înregistrarea cererilor și declarațiilor de înscriere a elevilor (1928—1937), 16 dosare și mape cu cereri de înscrieri a elevilor (1921—1948, lipsind anii 1927—1930, 1932—1934, 1936, 1941 și 1946), 1 registru cu adresele părinților elevilor (1929—1948), 9 cataloage (1947—1948), 1 catalog de elevi înscriși la examenele de corijare (1926), o matricolă (1943—1944), 50 mape dosare și registre cu acte ale elevilor (1900—1948), 1 dosar cu fișe psihologice ale elevilor (1936—1941), 7 registre și mape cu chitanțe (1940—1948), 1 dosar cu circulări ale Ministerului Instrucțiunii, Cultelor și Artelor (1927—1930), 1 registru de prezența profesorilor (1942—1946), 3 registre și dosare privind achitarea salariilor (1943—1948, lipsind anii 1944—1947), 2 condici cu procese verbale ale corpului didactic (1921—1936), 3 condici cu procese verbale de inspecție (1921—1948) și 1 dosar conținând procesul verbal de inventarierea averii liceului la desființare (1948—1949).

Nu știm ce s-a făcut cu o parte din documentele 'originale din

secolul al XVII-lea și al XVIII-lea, care în 1933 alcătuiau colecția liceului.

La Școala medie de băieți nr. 1 „Mihail Sadoveanu“ din Iași, se mai găsește parte din arhiva acestui liceu, compusă din 28 matricole (1921—1948, cu lipsă anii 1919—1921, 1944, 1945) și o condică de salarii (1937—1948).

Bibliografie : Anuarele școlii ; Buletinele Ion Neculce.

ȘCOALA NORMALA VASILE LUPU DIN IAȘI

**Fond nr. 272. Unități de păstrare 546. Anii extremi 1856—1930.
Inventar nr. 716**

La 15 decembrie 1855 s-au deschis cursurile Școlii Preparandale din Iași, deși Departamentul Culturii și Instrucțiunii întocmise încă din martie 1854, un proiect de lege pentru întemeierea, la Trei Ierarhi a unei școli pregătitoare de învățători. Dispozițiile principale ale proiectului erau : școala va funcționa la Trei Ierarhi după un program anumit, cu unul sau doi profesori care, pe lângă lecții, vor face cu elevii și „exercițiul didactic“ în școala primară de la Trei Ierarhi. Școala va avea un internat pentru 30 elevi, aceștia putând fi de orice treaptă, mireni sau clerici, între 18—30 ani. Se cereau cunoștințe din școlile primare ținutale, iar absolvenții trebuiau să-și ia obligația ca, după terminarea studiilor, să meargă ca învățători unde vor fi trimiși. Mai erau dispoziții privitoare la conduita, la retribuirea și la diferitele avantagii, acordate învățătorilor. Acest proiect a fost aprobat de domn în luna mai 1855, aducându-i-se o serie de îmbunătățiri. Departamentul Culturii și Instrucțiunii a subvenționat bănește deschiderea și întreținerea școlii. Profesor și director al Școlii preparandale a fost numit dr. Anton Velini. Elevii admiși în această școală trebuiau să fie absolvenți ai cursurilor primare și gimnaziale.

În mai 1858, pe lângă cursul de pedagogie, se mai adăoga un curs de agronomie. Se admit și elevi externi, fiind obligați să predea lecții practice de două ori pe săptămână la Școala primară Trei Ierarhi.

Velini a condus Școala preparandală pînă în toamna anului 1863, cînd a fost numit director Titu Maiorescu. Acesta, înainte de deschiderea cursurilor anului 1863—1864, merge la Berlin, unde studiază

organizarea școlii normale și metodele didactice întrebuintate. Pe lângă studii de pedagogie se introduc lecții de gramatică, compunere, psihologie, dictando, aritmetică, caligrafie, muzică, agronomie etc.

Până la Titu Maiorescu școala se numea când „Institutul Preparandal“, când „Școala Vasiliană“ sau „Școala Preparandală de la Trei Sfetite“. Titu Maiorescu intervine la Minister și se numește „Școala Normală Vasiliană“ de la Trei Ierarhi din Iași. La 10 august 1864, cu decretul domnesc nr. 1082, Cuza Vodă hotărăște ca Școala Preparandală să poarte numele lui Vasile Lupu, iar mai târziu i se spune „Școala Normală Vasile Lupu“.

La Trei Ierarhi școala a funcționat până în anul 1891 când s-a mutat la Copou — via Pester — devenită proprietatea Statului, unde a funcționat până în anul 1954 când a fost mutată în orașul Iași, strada Mohănescu nr. 1, în localul Școlii pedagogice de fete nr. 1.

Durata studiilor la această școală s-a schimbat mereu. Astfel : între anii 1855—1863, studiile durau un an ; între 1863—1874 — doi ani ; între 1874—1877 — trei ani ; între 1877—1896 — patru ani ; între 1896—1904 — cinci ani ; între 1904—1931 — șase ani ; între 1931—1933 — șapte ani ; între 1933—1939 — opt ani ; iar între anii 1939—1948 cursurile elevilor de clasa VII-a și a VIII-a se împart în trei secții : a) pedagogică sau teoretică, b) tehnică și c) agricolă. Prin reforma din 1948 școala devine „Școala pedagogică de băieți“, în 1954 Școala pedagogică mixtă nr. 1 de 4 ani, iar în 1957 Școala pedagogică mixtă de 6 ani.

Arhiva creată de această școală conține : matricole, cataloage, corespondență, registre de prezența profesorilor, acte de contabilitate, condici de expediție, instrucțiuni, state de salariu, registre de intrare-ieșire, situații școlare, condici de penalități, de diplome, registre jurnale de cheltuieli, garanțiile elevilor etc. dintre anii 1856—1930.

În catalogul inventariat la nr. 3, pe anul 1863—1864, semestrul al II-lea pe anul școlar 1863—1864, printre candidații „preparanzi“, din „Școala Normală Vasiliană de la Trei Ierarhi din Iași“ la nr. 2 găsim pe Creangă Ion, anul întâi extern, de 27 ani, născut la Humulești ținutul Petrii, promovat.

Cea mai mare parte a acestei arhive se găsește în păstrarea Școlii pedagogice mixte de 6 ani. Știri privind această școală se găsesc și în arhiva Comitetului Central de Inspecțiune școlară.

Bibliografie : Anuarul Școlii Normale V. Lupu Iași pe anii 1927—1942. De la Academia Mihăileană la Liceul Național.

ȘCOALA PEDAGOGICA DE FETE Nr. 1

Fond nr. 96. Unități de păstrare 38. Anii extremi 1834—1900.

Inventare nr. 627, 920

Regulamentul Organic a prevăzut înființarea de școli pentru băieți și fete. Mihail Sturza, prin întărirea pusă pe anafora nr. 31 din 14 septembrie 1834, a „Epitropiei Învățăturilor Publice“, dispune înființarea unei școli de fete care să funcționeze într-o casă a mănăstirii Sf. Ilie, sub supravegherea mai multor maici. Școala s-a deschis la 1 noiembrie 1834, în casele din curtea bisericii Bărboi, cu numele de „Institut pentru învățătura fetelor“, sub direcțiunea medicinelnicerului Samoil Botezatu.

În anul 1836, școala a funcționat cu 3 clase. Localul devenind neîncăpător, în februarie același an, ea a fost mutată în casele din curtea bisericii Sf. Ilie. Tot odată se organizează o nouă clasă „clasul politehnic“, iar în anul 1840 se formează în școală două clase normale pentru pregătirea profesoarelor necesare altor școli.

Avînd 192 eleve, în anul 1845—1846 școala s-a mutat în casele închiriate de la Anastase Panu. Ceva mai târziu, în anul 1850—1851, se mută iarăși în casele ce au fost cumpărate de stat de la Iancu Ghica bragadir, unde a funcționat pînă în anul 1840.

În anul 1851—1852 programul analitic al școlii s-a modificat. S-a înființat și clasa V-a, și a luat denumirea de „Școala Centrală de fete“, funcționînd sub această denumire pînă în anul 1856, cînd s-a numit „Institutul de fete“ avînd cinci clase cu 150 eleve din care 60 interne.

În anul 1859, cînd la conducerea școlii se afla N. Verdeanu, au plecat de la Școala Centrală, „profesoare“ pentru cele dintîi școli suburbiale din Iași, în Păcurari și Beilic.

În anul 1860—1861, elevele din clasa I, II și III-a — toate externe — s-au mutat din localul școlii centrale într-o casă din Sărărie și au format o altă școală, pusă sub supravegherea aceluiași director Verdeanu. Din 1861—1862, înființîndu-se și clasa IV-a la școala din Sărărie, aceasta rămîne aparte, iar Școala Centrală rămîne numai cu elevele interne.

În 1864—1865 școala este prefăcută în școală secundară și numită „Gimnaziul normal de fete“ cu 4 clase, iar a 5-a, complimentară, era urmată numai de elevele „destinate a deveni institutrice“.

Din anul 1883—1884 școala a primit o nouă denumire : „Institut Pedagogic de fete“, iar în octombrie 1890, ea s-a mutat într-un local anume construit, în str. Toma Cozma, pe locul fostelor case ale poetului Costache Conachi.

Cu începutul anului 1893—1894, școala s-a prefăcut în „Școală Normală de Institutele“ și, în același timp, a luat ființă pe lângă ea și o Școală primară de aplicație practică. În anul 1900, printr-un decret se aprobă ca școala să poarte denumirea întemeietorului ei, Mihail Sturza.

În noul local, școala a funcționat pînă la primul război mondial, cînd clădirea a fost ocupată de un spital. Școala și-a continuat însă cursurile în casa Arghiropol (20 noiembrie 1917—19 mai 1918).

De la 3 noiembrie 1919 școala și-a reînceput activitatea în localul propriu.

Cu începere de la 1 septembrie 1901 școala rămîne cu numele de „Școala normală de învățătoare Mihail Sturza“ și a funcționat pînă în 1948 cînd, prin reforma învățămîntului, capătă denumirea de „Școala pedagogică de fete nr. 1“. În 1955 ea se transformă în liceu pedagogic, iar în septembrie 1956, ia ființă Institutul pedagogic de învățători.

Arhiva școlii a fost predată în anul 1940 la Arhivele Statului. Fondul cuprinde 3 condici de hîrțile ieșite între anii 1834—1857. Sînt rapoarte trimise, în majoritate, Epitropiei Școalelor. Apoi registre de transcrierea rapoartelor școlii de fete către Ministerul Instrucțiunii și alte autorități, dintre anii 1863—1898, și dosare de corespondență intrată, în legătură cu activitatea școlii, între anii 1840—1901. În această corespondență se găsesc unele state de plată salariilor corpului didactic și personalului administrativ dintre anii 1898—1901. Apoi conturi de gestiune pe anii 1894—1895 și 1898, cereri de încadrare a personalului didactic și administrativ, cereri de admiterea elevilor ca bursiere, corespondență privind unele reparații la local, procurare de materiale, mobilier etc., lista obiectelor trimise în anul 1899 la „expoziția de la Paris“, listele cu absențele profesorilor, corespondență cu privire la scutiri medicale și concedii.

Bibliografie: Gh. Ghibănescu, *Școala normală de Învățătoare din Iași 1834—1935*; Ana Severin, *Anuar cuprinzînd istoricul școalei din 1834—1835 pînă la anul 1924—1925*; *Anuarul Instrucțiunilor Publice 1865*, p. 265; N. A. Bogdan, *Orașul Iași*, ed. II, p. 259.

SEMINARUL VENIAMIN COSTACHE

**Fond nr. 91. Unități de păstrare 929. Anii extremi 1837—1943.
Inventare nr. 600 și 627.**

După moartea mitropolitului Moldovei, Iacov Stamate, la 9 martie, 1803, marii boieri și episcopii de Roman și Huși — Veniamin și Gherasim — se întrunesc în Iași la 16 martie 1803, pentru rezolvarea unor chestiuni de ordin financiar în cadrul Mitropoliei și al episcopiilor respective.

Episcopul Veniamin propune înființarea unei școli pentru pregătirea viitorilor preoți, precum și a unei case de ocrotire a copiilor orfani și săraci, numită „Orfanotrofion“. El face o anafora către Alexandru Constantin Moruzi, prin care îi aduce la cunoștință dorința obștei și necesitatea înființării acestor două instituții.

La 1 septembrie 1803 domnitorul dă un hrisov, hotărînd înființarea seminarului în incinta mănăstirii Socola. Seminarul începe să funcționeze de la această dată, însă un local adecvat pentru buna funcționare a acestuia începe să se construiască în urma altui hrisov, dat de același domnitor în octombrie 1804.

La început școala era cunoscută sub denumirile „Școala de catihisie“ sau „Școala pentru învățătura feciorilor de preoți“, iar mai târziu „Seminaria Centrală de la Socola“. Din anul 1840, când obștea cere mitropolitului Veniamin ca seminarul de la Socola să se numească, „Seminarul Veniamin“, domnitorul Mihail Sturza dă un decret în acest sens aprobînd denumirea de „Seminarul Veniamin Costache“.

În casele de la Socola, seminarul și-a desfășurat activitatea între anii 1803—1886. De la această dată s-a mutat în oraș, dintr-un local în altul, între care și casa Suțu, din strada Săulescu. Mutat cu chirie în Iași, seminarul a funcționat astfel pînă la 1894, cînd s-a stabilit în palatul domnitorului Mihail Sturza, de pe strada Lozon-schi, cumpărat de Stat, și unde a stat pînă la desființarea sa în anul 1948.

Sistemul de învățămînt din seminar s-a îmbunătățit mereu prin diferite reforme: aceea a lui Gh. Asachi, din 1820, făcută după modelul școlilor din Ardeal; apoi alta din 1847—1848, propusă de Epitropia seminarului și întărită cu înalta rezoluție domnească din 23 ianuarie 1848; în sfîrșit, reforma lui Mihail Kogălniceanu de la 1860 și altele de mai târziu, făcînd din acest seminar o școală

cu un învățământ complet, dat fiind faptul că de la 26 octombrie 1859, desființându-se Epitropia seminarului, el trece sub administrarea Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice.

Arhiva creată de această școală în perioada cît a funcționat, nu s-a păstrat în totalitate. Aceia creată între anii 1803—1837 s-a pierdut, probabil în 1828 cînd a ars clădirea de la Socola.

Materialele documentare dintre anii 1837—1943 au fost depuse la Serviciul Arhivelor Statului din Iași unde cercetătorul poate găsi următoarele categorii de materiale arhivistice: dosare și condici privind candidații dintre anii 1843—1854, corespondență cu catiheții de prin ținuturi, acte de trimiterea lefurilor, corespondență cu comitetul de catiheți dintre anii 1845—1860, dosare conținînd material în legătură cu bursierii și solvenții școlii, excluderea „cliricilor“ (elevilor), certificate de absolvire, diverse cereri ale elevilor, lucrări ale consiliului profesoral, acte dintre anii 1843—1898. Materialele privind examenele, programe de învățământ, buget, probleme disciplinare, dintre anii 1843—1897, cheltuieli materiale, state de plată pentru profesori și funcționari, absențe, concedii, actele economului și capului de pedagogi, reparații, rapoartele inspectorilor privind activitatea didactică și disciplina școlară, numiri de profesori și funcționari administrativi etc., dintre anii 1847—1886. Apoi chestiuni diverse, anchete, trimiterea tinerilor în străinătate, lucrări scrise, dintre anii 1844—1858; registre și dosare de corespondență cu Depart. Cultelor și alte instituții, dintre anii 1843-1908; lucrările consiliului școlar privind reformele învățămîntului seminarial, internatul școlii, biblioteca etc. dintre anii 1847—1898; acte privind biserica Socola-Mică, precum și mănăstirea Socola, dintre 1844—1886, cataloage, matricole, atestate, diplome etc. dintre anii 1837—1943; registre de intrare și registre de ieșire, condici de prezență, registre disciplinare, registre de alimente, opisul dosarelor, cotoare de certificate etc. dintre anii 1837—1943.

Desigur că materialele arhivistice dintre anii specificați mai sus, pentru fiecare grupă, nu s-au păstrat în întregime, ci cu unele lipsuri, datorite împrejurărilor critice prin care au trecut atît școala ca instituție cît și arhiva ei.

Prima depunere la Arhivele Statului din Iași, din fondul arhivistic al Seminarului Veniamin Costache, s-a făcut în anul 1938, și s-a înregistrat la transportul nr. 1854 (pentru intervalul 1843—

1917) și a doua depunere, înregistrată tot la transportul 1854 (pentru intervalul 1837—1943).

În afara materialului arhivistic prezentat mai sus, cercetătorul poate găsi informații privind înființarea și funcționarea seminarului din Iași și în alte fonduri, de exemplu în materialul Departamentului Cultelor, (la Direcția Generală a Arhivelor Statului din București), unde se găsesc acte din 1804. Tot aici se găsește și arhiva Episcopiei seminarului de la Socola, începînd cu anul 1832 pînă la desființarea ei: copie după hrisovul de înființare a Seminarului și alte documente privitoare la școală, se găsesc în Serviciul Arhivelor Statului Iași. Se mai pot face cercetări și în fondurile Mitropolia Moldovei și Sucevei, Primăria Municipiului Iași, Comitetul Central de inspecțiune școlară etc., toate depuse în Arhivele Statului din acest oraș.

Bibliografie: C. Erbiceanu, *Istoricul Seminarului Veniamin Costache din Mănăstirea Socola, fundat în 1804*, Iași, 1885; Idem, *Viața și activitatea Mitropolitului Veniamin Costache*, București, 1882; Idem, *Viața lui Veniamin Costache*, București, 1888; Gh. Ghibănescu, *Centenarul Socolei*, Iași, 1903; G. T. Kirileanu, Gh. Ungureanu și C. Turcu, *Contribuții documentare cu privire la Mitropolitul Veniamin Costache*, Iași, 1946; C. Bobulescu, *Fostul palat domnesc din Iași a lui Mihai vodă Sturza*, Iași 1931; Gheorghe Adamescu, *Istoria Seminarului Veniamin din Iași (1803—1903)*, București, 1904; Preotul dr. Ilie Gheorghită, *Un veac de la moartea Mitropolitului Veniamin Costache*, tipografia M-rei Neamț, 1946; Economul P. Savin, *Cîteva cuvinte asupra înființării și activității Seminarului Veniamin Mitropolitul din Iași*, București, 1904; V. A. Urechia, *Istoria Școalelor 1800—1860*, București, 1892; *Manualul Administrativ*, vol. II, 1856, p. 358—379; N. A. Bogdan, *Orașul Iași*, ed. II.

SEMINARUL TEOLOGIC DIN HUȘI

**Fond nr. 93. Unități de păstrare 172. Anii extremi 1852—1935.
Inventar nr. 627**

Noua lege de organizare a învățămîntului bisericesc promulgată în anul 1851, sub domnia lui Grigore Ghica, prevedea următoarele reforme care aveau ca scop consolidarea acestui sistem de învățămînt: 1) Menținerea școlilor ținute de catiheți, cu un curs

de doi ani, de unde se recrutau elevi pentru seminariile eparhiale. 2) Înființarea seminariilor eparhiale la Huși și Roman, cu un curs de patru ani. 3) Funcționarea seminarului Socola, cu un curs complex de opt ani. Hîrotonisirile pentru „clirosul mai de jos“ se puteau face și după patru ani, întocmai ca la seminariile eparhiale. 4) Conducerea generală a seminariilor se dă pe seama unei epitropii formată din mitropolitul țării, episcopii eparhiilor și ministrul averilor bisericești. Ca ajutor ea avea un comitet format din rectorul, inspectorul, catihetul, iconomul și secretarul Seminarului Central. Fiecare seminar avea cîte un rector. Se stabilește de asemenea că elevii se primesc în vîrstă de 15 pînă la 25 ani, și că pot intra ca interni la Socola 100 elevi, la Roman 70, iar la Huși 40.

În august 1851, domnitorul Grigore Ghica, vizitînd orașul Huși, a ales el însuși casele pentru deschiderea seminarului eparhial. Tot în august 1851, egumenul de Doljești, Suchopan, întocmește un plan, după care în octombrie 1851 se deschide Seminarul eparhial din Huși.

La început școala a funcționat în niște încăperi din incinta Episcopiei, apoi în casele alese de Grigore Ghica și cumpărate pentru seminar cu 1000 de galbeni plătiți din averile bisericești.

Meletie al II-a Istrati, episcopul Hușilor, a pus bazele acestui seminar și a contribuit la înflorirea lui, astfel ca în 1857 să poată primi un număr mai mare de elevi. În 1858, numărul elevilor crescînd, încăperile localului cumpărat pentru seminar nu erau suficiente și episcopul Ghenadie Tripoleos, care urmasese după moartea lui Meletie, a cedat niște chilii din cuprinsul Episcopiei, precum și o parte din însăși clădirea Episcopiei, pentru a mări localul seminarului.

Concomitent cu aceasta, în baza economiilor ce au rezultat din bugetul seminarului, precum și prin sprijinul dat de către Dimitrie Cantacuzino, ministru al averilor bisericești, se construiește noul local al seminarului din Huși.

În această clădire școala a funcționat pînă în anul 1893, cînd potrivit legii din acest an, seminarul se desființează, iar în local, se mută Liceul de băieți din Huși.

Structura seminarului din Huși nu a suferit nici o modificare — cu toate reformele din 1859, 1864 etc., el funcționînd cu patru clase încă de la înființare.

După venirea pe scaunul eparhial din Huși, episcopul Nicodim Munteanu reînființează seminarul din Huși în anul 1918—1919, de

data aceasta cu opt clase, dându-i denumirea de „Seminarul Teologic din Huși”.

După reînființare, seminarul este nevoit să funcționeze, prin diferite locuințe particulare. Abia în anul 1926, la 10 ianuarie, se pune piatra fundamentală a celui de-al doilea local nou. Construcția a durat însă mai mulți ani din cauza lipsei de fonduri, încît seminarul prea puțin timp a funcționat în acest nou local. Cu noua structură de organizare, precum și cu denumirea arătată, seminarul a funcționat pînă în 1936, cînd se desființează din nou.

Materialul arhivistic creat de această instituție școlară nu s-a păstrat în întregime, pentru perioada 1851—1857, lipsind complet, nu se știe din ce motive. Incepînd cu anul 1858 și pînă la cea de a doua desființare a școlii, arhiva se păstrează în majoritatea ei, la Serviciul Arhivelor Statului din Iași, preluată de la Seminarul Veniamin Costache în anul 1938, iar o altă parte la Mitropolia Moldovei și Sucevei din Iași.

În Arhivele Statului se găsesc următoarele materiale: condici și cataloage pentru notarea elevilor la învățătură, dintre anii 1858—1871, matricole dintre anii 1858—1920, registre de prezența profesorilor pentru perioada 1864—1931, registre de intrare-ieșire și dosare de corespondență dintre anii 1864—1933, privind problemele; frecvența elevilor, evidența publicațiilor, averea seminarului, debaterile unor ședințe cu caracter didactic și administrativ, transferări, primiri și ieșiri din internatul școlii, cereri de certificate școlare etc. Se mai găsesc de asemenea registre și condici privind controlul general săptămînal, făcut școlii între anii 1864—1883, registre de inventar, partizi, medicale, disciplinare, registre de convocări, procese-verbale etc., dintre anii 1875—1936 și dosare de state de salariu pentru anii 1925—1928.

Mitropolia din Iași păstrează din arhiva Seminarului Teologic de la Huși, următoarele categorii de materiale: matricole școlare dintre 1919—1933, diplome de absolvire din 1923—1933, statele personalului didactic dintre 1926—1927, registrul de personalul didactic, administrativ și de serviciu pe 1925—1926, state de salariu pe 1921—1922, registrul de intrare și ieșire pe anul 1924—1925 etc.

Materiale informative privind întemeierea și funcționarea Seminarului teologic din Huși, pentru ambele perioade de existență, se mai pot găsi în fondurile: Ministerul Cultelor și Instrucțiunii

Publice la Direcția Generală a Arhivelor Statului din București, Secretariatul de Stat, (la Arhivele Statului din Iași), Mitropolia Moldovei și Sucevei, atît partea de fond depusă la Arhivele Statului Iași, cît și cea păstrată de însăși instituția creatoare, apoi arhiva păstrată la mănăstirea Sf. Apostoli din Huși și în fondul Primăriei Huși.

Bibliografie : Anuarul Învățămîntului Secundar din România pe anul 1924—1925 ; Anuarul Eparhiei Hușilor pe anul 1938 ; Anuarul Instrucțiunii Publice pe anul 1863—1864 ; Anuarul Seminarului Teologic din Huși pe anii 1923—1928, Huși, 1928 ; Melchisedec (Episcopul Dunării de jos), Cronica Hușilor și a Episcopiei, București, 1869 ; V. A. Urechia, Istoria școalelor 1800—1864, București, 1892 ; Gh. Adamescu, Istoria Seminarului Veniamin din Iași (1803—1903).

ȘCOALA COMERCIALA PRACTICA N. V. ȘTEFANIU IAȘI

**Fond nr. 231. Unități de păstrare 13. Anii extremi 1922—1934.
Inventar nr. 627**

Ideea înființării unei școli comerciale practice, pentru tineretul care îmbrățișează branșele comerciale și industriale, precum și pentru funcționarii de birou, a fost una din preocupările Camerei de Comerț și Industrie din Iași. La 17 decembrie 1922, datorită mai ales străduinții depuse de președintele acesteia și cu ajutorul unui fond bănesc dat de Jean L. P. Niculescu, se deschid cursurile acestei școli particulare. Funcționarea ei a fost autorizată de Ministerul Instrucțiunii cu ord. nr. 126.932/1922. Școala, care a luat numele întemeietorului ei, N. V. Ștefăniu, nu a avut local propriu și cursurile, care erau serale, se țineau în localul Societății „Steaua“, de pe strada Anastase Panu nr. 11, pentru care se plătea chirie.

Cursurile durau trei ani, iar numărul celor înscriși era destul de mare. Corpul didactic și administrativ era plătit de Camera de Comerț și Industrie. În iunie 1935, aceasta a comunicat direcției școlii că nu o mai poate subvenționa, și astfel s-a desființat.

Din arhiva creată de această școală — și care se păstra în cea mai perfectă ordine, după cum reiese dintr-un proces-verbal din iulie 1934 — au fost depuse în anul 1954, cu tr. 2021, de către Școala medie tehnică financiară, numai matricolele dintre anii 1922

—1935. Arhiva fusese depusă la aceasta de către Camera de Comerț, care o preluase la desființarea școlii. Restul de arhivă s-a pierdut, nefiind evacuată. Informații despre această școală se mai găsesc în Arhiva Camerei de Comerț și Industrie Iași, dos. 14/1928; 11, 19/1931; 8/1932; 13/1934; 14/1935.

Bibliografie : Doi ani de activitate a Camerei de Comerț și Industrie Iași, 1 ianuarie 1921 — 31 decembrie 1922.

ȘCOALA COMERCIALĂ ELEMENTARĂ DE BAIETI DIN IAȘI

**Fond nr. 229. Unități de pășirare 73. Anii extremi 1880—1935,
Inventar nr. 627**

În Iași, învățământul comercial apare relativ târziu, însă necesitatea pregătirii unor cadre pentru viața comercială datează încă de prin anul 1838 când, în ultima clasă a învățământului primar, se începuse predarea unor noțiuni de contabilitate. Între anii 1858—1860 se organizează școala reală de 5 ani — ultimii doi fiind destinați învățământului comercial și agricol.

Abia la 1 septembrie 1880, cu ajutorul lui Vasile Conta, se înființează „școala publică de comerț și finanțe” care se deschide la 1 octombrie același an, în casele Zalariu din str. Sf. Vineri nr. 168. În 1882—1883 a funcționat în casele M. Suțu din str. Procopie nr. 27, iar din octombrie 1886, în casele Langa, din str. Baston nr. 9. De aici se mută în str. Muzelor nr. 15 — în 1894 — unde au funcționat încă 2 școli — Școala centrală de fete și Școala de arte frumoase — iar în toamna anului 1908 s-a instalat în casele din str. Lascăr Catargiu nr. 25.

La 16 noiembrie 1917, din cauza războiului, școala a fost închisă, cancelaria rămânând să funcționeze la Seminarul Pedagogic Universitar.

Din aprilie 1917, școala s-a redeschis, fără local, lecțiile ținându-se în Grădina Copou. De la 10 noiembrie 1917 până la 9 iunie 1918, a funcționat în două camere a unei crîșme închise (M. Veinștein) din str. Capela Armeană. De aici se instalează în august 1918, într-o cămăruță din str. Păcurari nr. 53, și în 20 ianuarie 1919 intră din nou în localul din Lascăr Catargiu nr. 25.

Din anul școlar 1894/1895 devine „școală comercială de gradul I” — funcționînd numai cu 3 clase, iar elevilor din ultimele două

clase li s-a dat posibilitatea să se înscrie în anul I, respectiv II, al noii „școli comerciale de gradul II“.

Din anul 1903 e denumită „Școala comercială elementară“, iar în 1930 „Școala comercială elementară Gh. Gh. Mîrzescu“, nume sub care a funcționat pînă în anul 1936 cînd s-a contopit cu „Școala comercială superioară“, sub denumirea de „Liceul Comercial de băieți din Iași“ și s-a mutat în localul acestuia din str. V. Alecsandri nr. 5.

Între profesorii care s-au succedat la această școală se pot cita : Mihail Eminescu (numit cu ord. 59983 din 6 octombrie 1884 pentru a preda geografia și statistica), G. Murnu, H. Tiktin, dr. T. Stîhi, I. Pop-Florantin, A. Roșculescu, G. Ibrăileanu, Gh. Longinescu ș. a.

În anul 1905 cînd profesorul N. G. Idieru a cercetat pentru o lucrare a sa arhiva școlii, aceasta se compunea din registre de intrare-ieșire și procese-verbale, dosare de corespondență, condici de achitarea salariilor, registre matricole, registre de inventar, rapoarte ale direcției, state de prezență, toate dintre 1880—1905, precum și registrul personalului didactic și administrativ, (introdus în 1893), pe anii 1894—1895 și statele pentru bursieri pe același timp.

În timpul războiului din 1916—1918, întregul material arhivistic a fost adăpostit într-un coridor de la Școala comercială superioară.

La desființarea școlii în 1936, arhiva a fost predată Liceului comercial de băieți, unde s-a păstrat pînă în anul 1944. În martie 1944, liceul evacuîndu-se la Comloșul-Mare Timișoara, întregul material arhivistic, cu excepția matricolelor, a fost lăsat în localul școlii din Iași și s-a distrus complet.

La 17 mai 1954, registrele matricole — singurul material arhivistic rămas de la această școală — au fost predate cu inventar Arhivelor Statului din Iași, cu excepția matricolei din anul 1932/1933, pierdută și ea în evacuare. Tot atunci s-au mai predat 4 matricole de la „Cursurile de ucenici și adulți“ (1908—1916) și 14 matricole provenind de la „Cursurile serale supraprodusului elementar de băieți Gh. Gh. Mîrzescu“ (1909—1937), cursuri care au fost înființate și au funcționat în cadrul școlii comerciale elementare. Informații privind această școală, se mai găsesc la Arhivele Statului Iași, fond nr. 47, dos. 68/1875, f. 457.

Bibliografie : Anuarul școlii pe 1922—1923, Iași ; V. I. Radu, Anuarul școalei comerciale din Iași cu începere de la 1 octombrie 1880;

data înființării ei și pînă la 1 septembrie 1894, data transformării ei. Iași, 1894 ; Prof. dr. N. G. Idieru, Istoria învățămîntului nostru comercial, partea a doua : învățămîntul comercial inferior și superior din Iași, Buc., 1907 ; N. A. Bogdan, Orașul Iași — monografie istorică și socială ilustrată, ediția a II-a, Iași, 1913, p. 266.

ȘCOALA MEDIE Nr. 6 VASILE ALECSANDRI DIN IAȘI

**Fond nr. 230. Anii extremi 1894—1935. Unități de păstrare 50.
Inventar nr. 627**

În anul școlar 1894—1895 se înființează „Școala comercială de gradul al doilea“, în care puteau să-și continue studiile absolvenții Școalei comerciale de gradul I-ii.

De la început, școala funcționează în casele dr. Ciurea din strada Golia. În anul următor se mută în casele Șendrea din strada Procopie, iar în 1896 se instalează în localul propriu din strada Vasile Alecsandri nr. 5, unde funcționase mai înainte Școala de arte și meserii. Aici rămîne pînă în martie 1944 cînd, din cauza războiului, se evacuează în Comloșul Mare-Timișoara, iar la întoarcere în 1945 își reia vechiul local.

Între timp, școala funcționează sub mai multe denumiri. Din anul 1903 devine „Școala superioară de comerț“, căreia în 1928 i se adaugă numele lui Gh. Gh. Mirzescu. Prin decizia ministerială nr. 87714 din 23 mai 1936, școala aceasta devine „Liceul comercial de băieți“, nume sub care începe să funcționeze de la 1 septembrie 1936 și continuă pînă la reforma învățămîntului din 3 august 1948, cînd se transformă în „Școala tehnică de administrație economică nr. 1 băieți“. La 1 septembrie 1950 devine „Școală medie tehnică de comerț“, iar în conformitate cu ordinul Ministerului Învățămîntului Public nr. 68208/1955, de la 1 septembrie același an se transformă în „Școală medie de 10 ani, nr. 2 mixtă“. La 1 septembrie anul următor se schimbă în nr. 6, iar din iulie 1957 i se dă denumirea de „Școala medie nr. 6, Vasile Alecsandri“.

Capitolul XV din Regulamentul pentru școlile superioare de comerț apărut în 1904, se ocupă de arhiva școlii. Articolul 142 stabilește unitățile arhivistice ce trebuiesc ținute de școala comercială superioară : condica de prezență a profesorilor, matricola, jurnalul de clasă, condica disciplinară, registrul de inspecție, registrul personalului didactic, registrul de inspecția gazdelor, registrul de procese-verbale ale conferințelor școlare și pe clase, registrul cu matcă pentru

certificate, registrul de intrare și ieșire, condica de expediție, registrul de primirea salariului, cataloage de clasă și cataloage trimestriale, dosare de corespondență clasată pe probleme etc.

În anul 1905, profesorul Idieru cercetează arhiva aflată la școală, pentru istoricul școlii comerciale superioare și anume: condici de achitarea salariilor, registrul personalului didactic și administrativ, registre matricole, dosare de corespondență, registrul inventar, toate dintre anii 1894—1905. Desigur că aceleași categorii de materiale s-au creat tot timpul funcționării școlii, în afară de altele, cerute prin noile reorganizări.

La evacuarea din anul 1944, arhiva lăsată pe loc s-a pierdut în întregime. Numai registrele matricole — care au fost luate în evacuare — au fost salvate, și ele s-au depus la Arhivele Statului la 17 mai 1954 și la 7 decembrie 1956, cu inventare, și fără nici o lipsă.

La școală se mai păstrează parte din arhivă alcătuită din matricole (1936—1957), cataloage (1940—1957) și dosare de corespondență (1944—1957).

Bibliografie: *Monitorul Oficial* nr. 40 din 23 mai/5 iunie 1904, p. 2056; nr. 77 din 1 aprilie 1936 și nr. 124 din 1 iunie 1936, p. 4744; *Anuarul școlii comerciale superioare din Iași pe anul 1921—1922*, Iași 1923, p. 3.

LICEUL MILITAR GENERAL N. MACAROVICI DIN IAȘI

Fond istoric nr. 171, fond R. nr. 3. Unități de păstrare 258. Anii extremi 1864—1947. Inventar nr. 627

Odată cu înființarea Străzii pămîntești, în anul 1830, se pune și problema înființării unei școli cu caracter militar, în vederea pregătirii noilor cadre. Preocupări temeinice în acest sens se pot observa abia în jurul anului 1845, cînd s-a înființat o „școală a recruților” sau „Școala lancastro-militară”, la 15 decembrie 1845, de către D. Sturza, general inspector al Miliției. Se predă un curs enciclopedic de 2 ani. Programul era alcătuit din următoarele obiecte: matematică, fizică, construcții și planuri. Ca profesor fusese recomandat „adiutantul leitenant” D. Asachi. Această școală s-a numit „Școala de Cadeti”, unde nu se primeau decît fiii de boieri, care la absolvirea cursurilor deveneau sublocotenenți. Printr-un ofis al caimacamului T. Balș, școala a căpătat în 1857 o organizare mai temeinică. Întîi a luat numele de Școala Militară și i s-au repartizat cîteva încăperi din ca-

zărma din dreapta porții Curții domnești. De aici este mutată în casele Casandrei Ghica din str. Palatului (azi Malinovschi), apoi într-o casă din str. Sf. Atanase și după aceea în casa lui Costachie Sturza de la Copou, unde astăzi se află Spitalul militar.

Școala a funcționat astfel pînă în 1862, cînd s-a unit cu cea de la București, făcînd o singură școală cu 5 ani de studii. În 1864, anii de studii s-au redus la 4. În 1866, prin decretul publicat în Monitorul Oficial nr. 161 din 24/5 august 1866, școala s-a mutat la Iași, localul de la București fiind distrus de un incendiu. În 1869 se revine la 5 ani de studii.

Inițiindu-se în anul 1871 Școala de Infanterie și Cavalerie din București, școala militară din Iași rămase ca un curs pregătitor. Instituția capătă o nouă denumire în 1872: „Școala fiilor de militari”. Aceasta avea rang de colegiu și era destinată fiilor de militari. Directorul școlii, colonelul N. Macarovici, a inițiat în 1882, în fața vechilor case construcția localului în care astăzi se adăpostește Spitalul militar.

Programul cursurilor a fost identic cu cel al liceelor reale, plus disciplinele militare. Pe data de 5 mai 1909, noua denumire luată a fost „Liceul Militar N. Macarovici” și s-a organizat ca liceele celelalte, avînd secțiile reală și modernă.

Liceul și-a încheiat activitatea în anul 1948, în urma reformei învățămîntului, cînd a fost desființat.

În 1948, la desființarea instituției, arhiva a fost preluată de către Liceul de băieți nr. 2, pentru ca aceasta, în 1950 august 29, să fie depusă la Arhivele Statului din Iași.

Arhiva a fost primită fără inventar. Menționăm însă că instituția creatoare a dat atenția cuvenită arhivei sale, dosarele fiind toate cusute și parte din ele legate și parafate.

Arhiva se compune din următoarele grupe: matricole pe anii 1864—1948, state personale (1868—1898), state salarii (1909—1928, 1930—1934), registre de prezență (1910—1939), cataloage (1947—1948), certificate (1904—1948), registre de conferințe ale profesorilor (1881—1947), registre inspecții (1921—1937), registre procese-verbale (1923—1948), registre de ordine de zi (1912—1927), dosare de corespondență (1923—1948) etc.

Bibliografie : N. A. Bogdan, *Orașul Iași*, p. 262 ; *Indrumător în Arhivele Statului Iași*, vol. II, p. 84—90, București, 1956.

ACADEMIA MIHAILEANA DIN IASI

**Fond nr. 99. Unități de păstrare 42. Anii extremi 1834—1859.
Inventar nr. 610**

Instituția s-a înființat în anul 1834, conform dispozițiilor Regulamentului Organic care, la capitolul Învățătură Publică, prevedea crearea la Iași a unei Academii.

Încă din anul 1832 încep pregătirile pentru organizarea acestei înalte instituții de cultură, însă lipsa de profesori, de materiale didactice și mai ales lipsa unui local încăpător, au întârziat deschiderea cursurilor.

În 1843 se cumpără vechile case, în care în 1827, după arderea Iașului, fusese instalată Curtea domnească. Aceste case există și astăzi, și în ele este instalată Filiala Iași a Academiei R.P.R.

Epitropia învățăturilor publice, prezentînd lui Mihail Sturza un raport prin care arată că toate pregătirile au fost făcute și că Academia își poate deschide porțile, domnul aprobă ca solemnitatea inaugurării să se facă în ziua de 16 iunie 1835, primind și propunerea ca înalta școală să poarte numele său, adică Academia Mihăileană.

Instituția a funcționat cu oarecare prefaceri în programa de învățămînt pînă în anul 1856 cînd, ținîndu-se seama de reforma școlară din 1851, i se adaugă facultățile ca formă de învățămînt superior. Acestea au început să funcționeze între anii 1856—1858 și au continuat pînă în anul 1860 octombrie 26 cînd prin strădania lui Cuza Vodă și M. Kogălniceanu, înființîndu-se Universitatea din Iași ca instituție de învățămînt superior, Academia Mihăileană s-a desființat.

În activitatea ei, această instituție a creat un important fond arhivistic, din care însă multe materiale s-au pierdut înainte de a fi preluate spre păstrare de Arhivele Statului.

Academia Mihăileană s-a îngrijit, în general, de buna păstrare a materialelor documentare, necesare bunului mers al lucrărilor administrative și didactice. În 1849 s-au luat măsuri serioase de organizare a arhivelor, a bibliotecilor și a cabinetelor sale didactice. Astfel, la 2 octombrie 1849, Petrachi Cazimir a primit arhivele Epitropiei învățăturilor publice, care se desființase, și le-a depus la noul Departament al averilor bisericești și Instrucțiunii publice.

În anul 1856, prin demisia inspectorului A. T. Laurian, se instituie o comisie care ia în primire — de la acesta — arhivele, biblioteca, cabinetele și tablourile. Un inventar vechi al acestei arhive se găsește la Direcția Generală a Arhivelor Statului București, în fondul Epitropiei școalelor din Moldova, care este înglobat în fondul Ministerului Cultelor (Moldova).

Aici, cercetătorii pot găsi materiale documentare completînd astfel golurile știrilor pe care le-ar putea culege din fondul aflat acum la Arhivele Statului din Iași.

Fondul arhivistic creat de către Academia Mihăileană, după desființarea instituției în anul 1860, a rămas în păstrarea noii instituții școlare, care avea numai cursuri liceale, ce s-a numit mai târziu Liceul Național, astăzi „M. Sadoveanu“.

Această instituție a predat odată cu arhiva ei și un număr de dosare și condici de la fosta Academie Mihăileană.

Depunerea s-a făcut fără inventar, în anul 1941, despărțirea pe fonduri și inventarierea făcîndu-se ulterior de către arhiviști.

Materialele depozitate la Arhivele Statului din Iași, formează următoarele grupe: dosarele tabelor de clasificția elevilor la examenele speciale pentru intrarea în Academie și pentru burse, dosarele tabelor pentru clasificția elevilor la examenele semestriale de iarnă și de vară (aceste cataloage inițial sînt pentru toate cursurile și mai târziu separat pentru fiecare clasă), adresele Comitetului școlar către organele superioare de conducere, unități arhivistice care conțin adresele Departamentului bisericesc, către Inspectoratul școlilor centrale, dosarele cu lucrările Comitetului școlar, unități arhivistice conținînd: circulări și inspecții, jurnalele sfatului școlar, corespondență, cereri și certificate eliberate, adresele Departamentului către Comitetul școlar, actele directorului școlii, ale directorului internatului, precum și dosarul tipăriturilor de cărți etc.

Subliniem faptul că în afară de lipsa totală a arhivei pe anii 1835, 1841, 1843, 1845, 1848, 1860, sînt deasemeni lipsuri în arhiva fiecărui an. Cu toate acestea, pentru eventualele studii pe lîngă cele arătate mai înainte, cercetătorii pot găsi informații necesare în următoarele fonduri: Comitetul de inspecție școlar, Ministerul de Interne, Secretariatul de Stat, Eforia Iași, Mitropolia Moldovei.

Bibliografie: De la Academia Mihăileană la liceul Național, 109 ani, 1835—1935, Iași 1936; N. I. Popa, Școala din Moldova ca ins-

trument de difuzare a științei 1829—1848, în Studii și cercetări științifice Acad. R. P. R. Fil. Iași, an. V., nr. 3—4 ; *Anuarul școlii medii de băieți „M. Sadoveanu”*, pe anii 1945—1955, Iași, 1955.

ACADEMIA DE ARTE FRUMOASE DIN IAȘI

Fond istoric nr. 183, fond R. 28. Unități de păstrare 673. Anii extremi 1859—1949. Inventar nr. 613

Cele mai vechi preocupări de învățămînt artistic s-au manifestat în acele școli de zugrăvitură înființate pe la mănăstiri, spre sfîrșitul sec. al XVIII-lea. Acest învățămînt artistic era însă extrem de elementar. Un maestru iconar, avînd oarecare experiență, transmitea elevilor cunoștințele sale.

Cînd vorbim despre începuturile acestui gen de învățămînt, e necesar să pomenim numele lui Gh. Asachi, cu care ne-am întîlnit și în alte domenii de cultură și artă. Intors în țară, Asachi se gîdea la înființarea unei școli speciale, dar acest lucru era atunci prematur. S-au înființat totuși clase de zugrăvitură la școala franceză de la Miroslava, la Gimnaziul Vasilian în 1833 și la Academia Mihăileană în 1835.

Acest rudimentar învățămînt artistic își arată roadele. Parte din absolvenți sînt elemente talentate ca : G. Lemeni, Gh. Nastaseanu și Gh. Panaiteanu-Bardasare. Aceștia, obținînd burse de la Academie, iau drumul străinătății. Cu revenirea lor în țară se pune problema unui învățămînt artistic special, din care să poată ieși cadre bine pregătite. Toate nădejtile se puneau în Gh. Panaiteanu, care a și prezentat guvernului două proiecte de regulament, unul pentru Pinacotecă și altul pentru Școala de Arte. Proiectul fiind susținut de M. Kogălniceanu, care era ministru, a fost aprobat, după ce i s-au făcut anumite modificări.

Din lipsă de fonduri pentru plata personalului, Gh. Panaiteanu întrupește funcția de director la Pinacotecă și la Școala de Arte Frumose, în baza decretului domnesc nr. 549 din 29 august 1860. Inaugurarea a avut loc la 26 octombrie 1860, cu ocazia deschiderii Universității ieșene. Instituția funcționa în localul muzeului de pictură de la Universitate. În mod sistematic cursurile au început abia la 15 ianuarie 1861.

Începînd cu anul 1864, instituția a primit numele „Școala Națională de Belle Arte“. Se aprobă și noul regulament de funcționare, publicat în Monitorul Oficial nr. 244 din 2/14 noiembrie 1864. Școala a funcționat cu următoarele clase: pictura, sculptura, arhitectura, gravura, arta grădinilor. Conform sus-zisului regulament directorul școlii de Belle Arte era și directorul Pinacoteei, care făcea parte structurală din instituție.

Prin ordinul nr. 7378 din 1 august 1865, Școala de Belle Arte se desființează, dar nu mult după aceasta, în vara anului 1866, instituția își reîncepe activitatea.

Școala a funcționat pînă în iulie-august 1879, împreună cu Pinacoteca în vechea Universitate, ocupînd primul etaj. De aici ambele au fost mutate în localul propriu, fostele case Ghica de la Copou, însă negăsindu-se local pentru Universitate, sînt mutate și de aci în str. Muzelor (N. Bălcescu), ca la 17 iunie 1895 să se stabilească în localul ce le-a fost destinat, unde astăzi este filiala Academiei R. P. R.

În 1908 instituția revine la vechea denumire de Școala de Arte Frumoase, pentru ca mai tîrziu să fie ridicată la rangul de Academie purtînd denumirea de Academia de Arte Frumoase. În anul 1949 este din nou desființată, activitatea ei fiind continuată de Facultatea de arte plastice, de pe lîngă Institutul de Artă nou înființat.

Arhiva Academiei de Arte Frumoase din Iași a fost depusă la Arhivele Statului în anul 1951, de către Școala medie tehnică de muzică din Iași. Arhiva este ordonată și inventariată.

Menționăm că arhiva s-a păstrat aproape în întregime, cu toate peregrinările care le-a avut. Ea se compune din: condici de prezență, dosare de corespondență, dosare de plata salariilor și a diurnelor, cataloage, matricole, condică de venituri, cotoare de diplome, programe școlare și altele.

Bibliografie: A. D. Atanasiu, *Gh. Bardasare Panaiteanu și înființarea Pinacoteei și Școalei Artelor Frumoase din Iași* (Arhiva, anul XV, nr. 2); Idem, *Pinacoteca, Școala de Arte Frumoase și Conservatorul la serbările jubiliare din Iași* (Arta Romîină, septembrie-octombrie 1911, nr. 7—8); Elena Zara, *G. Panaiteanu-Bardasare și Constantin Stahi*, Buc., 1937; Gh. Oprescu, *Grafica romînească în sec. al XIX-lea*, vol. I, Buc., 1942; Idem, *Crearea școalelor de arte frumoase în Țările Romîne*, Bul. științific, tom. nr. 1—2, (ianuarie-iunie, 1951).

ACADEMIA DE MUZICĂ ȘI ARTĂ DRAMATICĂ G. ENESCU DIN IAȘI

**Fond istoric nr. 102, fond R. 11. Unități de păstrare 1040.
Anii extremi 1864—1949. Inventare nr. 612, 613**

Odată cu ridicarea nivelului cultural al societății, în prima jumătate a sec. al XIX-lea, s-a schimbat și concepția despre muzică. Se resimțea necesitatea înființării unei școli, care să pregătească elemente calificate, pentru a deveni muzicieni sau actori.

Un modest început poate fi considerat cel din 1831 când Asachi a înființat pe lângă Școala domnească de la Trei Ierarhi, un curs de muzică vocală.

În anul 1836, vornicul Ștefan Catargiu, spătarul V. Alecsandri și Gh. Asachi, întemeiază un conservator filarmonic-dramatic, prin subscripție publică, cursurile predându-se gratuit. Aici se învăța declamația și muzica vocală în limba națională. Cursurile s-au deschis la 15 noiembrie, avînd un corp didactic destul de redus: Paul Cervati și Cuna, la clasa vocală și Gh. Asachi la clasa de declamație. Elevii erau acei care urmaseră cursurile profesorului Paulicec la Școala domnească.

Scopul instituției era de a dezvolta talentele și de a forma un teatru național.

Casa în care se instalase conservatorul se afla în actuala str. V. Alecsandri. Aici i s-au dat două camere, una destinată clasei și a doua pentru cancelarie unde se păstra și arhiva.

La 23 februarie 1837, elevii conservatorului reprezintă pe scena Teatrului de Varietăți, piesele Lapeirus și Văduva vicleană, drame de Kotzebue, ambele prelucrate în limba romînă de Gh. Asachi.

Totuși, viitorul instituției nu se arăta prea luminos. Cei care au întemeiat conservatorul, fac în scris cîteva intervenții pentru ajutoarea lui materială, deoarece subvenția de 200 galbeni, oferită de Eforie, era cu totul insuficientă.

După doi ani de activitate, conservatorul, cu un deficit de 15.013 lei, este nevoit să-și închidă porțile.

Abia în anul 1860, se reînființează Conservatorul, la intervenția lui M. Kogălniceanu, care la acea dată era ministru al Cultelor și Instrucțiunii. Prin legea publicată sub nr. 36 din 15 noiembrie 1860 în Monitorul Oficial, se înființează Școala de Arte, în actuala str. Ștefan Gheorghiu. Se aprobă tot odată și regulamentul de funcționare prin

care se înființează următoarele catedre: muzică, solfegiu, canto, piano, vioară, formarea de coruri.

Cu începutul anului 1864, școala de muzică suferă anumite transformări. Prin regulamentul de funcționare publicat în Monitorul Oficial nr. 227 din 10/22 octombrie 1864, aceasta se va numi Conservatorul de muzică și declamațiune, nume sub care instituția va dăinui mai mult.

Tot în cursul acestui an, intră în vigoare un alt regulament de funcționare al școalei de muzică din București și Iași, publicat în Monitorul Oficial sub nr. 245 din 7/19 noiembrie 1870. Școala cuprinde învățământul muzicii vocale, a instrumentelor și a compoziției. Se instituie tot odată și un comitet muzical, format din directorul școlii de muzică, din 3 profesori și 3 persoane dintre cunoscătorii de muzică ai orașului.

Din motive neînțemiate, Conservatorul este desființat la 1 ianuarie 1876. Directorul C. Gros înaintează un protest lui T. Maiorescu, care era ministru atunci, în legătură cu această desființare. Acest protest a avut efect, deoarece la 1 septembrie 1876 școala s-a reînființat.

Prin noul regulament al conservatoarelor, publicat în Monitorul Oficial nr. 150 din 6 octombrie 1907, se completează materiile de învățământ.

Prin decretul nr. 896 din 30 decembrie 1930, conservatorul a fost transformat în „Academia de muzică și artă dramatică G. Enescu”.

Activitatea Academiei a continuat pînă în anul 1949, cînd a fost desființată și înlocuită cu Institutul de Artă, ce i-a continuat în mod parțial activitatea.

Arhiva instituției este păstrată la Arhivele Statului din Iași, unde este ordonată și inventariată. Nu știm nimic precis despre soarta arhivei din perioada 1836—1838 și 1860—1863. Nu este exclus să se fi pierdut în dese peregrinări ale conservatorului de la un imobil la altul și mai probabil în timpul evacuării.

Instituția a predat la Arhivele Statului din Iași arhiva proprie în trei rînduri: în anul 1940, iar în anii 1951 și 1956 prin Școala medie tehnică de muzică din Iași.

Materialul documentar se compune din registre de intrare-ieșire, dosare de corespondență cu ministerul și cu celelalte instituții, conđici de expediție, acte justificative, registrul cartea mare, dosare administrative, dosare cu cereri de înscrierea elevilor, dosare de personal, cataloage și matricole.

Bibliografie : E. Hurmuzache, *Doc. privitoare la ist. Rom.*, vol. III. supl. I ; T. T. Burada, *Cercetări asupra Conservatorului Filarmonic-Dramatic din Iași* (1836—1838), Iași, 1888 ; V. A. Urechia, *Istoria Școalelor*, tom. I, Buc., 1892 ; Al. Aurescu, *Anuarul Conservatorului de Muzică și Declamație din Iași*, 1906 ; C. Bobulecu, *Lăutarii noștri*, Buc., 1922 ; Gr. Poslușnicu, *Istoria muzicei la Români*, Buc., 1928 ; R. Constantinescu, *Istoricul înființării Academiei de muzică și artă dramatică. G. Enescu din Iași*, Iași, 1940.

UNIVERSITATEA ALEXANDRU IOAN CUZA DIN IAȘI

**Fond nr. 79 .Unități de păstrare 3195. Anii extremi 1864—1914.
Inventare nr. 595, 596**

A. Facultatea Juridică (1864—1914)

B. Facultatea de Filosofie și Litere (1865—1914)

Înalta instituție de cultură din Iași a fost înființată prin decretul domnitorului Alexandru Ioan Cuza din 26 octombrie 1860, sub denumirea „Universitatea din Iași“.

La baza acestui act istoric, al cărui original scris pe pergament, având atârnat cu șnur de mătase sigiliul Statului în cutie de argint, se află în păstrarea Rectoratului Universității din Iași — stă raportul marelui om de stat din acea vreme Mihail Kogălniceanu, care propunea prin cuvinte entuziaste înființarea acestei noi instituții.

Decretul de înființare prevede că „Universitatea din Iași este persoană juridică cu dreptul de a se administra de sine în cauzele atât științifice cât și disciplinare“. Universitatea urma să aibă patru facultăți : filosofică, juridică, teologică și medicală. Din acestea au început să funcționeze în 1860 numai Facultatea juridică și cea filosofică.

În anul 1866 se înființează și Facultatea de științe iar după 1880 Facultatea de Medicină, apoi un Institut electro-tehnic, Secția de științe agricole pe lângă Facultatea de științe din Iași (1913), iar mult mai târziu (1926), Facultatea de farmacie.

În anul 1933, fără nici un temei istoric, guvernul a schimbat vechiul nume în „Universitatea Mihăileană“, săvârșind astfel o nedreptate istorică, față de întemeietorii ei : Cuza și Kogălniceanu. Această denumire n-a putut rezista, astfel că în 1943 administrația i-a schimbat numele în acela de „Universitatea Alexandru Ioan Cuza“.

La înființarea Universității din Iași s-au pus bazele unei biblioteci unde s-au adunat, în primul rînd cărțile rare și colecțiile de reviste care alcătuiau biblioteca Academiei Mihăilene.

Astăzi, această instituție de cultură se numește Biblioteca centrală „M. Eminescu” în memoria marelui poet fost bibliotecar aici, și este una din cele mai bogate și utilizate din țară.

Arhiva creată de către această instituție — Universitatea — în primii ani de funcționare era numai în cadrul Rectoratului, apoi fiecare facultate și-a creat arhiva proprie.

În păstrarea Arhivelor Statului din Iași, există numai arhiva Facultății juridice și a Facultății de filosofie și litere. Arhiva Rectoratului, începînd chiar cu anul 1860 pînă la zi, se păstrează în foarte bune condițiuni la Rectorat, într-o cameră specială. Arhivele celorlalte Facultăți se păstrează de către fiecare în parte.

Arhiva Facultății juridice cuprinde dosarele studenților dintre anii 1864—1915 (licențiați, exmatriculați), în care se găsesc procesele verbale de examene și lucrări. Apoi dosare de corespondență (intrare-ieșire) pe anii 1866—1906 și diferite registre între anii 1866—1898 (de intrare-ieșire, matricole, condici de prezență). Din anul 1869—1870 este un dosar cu programul cursurilor de medicină legală. Între dosarele studenților, sînt și acelea privind validarea diplomelor dobîndite în străinătate.

Arhiva Facultății de filosofie și litere se compune, de asemenea, ca și a Facultății juridice, din dosarele studenților dintre anii 1865—1907 (în anul 1865 erau doar 4 studenți), dosare de corespondență diferită cu Rectoratul sau Ministerul, pe anii 1866—1914 și state de salariu ale personalului didactic.

Bibliografie : Anuarul general al Universității din Iași, tipărit cu prilejul jubileului de 50 ani, Iași, 1911.

ȘCOALA NORMALA SUPERIOARA

**Fond nr. 219. Unități de păstrare 8. Anii extremi 1881—1895.
Inventar nr. 992**

Spre a se putea folosi și practic rezultatele învățămîntului superior din Facultățile de litere și științe, din Universitatea ieșeană, s-a creat, între anii 1874—1880, pe lîngă ele, o instituție deosebită — Școala normală superioară, cu două secții, literară și științifică — cu

scopul de a deprinde pe studenți cu sistemele de expunere metodică și cu mijloacele de educație sufletească, în vederea carierei practice de profesor.

De model s-a luat — păstrind bineînțeles proporțiile — instituția similară iranceză „L'Ecole Normale Supérieure“. Inșă ca și aceasta, în noua școală de la Iași tocmai activitatea practică a fost neglijată. Cursurile acestei școli erau, în mare parte, o continuare a celor din facultăți, fiind făcute de aceeași renumiți profesori (C. Climescu, L. Cosmovici, dr. Obreja, Gr. Cobălcescu, A. Naum, P. Rîșcanu etc.). Abia prin 1889 se menționează — la catedra de pedagogie, psihologie și estetică — unele lucrări personale ale studenților, pentru aprofundarea anumitor probleme speciale.

Studenții erau interni și școala era condusă de un director, un subdirector, doi maștri de conferință și șapte funcționari administrativi și de îngrijire.

Prin legea asupra învățămîntului superior din 1898 și prin regulamentele ce i-au urmat, se prevedea ținerea unor lucrări de seminar pe lângă catedrele facultăților, lucrări care aveau ca scop să dezvolte aptitudinile viitorilor profesori. Această măsură a făcut să ia ființă „Seminarul pedagogic universitar“, care a înlocuit Școala normală superioară, ce funcționase în casele Ciurea și Malaxa din străzile Goliei și Zoe, iar prin 1893 s-a mutat în casele Negruți din str. Arcu.

Arhiva acestei școli de învățămînt superior s-a pierdut în cea mai mare parte. În februarie 1953 s-a ridicat o parte din materialul ei vechi, dintre anii 1881—1895, care s-a găsit la Biblioteca centrală universitară din Iași (8 mape). Acest material este format din hîrtii intrate și ieșite, cursuri științifice, filozofice și teze ale candidaților, condici de prezență și acte de contabilitate, state, acte justificative pentru cheltuieli materiale etc.

De asemenea, două registre matricole ale Școlii normale superioare, dintre anii 1894—1897, se găsesc în arhiva Școlii medii nr. 1 de băieți (fostul Liceu Național), iar o altă parte se mai găsește în arhiva Rectoratului Universității ieșene.

Bibliografie : Anuarul general al Universității din Iași, tipărit cu prilejul jubileului de 50 ani.

VIII. ARHIVE BISERICESTI

MITROPOLIA MOLDOVEI ȘI SUCEVEI

**Fond nr. 95. Unități de păstrare 15590. Anii extremi
1796—1900. Inventare nr. 604—608**

Existența Mitropoliei se constată documentar la anul 1408. Desigur că ea s-a întemeiat odată cu Principatul Moldovei și a funcționat în capitala țării, Suceava, pînă la mutarea Scaunului la Iași, la jumătatea sec. al XVI-lea. Prima biserică ce a servit de catedrală metropolitană în Iași, a fost Sf. Neculai, ctitoria lui Ștefan cel Mare, apoi biserica Sf. Gheorghe, zidită anume pentru Mitropolie, de Anastasia doamna lui Gheorghe Duca vv. Actualul lăcaș a fost început de mitropolitul Veniamin Costachi în 1833 și s-a terminat abia în anul 1887.

În lunga ei activitate, Mitropolia a creat unul din cele mai bogate fonduri arhivistice. Tot aici — fiindcă mitropoliții erau adesea în fruntea Divanelor domnești, și mai statornici decît domnii — se păstrau, pînă la 1832, cînd s-au înființat Arhivele Statului și documentele privind administrarea țării, în special acelea care deveneau „netrebnice“, adică erau înlocuite de alte legiuiri mai noi.

Marele incendiu din 1827 a distrus toată vechea arhivă a Mitropoliei și a țării pînă la acel an, încît astăzi nu se mai găsesc decît puține unități arhivistice și documente, pînă la anul focului. Din ceea ce s-a păstrat, mai ales din actele fostelor proprietari (moșii, imobile, țigani, robi etc.), ale Mitropoliei însăși, cum și ale mănăstirilor și schiturilor secularizate, o parte s-au ridicat de Ministerul Domeniilor și ulterior s-au depus la Direcția Generală a Arhivelor Statului din București. Prin 1887, fostul mitropolit Iosif Na-

niescu a donat Academiei Române, ceea ce mai rămăsese din documentele răzlețe, manuscrise, condici, cărți rare. S-a mai păstrat la Mitropolie doar arhiva proprie, din care partea pînă la 1900 s-a depus la Arhivele Statului din Iași în 1941, formînd transportul nr. 1865. Din această arhivă s-a mai pierdut însă o parte în timpul evacuării din 1944.

Ceea ce se mai păstrează azi la Arhivele Statului din acest fond arhivistic, oferă totuși cercetătorilor un bogat izvor de informare, privind în special organizarea și activitatea bisericească din eparhia Moldovei (fostele județe Iași, Neamț, Dorohoi, Botoșani și Suceava). Se pot găsi, astfel, informații despre mănăstiri, schituri, parohii, școli bisericești, hirotonii de preoți și diaconi, păcueniile (actele) clerului mirean și monahicesc, mitrici, sinodice, inventare de mărturisiți — care pot fi socotite adevărate statistici a populației parohiilor — apoi statistica privind clerul, statele cancelariei Mitropoliei, duhovnicii și ranguri, zidirea și reparațiile Mitropoliei și ale altor așezăminte, actele „Decasteriei“ (adică a organului bisericesc de judecată de pe lângă Mitropolie), condici de cheltuieli, milostenii. etc.

PROTOPOPIA IAȘI

**Fond nr. 94. Unități de păstrare 1047. Anii extremi 1850—1884.
Inventar nr. 606**

Primul protopop cunoscut în Iași a fost popa Iuga, menționat în documentele din anii 1424, 1436 etc. Un al doilea protopop — cu mare activitate — a fost Toader, pe care Mihai Viteazul, în scurta sa domnie în Moldova (1600), l-a folosit ca negociator pe lângă mitropolitul Movilă și ceilalți episcopi fugari în Polonia. Un protopop de asemenea cu prestigiu, în timpul administrației rusești dintre anii 1769—1774, a fost cunoscutul tipograf, gravor și legător de cărți, Mihail Strilbițchi. În sfîrșit, trebuie să mai menționăm aici și pe ultimul protopop al cărui nume a rămas în cultura romînească, Leon Asachi părintele lui Gheorghe Asachi.

O reglementare a protopopiatelor din Moldova s-a făcut prin Regulamentul Organic.

Arhiva Protopopiei Iași este înglobată, deocamdată, așa cum s-a primit în anul 1941, în fondul arhivistic al Mitropoliei Moldovei.

Notăm câteva grupe de probleme din această arhivă : catagrafii de locuitori, epitropii bisericești, reparații și construcții de biserici, instrucțiuni pentru ținerea registrelor de mitrici, copiile acestor registre, școli, hirotonii de preoți și diaconi, înființări de schituri, adunarea cărților importante pentru istorie și literatură de la biserici, schituri și mănăstiri, lista lăcașurilor bisericești din jud. Iași, preoții, abateri și sancțiuni și alte probleme de ordin ecleziastic.

PAROHIA BISERICA ALBA

Fond nr. 125. Unități de păstrare 1. Anii extremi 1848—1865.
Inventar nr. 960

Datînd din jurul anului 1682, Biserica Albă, cu hramul Schimbarea la față, a fost refăcută prin anul 1750. A fost filială a bisericii parohiale Bărboi din 1864, iar din anul 1940 devine filială a bisericii Sf. Pantelimon.

Din vechea arhivă se păstrează numai o condică cu mitrici din tre anii 1848—1865.

PAROHIA SF. ANDREI DIN IAȘI

Fond nr. 112. Unități de păstrare 1. Anii extremi 1845—1865.
Inventar nr. 964

În anul 1794, preotul Ion Buciumaș, neguțătorul Neculai și alți peste 100 de negustori, prin jalbă către Domnie, roagă să li se dea locul unde a fost „Fînăria gospod” pentru a face o biserică. În 1795 biserica a fost zidită din piatră și cărămidă. Avea și un cimitir după cum atestă o mărturie hotarnică din 1810.

În 1817 găsim biserica închinată mănăstirii Berzunț de la muntele Athos.

Anul 1821 aduce mari și serioase stricăciuni bisericii, deoarece turcii venind în Iași, au căutat averile negustorilor greci, care făceau parte din breslele închinete aici.

Ca filială a bisericii Trei Ierarhi, o găsim între anii 1899—1910. Daniile de casă, acareturi, dugheni și milosteniile de bani au

sporit veniturile bisericii, iar actele de donație i-au îmbogățit colecția de documente. În septembrie 1952, un număr de 182 documente au fost depuse la Arhivele Statului. Colecția cuprinde acte dintre anii 1630—1874 și au fost inventariate la pachetul nr. 398. Documentele, majoritatea originale, sînt acte de donație, vânzări, cum-părări, jalbe ale epitropilor bisericești, documente privind breslele ce se închinau aici, planuri ale unor locuri cu case din jurul bisericii etc.

Intr-un inventar al averii bisericii, aflat în dosarul Primăriei Iași nr. 132/1899, sînt pomenite cca. 200 documente privind casele și locurile parohiei.

Din arhiva veche s-a depus la Arhivele Statului o condică, cuprinzînd mitrici de nașcuți, căsătoriți și morți dintre anii 1845—1865. Arhiva parohiei Sf. Andrei se găsește în păstrarea bisericii și cuprinde un număr de 63 dosare și registre dintre anii 1846—1957 (registre de botezați, căsătoriți și morți, registre de intrare-ieșire, dosare de corespondență, state de salariu etc.).

PAROHIA BISERICII ARMENE DIN IAȘI

**Fond nr. 154. Unități de păstrare 1. Anii extremi 1844—1857.
Inventar nr. 958**

Se pare că a existat o biserică armeană în Iași, încă de la sfîrșitul sec. al XIV-lea, ceea ce nu se poate susține documentar. În biserica de azi, care este din sec. al XIX-lea, se află adusă din Caffa în anul 1451 o evanghelie ilustrată din anul 1351. Nu se știe dacă ea a aparținut totdeauna bisericii de azi.

Din arhiva veche se păstrează o singură condică de mitrici, dintre anii 1844—1857.

Biserica, situată pe str. Armeană, posedă material arhivistic de dată mai recentă.

PAROHIA SF. ATANASIE ȘI CHIRIL DIN IAȘI

**Fond nr. 146. Unități de păstrare 1. Anii extremi 1838—1865.
Inventar nr. 956**

Biserica parohială „Sf. Atanasie și Chiril“, datează de pe la mijlocul sec. al XVII-lea. În această vreme, parohia ei era în „tîrgul

de sus". Se crede că zidirea ar fi ctitorie Movilească, sau ar fi a unui Atanasie, patriarh de Ierusalim.

În jurul anului 1900 biserica era filială. În 1854, se înființează aici un cor de muzică bisericească, primul în Moldova.

Averea parohiei a constat din câteva terenuri și case. A avut și o moșie, Cotiugenii, dincolo de Prut. În 1839, episcopul Teodor Burada a intervenit la consulatul-rus din Iași, pentru revendicarea drepturilor parohiei asupra acestei moșii, de la care a avut patru documente, printre care două de la Vasile Lupu.

Clădirea a fost reparată de mai multe ori și are ca filială biserica Vulpe.

Din arhiva creată de această parohie, în 1934 se găseau în păstrarea bisericii 127 dosare și registre, începînd cu anul 1869 pînă la zi. Deasemenea a avut și o bibliotecă care număra peste 350 cărți de ritual, de literatură diferită și reviste.

Toată această arhivă s-a pierdut. Se păstrează numai un registru de mitrici.

PAROHIA BISERICII BANU DIN IAȘI

Fond istoric nr. 142, fond R. 213. Unități de păstrare 554.

Anii extremi 1833—1951. Inventar nr. 935

În anul 1705, marele ban Savin Zmucilă ridică în Iași, o biserică din lemn, cu hramul Adormirea Maicii Domnului, înzestrînd-o cu obiecte de cult, din care se păstrează și astăzi un disc de argint și o icoană. În anul 1747, biserica a ars, după cum menționează o mărturie din 19 noiembrie același an, fiind probabil refăcută de către parohieni și apoi de către mitropolitul Iacov Stamati — în anul 1800 — cum arată și inscripția care se găsește deasupra intrării bisericii de astăzi. Inscripția mai menționează și pe arhitectul Leopold. Hramul noii bisericii este „Duminica tuturor sfinților“.

La această biserică se închina breasla calicilor, iar după zidirea ei de către Iacov Stamati, deveni biserica mitropolitului, însă aici se mai închina și breasla blănarilor.

Biserica a fost înzestrată de către parohieni cu case, dugheni, cu locuri de case, cît și de mitropolitul Iacov, care instituise și o epitropie pentru administrarea averilor ei, după cum reiese din testamentul acestuia, privind biserica Banu. Printre epitropi, îl găsim și pe Costache Conachi.

Mitocul maicilor (Prepodobna Paraschiva) i-a fost un timp, biserică filială.

Arhiva creată de parohia Banu a fost păstrată la biserică în bune condiții, în lăzi și rafturi. Are însă unele lipsuri, dat fiind că nu a fost evacuată. Parțial a fost depusă la Arhivele Statului de către preotul paroh. Depunerea s-a făcut cu inventar, în mai multe rînduri: 85 dosare în iunie și iulie 1952, în octombrie același an 18 dosare, iar 5 dosare în aprilie 1953. Această arhivă cuprinde un registru de ieșire pe anii 1884—1886, registru de intrare—ieșire (1889—1938), conturi de gestiune (1914—1940), dosare de corespondență (1868—1945), mărturii pentru cununii pe 1860, dosare relative la averea bisericii, un dosar relativ la pictura bisericii din 1904, inventarul bisericii pe 1904—1927, dosare de procese, acte relative la moștenirea Conachi, un plan al bisericii, trei fotografii din 1926, jurnale de casă, procese-verbale etc.

Se mai găsește o condică a bisericii Banu, depusă în anul 1948 de Primăria Iași, ce cuprinde mitrici pentru născuți, căsătoriți și morți pe anii 1833—1865.

Din vechile documente ale caselor aparținînd bisericii — din care unele au fost publicate — s-au găsit o parte în podul bisericii (93 bucăți). Ele au fost ridicate și depuse la Arhivele Statului, în noiembrie 1952 și inventariate la pachetele nr. 394 și 395. Aceste acte dintre anii 1732—1864, sînt zapise, mărturii hotarnice, cărți de judecată, cartea episcopului de Roman, Meletie, prin care numește pe C. Conachi și C. Canano epitropi ai bisericii; o „dellă” din 1858, care cuprinde și copia cererii lui C. Conachi din 1841, de a muta osemintele Conăcheștilor la cimitirul bisericii catolice, deoarece cimitirul de la Banu urma să fie transformat în piață publică.

Biserica mai păstrează 4 condici de cununați și botezați dintre anii 1894—1954 și 13 dosare dintre 1943—1953, de corespondență și gestiuni (după datele trimise de preotul paroh în luna mai 1954).

PAROHIA BISERICII BARNOVSCHI DIN IAȘI

Fond nr. 109. Unități de păstrare 1. Anii extremi 1845—1865.
Inventar nr. 969

Miron Barnovschi vv. a clădit în anul 1627, biserica de azi, pe care a organizat-o ca mănăstire și a închinat-o Sf. Mormînt. În 1863 a fost secularizată și a devenit parohie.

Prin anul 1724 funcționa în curtea acestei biserici o școală începătoare care a continuat multă vreme.

Din arhiva veche se păstrează doar o condică de miștrici (născuți, căsătoriți și morți) dintre anii 1845—1865. Parte din arhivă se păstrează de către parohie.

PAROHIA BISERICII BĂRBOI DIN IAȘI

**Fond nr. 131. Unități de păstrare 5. Anii extremi 1846—1901.
Inventar nr. 957**

Biserica este ctitoria logofătului Bărboi, de la începutul sec. al XVII-lea (a. 1615). În jurul anului 1669 a fost închinată mănăstirii Vatoped. Avariata mult din cauza cutremurului din anul 1829, a fost rezidită din temelie între anii 1841—1844. După secularizare a devenit biserică parohială, având ca filiale biserica Sf. Pantelimon și Biserica Albă.

Arhiva creată de mănăstire pînă la secularizare s-a pierdut. Doar din colecțiile de documente ale moșiiilor, unele transcrise și în condici se mai găsesc o parte depuse la Direcția Generală a Arhivelor Statului din București și la Academia R. P. R.

În afară de actele de stare civilă (1845—1865), legate într-un volum, în Arhivele Statului din Iași se mai păstrează 4 dosare cu corespondență diferită (1866—1901). Arhiva dintre anii 1876—1940, se păstrează la parohia bisericii Sf. Pantelimon, unde a fost depusă în anul 1940, cînd acesta a luat ființă.

PAROHIA BISERICII SF. ION BOTEZATORUL DIN IAȘI

**Fond nr. 144. Unități de păstrare 2. Anii extremi 1833—1865.
Inventar nr. 917**

Actuala clădire a bisericii — cum ne arată inscripția slavă de la intrare — a fost începută de Miron Barnovschi vv. și terminată de Vasile Lupu, la 4 noiembrie 1634 (7143). Ea a fost zidită însă pe locul altei biserici, de lemn, despre care aflăm dintr-un document din 21

decembrie 1610 că avusese hramul Sf. Vineri și că fusese cumpărată și mutată de către Nestor Ureche în Tîrgul Nou din Iași.

Pînă în anul 1894, biserica a fost de sine stătătoare, avînd și 5 imobile în oraș, iar de la această dată, a devenit filiala parohiei Golia pînă în 1913, cînd a fost transformată în mitoc al mănăstirii Neamț.

Ca arhivă se păstrează numai o condică de mitrici și un registru de venituri și cheltuieli.

COMUNITATEA EVANGHELICĂ DIN IAȘI

Fond nr. 156. Unități de păstrare 3. Anii extremi 1809—1874.

Inventar nr. 955

Vechea biserică evanghelică din Păcurari-Iași, s-a distrus cu ocazia incendiului din 1753. La 8 noiembrie 1803, Alexandru Moruzi îi dăruiește un teren pe care în 1812 generalul rus Iohan von Georg zidește actuala biserică.

Numărul protestanților reducîndu-se foarte mult, la 5 mai 1945 biserica a fost închiriată de parohia a II-a Toma Cozma din Iași, prin înțelegere cu Decanatul evanghelic regnicolar C. A. din România.

Arhiva creată pînă în anul 1753 a ars odată cu biserica. În Arhivele Statului se păstrează două volume cu acte pentru nașcuți și botezați (1809—1874) și un volum pentru morți (1809—1873); sînt scrise în limba germană și latină și parțial sînt deteriorate.

PAROHIA BISERICII BUNA VESTIRE DIN IAȘI

Fond nr. 148. Unități de păstrare 1. Anii extremi 1846—1865.

Inventar nr. 974

Biserica este ctitoria vornicului Ioan Tăutu, începîndu-se a se zidi în anul 1816 și fiind terminată în 1820.

Arhiva veche a parohiei se rezumă la un volum de mitrici (botezați, cununiați și morți) din anii 1846—1865. O parte din arhiva mai nouă se păstrează la parohie.

Arhivele Statului au ridicat în 1957, de la această parohie, o condică în care sînt copiate documentele moșiilor, locurilor și dughenelor, aparținînd mănăstirii „Sf. prooroc Samoil“ din Focșani.

PAROHIA BISERICII SF. CONSTANTIN ȘI ELENA DIN IAȘI

**Fond nr. 126. Unități de păstrare 1. Anii extremi 1840—1865.
Inventar nr. 972**

O perioadă de timp biserica a fost filiala parohiei Sf. Neculai Domnesc din Iași. La 1 aprilie 1937 s-a reînființat parohia.

La început a existat o biserică de lemn, care a fost ridicată în 1767 de către preotul Poliz. În 1814 Constantin Peltechi o rezidește din piatră.

Există numai un volum de mitrici pentru botezați, cununați și morți dintre anii 1840—1865. De la 1 aprilie 1937, de cînd s-a reînființat parohia, se păstrează material documentar la biserică.

PAROHIA ZIUA CRUCII DIN IAȘI

**Fond nr. 140. Unități de păstrare 1. Anii extremi 1831—1865.
Inventar nr. 979**

Sinodicul din anul 1875 spune că biserica ar fi fost fondată în anul 1815 de către paharnicii Gavril Averescu, Ion Tăbăcaru și Gheorghe Lupu.

Clădirea este de piatră și cărămidă. A fost reparată în anul 1865 și apoi în 1904.

Din arhiva veche se păstrează două condici de mitrici dintre anii 1839—1865. Arhiva curentă, începînd cu anul 1946, se păstrează la parohie.

PAROHIA BISERICII SF. DUMITRU (BALȘ) DIN IAȘI

**Fond nr. 133. Unități de păstrare 1. Anii extremi 1849—1868.
Inventar nr. 966**

Medelnicerul Ioan Balș, a zidit în anul 1693, o biserică din lemn, cu hramul Sf. Dumitru. Această biserică s-a terminat în 1693, cum o dovedește o inscripție de pe un clopot care a fost făcut tot

atunci. Biserica a durat pînă la incendiul din 20 aprilie 1723 (7231), după care medelnicerul Ioan Balș, atunci mare vornic, a restaurat-o făcînd-o însă din piatră.

La o nouă restaurare în anul 1900, n-au mai rămas din biserica de la 1723, decît niște resturi de chenare, din piatră sculptată, cu volute vegetale, în jurul ferestrelor. Acestea fuseseră atunci scoase și întrebuințate ca bordură de trotuar, de unde mai tîrziu au fost salvate.

Din arhiva parohiei bisericii se găsesc depuse la Arhivele Statului, 3 mitrice pentru născuți, căsătoriți și morți, dintre anii 1849, 1856 și 1857.

La biserică se păstrează arhiva parohiei din anii 1876, 1915, 1948—1955; pentru aceasta din urmă facem precizarea că este alcătuită din dosare de corespondență, acte de gestiune și cîteva registre de stare civilă, procese-verbale de inspecție, registru inventar ș. a.

PAROHIA BISERICII SF. DUMITRU (MISAIL) DIN IAȘI

Fond nr. 129. Unități de păstrare 1. Anii extremi 1846—1864. Inventar nr. 963

Data întemeierii bisericii, nu se cunoaște.

În anul 1802, enoriașul Misail, clădește biserica nouă, din piatră și cărămidă, care peste 40 de ani a fost restaurată din temelie. După această dată s-a afiliat la parohie, breasla casapilor, care a contribuit cu fonduri bănești, pentru reparații.

Între timp biserica primește un al doilea hram, al Sf. Împărați Constantin și Elena. În jurul anului 1900 parohia s-a mărit prin afilierea fostei parohii Voievozi-Rufeni, care în 1921 se integrează definitiv în parohie.

Din arhiva veche se păstrează parte din mitrice dintre anii 1846—1864. Restul arhivei, începînd cu anul 1861, se păstrează la cancelaria parohiei din incinta bisericii: dosare de corespondență dintre anii 1861—1957, condici de botezați, căsătoriți și decedați, dintre anii 1894—1957, condici de procese-verbale 1894—1920, material de gestiune dintre anii 1902—1957.

Între aceste materiale se găsesc și acelea create de parohia și apoi de biserica filială Sf. Voievozi-Rufeni.

PAROHIA BISERICII SF. GHEORGHE-LOZONSCHI DIN IAȘI

**Fond nr. 150. Unități de păstrare 1. Anii extremi 1846—1865.
Inventar nr. 962**

Biserica Sf. Gheorghe-Lozonschi a fost construită în sec. XVI și se crede că ar fi fost zidită de domnița Mărioara (Maria de Lozonț) una din doamnele lui Stefan cel Mare. De aici își trage și denumirea mai exactă de biserica Domniței Mărioara.

Parohia Sf. Gheorghe-Lozonschi avea ca filială, în jurul anilor 1910—1915, biserica Sf. Dimitrie Balș, zidită de familia marelui vornic Ioan sau Ionașcu Balș, pe la anul 1690.

Din arhiva veche se păstrează la Arhivele Statului o condică de mîtrici (născuți, căsătorii și morți) dintre anii 1846—1865.

Restul materialului arhivistic, creat după anul 1865, se păstrează — cu foarte multe lipsuri — la cancelaria parohiei, care se află în curtea bisericii de pe str. Cloșca.

PAROHIA BISERICII GOLIA DIN IAȘI

**Fond nr. 15. Unități de păstrare 104. Anii extremi 1845—1912.
Inventar nr. 919**

De curînd s-a descoperit în pămînt — în curtea bisericii Golia — o piatră funerară din anul 1515. Această ne dovedește vechimea actualei biserici. Desigur înainte de biserica din piatră a logofătului Golia — a cărei existență se constată la 1564 — trebuie să fi existat una din lemn, încă din sec. al XV-lea, sau poate chiar înainte de întemeierea țării.

Pisania veche a mănăstirii Golia nu s-a păstrat. Există însă altele mai noi, din 24 mai 1660, în limba slavă și greacă, din care aflăm că edificiul acesta este opera lui Vasile și Ștefăniță Lupu, al doilea rînd de ctitori în interval de 100 ani. Existența unui grafit din „ano 1594“, recent descoperit pe vechea frescă din dreapta intrării, ne dovedește că voievozii amintiți au folosit, în noua zidire de la 1660, măcar o parte din construcția veche a lui Ion Golia. Altfel grafitul n-ar putea exista aici, descoperit sub fresca mai nouă.

Biserica Golia, a fost închinată în 1606 mănăstirii Vatoped, de către soția ctitorului, devenind astfel mănăstire grecească.

Trebuie să mai amintim aici că în incinta mănăstirii Golia a existat, din vremuri vechi, un ospiciu de nebuni, care ulterior a trecut la Stat și, după un timp, s-a mutat la Socola. După aceea a funcționat și o școală secundară de fete — externatul, un sanatoriu pentru invalizii din războiul 1916—1918, un muzeu istoric-etnografic al municipiului Iași și o bibliotecă populară.

Astăzi, în această incintă, funcționează Arhivele Statului din Iași, mutate aici din 1912 și Muzeul memorial Ion Creangă, înființat de Arhivele Statului.

Arhiva veche a mănăstirii Golia, s-a pierdut în cea mai mare parte. Deși această mănăstire avea numeroase moșii, pe care le administra și exploata, totuși la secularizarea averilor ei în 1863, statul n-a preluat și vechile documente, care poate nici nu mai erau în țară. Dar aceste documente au existat încă înainte de înființarea bisericii, deoarece ea a stăpînit sațe și moșii din care unele au fost ale înaintașilor familiei Golia, cunoscuți încă de la sfîrșitul sec. XV (9 ian. 1488).

Ceea ce ne-a rămas pînă azi din arhiva cancelariei mănăstirii și parohiei Golia este foarte puțin. În primul rînd o condică în care s-au legat mitricile de născuți, căsătoriți și morți, dintre anii 1845—1865, apoi 103 dosare, condici și registre dintre 1863 și pînă la 1913, cînd biserica s-a închis pentru reparații.

Dosarele existente sînt :

- ale bisericii parohiale Golia (conținînd adesea și activitatea filialelor, din care mai ales Vovidenia avea o mare avere imobiliară) ;
- ale bisericii filiale Vovidenia și
- ale bisericii filiale Sf. Ion Botezătorul.

Sînt dosare de corespondență cu Ministerul și Mitropolia, mai ales în legătură cu secularizarea și cu îndatoririle „curatorului” și cu clarificarea situației clerului de aici, dar mai ales a îngrijitorului bisericii Golia. Altele se referă la averea mobilă și imobilă a bisericilor : veșminte, obiecte de artă, cărți, bijuterii (unele ascunse), case date cu bezmăn, spitalul de alienați și problema dezvoltării lui, locatarii din curte (între care și studenți), dosare privind paraclisul cu hramul Brîul Maicii Domnului, moara purtată cu boi (în incinta mănăstirii), state de salarii, bugete de venituri și cheltuieli, liste de mărturisiti, contracte de închiriere, acte de contabilitate, condici de sedințe, liste de enoriași etc.

În sfîrșit în alte dosare sînt și unele știri mai deosebite, ca acea

„expoziție istorică“, organizată în Iași, între altele și cu obiectele de artă de la Golia, pentru excursioniștii veniți din Bucovina.

În afară de aceasta, mai există arhivă referitoare la mănăstirea Golia în diferite alte fonduri: 11 dosare dintre 1861—1873, la Direcția Generală a Arhivelor Statului din București (fond. Ministerul Instr. Publ. Moldova); 6 dosare dintre 1859—1872, în fondul Mitropolia Moldovei (cap. mănăstiri și schituri), depus la Arhivele Statului din Iași, privind mai ales conduita călugărilor. Dar în acest fond al Mitropoliei, se mai pot găsi și alte informații despre Golia, în dosare generale: rapoarte săptămânale, ospiciul de alienați etc. Deasemenea se mai pot consulta: fondul Primăria Iași, de care biserica ținea din punct de vedere financiar, precum și fondurile Visteria, Secretariatul de Stat, Comitetul Sănătății, Ministerul de Justiție etc.

PAROHIA BISERICII SF. HARALAMB DIN IAȘI

**Fond nr. 122. Unități de păstrare 1. Anii extremi 1838—1865.
Inventar nr. 978**

Nu se cunoaște precis data când s-a înființat biserica Sf. Haralamb. O inscripție, descoperită în pridvorul locașului în 1935, este din anul 1804. Se știe că biserica este ctitoria lui Gh. Leondary, care a fost în slujba voievodului Ipsilante. Locul unde s-a zidit, se numea în vechime Tîrgul Boilor din mahalaua Muntenimea de mijloc.

Din arhiva veche se păstrează trei registre, legate la un loc, cuprinzînd actele de botezați, cununați și morți, dintre anii 1838—1865. Începînd cu anul 1946, arhiva se găsește în păstrarea parohiei.

PAROHIA BISERICII SF. LAZĂR DIN IAȘI

**Fond nr. 110. Unități de păstrare 1. Anii extremi 1845—1865.
Inventar nr. 973**

Biserica parohială a fost construită inițial din lemn, de către Mihai Racoviță vv., în anul 1716, alături de vamă, numită în trecut carvasara. În urmă, biserica fiind arsă de turci a fost reconstruită din zid, de către Grigore Luca. În sec. XIX, fiind ridicată la rangul de mănăstire închinată Sf. Mormînt, a fost administrată de către călugării greci. Fostă filială a bisericii Barnovschi, în prezent biserica Sf. Lazăr este parohie.

Din arhiva veche se păstrează un registru de mitrici pe anii 1845—1895.

Cealaltă arhivă s-a pierdut. Cea dintre anii 1942—1953, se află în păstrarea parohiei și cuprinde dosare de corespondență și conturi de gestiune.

PAROHIA BISERICA LIPOVENEASCA DIN IAȘI

**Fond nr. 157. Unități de păstrare 1. Anii extremi 1859—1865.
Inventar nr. 970**

Lipovenii care au început a se stabili în Iași, în sec. XVIII și-au construit în anul 1780, o biserică din bârne, pe malul Bahluiului, ceva mai jos de Palatul Culturii. După 50 de ani biserica a fost refăcută din cărămidă. În jurul acestei biserici se organizează parohia, cuprinzând locuitorii lipoveni ce se stabiliseră în acea parte a orașului. Dar biserica a ars în 1866 și, pînă la rezidirea ei în forma actuală — după planul arhitectului Ștefan Emilian — s-au servit de un paraclis.

Se păstrează arhiva de stare civilă a parohiei, cuprinzînd acte de nașcuți (1859—1865 cu lipsa anilor 1860—1862), de căsătoriți (1863—1865) și de morți (1863—1865), legate într-un singur volum, împreună cu acte de stare civilă provenind de la Mitropolie și biserica evanghelică.

PAROHIA BISERICII SF. NECULAI-CIURCHI DIN IAȘI

**Fond nr. 152. Unități de păstrare 1. Anii extremi 1836—1865.
Inventar nr. 975**

Parohia a luat ființă în 1813, cînd s-a sfințit biserica cu hramul Sf. Neculai-Ciurchi, a cărei construcție se începuse în anul 1811.

Din arhiva veche se păstrează o condică de mitrici. Ea se rezumă la 3 registre legate într-un volum. Începînd cu anul 1872, se găsește o parte din arhivă în păstrarea parohiei.

PAROHIA SF. NECULAI-DOMNESC DIN IAȘI

**Fond nr. 108. Unități de păstrare 1. Anii extremi 1835—1865.
Inventar nr. 953**

Ștefan cel Mare a zidit biserica cu hramul Sf. Neculai din Iași, între anii 1491—1493. După strămutarea capitalei de la Suceava,

această biserică a servit de catedrală a Mitropoliei, pînă în timpul lui Duca vv.

În anul 1676, clădirea fiind ruinată, Antonie Ruset vv. a hotărît s-c repare, zidind din nou clopotnița și adăugînd bisericii încă două altare cu hramuri diferite, în care se oficiau servicii în limbile greacă și latină.

Această biserică a fost înconjurată cu ziduri puternice de piatră și metereze, din care se mai păstrează astăzi un mic fragment.

Focul cel mare din anul 1827 a cuprins și biserica Sf. Neculai distrugînd-o. În anul 1884 a fost dărîmată pînă la temelie și în 1886 s-a început restaurarea care a durat pînă în anul 1904. Astăzi este monument istoric.

Parohia cu biserica ei, a trecut în anul 1904, ca filială a Mitropoliei Iași. Ea avusese pînă atunci, ca filială, biserica Sf. Constantin și Elena.

Ca arhivă are un volum de mitrici.

PAROHIA BISERICII SF. NECULAI CEL SARAC NUMIT ȘI SF. NECULAI DE SUS sau DIN DEAL DIN IAȘI

**Fond nr. 115. Unități de păstrare 1. Anii extremi 1845—1865.
Inventar nr. 981**

Biserica se pare că este ctitorie de prin 1672, a unui pîrcălab Luca. În anul 1802 se reconstruiește din temelie. Astăzi biserica nu mai există, fiind dărîmată.

În trecut avea ca filială biserica Sf. Paraschiva sau Prapadoamna care în anul 1929 a devenit parohie.

Din vechea arhivă se păstrează mitricile dintre anii 1845—1865, legate toate într-un volum.

PAROHIA BISERICII SF. NECULAI SOCOLA-IAȘI

**Fond nr. 136. Unități de păstrare 8. Anii extremi 1840—1892.
Inventar nr. 967**

Parohia datează din anul 1808, cînd s-a terminat biserica începută cîțiva ani mai înainte, cu cheltuiala populației din mahalaua Broșteni. Această informație se găsește într-o însemnare făcută pe o evanghelie tipărită în 1806.

Biserica a aparținut breslei ciubotarilor ruși, după cum dove-

dește o inscripție de pe clopotul cel mare, făcut de aceștia în anul 1849, și dăruit bisericii.

Clădirea a fost șubredă și s-a ruinat. Noul local, a fost terminat la 13 decembrie 1898.

Arhiva parohiei a fost depusă în trei rînduri: în 1948, Primăria Iași a depus un volum de mitrici din perioada 1840—1865. La 27 iunie 1952, s-a ridicat de la această parohie, două dosare de corespondență dintre anii 1852—1865 și din 1876—1892, privitoare la starea și averea bisericii. Tot cu această ocazie s-a ridicat și un poemenic înrămat din 1807. În anul 1955, parohia a depus o mitrică din 1868 și încă 4 unități de păstrare (certificate de căsătorie 1868—1875, buletine de naștere dintre anii 1866—1875 și autorizații de înmormîntare dintre anii 1866—1875).

Reslul de arhivă, începînd cu 1868, se găsește în păstrarea parohiei.

PAROHIA BISERICII SF. PANTELIMON DIN IAȘI

**Fond nr. 124. Unități de păstrare 1. Anii extremi 1845—1864.
Inventar nr. 959**

Parohia este grupată azi în jurul a două biserici: biserica cu hramul Sf. Pantelimon și Sf. Haralamb, și biserica filială cu hramul Nașterea Domnului (Albă).

Actuala biserică parohială este construită — din bîrne și vălă-tuci — în jurul anului 1805, de breasla pitarilor, pe locul unei biserici mai vechi a breslei negustorilor.

Între anii 1864—1940, a fost filiala parohiei Bărboi, împreună cu biserica Albă.

Prin decizia nr. 18100 a Ministerului Cultelor, la 1 aprilie 1940 biserica devine parohială, avînd ca filială, Biserica Albă. Pe data de 1 martie 1958 mai primește ca filială și biserica Bărboi.

În Arhivele Statului Iași se păstrează numai actele de stare civilă pentru născuți, căsătoriți și morți, legate într-un singur volum.

PAROHIA BISERICII CUVIOASA PARASCHIVA (PREPADOAMNA) DIN IAȘI

**Fond nr. 123. Unități de păstrare 1. Anii extremi 1845—1865.
Inventar nr. 952**

Biserica a fost la început o construcție mică de lemn, datînd de prin anul 1730, fără a i se cunoaște ctitorul. Aceasta s-a dărîmat în

anul 1852 când s-a început noua construcție a bisericii din piatră și cărămidă. A fost filială la parohia Sf. Neculai de Sus (sau cel Sărac) pînă în anul 1929, după care dată a fost declarată biserică parohială.

Din arhiva veche se află o condică de mitrici dintre anii 1845—1865.

Aici s-a găsit o condică a Visteriei Moldovei, conținînd acte guvernative dintre anii 1777—1817 și un număr de 150 documente din sec. XVII—XIX ce provin de la biserica Sf. Neculai de Sus. De asemenea s-au mai găsit și cîteva obiecte religioase, (între care o „luminare de breaslă”), care au fost luate de Muzeul etnografic al Moldovei din Iași. O mică parte din arhiva veche, care s-a mai găsit, a fost inventariată și se păstrează de către parohie împreună cu cea creată după 1944.

PAROHIA BISERICII PATRUZECI DE SFINȚI DIN IAȘI

**Fond nr. 121. Unități de păstrare 1. Anii extremi 1845—1865.
Inventar nr. 980**

Această biserică se pare a fi fost construită din zid în jurul anului 1760 de către hatmanul Vasile Roset și soția sa.

Din arhiva veche se păstrează numai un volum de acte mitricale dintre anii 1845—1865.

Restul de arhivă, începînd cu anul 1855 pînă la zi, cu multe lip-suri, se află la parohia „40 de sfinți”, unde se păstrează și o colecție de documente și planuri.

PAROHIA BISERICII SF. APOSTOLI PETRU ȘI PAVEL (MOARA DE VINT) DIN IAȘI

**Fond nr. 113. Unități de păstrare 1. Anii extremi 1850—1865.
Inventar nr. 983**

Această biserică are două hramuri, Sf. apostoli Petru și Pavel și proorocul Ieremia. După obiectele de cult găsite la ea, se crede că era anterioară anului 1820. Un timp biserica a servit ca paraclis pentru cîmîlirul spitalului Sf. Spiridon, în a cărui proprietate se află.

Din arhiva veche se păstrează o condică de mitrici dintre anii 1858—1865. O parte din arhiva mai nouă se află în păstrarea parohiei.

PAROHIA BISERICII POGORIREA SF. DUH (CURELARI) DIN IAȘI

**Fond nr. 114. Unități de păstrare 1. Anii extremi 1845—1865.
Inventar nr. 976**

Biserica datează din anul 1682, fiind ctitoria breslei curelarilor.

Suferind un incendiu, biserica a fost refăcută de către logofătul C. Conachi. În jurul anului 1915 ea devine filială a parohiei Sf. Teodor așa cum este și astăzi.

Din arhiva mai veche, există numai un volum de mitrici pe anii 1845—1865.

PAROHIA BISERICII SF. ȘTEFAN DE SUS SAU DIN MUNTENIME IAȘI

**Fond nr. 132. Unități de păstrare 2. Anii extremi 1845—1865.
Inventar nr. 968**

Biserica este fondată în anul 1810 de către frații Constantin și Ștefan Tomovici căpitani.

Această biserică a aparținut breslei băcalilor și n-a avut nici o avere la fondarea ei. Din anul 1872 primește de la Epiropia Sf. Spiridon o subvenție anuală.

Din arhiva veche se păstrează două condici în care au fost legate mitricile pentru născuți, căsătoriți și morți dintre anii 1845—1865.

În anul 1952, s-au depus la Arhivele Statului 40 de documente (inventariate la pachetul 508), dintre anii 1838—1879, ce au aparținut unui vechi ctitor, Costandache. Unul din documente are știri despre revoluția din 1848 în orașul Iași. Totodată s-au depus 2 manuscrise religioase, unul din 1822, (inventariat la colecția mss nr. 110, și cel de al doilea din 1877 (mss 111) precum și niște publicații bisericești.

La parohie se păstrează arhiva curentă.

PAROHIA BISERICII TALPALARI DIN IAȘI

**Fond nr. 118. Unități de păstrare 1. Anii extremi 1851—1865.
Inventar nr. 951**

Biserica parohială a fost construită prin anul 1640, în mahalaua Talpalari, denumită astfel după breasla cu același nume.

Primul ctitor a fost marele vistiernic Iordache Cantacuzino, iar dintre alți înzestrători menționăm pe banul Atanasie Gosan.

După 1827, anul marelui incendiu, biserica a fost refăcută radical de către un alt ctitor al ei, marele vornic Dimitrie Cantacuzino. La începutul secolului trecut biserica Talpalari era metohul Episcopiei Huși; în prezent este parohie. Fosta sa filială, biserica Sf. Ilie, construită aproximativ în anul 1620 de către logofătul Ghenghhea, în prezent nu mai există fiind dărîmată complet.

Din arhiva veche există la Arhivele Statului o mitrică de nașcuți, căsătoriți și morți, dintre anii 1851—1865. Parohul a depus la Arhivele Statului un număr de 534 documente originale foi volante, între anii 1744—1854, care au fost inventariate la documente, pachetele nr. 501—506 inclusiv. Aceste documente se referă la moșiile: Mădîrjac și Codrești, casele din Str. Albă, vile bisericii de la Socola, țiganii bisericii. Deasemeni, mai depune două condici, una cu documentele moșiilor Mădîrjac și Cornești și alta cu inventarul bisericii din 1794, precum și 2 manuscrise „tîrnosenie” și un „le-topiseț”.

Arhiva dintre anii 1879—1929, se află în păstrarea bisericii (registre de intrare-ieșire, botezați, căsătoriți, de contabilitate și 2 state de salariu, corespondență, certificate de botez, căsătorie).

PAROHIA BISERICII SF. TEODOR DIN IAȘI

Fond nr. 116. Unități de păstrare 1. Anii extremi 1844—1865.

Inventar nr. 977

Dintr-o inscripție de pe o icoană din vechea catapetează, se poate deduce că biserica a fost zidită în 1662 de către Istrate Dabija vv. și de Dafina doamna. Gh. Ghibănescu susținea că pe acest loc a fost înainte o biserică de lemn, înălțată de Solomon Bîrlădeanu. Clădirea actuală, din zid, suferind un incendiu, a fost refăcută în anul 1759.

De la un timp, parohia a avut ca filială biserica Pogorîrea Sf. Duh (Curelari) așa cum este și astăzi.

Din arhiva veche există un volum de mitrici pe anii 1844—1865. O parte din arhiva mai nouă se păstrează de către parohie.

PAROHIA BISERICII SF. TOMA DIN IAȘI

**Fond nr. 134. Unități de păstrare 1. Anii extremi 1845—1851.
Inventar nr. 954**

Biserica parohială a fost fondată între anii 1807—1809 de biv vel paharnicul Toma Cozma. În timpul războiului în anul 1944 a fost bombardată și distrusă aproape total.

Cu această ocazie s-a pierdut aproape în întregime și o valoare bibliotecă ce se afla aici și care în cea mai mare parte fusese donată de N. Iorga. Sigiliul acestei biblioteci avea următoarea inscripție: „Casa românească de citire pentru popor Iași”.

În prezent biserica este restaurată.

Din arhiva veche se păstrează un volum de mitrici dintre anii 1845—1851.

PAROHIA BISERICII SF. TREIME DIN IAȘI

**Fond nr. 135. Unități de păstrare 1. Anii extremi 1854—1865.
Inventar nr. 982**

Pe locul donat odinioară de mănăstirea Trei Ierarhi — unde prin 1844 era un cimitir — s-a construit în anul 1857, prin stăruința negustorului Tanase Enescu, ajutat de un număr de parohieni, biserica cu hramul Sf. Treime care a început să funcționeze în anul 1858.

Din arhiva veche se păstrează o condică mitricală, pentru născuți, căsătoriți și morți, dintre anii 1854—1865. Arhiva aflată în păstrarea bisericii, dintre anii 1881—1957, se compune din dosare de corespondență 1933—1957, acte de proprietate imobiliară, acte de gestiune, registre de intrare-ieșire (1935—1942), de născuți, botezați și căsătoriți, de materiale ș. a.

PAROHIA BISERICII SF. VASILE NICOLINA-IAȘI

**Fond nr. 138. Unități de păstrare 1. Anii extremi 1847—1865.
Inventar nr. 961**

Parohia Sf. Vasile din Nicolina-Iași s-a înființat în anul 1924, prin deslipire de la parohia Frumoasa.

Se pare că biserica a fost zidită între anii 1800—1805, în locul alteia mai mici probabil tot de lemn, ce fusese pe locul unde este astăzi cimitirul comunal.

În semn de recunoștință pentru ostașii ruși îngropați aici, guvernul rus a întreținut biserica trimițând prin consulat câte 2000 lei anual pînă în 1916. În anul 1900, îngrijitorul bisericii a ridicat un monument de piatră, cu opt stâlpi împrejur, prinși în lanțuri de fier, în amintirea ostașilor ruși morți în anii 1806—1812 și 1828—1829.

Din anul 1916 biserica a devenit filială a parohiei Frumoasa iar din 1924 a fost transformată în biserică parohială.

Din arhiva veche se păstrează un volum de mitrici dintre anii 1847—1865. Arhiva de la data înființării parohiei, adică 1924, formată din dosare de corespondență, registre de procese verbale, dosare cu conturi de gestiune, cu acte de proprietate, statistici și registre de intrare-ieșire se află în păstrarea parohiei.

PAROHIA BISERICII SF. VASILE DIN TATARAȘI-IAȘI

**Fond nr. 128. Unități de păstrare 7. Anii extremi 1846—1875.
Inventar nr. 950**

Parohia bisericii Sf. Vasile din Tatarashi, pe lângă alți enoriași, mai era formată și din breasla „păscarilor” care pe la anul 1760 se afla prin jurul locului unde se găsește azi biserica. Data precisă cînd s-a construit biserica, nu se cunoaște.

După cele scrise pe o icoană din pridvor, reiese că a fost zidită în anul 1799 de către Vasile și Elena Telalu.

În depozitele noastre avem de la această instituție mitrici și registre de stare civilă dintre anii 1846—1865, precum și sama veniturilor și cheltuielilor parohiei biserica Sf. Vasile, pe anii 1873—1875.

Arhiva care se găsește în păstrarea parohiei este de dată mai recentă și constă din ceea ce este tipic la parohii: condici de nașcuți, căsătoriți și morți, condici de procese verbale, corespondență, material de gestiune etc.

PAROHIA BISERICII SF. VINERI DIN IAȘI

**Fond nr. 153. Unități de păstrare 1. Anii extremi 1845—1860.
Inventar nr. 984**

Biserica parohiei Sf. Vineri a fost zidită de logofătul Nestor Ureche, la începutul sec. al XVII-lea. Din cauza stării de ruină în care ajunsese, biserica a fost dărîmată în anul 1879 după ce obiectele de inventar s-au împărțit între capela cimitirului Eternitatea, Mitropolie și Muzeul de istorie naturală, și după ce arhitectul Șt. Emilian a ridicat planul bisericii. Cu această ocazie s-au luat de aici mai multe pietre de mormînt, între care și aceea a poetului georgian Visarion Gabașvili.

Pe locul ei, în Piața Halei de azi, s-a construit un monument memorial.

Ca și de la cele mai multe parohii, în Arhivele Statului din Iași nu se păstrează de la această parohie decît un registru de stare civilă pentru născuți, căsătoriți și morți dintre anii 1845—1860.

PAROHIA BISERICII SF. VOIEVOZI NUMITA ȘI ROȘCA DIN IAȘI

**Fond nr. 141. Unități de păstrare 1. Anii extremi 1836—1865.
Inventar nr. 971**

Alături de locul actual al bisericii, care inițial a avut hramul Sf. Voievozi, s-a construit în prima jumătate a secolului al XVII-lea o biserică de lemn al cărei fondator se crede că a fost un preot Roșca, sau poate boierul Roșca Codreanu. În anul 1832 biserica s-a reconstruit din piatră. Arzînd în 1850, se ridică din nou, de către fostul episcop Petru Dorneanu, dîndu-i-se și un al doilea hram (Sf. apostoli Petru și Pavel). Averea acestei biserici era formată din mai multe imobile. Grigore Ghica vv. i-a făcut danie un loc de 12 fălci în Tatarăși, pe care — împreună cu alte locuri ce i s-au mai adăugat — s-a înființat cimitirul Eternitatea.

La Arhivele Statului se păstrează o condică mitricală pe anii 1836—1865. În ce privește arhiya aflată în păstrarea bisericii, ea

se compune din dosare de corespondență dintre anii 1870—1953 și de gestiune între anii 1900—1953, apoi din registre de intrare-ieșire dintre anii 1894—1957 și de botezați și cununați între anii 1917—1957.

PAROHIA BISERICII SF. VOIEVOZI (RUFENI) DIN IAȘI

**Fond nr. 130. Unități de păstrare 1. Anii extremi 1843—1865.
Inventar nr. 949**

Se spune că în anul 1604, breasla teslarilor din Tatarăși formată din ruteni, și-a construit biserica cu hramul Sf. Voievozi Mihail și Gavril, poreclită apoi Rufeni. După datele culese de Gh. Ghibănescu (Surete XX) mahalaua Rufeni, ar fi constituit odinioară un sat aparținând comunei Aroneanu și care abia mai târziu s-a unit cu orașul. În anul 1700, parohienii au refăcut biserica tot cu bîrne de lemn și vâlătuci, așa cum s-a păstrat pînă la dărîmarea ei în anul 1947. După anul 1900, parohia a devenit filială a bisericii Sf. Dumitru (Misai). Filială fiind, breasla dubalarilor (tăbăcarilor) și breasla cizmarilor își serbează patronul aici pînă la desființarea acestor organizații de meseriași. Biserica s-a închis definitiv în 1929.

Din materialul arhivistic creat există mitrici și registre de stare civilă, pentru născuți, căsătoriți și morți, pe anii 1843—1865.

Parte din materialul creat ulterior a trecut în păstrarea parohiei Sf. Dumitru (Misai).

PAROHIA BISERICII VOVIDENIA DIN IAȘI

**Fond nr. 145. Unități de păstrare 8. Anii extremi 1836—1894.
Inventar nr. 918**

Se crede că biserica Vovidenia a existat înainte de anul 1645. La început ea a deservit o parohie independentă. În anul 1894 aceasta a fuzionat cu parohia Golia, iar biserica a devenit filială, cum este și astăzi. Totuși, între anii 1913—1947, cît timp Golia a stat închisă pentru restaurare, Vovidenia a servit efectiv cultului pentru întreaga parohie Golia.

Din vechea arhivă creată de Vovidenia, nu s-a păstrat aproape nimic. Lipsește și colecția de peste 150 documente, începînd

cu sec. al XVIII-lea, ale celor 13 imobile din Iași pe care biserica le-a primit danie în cursul secolelor. Se păstrează doar o condică în care s-au legat mitricile de născuți, căsătoriți și morți, dintre anii 1836—1865. Aceasta fusese depusă la starea civilă a primăriei Orașului Iași. Deasemenea 7 mape cuprinzând corespondență, acte justificative, contracte de închirierea caselor, devize de reparații, dări de seamă dintre anii 1860—1894. Acest rest de arhivă a fost găsit într-o ladă din turnul bisericii Golia și a fost înregistrat la Arhivele Statului în 1937.

În afară de această arhivă, mai sînt încă 30 dosare privitoare la biserica Vovidenia, înregistrate în fondul arhivistic al parohiei Golia, începînd cu data cînd a devenit filială, precum și în alte fonduri arhivistice, arătate la descrierea fondului Golia.

PAROHIA BISERICII VULPE DIN IAȘI

Fond nr. 147. Unități de păstrare 1. Anii extremi 1845—1865.
Inventar nr. 965

Biserica veche, construită se pare din lemn, pe la mijlocul sec. al XVIII-lea, a fost reconstruită cu ajutorul breslei blănarilor, după anul 1770. În urma incendiului din 19 iulie 1827 a fost refăcută radical de Anton Cobălcescu, starostele blănarilor. Mai tîrziu, după un alt incendiu din 1844, este din nou renovată de către vornicul T. Burada și alți parohieni. Tot T. Burada înființează în una din casele bisericii, în jurul anului 1863, o școală în care copiii învățau „bucovna și psaltihia“.

În trecut, biserica parohială Vulpe a fost filiala bisericii Sf. Atanasie și Chiril.

Din arhiva veche există o condică de mitrici a bisericii Vulpe pentru născuți, căsătoriți și morți dintre anii 1845—1865. Parte din arhivă se mai păstrează și de către biserică.

Bibliografie: C. Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei Moldovei*, Buc. 1888; N. A. Bogdan, *Orașul Iași*; G. Balș, *Bisericile lui Ștefan cel Mare*, Buc. 1926; idem, *Bisericile moldovenești din veacul al XVI-lea*, Buc. 1928; idem, *Bisericile moldovenești din veacurile al XVII-lea și al XVIII-lea*, Buc. 1933; Gh. Ungureanu, *Arhiva Mitropoliei Moldovei, în Indrumător în Arhivele Statului din Iași, vol. I*; V. Apostolescu, *Distrugerea de arhive în „Focul cel mare” de la Iași, din 1827, în Ar-*

luvele Statului 125 ani de activitate, Buc. 1957 ; C. Turcu, *Informații în Studii și articole de istorie*, II, 1957 ; idem, *Biserica Golia* în rev. *Mitropolia Moldovei*, nr. 5—6, 1958 ; A. I. Ciurea, *Figuri de ierarhi moldoveni : Iacov Stamati*, Iași, 1946 ; M. Costăchescu, *Actele bisericii Banu (1645—1767)*, în *Bul. I. Neculce*, I, 2 ; N. Iorga, *Inscripții din bisericile Iașului*, Buc. 1907 ; *Anuarul Administrației Casei Bisericilor*, Buc. 1909 ; Melchisedec, *Notițe istorice și arheologice* ; S. Zotta, *Minăstirea Golia*, în *Bul. I. Neculce*, V, și în *Bul. Comis. Monum. Ist.*, XVII ; *Anuarul Arhiepiscopiei Iașilor (Mitropolia Moldovei) pe anul 1930* ; Kurt Klein, *Știri despre biserica luterană din Iași* ; N. V. Hodoroabă, *Monografia parohiei Sf. Atanasie și Chiril cu biserica filială Vulpe* ; Gh. Ghibănescu, *Biserica Sf. Neculai domnesc* ; idem. *Surete și Izvoade*, XI ; idem, *Biserica Sf. Andrei*, Iași, 1934 ; Gh. Ghibănescu și C. Bobulescu, *Poetul C. Conachi, ca epitrop al bisericii Eanu din Iași*, în *Spicuitor în Ogor vecin*, I ; C. Bobulescu, *Banul Tanasă Gosan*, Buc. 1923.

IX ARHIVE CULTURALE

TEATRUL NAȚIONAL V .ALECSANDRI DIN IAȘI

Fond nr. 202, fond R. 19. Unități de păstrare 2789. Anii extremi 1879—1951. Inventar nr. 671

Ideia înființării unui teatru național aparține societății din prima jumătate a sec. al XIX-lea. O contribuție însemnată pentru punerea în practică a acestei idei au avut-o și trupele străine de artiști în trecere, care dădeau diferite spectacole în Iași.

Tot acum ia ființă o serie de teatre de societate pe lângă marile case boierești, din care, merită a fi amintit teatrul din casele hatmanului C. Ghica unde, în 1816, din inițiativa lui Asachi, s-a jucat prima oară o piesă în limba română.

În anul 1832, sosește la Iași trupa franceză a fraților Fouraux care, cu încuviințarea guvernului moldovean, au întemeiat un teatru în casele lui Talpan, numit Teatru de Varietăți.

În fața presiunii opiniei publice, guvernul este silit să întru-nească în anul 1840 teatrul francez cu cel românesc (ofisul domnesc nr. 11 din 27 februarie 1840), încredințându-se direcția lui C. Negruzzi, M. Kogălniceanu, P. Cîmpeanu și V. Alecsandri, formînd un comitet teatral sub președinția Secretariatului de stat. Se acordă trupei românești o subvenție de 200 galbeni, iar celei franceze 600 galbeni. Din lipsă de actori trupa românească nu poate da spectacole.

Adevăratul început al teatrului românesc poate fi considerat la 1 ianuarie 1841, atunci cînd s-a reprezentat piesa lui V. Alecsandri „Farmazonul din Hîrlău”. Afișele apăruseră deja cu titulatura de „Teatrul Național”.

Problema localului s-a rezolvat în condiții grele. Teatrul nu a

avut local propriu pînă în 1846, cînd casele³ lui M. Sturza au fost amenajate pentru teatru. De la această dată înaintea instituției s-a numit „Teatrul Mare“.

Începînd cu anul 1866, Teatrul Național e trecut sub administrația Primăriei, guvernul acordîndu-i o subvenție de 50.000 lei.

Experiența a dovedit că atît timp cît teatrul era condus de directori particulari, avea de suferit din toate punctele de vedere. Acest lucru s-a remediat prin legea cu privire la organizarea și administrarea teatrelor, publicată în M. O. nr. 76 din 6/18 aprilie 1877. După exemplul teatrului din București, s-a constituit și la Iași „Societatea Dramatică a Teatrului Național din Iași“.

Stagiunea 1887—1888 s-a soldat cu un dezastru. În seara zilei de 17 februarie 1888, clădirea teatrului de la Copou a ars în întregime, distrugîndu-se cu această ocazie întreaga avere a teatrului.

Abia în anul 1896 se termină noul local de teatru, în care funcționează și astăzi. În anul 1956, Teatrul Național a pășit în al 140-lea an al existenței sale.

Ca un semn al aprecierii activității dramaturgice a marelui nostru poet, acestei importante instituții de cultură, i s-a dat denumirea de „Teatrul Național Vasile Alecsandri“.

Fondul arhivistic al teatrului nu ni s-a păstrat în întregime. Arhiva din perioada dinainte de 1879, nu este exclus să fi ars în incendiul amintit mai sus. Restul de arhivă, împreună cu toată averea instituției, au fost evacuate în 1944 la Timișoara, iar de aici duse la Jimbolia și apoi la Sibiu, unde teatrul a funcționat o bucată de timp.

În anul 1951, teatrul a depus la Arhivele Statului din Iași, fără inventar, întreg fondul arhivistic rămas.

Materialul documentar se compune din registre de intrare-ieșire, corespondență cu forurile superioare, dosare și registre de contabilitate, state de salarii, dosare de personal, dosare administrative cu închirieri și reparații de localuri, contractele artiștilor cu direcția teatrală, activitatea comitetelor de lectură etc.

Bibliografie : T. T. Burada, *Istoria teatrului în Moldova*, vol. I-II Iași, 1915, cu bibliografia respectivă ; Sandu Teleajen, *Insemnări pentru o istorie a Teatrului Național Iași*, vol. jubiliar „140 ani de la primul spectacol în limba română“.

ATENEUL POPULAR TATARAȘI DIN IAȘI

**Fond istoric nr. 214, fond R. 24. Unități de păstrare 63.
Anii extremi 1921 — 1949. Inventar nr. 990**

Acest așezământ de cultură a luat ființă în luna mai 1919, cu scopul de a stimula viața culturală și economică a cartierului Tata-rași. Primele ședințe s-au ținut în casa de sfat și citire „Simion Bărnuțiu“, din Tata-rași, iar la 25 aprilie 1920 s-a inaugurat clădirea Ateneului de pe str. I. Creangă.

În ianuarie 1921, membrii Ateneului au hotărât transformarea societății în nume colectiv în societate pe acțiuni.

În noiembrie 1923 s-a deschis biblioteca publică a acestui așezământ, care a avut peste 4.000 volume.

Activitatea căminului cultural a fost împărțită în șase secțiuni: cultural-educativă, artistică, educație fizică, economică-edilitară, filantropică și cercul românelor. Se urmărea răspândirea culturii în popor, dezvoltarea gustului artistic, a gustului pentru sport, a educării femeilor ca gospodine, mame și soții, ridicarea economică și edilitară a Tata-rașilor și ajutorarea bătrânilor, invalizilor, orfanilor.

Secția artistică a întemeiat o societate corală „Gavril Muzicescu“. În octombrie 1946 găsim asociația corală cu denumirea „Cântarea Moldovei“.

S-a întemeiat și o școală de țesături și cusături românești „Arta Națională“. Pentru sport s-a achiziționat un teren la punctul numit „Hanul lui Florescu“. Cercul de gospodine a înființat și o grădiniță de copii.

Pentru realizarea scopurilor urmărite, Ateneul a organizat serbări, șezători cultural-artistice, conferințe cu concursul intelectualilor și artiștilor ieșeni.

Un punct important din programul Ateneului a fost înființarea de secțiuni la sate; pînă în anul 1925, acestea s-au înființat în Voinești și Coarnele Caprei.

La 23 noiembrie 1925 s-au inaugurat cursurile libere de Universitate populară, care se țineau în toate serile zilelor de lucru. Acestea erau gratuite dar cu frecvență obligatorie. A predat aici Mihail Sadoveanu un curs de istoria literaturii române. Universitatea populară se găsea sub conducerea comitetului general al Ateneului. S-a scos și o foaie de propagandă și cultură românească „Solia Moldovei“, tipărită în tipografia Ateneului.

Din 1924 a fost afiliat Fundației Culturale Regale (căminelor din oraș). În 1936, Ateneul a fost încadrat în legea Serviciului Social sub titulatura „Cămin Cultural Central Orășenesc“.

Mai târziu căminul a fost municipalizat pentru asigurarea existenței sale materiale. În martie 1944 imobilul a fost donat Primăriei, dar servește mai departe ca sediu al căminului cultural.

În 1950 găsim instituția sub denumirea de Căminul Cultural I. Creangă. În 1953 activitatea căminului a încetat, dar a fost reluată în 1957, avînd ca for superior Secția culturală de învățămînt și cultură a Sfatului popular.

Arhiva creată de această instituție pînă în 1944 nu a fost evacuată și s-a răvășit în cea mai mare parte. Probabil că arhiva a fost predată Primăriei, deoarece în 1945, într-un proces-verbal, se arată că s-a preluat de la secția intendenției, pe lîngă niște costume, și o cantitate de arhivă.

În anul 1952, în urma cercetării pe teren a arhiviștilor, a fost ridicată de la fostul sediu și depusă la Arhivele Statului, arhiva care s-a mai păstrat, împreună cu cea de la începerea activității, adică din 1945 și pînă în 1950, cu unele lipsuri însă. Arhiva curentă se păstrează la cămin.

Materialul preluat fără nici o evidență și neorganizat, este inventariat de arhiviști, conținînd dosare de corespondență, facturi, registre de procese-verbale, de membrii căminului, registre de venituri și cheltuieli, registre inventare ale bibliotecii, acte referitoare la lucrările de reparații ale imobilului din anul 1943, tabele de ajutorare acordate ș. a.

Lipsește în întregime arhiva dintre anii 1930—1936, 1942, 1944 și 1947.

Au fost ridicate 7 stampe în legătură cu activitatea acestei instituții și cartea de aur a Ateneului, care a fost inventariată la manuscrise sub nr. 1608.

Bibliografie : G. S. Răcoare, *Istoricul Ateneului Popular Tatarashi*, Iași 1925.

UNIVERSITATEA POPULARA UNGURENI

**Fond nr. 518. Unități de păstrare 125. Anii extremi 1927—1947.
Inventar nr. 986**

La 13 februarie 1927 a luat ființă, în comuna Ungureni (Botoșani) un cămin cultural avînd 110 membri fondatori și un comitet de conducere.

Încă de la început, căminul și-a instalat o scenă permanentă la școala din Sapoveni, unde avea sediul, pentru orice fel de activitate culturală, serbări, dansuri naționale, teatru școlar și tot odată și-a instalat aici și un cinematograf, o bibliotecă și un început de muzeu. Acest cămin deservea cele 5 sate ale comunei Ungureni, cât și satele din comunele vecine (Călugăreni 2 sate și Borzești 5 sate).

Pentru a populariza activitatea căminului s-a tipărit și un Buletin, timp de trei ani, care a ieșit în 4 numere și s-a distribuit gratuit.

Rînd pe rînd, pe lîngă cămin, au luat ființă un muzeu agricol și o bibliotecă, din care se distribuiau sătenilor cărți în mod gratuit apoi o stațiune de selecționare a cerealelor (în 1929), 12 case de sfat în cele 12 sate și care au fost socotite filiale ale căminului central (în 1932). Tot atunci s-a înființat o „asociație agricolă” a sătenilor din Ungureni.

La 23 septembrie 1934, a fost votat statutul prin care căminul cultural s-a transformat în Universitate populară, iar în 1936, februarie 12, aceasta a fost declarată persoană juridică.

În anul 1934 a mai luat ființă, pe lîngă această universitate, o „cooperativă de exploatare agricolă”, cu preocupări pentru cultura cerealelor, viticultură, legumicultură, sericicultură, apicultură și creșterea animalelor. Aceasta s-a transformat în „cooperativă de aprovizionare, desfacere și producție”.

În 1935 a luat ființă un comitet de construcție a bisericii din Vișcoleni, iar în 1936 o „bancă pentru economie și credit” și o „asociație agricolă a bunului gospodar”.

În 1942 s-a înființat o „obștie agricolă Ungureni” și încă un comitet de construcție, pentru biserica din Mîndrești.

Universitatea populară Ungureni, care a concentrat toată această activitate, a avut deci un scop științific, de educație a adultului, și unul economic. Ea a fost o instituție unică în pătura rurală din țară. Sediul ei a fost la început la școala din Sapoveni, apoi pe măsura dezvoltării, s-a mutat în diferite case închiriate în Ungureni.

Activitatea tuturor unităților de mai sus, a încetat în anul 1947, deci după 20 de ani.

Cele 125 unități de păstrare care au mai rămas din arhiva Universității populare din Ungureni — după răvășirea și distrugerea ei parțială la Craiova unde a fost evacuată — reprezintă totuși activitatea căminului și a Universității pe tărîm cultural și economic, în intervalul de timp arătat.

Întreg acest material arhivistic a fost depus în 1948, spre păs-

trare provizorie la Arhivele Statului, de către inițiatorul și conducătorul acestor instituții — profesorul Eugen Neculau, care l-a conservat după întoarcerea din refugiu, și a fost înregistrat la instituția noastră în anul 1958.

Dosarele și condicile sînt grupate potrivit unităților structurale ale instituției.

Sînt dosare de corespondență generală cu autoritățile, cu membrii instituției și cu diferiți oameni de știință, care au luat parte la activitatea ei, după cum reiese și dintr-o condică în care s-a consemnat această activitate, și din registrul de procese-verbale. Dosarele cu caracter economic conțin informații despre cursurile de adulți și îndrumări agricole, despre statistici și acte de administrație și contabilitate, despre bancă, cooperativă și obștea satească, și despre asociația agricolă, centrul de mașini și serviciul horticol. Reiese din acestea, marea atenție care s-a dat ridicării economice a satelor așezate într-o regiune cu aspect de stepă.

Interesant de notat este faptul că această întovărășire populară de la Ungureni, creată în afară de orice fel de partid existent atunci, nu figurează înscrisă în nici un buget de stat, al timpului.

Bibliografie : *Buletinul Căminului Cultural Ungureni pe 1927—1929* ; Eug. Neculau, *Problema ridicării satului românesc*, în *Anuarul seminarului Veniamin*, Iași, 1936 ; M. Sadoveanu, *Paștile blajinilor* în *Insemnări Ieșene*, 1.8.1936 ; *Problema satului românesc*, ibidem din 15 nov. 1936 ; *Satul* în *Adevărul* din 24 febr. 1937 ; *Fapte*, în *Adevărul* din 25 febr. 1937 ; V. Pavelcu, *O universitate populară*, în *Vremea Școlii*, X, 6 (1937).

INDICE DE MATERII, NUME ȘI TOPONIMICE

A

- Academia de Arte Frumoase din Iași, (istoric, arhivă) 124, 125.
 Academia Mihăileană (istoric, arhivă; 97, 102, 122—124.
 Academia de muzică și artă dramatică „G. Enescu” din Iași (istoric, arhivă) 126, 127
 Academia R. P. R. Filiala Iași, Institutul de istorie 43, 122, 125.
 acareturi 75
 accepte 31.
 accidente climatice 22
 acte autentice, registre cu — 67; — netrebnice 131
 Administrația Curții domnești 12.
 Administrația rusă 57
 Administrații, vezi Rezidență administrativă 13; împărțire — 69; reforma — 65
 adulți, Cursurile de ucenici și — 118, 161
 afaceri comerciale 59
 Agia 23
 agricole, producții — 15; comitete și expoziții, mașini, unelte — 22; situații — 23; măsuri, statistici — 30; științe — 128
 agricultură, Camera de —, stațiuni, școli, 30
 ajutor reciproc, case de — 39
 alcătuire de tovarășii 80
 Alecsandri V., 129, 157
 Alecsandri V., școală 119
 alegeri 22
 Alep, Paul de — 56
 Alexandru cel Bun 55
 Alexandru cel Bun, școală 93, 94
 alfavitare 76, 81
 alimente, aprovizionarea populației cu — 23; igiena — 49
 amanet 19, 64
 amenzi 76
 Amfilochi Maria, născută Xenopol, 101
 anaforale 58, 59
 Anastasia doamna 131
 Andrieș Ștefan, învățător 90
 Anghel dr., case, 36
 anghire (ancore), 78
 aniversări 22
 antimalarică, campanie — 49
 Anuarul întocmit de T. Maiorescu 97; — gimnaziului 94
 apa la Iași 18, 22, 26, 49; ape minerale 22
 apărare pasivă, vezi Rezidență aplicație, Liceul de — 104
 aprovizionarea populației 23, 26
 aprozi 56
 arături, măsuri pentru facerea lor 15, 22; statistici pentru — 15
 arbitraj, Comisia de — 48
 Ardeal, model de școli din — 111
 arestați, liste de — 61
 Arhiepiscopul, case 110
 arhitecți 135, 144, 152
 arhive: evidența și folosirea, instrucțiuni 24; inventare 123; organizare 37, 122; transportar general 20, 59
 arhive istorice, începutul creerii depozitului la Mitropolie 131; arhivele administrative 17—30; — Departamentelor 11—16; — economice și industriale 31—40; — juridice 55—85; — sanitar 43—53; — silvice 41, 42; — — școlare 87—130; — biseri-

cești 131—155; — culturale 157—162
 arhive: distruse 13, 16, 18, 21, 22, 26, 29, 36, 37, 39, 45, 47, 52, 59, 67, 69, 70, 72—74, 75, 77, 82, 84, 89, 91, 112, 115, 118, 120, 122, 132, 138; — evacuate 13, 26, 39, 50, 52, 68, 69, 70, 72, 74, 83, 118, 119, 120; — părăsite 29, 43, 117, 130; — răvășite 26, 29
 Arhivele Statului din: Bacău 68; Bîrlad 74; Botoșani 69; București 100, 116, 123; Dorohoi 70; Focșani 73; Galați 69; Huși 70; Iași, passim; Piatra Neamț 73; Roman 73; Tecuci 74; Vaslui 75
 armașul mare, armașei 56
 Aroneanu 153
 Artă, Institutul de — 127; — națională 159
 Arte frumoase, Academia de — 117, 124; — plastice, facultate a Institutului de Artă 125

artiști, contracte, trupa franceză Fouraux 157, 158
 Asachi D., profesor 120
 Asachi Gh., 20, 124; — arhivist al Statului 18; — înființează un curs de muzică vocală 126; — reforma sa școlară 111
 Asachi Leon protopop 132
 Asociația corală Cîntarea Romînei 159; — foștilor elevi ai Liceului Internat 103
 Atanasie, patriarh de Ierusalim 135
 ateliere 26
 Atelierele C. F. R. Ilie Pintilie 22
 atene populare 26; — la sate 159; — I. Creangă 159
 Ateneul popular din Tatarasi (istoric, arhivă), diferite numiri, secții la sate, sport, școli de artă națională, ziare, tipografii, cerc gospodine, grădiniță copii, bibliotecă, cor, costume naționale, stampe, carte de aur 159—160
 Averescu Gr., ctitor 139
 avocați 85, vezi și Colegiul — aziluri 27; — de infirmii Galata 44

B

Babeș V., dr. profesor 48
 bacali, breaslă 148
 Bacău, 65, 68, 73, 74; moșie din — 33
 Baldovici Gheorghiță spatar 62
 Ealmuș C. profesor 106
 Balș A., case 72, 77, 78; — Ion medelnicer 139, vornic 141; — Iordache spatar 78; — Maria logofeteasă 23; — T., calmacam 120
 Banca agricolă, 42; — Economia 39; — Iașilor 32; — Moldova 23; — populară a profesorilor din Iași (istoric, arhivă) 38, 39; — R. P. R. 32
 bancă de economie și credit în Ungureni 161; bănci populare 22
 bancheri 78
 Bandinus 56
 Barnovschi Miron vv 136, 137
 barou, vezi Colegiul avocaților
 Bașotă, case 94
 băi 27
 Bălăceanu Aspazia institutoare 88
 Bălțeanu I. dr. profesor 48
 Bărbiceni (Roman), documentele moșiei — 33

Bărbîța (Roman), documentele moșiei — 33
 Bărboi Sturza log., 137
 Bărnăușu Simion 159
 Beilic, cartier în Iași 109
 Beldiman Iordachi spatar, case 63
 Belle-Arte, Școala națională de — 125
 berării 26
 Berzunț m-re la Athos 133
 Biblioteca: Academiei Mihăilene 129; — Ateneului 159; — bisericii Athanasie și Chiril 135; — centrală M. Eminescu 129, 130; — Liceul Internat 103; — populară Ion Creangă 142; — populară de la Toma Cozma 150; — din Ungureni 161
 biblioteci 22, 26, 28, 91, 98; organizarea lor 122
 bijuterii 142
 birouri diferite, vezi Rezidența Ținutului Prut
 birouri de plasare 46
 birturi 26
 biserică din Iași 22, 23, 25, 31, 59, 72, 87, 89, 98, 101, 107, 108, 109, 112, 126, 133, 135, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143,

145, 146, 147, 148, 149, 153, 154
 Bivolari 50, 51; spitalul din -- 50, 51; școala 89
 bilciuri 26
 Birlad, actele unor imobile din -- 35; orașul -- 41, 44, 65, 74
 Birlădeanu Sol., ctitor 149
 Birsan Gr., director 99
 Birsănescu St. profesor 106
 blănari 154, breasla -- 135
 boeresc, învoiele pentru -- 66
 Bogdan (N. A.), monografia Soc. de economie, în mss. 33
 Bogdan Smaranda, vorniceasa 23
 boieri fără slujbă 56; luarea gradului de -- 60; procese cu -- 59; decrete de -- 12
 Bojinca Damaschin, jurisconsult 78
 boli sociale 49
 bolniță 43
 Borș Anica, spătareasă 51; -- Dimitrie, spatar 51
 Borzești, com. în Botoșani 161
 Botoșani, actele unor imobile din -- 35; circumscripție 47; -- oraș 34, 44, 45, 63, 65, 68, 69, 70, 76
 Botez C. 32

Botezatu Samoil, medelnicer 109
 Brandea Alexandru, director 99
 Brașoveanu, școala 92
 Braunstein, case 34
 Brăila, actele unor imobile din -- 35, bresle 26, 60; -- bacalilor 148; -- blănarilor 135, 154; -- calicilor 135; -- casapilor 140; -- ciubotarilor 145; -- cizmarilor 153; -- dubălarilor 153; -- negustorilor 146; -- pescarilor 151; -- pitarilor 146; -- talpalarilor 148; -- teslarilor 153; -- închinat la bis. Sf. Andrei 134
 Broșteni, mahala în Iași 145
 brutări 26
 Buciumaș Ion, preot 133
 București, actele unor imobile din -- 34, 35; școală militară la -- 121
 bugete 27; -- comunelor 22, 28; proiecte de -- 13
 Buhăești 26
 buntușnici 61
 bunuri comunale 26
 Burada Teodor, avocat, 85, 135; -- înființează școală bisericească la biserica Vulpe 154
 Burlă Vasile, director 99
 busturi 26

C

cabinete didactice 122
 Caffa, ms. vechi din -- 134
 calfe, fișele lor 47
 calici, bresle 135
 calități, condiții de -- 12, 64, 76
 Caligari Vasile, postelnic 81
 cambii 78
 Camera de agricultură (istoric, arhivă) 27; consiliul ei 30
 Camera de comerț și industrie 27, 116, 117
 Camera de muncă din Iași (istoric, arhivă) 27, 45—48; secțiile ei: comercială 47; -- funcționarilor particulari 47; industrială 47, lucrătorilor 47; meseriașilor 47
 campanie antimalarică 49
 canalizare 26
 Canano C., epitrop 136
 cancelaria domnească, secretariatul ei 12; -- personală a Domnului 12
 candidați preparanți 108
 Canta N., postelnic 78
 Cantacuzino D. 114, 149; -- I.

profesor 48, -- Institutul 50; -- Iord. 149; -- Pașcanu Lascar 24; Mihalache 33
 Cantemir Dimitrie 56
 Capela Eternitatea 152
 capital străin 40
 carantina din Galați 15, 82
 Carp Al. case 36; -- Mihai 103
 cartea de aur a Ateneului Tatarasi 160; cărți: de capacitate profesională 76; cenzura lor 12; domnești 58; de judecată 59; de meșter 47; rare 129
 Casa Asigurărilor Sociale (istoric, arhivă) 44, 45; -- Autonomă a Pădurilor Statului 41, 42; -- de ajutor reciproc 39; -- de credit a corpului didactic din București 38; -- Milelor 17; -- Răsurilor 17; -- de sfat S. Bărnăuțu 159
 casapi, breaslă 140
 case din Iași 91, 149; -- din Tg. Frumos 35

- catagrafia caselor din Iași 26; — locuitorilor 133
 Catargiu Ștefan, vornic 18, 19, 20, 126
 catarturi 78
 catedrală metropolitană 145
 catihei 113
 categorii fiscale 22; — sociale 60
 Caușman Zisu, negustor 23
 Cazimir Petrachi 122
 căi de comunicație 22
 călău 61
 Călimănești, actele unor imobile din — 35
 Călugăra (Neamț), documentele moșiei — 33
 cămătar 31
 cămin cultural 159, 160
 Căraulești (Roman), documentele moșiei — 33
 căsăpă 26
 căsătorile, dosare de — 67
 Căuțișeni (Roman), documentele moșiei — 33
 ceașniu 18
 centre silvice 42
 Centrul de: demonstrație experimentală de la Tomești 118; — perfecționare a medicilor 52
 cenzura, cărți, gazete, piese de teatru 12; biroul de — 28
 cerc gospodăresc 159
 cereale 80
 Cerna-Vodă, actele unor imobile din — 35
 Cervati Paul, profesor 126
 chicușuri 65
 chimic, laborator 49
 Chirică Arghir 26
 cimitire 26, 136, 152
 cinematograf 161
 Ciobanu Luca Ion, sătean donator 51
 cișmele 18
 clubotari, breaslă 145
 Ciucă M. dr. profesor 48
 ciurma în Moldova 87
 Ciurea, case 119, 130
 cizmari, breaslă 153
 Cîmpeanu P. director teatru 157
 Cîntărea României 159
 cîrmă 78
 climatice, accidente 22
 Climescu C. profesor 130
 Clinica bolilor infecțioase, înființare 48
 cîronomie 17
 Cîni, actele unor imobile din — 34, 35
 Coarnele Caprîi, secție a Ateneului Tatarăși 159
 Cobălcescu Anton, staroste de blăniari 154
 Cobălcescu Grigore, profesor 98, 130
 Codreanu Roșca, ctitor 152
 Codrești, moșie 149
 codri, descrierea lor 15
 Codul comercial francez 78
 colecție de documente 33, 43, 107; — reviste 129
 Colegiul avocaților (Istoric, arhivă) 84, 85; — Național 97, 98; — Sf. Sava 93
 comemorări 22
 comerciale: afaceri — 59; secții — 47, 71; școli — 117, 118, 119
 comerț, dezvoltarea lui 22; firme de — 23
 Comisia de arbitraj 48; — episcopicească 18; — de examinare 28; — denumiri și înalțări 28; — orfanicească 19; — revizuitoare ale abuzurilor săvîrșite în Moldova 16; — de sistematizare urbană 29
 comision 78
 Comitetul agricol 22; — Central al caselor obștești 12; — Central de inspecție școlară 88, 95, 98, 100, 108, 113, 123; — Central de revizuire 82, 83; — Împlîntor al Divanului 57; — local de revizuire 83; — de plasare 46; — provizoriu al orașului Iași 24; — școlare 95, 101, 123
 comunală, legea pentru organizare — 24; bunuri — 26
 Comunitatea israelită din Tg. Frumos 95
 Conachi Costache 18, 19, 66, 78, 120, 135, 136, 148
 condamnați, liste de — 61
 condica alfaviton 81; — de banii intrați la Vornic'a de Obște 20; — de calitate 12, 64, 76; — de cauți 64, 76; — de cheltuieli 132; — de juristvei 64, 76; — de depozit 64, 76, 81; — de documente a mării Prooroșul Samoil din Focșani 139; — de jurnaluri 81; — neguțătorească 78; — de practică 64, 76; — de sesi 64, 76, 81; — de sineturi fără amanet 64; — de socotinte 64, 76; — de vîgavoruri 64, 76; — Visteriei Moldovei 147

condicari 65, 66
 congrese 22, 27
 conferințe 22
 conflicte de muncă 48, 76
 conservator filarmonic-dramatic în Iași 126, 127
 consilii diferite 22, 27, 28, 34, 35, 80, 99, 100
 Constanta, actele unor imobile din — 35
 construcții importante și material de construcții 22, 26, 133
 consulate 22, 27, 82, 135
 consumuri (magazine de —) 26
 Conta Vasile 85, 117
 contencios 28
 contracte 63, 75
 cooperație 161
 Copou, cartier în Iași 108, 121, 125; teatrul de la — 158; tirgușorul 92
 cor de muzică bisericească, primul din Moldova 127, 135, 159
 Cornescu, colonel 101
 Coroi, case 33
 Corporația meseriașilor din Iași 44
 Corpul IV Armată 23
 Corpul de avocați 84
 Corpul de portări 13
 Cosmovici L., profesor 130

Costache Veniamin 111, 131
 Costandache, ctitor 148
 costume naționale 160
 Cotlugeni, moșie 135
 covrigării 26
 Creangă Ion 31, 88, 92, 108
 Creangă Ion, cămin cultural 159—160; —, muzeu, bibliotecă 142
 creșterea vitelor 15, 30
 criză economico-financiară 31
 cronica lui Mavrocordat 59
 Crucea Roșie 100
 Cuna, profesor 126
 cursuri de ucenici și adulți 118; — serale supraprodusului elementar de băieți Gh. Gh. Mirzescu 118
 Curtea Administrativă Iași (istoric, arhivă) 82—84; — de Apel Iași 77, 83, 91; — Criminală 60; — domnească 12, 72, 121, 122, arderea ei 59, robii ei 15; — de Întărituri Iași 71; locală administrativă Iași 83; — princiară 58, 59; — Superioară Administrativă 84
 curteni 56
 cutremur în 1829, 137
 Cuza Alex. I., 33, 72, 84, 108, 122, 128

D

Dăbița Istrati vv 149
 Dafina doamna 149
 Daniel Michel 105
 Darzeu (I. A.) 31
 dări de seamă ale Departamentelor 13
 Decasteria 132
 decrete de boierie 12
 delictes silvice 42
 Densușeanu Aron, profesor 103
 Departamentul Averilor Bisericești și Instrucțiunii Publice 122; — Bisericesc 123; — Criminalcesc 57, 60; — Cultelor 112, 113, — Culturii și Instrucțiunii 107; — Dreptății 62, 65, 68, 70, 72, 73, 74; — Judecătoresc 57; — Oștinesc 57; — Politicesc 57; — Prinților Străine 11, 19, 57, 59, 79, 80; — Trebilor Dinlăuntru 11, 13, 14, 24, 25, 78
 depozite, registre de — 26, 64, 67, 76, 81
 dijma pe vii, instrucțiuni 22
 Dimachi Manolachi 17

Directoratul Ministerial 15, 83
 disciplina preotească 133
 Dispensarul antituberculos 49
 dispoziții juridice 59
 Divanul de Apelație al Țării de Jos (istoric, arhivă) 57, 61, 62, 63, 64, 79, 80; — de Apelație al Țării de Sus (istoric, arhivă) 57, 62, 79; — Cneției Moldovei 56, 57; —, Comitetul Împlinitor 57; — Departamentului al doilea 57; — Domnesc (istoric, arhivă) 17, 55—60, 79; — Dreptății 57; — Împlinitor 11, 14, 58; — Judecătoresc 18, 19, 57, 58, 59, 63, 64, 76, 77, 79, 80; — Obștesc 59; — Ocîrmurii 57; — de simbătă 56; — veliților boieri 56
 doctori 44
 documentele unor biserici, case și moșii 134, 135, 136, 137, 147, 148, 149, 153; colecția de — în Arh. St. Iași 21, Epitropia Casel Sf. Spiridon 43, Ilceul

Mihail Kogălniceanu Iași 107,
Prima Societate de Economie
Iași 33
Dodițe Al. case 36
Doljești 114
Donici Zinca 101
Dorna Vatra, actele unor imobile
din — 35
Dorneanu Petru 152

Dorohoi, actele unor imobile din
— 35, 65
dosarele științelor 75
Drăghici Mărioara, vornicească,
case 63
dregători, procese cu — 59
dubări, breaslă 153
dugheni 80
dumbrăvi, descrierea lor 15

E

l'École Normale Supérieure 130
Economia, bancă 39
economică, criză 31; arhivă —
31—40
edilitare 26
aducția adulților 161
Eforia orașului Iași 18, 23, 24, 25,
89, 100, 123; eforii, organizarea
lor 13
egumenul de Doljești 114
electorale 22, 27
Emilian Ștefan, arhitect 144, 152
Eminescu Mihail bibliotecar 129,
profesor 102, 118, revizor șco-
lar 89, 90
Eminescu M. Biblioteca centrală
din Iași 129
Enescu George, Academia de mu-

zică și artă dramatică din Iași
126
Enescu Tanasă, negustor 150
entomologi 49
Episcopia de Huși 114, 149
Epitropia Învățăturilor Publice
109, 122; — Sf. Spiridon 43,
51, 52; — Școalelor 87, 92,
110, 123
epitropi 17, 75, 133
Eternitatea, cimitir 152
execuții capitale, procedura lor 61
exploatarea pădurilor 42
export mărfuri 82
expoziții 27; — agricole 22; —
istorică 143; — de la Paris 110
exproprieri 22
Externatul secundar de fete 101,
142

F

Fabrica de țesături fostă Leo Gel-
ler et Co 39
fabrici, înființări 13, 15, 22, 26
Facultatea de arte plătice 125; —
de farmacie 128; — filosofie și
litere 128, 129; — juridică 128;
— de medicină 49, 50, 128; —
științe 128, 192
falsuri 59
Farmazonul din Hirău 157
făclierie 80
Fălciu 65
Fălticeni 35, 42, 64, 74
Fătu Anastasie, dr. 98
ferme 30
filatelice 22
financiare 13, 26, 31, 116
finanțe 60
Finchelstein, case 36
firme de comerț 23
fișe de calfe, lucrători, meșteri 47

finăria gospod 133
Flechtenmacher Cristian, juricon-
sult 78, 85
Florescu, han 159
Focșani 44, 65, 93; condici de do-
cumente din — 139
focul din Iași, 18, 21, 59, 122
fol de zestre, registru de — 64, 66
Fouraux, trupa de teatru 157
Fraterna Română, societate de bine-
facere (istoric, arhivă) 36
frământări sociale și politice 60
Frumoasa 151
funcționari, conflicte de muncă
47, 76
fundații culturale 26, 160
Fundeni (Bacău), documentele mo-
șiei 33
funii 78

G

Gabaşvili Vissarion, 152
 Galata, Azilul de infirmii 44
 Gaiiați 34, 44, 65, 69, 73, 74, 78,
 79, 80, 81, 82; actele unor imo-
 bile din — 35
 Gane N., case 41
 garanții 76
 gazete, cenzura lor 12
 Geller Leo et Co. Intreprindere
 pentru comerțul cu fabricarea de
 țesături 39
 Ghenadie Tripoleos, episcop de
 Huși 114
 Ghenghea, logofăt 149
 Georg, Iohan von, general rus 138
 Gheorghiu (C. V.), profesor 106
 Gherasim, episcop de Huși 111
 Herculescu, general, case 42
 Ghibănescu Gh. 32
 Ghica Casandra 121; — case 125;
 — Catinca, case 63; — Cos-
 tache, case 63, 157; — Grigore

57, 63, 75, 97, 113, 114
 Gimnaziul Alexandru cel Bun (isto-
 ric, arhivă) 93—94; — central
 97, 98, 102; — al doilea 93; —
 inferior 93; — normal de fete
 109; — Sf. Sava 93; — Ștefan
 cel Mare (istoric, arhivă) 94—
 95; — Grigore L. Trancu din
 Tg. Frumos (istoric, arhivă) 95—
 97; — vasilian 92, 124
 Gofa Ion, ctitor 141
 Gosan Anastasie 149
 gospodărie moșierească 44
 gospodina 159
 grafit 141
 Grădina botanică 98
 grădini publice 26
 grădinită de copii 159
 greva textiliștilor din 1920, 40
 Grigorescu C. 31
 Grigorescu Gh. 36
 grîndină 22
 Gros C. 127

H

haiduci 61
 hale 26
 hanuri 26
 Haret Spiru 92, 99, 102
 harta Moldovei 20
 havalele 60
 Hălăceanu V., inginer 32, 51
 Hătmania 14
 Hirotonii 132, 133
 Hirău 65

Hogaș Calistrat, profesor 103
 hotar, încălcări de — 59
 hotarnice 58
 hotărîri, registru pentru trecerea
 lor 77
 hrisoave 58
 Humulești 108
 Huși, actele unor imobile din —
 35; orașul — 65, 111, 116

I

iarmaroace 22, 26
 Iași, pass'im
 iazuri 26
 Ibrăileanu Garabet, profesor 103,
 118
 iconar, maestru 124
 Ilderu, profesor 118, 120
 Ienăchescu Gh. 31
 igiena alimentară, industrială, șco-
 lară 48, 49, 50
 iluminatul 26
 imobile 26, 154
 import mărfuri 82
 impozite 22
 incendii 16, 18, 21, 34, 59, 75,
 121, 122, 131, 138, 144, 145,
 149, 152.

industria, dezvoltarea ei 22, 40,
 42, 47
 inscripțiuni 71
 insecticide 49
 Inspectoratul Sanitar Iași 49, 50,
 51, 52, 53; — Școlar Iași 96,
 100, 104, 106, 123
 Institutul de Anatomie din Iași
 102; — antirabic (istoric, ar-
 hivă) 50, 52; — de artă 125,
 127; — Cantacuzino 50; —
 electrotehnic 128; — de fete
 109; — gregorian 44; — de
 igienă (istoric, arhivă) 48—50,
 52; — de istorie 43, 44; —
 liceal de băieți Mihail Kogălni-
 ceanu 105; — pedagogic 88,
 110; — preparandal 108; —

surorilor de ocrotire 49; —
 unite 101, 102
 instituții de cultură 13, 26
 instrucțiunile arhivistice 18, 24; —
 pentru mitrice 133; — pentru
 dijma viilor 22
 instrumente 76
 inundații 22
 invaluți 27, 142
 Inventar de arhivă tipărit 25; —
 de bunuri 26
 Ionescu Tache 103
 Iordan Iorgu, profesor 106
 Iorga N., 150
 I. P. E. I. L. 42

ipotezi 63
 Ipsilante vv 143
 ispissoace 58
 ispravnicii 15, 62
 Isprăvnicii 16; — ținutului Iași 21
 istoria medicinei 43; — vechiului
 drept penal 60
 Istrati Meletie, episcop de Huși
 114
 Itești (Neamț), documentele moșiei
 — 33
 Iuga, protopop sub Alexandru cel
 Bun 132
 Iuzbașă 57
 Izolarea, spital din Iași 48, 49

I

împărțire administrativă 69
 improprietățile țăranilor 22,
 23, 30
 împrumuturi 66
 Înaltul Divan 56, 58, 59, 77, 78
 încălcări de hotăr 59
 închirieri imobile 26
 închișori, regimul lor 61
 înființare de școli 13
 înrădăcirea ținuturilor, executarea
 planurilor 15

înrautății revoltanți 60, 61
 întărituri 64, 67
 Întreprinderea industrială de stat
 Țesătura Iași (istoric, arhivă)
 39, 40; — de locuințe și loca-
 luri 36
 învățămînt, reformă 89, 91, 103,
 108, 110, 121
 învoile pentru lucrul bolerescu-
 lui 66

J

jalbe 58
 judecătorească, organizare 56, 63,
 65, 71, 72
 judecătorești, probleme 13, 59, 67
 Judecătoria ajutoare a ținutului
 și orașului Iași (istoric, arhivă)
 75, 76; — de comerț 77; —
 de muncă Iași (istoric, arhivă)

76, 77; — ținutului și orașului
 Iași 18, 64, 69, 75, 77
 judecătorii ținutale, vezi tribuna-
 lele ținutale; — componența lor
 65; — condicarii 65; — preșe-
 dinții 65; — registrator 65; —
 scriitori 65
 Junimea, localul societății 29
 jurnalele Sfatului școlar 123

K

Kaufman Aron Leib, case 31
 Kisselef (P. D.) 63, 65
 Kogălniceanu Mihail, avocat 85,
 director teatru 157, ministru
 124, 126, reforma sa școlară

111, propune înființarea univer-
 sității Iași 122, 128
 Kogălniceanu Mihail, liceu în Iași,
 vezi fondurile școlare
 Kotzebue, dramaturg 126

L

Lambrior A. 31
 Langa, case 117
 Laurian (A. T.), inspector 123
 lădiță cu acte 19, 20

legislație muncitorească 46
 Lemeni G. 124
 Leo Geller et Co. 39
 Leondary G. 143

Leopold, arhitect 135
 letopiseţ, tradus din slavoneşte 149
 Liceul de aplicaţie din Iaşi 104; —
 de băieţi din Huşi 114; — de
 băieţi nr. 1 din Iaşi 106; — de
 băieţi nr. 1 M. Sadoveanu 102;
 — de băieţi nr. 2 din Iaşi 94,
 121; — comercial de băieţi din
 Iaşi 38, 118, 119; — de fete nr.
 1 din Iaşi 102; — internat C.
 Negruzzi (istoric, arhivă) 102—
 104; — militar general N. Ma-
 carovici (istoric, arhivă) 120—
 121; — naţional 92, 93, 96, 98,
 99, 102, 103, 104, 123, 130; —
 pedagogic 110; — profesorilor
 asociaţi 105; — teoretic de
 băieţi Mihail Kogălniceanu 38,
 105
 Litere, colecţie de fonduri în Arh.
 St. Iaşi 20, 79;
 litigii de hotar 59
 locuinţe, îmbunătăţirea lor 15

locuitorii, lipsiţi de hrană 22; —
 ocupaţia lor 15; — relaţii cu
 proprietarii de moşi 22; — să-
 nătatea lor 15
 logofeţi de taină 57
 Logofetia 18, 19, 20, 79, 81, 82;
 — Dreptăţii 59, 61, 63, 69, 75,
 78; — Pricinilor Dinlăuntru 14
 Longinescu Gh., profesor 118
 Luca, pîrcălab 145
 Luca Grigore. 143
 lucrători, conflicte cu patronii 76;
 — fişele lor 47; vezi şi Camera
 de muncă Iaşi
 Luminaul Divan 57
 luminare de breaslă 147
 lunci, descrierea lor 15
 lupta de clasă 22
 Lupu Gh. 139
 Lupu Vasile vv. 56, 108, 135, 137
 Lupu Vasile, şcoala normală de
 băieţi din Iaşi 107

M

Macarovic N., colonel 121
 Macri Smaranda, 101
 maestru iconar 124
 magazine 26
 Maiorescu (T. L.) 97, 98, 107—
 108, 127
 malarie 48, 49
 Malaxa, case 130
 Manolachi Dimachi 17
 Manoliu Gh. 99
 manufactură 78
 manuscrise religioase 134, 148,
 149
 Maria de Lozont 141
 Marinescu (I. M.), profesor 106
 maşini, achiziţionări 40; — agri-
 cole 22, 162; — de veşniţă 15
 Mavrocordat A. 94; — Constantin
 56, 58, 59
 mazili 60
 Mădîrjac, moşie 149
 mănăstiri 132
 Mănăstirea Neamţ 44, 138; —
 sf. Ilie Apostoli din Huşi 116; —
 sf. Ilie 109; — sf. Sava 93; —
 sf. Spiridon 43; — Socola 111
 Mărăşti (Tecuci), documentele mo-
 şiei 33
 mărfa 60, 78, 80, 82
 mărturisiri, statistici de — 132

măsurători de moşi 30
 măsuri, verificarea lor 14, 26
 măsuri pentru îmbunătăţirea agri-
 culturii 30; — protejarea pădu-
 rilor 30; — sanitare 27
 Medgidia, actele unor imobile
 din — 35
 medici 22
 medicină, istoria ei 43; — pre-
 ventivă 48
 memorii 13
 meseriaşi, vezi Camera de muncă
 şi Corporaţia
 meserii, organizarea lor 44
 meşteri, fişele lor 47
 mezaturi 59
 Mezincescu, dr. profesor 48
 Mică Ştefan, profesor 98
 Miculescu Costache, revoluţionar 61
 microscopişti 48, 49
 Mihăileni, târg 65
 mijloace de producţie 15
 Miler Alecu, revoluţionar 61
 Militia, direcţii regionale din:
 Bacău 68, 73, 74; Galaţi 69, 73,
 74; Iaşi 42, 70, 72, 74, 75;
 Suceava 69, 70, 74
 Ministere: — Afacerilor Interne
 84; — Agriculturii şi Domeniilor
 41; — Cultelor şi Instrucţiunii
 Publice 99, 100, 104, 112.

- 115—116, 123; — Culturii Naționale 91; — de Externe 11, 13; — de Finanțe 11, 83; — Instrucțiunii 95, 98, 101, 103, 105, 106, 110, 116; — de Interne (istoric, arhivă) 14—16, 29, 83, 123; — învățămîntului Public 119; — de Justiție 72, 77, 80, 83—85; — Lucrărilor Publice 83; — Muncii 46, 49; — Sănătății 49, 52, 53
- Mircea Ștefan, 91
- Miroslava 124
- mișcare revoluționară, participanți la — 61
- Mitocul maicilor 136
- mitrici, vezi arhivele bisericești
- Mitropolia Moldovei și Sucevei (istoric, arhivă), limitele eparhiilor, reședințe, ctitori (mitropoliți și domni), organizarea structurală (Decasteria și Administrația), mănăstiri, schituri, parohii, școli, Protopopia, hirotonii, ranguri, păucenii, sinodice, statistice, mărturisiri, mitrici, condici de cheltuieli, crearea primului depozit de arhivă istorică, pierderi de arhive, depuneri la Academia Română și la Arhivele 111, 113, 115, 116, 123, 131, 132, 145, 152
- Mîrzescu Gh. Gh. 118, 119
- mobilizare 23; vezi și Rezidența Moldova, societate de binefacere din Iași 37
- monedă 22, 27, 82
- Monitorul, jurnal oficial al Principatelor Unite Române 93
- monopolul statului 22
- monumente istorice 23, 26, 151, 152
- moși 22, 26, 142
- mortalitate infantilă, combaterea ei 49
- Moruzi Alexandru 17; — Constantin 111
- Moscova 34
- moșii, măsurători de — 43; părașite 30; vânzări de — 59
- moșteniri 59
- muncă, conflicte de — 76; — vezi și Camera de muncă, Sfatul popular al orașului Iași și Tribunalul județului Iași cu Judecătoria de muncă 76
- muncitorești, asigurări — 44; legislații — 46
- muncitori agricoli, aduși de peste hotare 22; conflicte între — și patroni 48; exploatarea lor — 77
- Muntenimea de Mijloc, loc în Iași 143
- Murnu G., profesor 118
- mutarea scaunului metropolitan la Iași 131
- muzee 23, 26
- Muzeul etnografic 147; — istoric 152; — istorico-etnografic 142; — de istorie naturală 98; — memorial Ion Creangă 142; — municipal 21, 25; — de pictură 124; — din Ungureni 161; — Unirii 33
- Muzicescu Gavril 32, 103, 159

N

- Naniescu Iosif, 132
- nart, alcătuirea lui 18
- Nastaseanu Gh. 124
- nastolnoii registru 64, 76
- Naum A., profesor 130
- Neamț, mănăstire 44; moșii din — 33
- Neculau, negustor 133
- Neculau Eugen, profesor 162
- Neculce Ion, cronicar 56, 58
- Nicodim Munteanu, episcop de Huși 114
- Nicoleanu N. 98
- Nicoriță, școală 88—89
- Niculescu P. L. Jean 116
- Niculi Ion, societate de binefacere și ajutor reciproc (istoric, arhivă) 35—36
- nomofilax 85
- Noul Așezămînt al școalelor 87
- Noul gimnaziu din Iași 93
- Negruzzi, case 130; — director de teatru 157
- negustori, breaslă 146
- Negușeni (Rcman), documentele moșiei — 33
- neguțitori boltași 78

O

obiceiul pământului 57
 obiecte de cult 152
 obljduirile unor persoane 75
 Obişnuita Obştească Adunare 78
 Obreja dr., 130
 obşte agricolă 161
 Obştească Adunare a Divanurilor
 58, 63, 79
 Obşteşcul Divan 59
 obştii 22
 ocnă 61
 ocoale silvice 42
 ocupaţia locuitorilor 15
 Oficiul de asigurări sociale 45
 Oltea Doamna, Şcoala medie nr. 2
 de fete 101, 102.

opise alfabetice şi generale 64, 67,
 76, 77, 81, 84
 orfani 27
 Orfanotrofion 111
 organizare bisericească 132; — co-
 munală 24; — Eforiilor 13; —
 judecătorească 56, 63, 71, 72;
 — jurisdicţiei muncii 76; regu-
 lamente de — 99; — Sfaturilor
 orăşeneşti din Moldova 14
 organizaţii politice 27
 Ospiciul de alienaţi de la Golia 44,
 142
 oşteni 56; — ruşi în cimitirul Sf-ta
 Vineri 151
 Oştinec, Departament 57

P

Paicu Pavel, director 94
 Palade V., director 98
 Paladi Ioan, vornic 19, 20
 Palatul Administrativ, — Justiţiei.
 Culturii 21, 29, 42, 72, 83, 84,
 85; — Ocîrmuirii 13, 16;
 — Roznovanu 72; — Sturza 98,
 105
 Panaiteanu — Bardasare Gh. 124
 Panciu, actele unor imobile din —
 35
 Panu Anastase, case 85, 93, 109
 paraclise 142, 147
 Paris, obiecte trimise la expoziţia
 din — 110
 Parohia biserica Albă (istoric, ar-
 hivă), filială la Bărboi şi Sf.
 Panielimon, mitrici 133; — Sf.
 Andrei (istoric, arhivă), zidită pe
 locul fînăriei gospod, închinată
 la m-reă Berzunţ (Athos), filială
 la Trei Ierarhi, ctitori, bresle,
 stricăciuni la 1821, documente
 vechi, mitrici 133—134; — Ar-
 meană (istoric, arhivă), manus-
 cris vechi din Caffa, mitrici 134;
 — Sf-ţii Atanasie şi Chiril (is-
 toric, arhivă), ctitori, documente
 de la Vasile Lupu, a fost filială,
 are filială biserica Vulpe, are
 moşte Cotiugenii, epitropi, cor de
 muzică religioasă, bibliotecă, mi-
 trici 134—135; — Banu (isto-
 ric, arhivă), ctitori, epitropi,
 bresle, are filială Mitocul Maici-
 lor, documentele bisericii, moşte-
 nirea Conachi, transformarea ci-
 mitirului în piaţă, planul, pictura
 şi inventarul, mitrici 135—136;

— Barnovschi (istoric, arhivă),
 ctitori, şcoală veche bisericească,
 mitrici 136—137; — Bărboi
 (istoric, arhivă), ctitori, cutremur
 1829, documentele m-rii Bărboi
 la Academia R. P. R. şi Arhi-
 vele Statului Bucureşti, mitrici
 137; — Buna Vestire (istoric,
 arhivă), ctitori, condica documen-
 telor m-rii Proorocului Samoil
 Focşani, mitrici 138—139; —
 Sf-ţii Constantin şi Elena (isto-
 ric, arhivă), ctitori 139; — Cu-
 relari (istoric, arhivă), refăcută
 de C. Conachi, mitrici 148; —
 Sf. Dimitrie Balş (istoric, ar-
 hivă), ctitori, incendiată la 1723,
 mitrici 139—140; — Sf. Dimi-
 trie Misail (istoric, arhivă), bresle,
 mitrici 140; — Evanghelice (is-
 toric, arhivă), locul dăruit de
 Alexandru Moruzi, zidită de Io-
 han von Georg general rus, in-
 cendul din 1753, mitrici 138;
 — Golia (istoric, arhivă), ctitori,
 inscripţie greacă 1515, grafit din
 1595, secularizare, bijuterii, ex-
 poziţia istorică pentru Ştefan cel
 Mare, mori cu boi în incintă, os-
 picul de nebuni, sanatoriul inva-
 lizilor, Externatul de fete, cămin
 studentesc, muzee, biblioteca
 populară Ion Creangă, Arhivele
 Statului Iaşi 141—143; — Sf.
 Haralambie (istoric, arhivă), cti-
 tori, situarea în târgul boilor, mi-
 trici 143; — Sf. Ion Botezăto-
 rul (istoric, arhivă), originea, cti-
 tori, mitrici 137—138; — Sf.

Lazăr (istoric, arhivă), ctitori, situarea lângă Vamă, mitrici 143—144; — Lipovenească (istoric, arhivă), incendiu, rezidirea după planul arhitectului Ștefan Emilian 144; — Lozonschi (istoric, arhivă), ctitori 141; — Sf. Neculai — Clurchi (istoric, arhivă), data înființării, mitrici 144; — Sf. Neculai domnesc (istoric, arhivă), ctitori, Antonie Ruset îi adaugă încă două altare, catedrală metropolitană, incendiată 1827, restaurarea, zid vechi de la Ștefan cel Mare, mitrici 144—145; — Sf. Neculai cel Sărac (istoric, arhivă), ctitori, mitrici 145; — Sf. Neculai Soțola (istoric, arhivă), ctitori, locuitorii din Broșteni, breasla ciubotarilor 145—146; — Sf. Pantelimon (istoric, arhivă), ctitori, bresle, mitrici 146; — Cuvioasa Paraschiva (istoric, arhivă), documente, manuscrite și luminări de breaslă, mitrici 146—147; — 40 de Sfinți (istoric, arhivă), ctitori, documente vechi, planuri, bibliotecă 147; — Sf-ții Petru și Pavel (istoric, arhivă) 147; — Sf. Ștefan de Sus (istoric, arhivă), ctitori, bresle, documente și manuscrite depuse la Arhive, știri despre 1848, mitrici 148; — Talpalari (istoric, arhivă), ctitori, bresle, metoh al Episcopiei Huși, incendiată la 1827, inventarul ei (moșii, vii, case, țigani, documente, manuscrite, condici) 148—149; — Sf. Teodor (istoric, arhivă), ctitori, mitrici 149; — Toma Cozma (istoric, arhivă), ctitori, bibliotecă populară, mitrici 150; — Sf-ta Treime (istoric, arhivă), ctitori, mitrici 150; — Sf. Vasile Nicolina (istoric, arhivă), monumentul ostașilor ruși din diferite războaie 151; — Sf. Vasile Tatareși (istoric, arhivă), ctitori, bresle, mitrici 151; — Sf-ta Vineri (istoric, arhivă), ctitori, obiecte depuse la Mitropolie, muzeu, capela Eternitatea, pietre de mormint, monument comemorativ, piața 152; — Sf-ții Voievozi Roșca (istoric, arhivă), ctitori, incendiu, locul cimitirului Eternitatea 152—153; — Sf-ții Volevozi Rufeni (istoric, arhivă), ctitori, bresle 153; — Vovidenia (istoric, ar-

hivă), imobile, documente 153—154; — Vulpe (istoric, arhivă), ctitori, bresle, școală bisericească 154; — Ziua Crucii (istoric, arhivă), ctitori, mitrici 139
pașapoarte 12, 22
patroni, conflicte cu muncitorii 48, 76
Paul de Alep 56
Paulicec 126
Pavelescu Teodor, case 37
Păcurari, cartier în Iași, școală în — 92, 109
păduri, descrierea 15, exploatare 42, protecție 30, Casa — 41—42
păucentii 132
pecetea Vorniciei de Obștie, predarea ei 19
pedagogică, v. Școala, Seminarul
pedepse 56, 61
Peltechi C. 139
penitenciare 61
Pepinire 30, 41, 42
pescuit 41
Pester, via — 108
Petrescu Gh., director 97
Petroșevici Leon, revoluționar 61
Piatra-Neamț, actele unor imobile din —, oraș, 35, 65, 74
Piața Sf. Spiridon 42; — Unirii 34; piețe 36
pictura bisericii Banu 136
pierderi de arhive și biblioteci. și arhive distruse
piese de teatru, cenzura lor 12, 126
pietre de mormint la Sf-ta Vineri 152
Pinacoteca 124, 125
pitari, breaslă 146
Piticești (Roman), documentele moșiei — 33
pînzeturi 78
planurile ținuturilor, executarea lor 15, 30; — bis. Banu 136
plasă model 49
plăci comemorative 26
plăcintării 26
Ploesti, actele unor imobile din — 35
P. M. R., ajută pe țărani în campania agricolă din 1944/1945, 30
poduri 15, 26
Poeni 49
Policlinica A 45
politice 23, 27
Politia 99; — silvică 42
Poliz, preot 139
Pompiliu, profesor 103

Poni Ioan, revoluționar 61; — P. 32
 Pop Florantin I., profesor 118
 populația, aprovizionarea ei 23; recensământul — 15
 portărei 13
 Postelnicia 11, 56, 79
 poșta 22, 24
 P. T. T. R., Direcția regională — 23—24
 practice, condica de — 64, 75, 76
 Prefectura 13, 21, 29, 99, 100
 preparandală, V. școala
 Pretorian Alexandru 97
 prețuri 14, 26, 40, 80, 82
 Prima Societate de economie din Iași (istoric, arhivă) 31—33, 35, 37
 Primăria: Huși 116; — Iași 24, 25, 52, 53, 88, 100, 104, 113;

— Tg. Frumos 51, 91
 Prisăcani 49
 probleme sanitare 22
 Proca G., profesor 48
 procuror 71
 producția agricolă 15; statistici — 30; mijloace și unelte — 15
 produse 26, 80
 proprietăți, statistica lor 22
 Protopoști, sat 90
 Protopopia Iași (istoric, arhivă), vechi protopopi, catagrafiile de locuitori, epitropi, hirotonii, disciplina preotească, construirea de biserici, schituri, lista lăcașurilor, instrucțiuni pentru mitrici, arhiva înglobată în fondul Mitropoliei, stringerea cărților pentru istorie și literatură 132—133
 provizii pentru corăbii 78
 puericultură 49

R

Racoviță M. vv 143
 ranguri bisericești 132
 Rădăuți, actele unor imobile din — 35
 răscoala țăranilor (1888) 22, (1907) 21—22
 răvașe de albă 57
 răzeși, procese cu — 59
 recensământ 15, 22
 recrutarea tinerilor 22
 reforma învățământului 89, 90, 91, 98, 99, 101, 103, 104, 105, 108, 110, 121; — judecătorească și administrativă 65, 72; — școlare 111, 114, 122
 refugiați 27
 registrul transportar general 59
 Regiunea silvică Iași 41
 regulamente de funcționare a arhivelor generale 24
 Regulamentul Organic al Moldovei passim
 reparații imobile 26
 restaurante 26

reviste, colecții de — 129
 revoltanți 60—61
 Revoluția din 1821, 80, 133; — din 1848, 148
 Rezidența ținutului Prut (Iași) (istoric, arhivă) 27—30
 Rîmnicul-Sărat, actele unor imobile din — 35
 rînduiala judecătorească 64
 Rișcanu P., profesor 130
 robi, obligațiile lor către stăpînii de moși 15
 rohatce 26
 Roman, actele unor imobile din — 35
 Roset Vasile, hatman 147
 rospică 19
 Rosculescu A., profesor 118
 Roznovanu, case 23, 72
 Rufeni, ținea de Aroneanu 153
 rușii 60
 Ruso Alecu, avocat 85
 Rușii (Roman), documentele moșiei — 33

S

Sadoveanu Mihail 105, 159
 Sadoveanu Mihail, școala — 107, 123
 salubritate 26, 49
 sanatoriul invalizilor 142
 sanitare, probleme 22, 27
 Sapoveni, sat Botoșani 161
 sănătatea locuitorilor 15

Sblirea Constantin, 90
 Schiller, case 32
 schituri 132, 133
 scontatori 31
 scriitori (în cancelarii) 65, 71, 75
 scripsirea dosarelor 25
 secetă 22

- Secretariatul cancelariei domnești 12; — Sfatului Administrativ 11, 13; — de Stat (istoric, arhivă) 11—13, 63, 116, 123, 157
 secularizare 142
 selm 55
 semănături (măsurî pentru executarea lor, statistici) 15, 22
 Seminaria centrală de la Socola 111; — central 111, 114; — teologic 100; — Veniamin Costache 115
 Seminarul Pedagogic Universitar 117, 130; — teologic din Huși istoric, arhivă) 113—116
 semințe, aprovizionarea populației cu — 23
 serbări 27
 Serviciul sanitar 50, 51, 53
 Sfatul Administrativ 11, 12, 13, 14, 18, 19, 24, 81; — Cîrmuitor 11; — doctorilor, sediul 23; — orășenesc 24, 25; — popular al orașului Iași (istoric, arhivă) 23—27, 37, 47; — popular al regiunii Iași (istoric, arhivă) 21—23, 29, 42, 72; — Țării 55
 sfaturi orășenești, organizarea și îndrumarea lor 14
 Sf. Spiridon, Epitropia casei —, m-rea — 43; piața — 42
 Sf. Mormînt 143
 Sihleanu Alecu, revoluționar 61; — Iancu, revoluționar 61
 silvicultură 30
 Simenschy Th., profesor 106
 sineturi cu amanet și fără amanet 64, 75
 sinistrați, 27
 sinodic 132
 sistematizarea orașului Iași 26
 Slănic 44
 Slătineanu Al., dr. profesor 48
 sociale 27; boli — 49; categorii — 60; frămîntări — politice 60
 Societatea anonimă Țesătura Iași 39; — de binefacere Fraterna Romîna (istoric, arhivă) 36; — de binefacere și ajutor reciproc Ion Niculi (istoric arhivă) 35—36; — de binefacere Moldova 37; — casei de economie 31; — creditului funciar urban (istoric, arhivă) 33—35; — dramatică 158; — medicilor și naturaliştilor, muzeu 98; — Steaua 116
 Socola 114; m-rea — 111; — Mică, biserică 112; ospiciul — 142; vile bis. Talpalari de la — 149
 Solia Moldovei, ziar 159
 Spătăria 56
 spitale 27; — din Bîrlad 44; — Dimitrie Borș din Tg. Frumos (istoric, arhivă) 51—52; — din Botoșani 44; — din Focșani 44; — din Galați 44; — israelit 44; — Izolarea 48, 49, — militar 121; — mixt din Bivolari (istoric, arhivă) 50—51; — orășenesc clinic de adulți (istoric arhivă) 43—44; — din Roman 44
 spînzurare 61
 sport, terenul Hanul Florescu 159
 Stamate Iacov, mitropolit 111, 135
 stampe 160
 starea sănătății 27
 staroste de negustori 79
 statistică 22, 46, 53, 60; — arături 15, 23; criminalitatea în Moldova 61; întocmirea — 15; — judiciară 67; — producției agricole 30; — proprietăților 22; — sanitare 50; — semănturilor 15; — uneltelor de producție 30
 statui 26
 stațiuni agronomice 30; — balneară Slănic 44; — de malarie, primele din Moldova 49; — de malarie Sîncă 49
 stăpîni de moșii, obligațiile robilor față de ei 15
 Steaua, societate 116
 Stihl T., profesor 118
 Sîncă, stațiune de malarie
 Stîrcea Ecaterina 91
 Stolanovici Pavel, ban. case 23
 Straja pămîntească, 120
 Stratulescu Tereza 101
 Strilbițchi M., protopop, tipograf, gravor, legător de cărți 132
 Stroiești-Laiu, pădure lîngă Tg. Frumos 91
 Sturza Costache, case 78, 121; — D. inspector al Militiei 120; — Mihail 61, 98, 109, 111, 122, 158
 subvenție pentru teatru 157
 Suceava, actele unor imobile din — 35; — oraș 69, 70, 74, 131
 Suchopan, egumen de Doljești 114
 sudii 11, 57, 60, 82
 supuși străini 12, 22
 surori de ocrotire, Institutul de — 49
 Suțu, case 111, 117

§

sanțul orasului Iași 26

Școala de arte frumoase, de Belle-Arte, națională de Belle-Arte 117, 124, 125, 126; — de arte și meserii 119; — Brașoveanu 92; — de cadeți, militară 120; — de catihisile 111; — centrală de fete 109, 117, — de chirurgie 44

Școala comercială elementară de băieți (istoric, arhivă) 117; — comercială elementară Gh. Gh. Mirzescu 118; — comercială de gradul I 117, 119; — comercială de gradul II 101, 118, 119; școala comercială superioară 118; — comercială Ștefăniu (N. V.) (istoric, arhivă) 116

Școala domnească de la Trei Ierarhi 126

Școala elementară de 7 ani com. Bivolari (istoric, arhivă) 89—90; — elementară de 7 ani nr. 11, 92; — elementară de 7 ani nr. 10 (Nicoriță, (istoric, arhivă) 88—89; — elementară de 7 ani Tansa (istoric, arhivă) 90

Școala fiilor de militari 121; — franceză de la Miroslova 124; — de infanterie și cavalerie București 121; — pentru învățătura feciorilor de preoți 111; — lancastro-militară 120

Școala medie clasică 104; — medie nr. 1 Mihail Sadoveanu (istoric, arhivă) 92, 93, 94, 96, 97—100, 107, 130; — medie nr. 2 Oltea Doamna (istoric, arhivă) 101—102, 104; — medie nr. 6 Vasile Alecsandri (istoric, arhivă) 119—120; — medie tehnică de comerț 119; — medie tehnică financiară 116; — medie tehnică de muzică 125, 127; — medie de 10 ani, 102, 119

Școala de muzică din Iași; — din București 127

Școala normală superioară (istoric, arhivă) 129—130; — normală de la Trei Ierarhi (istoric, arhivă) 87, 88, 100, 107, 108, 110

Școala din Păcurari 92

Școala pedagogică de băieți 108; — pedagogică de fete nr. 1 (istoric, arhivă) 108, 109, 110; — pedagogică mixtă nr. 1 de 4 ani 108; — pedagogică mixtă de 6 ani 108

Școala de perfecționare a medicilor 51; — pregătitoare de învățători 107; — preparandă 87, 98, 107, 108

Școala primară de aplicație practică 110; — primară de băieți nr. 7 Gh. Asachi (istoric, arhivă) 87, 92—93; — primară de fete nr. 3, 89; — primară de fete nr. 5, 89, 92; — primară din Tansa 90; — primară de fete din Tatarasi 88, 89; — primară de băieți din Tg. Frumos (istoric, arhivă) 91—92; — primară mixtă din Bivolari 89; — primară de la Trei Ierarhi 31, 87, 98, 107, 108, 126

Școala publică de comerț și finanțe 117; — a recruților 120; — secundară de gradul II 101; — superioară de comerț 119; — tehnică de administrație economică nr. 1 băieți 119; — tehnică sanitară de oficiante de ocrotire 106; — vasiliană 108 școlară, igienă 48, 111, 114, 119; reforma — 122

școli 26; — de agricultură 30; — bisericească 137, 154; înființări de — 13, 109; — de mahala 92; — suburbiale 109; — de țesătură și cusătură românească 159; — ținutate de catiheti 113; — de zugrăvitură 124

Șendrea, case 98, 101, 102, 119

Șerbești (Neamț), documentele moșiei — 33

șomaj 46

șomeri 27

șpițeri 44

Ștefan cel Mare 141, 143, 144

Ștefăniu (N. V.), școala comercială — 116

T

Tabacaru Ion 139

Talpalari, loc, biserică, breasla 148

Talpan, casa pentru teatru 157

Tansa, comună 90

Tatarasi, suburbie, casă de sfat, ate-neu, universitate populară, școli 92, 159—160

Tăcuta, comună 90

- Tăutu Ioan, comis 19, 20; ctitor 138
- Teatrul Național V. Alecsandri (istoric, arhivă), trupe străine de artiști, artiști cu contracte, teatrul de societate, de varietăți, popular, teatrul în l. română, unirea teatrelor, subvenții, case în care s-a jucat teatru, localuri speciale, arderea localului de la Copou, noul local, comitetul de direcție, comitetul de lectori, piese de teatru, cenzura pieselor 12, 13, 23, 26, 126, 157—158 161
- Tecuci, actele unor imobile din — 35; moșie din — 33; oraș — 65, 74
- Teitler Adolf, case 45, 72
- Telalu, Vasile și Elena 151
- Teodoreanu Vasile 99
- terenuri, ale Primăriei Iași 26
- teslari 153
- textiliști, greva lor din 1920, salarii 40
- tifos exantematic 49
- Tiktin H., profesor 118
- Timișești, aducerea apei la Iași 22
- tipografie 15, 22, — Ateneulul Tatarăși 159
- tîrguri 26
- tîrgușoare, înființare de — 22
- Tg. Boilor (Iași) 143; — Nou (Iași) 138; — Ocna, actele unor imobile din — 35; — Frumos, case, oraș, comună, primărie, raion, acte vechi, școala primară, gimnaziul 35, 51, 65, 91—92, 95
- Tîrgușorul Copou, cartier în Iași 92
- Toader, protopop sub Mihai Viteazul 132
- Todirașcu V., profesor 39
- Tomești (Iași), centru experimental sanitar, plasă model 48, 49
- Toma Cozma 150
- Tomida Mihai, director 99
- Tomovici, frații, ctitori 148
- tovărăși 66, 75; alcătulri de — 80
- tramvale 26
- transcripții 67, 71
- transporturi 78, 80
- Trei Ierarhi, vezi școli, biserici, parohii
- Tribunalul de comerț Galați (istoric, arhivă) 78, 79, 80—82; — de comerț Iași (istoric, arhivă) 77—80, 81, 82; criminalicesc (istoric, arhivă) 58, 60—61, 66; — județului: Bacău 68; Botoșani 68; Covurlui 69, 79, 82; Dorohoi 69; Fălcu 70, Iași 26, 32, 35, 67, 70, 71, 77, 79, Neamț 72, Putna 73, Roman 73, Suceava 73, Tutova 74, Tecuci 74, Vaslui 74; — populare din: Bacău 68, Birlad 74, Botoșani 69, 70, Dorohoi 70, Fălticeni 74, Focșani 73, Galați 69, 81, Huși 70, Iași 72, 77, Neamț 73, Vaslui 75; — ținutului Hîrlău 70, Herța 70, Cîrligătura 69; — ținutale 63, 79
- tulburări în Gimnaziul central Iași 97

T

- țărani, ajutorul primit de — în campania agricolă din 1944/45 de la P. M. R. 30; împroprietărire — 22
- tesături, fabrică de — 39
- Țesătura Iași, societate anonimă 39
- țigani 15, 60, 149
- ținuturi, executarea planurilor și rotunjirea lor 15

U

- ucenici 118
- unele, achiziționări de — 23, 40; — de producție 15, 22; statistici pentru — 30
- Ungureni, comună (Botoșani) 160
- Universitatea Alexandru Ioan Cuza din Iași (istoric, arhivă) 97, 98, 122, 124, 125, 128, 129; — populară din Ungureni (istoric, arhivă) 160—162; — populară a Ateneului Tatarăși 159
- urbanistice 49
- Ureche Gr., cronicar 55; — Nestor și bis. Sf. Ion Botezătorul 138, ctitor Sf. ta Vineri 152
- uricari 57
- urice 58

V

Vama Iași 60, 82, 143
 vase de navigație în portul Galați
     78, 82
 Vaslui 64, 75, 90
 Vatoped 137, 141
 văduve 27
 vechili 85
 Velsa Iacovache, căminar, traduce
     codul comercial francez 78
 Velini Anton 87, 98, 107
 velniță 15, 80
 Veniamin, vezi Costache; — Ro-
     set, episcop 111
 Verdeanu N., director 109

vii, dijma pe — 22; — de la So-
     cola 149
 vigavoruri, condica de — 64, 76
 vinovați 61
 Vistieria 16
 vite, creșterea lor, aprovizionarea
     populației cu — 23, 30
 vizitatori oficiali și străini 22, 27
 vînat 41
 vînzări de moșii 59; — silite 71
 Voinești, secție a Ateneului Tătarași
     159
 Voișel Smaranda 23
 Vornicia de Obștie (istoric, arhivă)
     17—21

Z

Zalariu, case 117
 zapise 75
 zarafi 27
 zlare 159

ziduri vechi 145
 Zmucilă Savin, ban 135
 Zootehnie 30

X

Xenopol (A. D.) 32, 36, 85, 101

C U P R I N S U L

	Pag.
Prefața	3—10
I. ARHIVE DEPARTAMENTALE	11—16
Departamentul Secretariatului de Stat, 11 ; Ministerul de Interne, 14.	
II. ARHIVE ADMINISTRATIVE	17—30
Vornicia de Obștie, 17 ; Sfatul popular al regiunii Iași, 21 ; Sfatul popular al orașului Iași, 23 ; Rezidența ținutului Prut (Iași), 27 ; Camera de agricultură Iași, 30.	
III. ARHIVE ECONOMICE ȘI INDUSTRIALE	31—40
Prima societate de economie din Iași, 31 ; Societatea Creditului Funciar Urban din Iași, 33 ; Societatea de binefacere și ajutor reciproc „Ion Niculi” din Iași, 35 ; Societatea de binefacere „Fraterna Română” din Iași, 36 ; Banca populară a profesorilor din Iași, 38 ; Întreprinderea industrială de Stat „Țesătura” Iași, 39.	
IV. ARHIVE SILVICE	41—42
Direcția regională a II-a silvică din Iași, 41.	
V. ARHIVE SANITARE ȘI SOCIALE	43—53
Spitalul orașenesc clinic de adulți din Iași, 43 ; Casa asigurărilor sociale Iași, 44 ; Camera de muncă din Iași, 45 ; Institutul de igienă din Iași, 48 ; Spitalul mixt din Bivolari (Iași), 50 ; Spitalul „Dimitrie Bors” din Tg. Frumos, 51 ; Institutul anti-rab.c din Iași, 52.	
VI. ARHIVE JURIDICE	55—85
Divanul domnesc, 55 ; Tribunalul criminalănesc, 60 ; Divanul de apelație al Țării de Jos, 61 ; Divanul de apelație al Țării de Sus, 62.	

Tribunale județene: Bacău, 68; Botoșani, 68; ținutul Cîrligătura, 69; Covurlui, 69; Dorohoi, 69; Fălciu, 70; ținutul Hîrlău, 70; Iași, 70; Neamț, 72; Putna, 73; Roman, 73; Suceava, 73; Tecuci, 74; Tutova, 74; Vaslui, 74—75; Judecătoria ajutătoare a ținutului și orașului Iași, 75—76; Judecătoria de muncă Iași, 76—77; Tribunalul de Comerț Iași, 77; Tribunalul de Comerț din Galați, 80; Curtea Administrativă Iași, 82; Colegiul avocaților din Iași, 84.

VII. ARHIVE ȘCOLARE

87—130

Școala de 7 ani Gheorghe Asachi din Iași, 87; Școala elementară de 7 ani, nr. 10 (Nicoriță), 88; Școala elementară de 7 ani (comuna Bivolari-Iași), 89; Școala elementară de 7 ani din Tansa (Vaslui), 90; Școala primară de băieți din Tg. Frumos, 91; Școala primară de băieți, nr. 7, Gh. Asachi din Iași, 92; Gimnaziul Alexandru cel Bun din Iași, 93; Gimnaziul Ștefan cel Mare din Iași, 94; Gimnaziul Grigore L. Trancu din Tîrgu Frumos, 95; Școala medie de băieți Mihail Sadoveanu din Iași, 97; Școala medie, nr. 2, Oltea Doamna din Iași, 100; Liceul Internat C. Negruzzi din Iași, 102; Liceul teoretic de băieți Mihail Kogălniceanu din Iași, 105; Școala normală Vasile Lupu din Iași, 107; Școala pedagogică de fete nr. 1, 109; Seminarul Veniamin Costache, 111; Seminarul teologic din Huși, 113; Școala comercială practică N. V. Ștefanu Iași, 116; Școala Comercială elementară de băieți din Iași, 117; Școala medie, nr. 6, Vasile Alecsandri din Iași, 119; Liceul militar „General N. Macarovic”, 120; Academia Mihăileană, 122; Academia de Arte Frumoase din Iași, 124; Academia de Muzică și Artă dramatică „G. Enescu”, 126; Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, 128; Școala Normală Superioară, 129.

VIII. ARHIVE BISERICEȘTI

131—155

Mitropolia Moldovei și Sucevei, 131; Protopopia Iași 132; **Parohii:** Biserica Albă, 133; Sf. Andrei, 133; Biserica Armeană din Iași, 134; Sf. Atanasie și Chiril din Iași, 134; Biserica Banu din Iași, 135; Biserica Barnovschi din Iași, 136; Biserica Bărboi din Iași, 137; Sf. Ioan Botezătorul din Iași, 137; Comunitatea Evanghelică din Iași, 138; Buna Vestire din Iași, 138; Sf. Constantin și Elena din Iași, 139; Ziua Crucii din Iași, 139; Sf. Dumitru (Balș) din Iași, 139; Sf. Dumitru (Misail) din Iași, 140; Sf. Gheorghe-Lozonschi din Iași, 141; Golia, 141; Sf. Haralamb din Iași, 143; Sf. Lazăr din Iași, 143; Biserica Lipovenească din Iași, 144; Sf. Neculai-Ciurchi din Iași, 144; Sf. Neculai-Domnesc, 144; Sf. Neculai cel Sărac numit și Sf. Neculai de Sus sau din Deal, din Iași, 145; Sf.

Neculai Socola, 145 ; Sf. Pantelimon din Iași, 146 ; Cuvioasa Paraschiva (Prepadoamna) din Iași, 146 ; Patruzești de Sfinți din Iași, 147 ; Sf. Apostoli Petru și Pavel (Moara de Vint) din Iași, 147 ; Pogorîrea Sf. Duh (Curelari) din Iași, 148, Sf. Stefan de Sus sau din Muntenime, Iași, 148 ; Biserica Talpalari din Iași, 148 ; Sf. Teodor, din Iași, 149 ; Sf. Toma din Iași, 150 ; Sf. Treime, din Iași, 150 ; Sf. Vasile Nicolina — Iași, 150 ; Sf. Vasile din Tatarăși — Iași, 151 ; Sf. Vineri din Iași, 152 ; Sf. Volevozi numită și Roșca din Iași, 152 ; Sf. Voievozi (Rufeni) din Iași, 153 ; Vovidenia, 153 ; Vulpe, 154.

IX. ARHIVE CULTURALE . . . . . 157—162

Teatrul Național V. Alecsandri din Iași, 157 ; Ateneul popular Tatarăși din Iași, 159 ; Universitatea populară Ungureni, 160.

Indice de materii, nume și toponimice . 163—179

